שמי זרחין

ההגדה של לֵילָסֶדֶה

שמי זרחין

ההגדה של לֵילָסֶדֶה

רומן עם תסריט

טקסטים נוספים:
יאיר רוה, תום שובל, עודד וולקשטיין

TELLING **PASSOVER FEVER**
Shemi Zarhin

עורך הספר: עודד וולקשטיין
עריכת לשון: איריס גרבוז

הספר הופק בהשתתפות קרן הקולנוע הישראלי

מספר קטלוגי: 540585
מסת"ב: ISBN: 978-965-07-2527-3
www.keter-books.co.il
e-mail: info@keter-books.co.il

צילומים: יוני המנחם, באדיבות "סרטי יונייטד קינג"
איור בעמודים 9, 16, 219, 230, 240, 251: סטודיו שיינה
עימוד הספר: יהודית שטרנברג

Printed in Israel

לזכרו של יוסף שילוח, שחקן

תוכן העניינים

חד גדיא – סיפור פותח
שמי זרחין 9

שניים מי יודע – מבוא לקראת קריאה
עודד וולקשטיין 16

מפתח שמות לתסריט ולסרט 21

לילסדה – התסריט המקורי + הערות שוליים
שמי זרחין 23

צפון – קריאה בתסריט
יאיר רוה 219

מה נשתנה הלילה הזה – קריאה בסרט
תום שובל 230

ואתא הסרט ושחט לתסריט – קריאה ב"הגדה של לילסדה"
עודד וולקשטיין 240

דיינו – סיפור מסיים
שמי זרחין 251

חד גדיא
או: עצם בגרון

(מתוך "יומן קדם־צילומים", נכתב על־ידי שמי זרחין ב־1993, כשנה לפני צילומי "לילסדה")

יום חמישי. אנחנו מתכנסים לישיבת הפקה ראשונה שבמהלכה נחליט רשמית על היציאה לצילומים של "לילסדה" ותחילת פרה־פרודקשן. מהמטבחון של "מוביט" (חברת ההפקה) עולים ריחות מגרים של בצל מטוגן, חביתות וסלט עגבניות עם כוסברה ושמן זית. אני מורעב ומתקשה להתרכז.

האווירה חגיגית, מיכה (שרפשטיין, מפיק) מוזג ויסקי ועושים לחיים, אבל אני לא שותה כי אסור לי בגלל התרופות שאני לוקח. גם אסור לי לאכול, כמעט כלום, רק דברים נוזליים, אז למרות הרעב אני מסרב לסנדוויצ'ים המדהימים שכרמית (מזכירת "מוביט") הכניסה בינתיים, ומסתפק בלבלוע את הרוק שאני מגיר בזמן שמיכה ועמיתן (מנלזון, מפיק) טורפים ברעבתנות.

מתחילים לדבר על לוח זמנים. מיכה אומר שאם נקבל בזמן את האישור התקציבי מהקרן (הקרן לעידוד קולנוע ישראלי איכותי) ומרשות השידור אפשר יהיה לצלם באביב הקרוב. אני אומר שזה קרוב מדי, יש המון הכנות. מיכה צוחק ואומר בפה מלא חביתה שהוא שומע את הביצים שלי מתחילות לשקשק...

הוא צודק. מצד אחד אני מת כבר להגיע לצילומים, מצד שני – פחד מוות. מצד שלישי – הריח של החביתות עם הבצל הורג אותי.

מת להגיע לצילומים, מת מפחד ומת מרעב.

אל תדאג, הוא אומר, לא נראה שיהיה אישור בקרוב, משרד המסחר והתעשייה עושה כרגיל בעיות והקופה של הקרן ריקה. סביר להניח שניאלץ לדחות לאוקטובר.

יופי, אני חושב לעצמי, זה נותן לי כמעט שנה להמשיך לפנטז.

בכל מקרה אפשר בינתיים להתחיל להזיז דברים, אומרים המפיקים. מיכה מציע שאתחיל לשבת עם שירי (שחר, מלהקת) על הליהוק. הוא גם מדבר על לקחת מישהו שיתחיל לעשות סקאוטינג (חיפוש ראשוני של אתרי צילום), אבל אני בקושי שומע את דבריו, מיץ העגבניות נוזל מהסנדוויץ׳ שלו ונקווה לשלולית על השולחן. הרעב מכה בי והשלולית המגרה הזאת הולכת ומתפשטת, תכף היא תגיע אל עותק התסריט המונח שם ותיספג בדפיו. כל מה שאני מצליח עכשיו זה לדמיין את עצמי מתנפל על התסריט הספוג בעסיס עגבניות ושמן זית וטורף אותו, עמוד אחר עמוד.

עמיתן מתחיל לדבר על אנשי צוות. הוא שואל אם חוץ מאמנון (זלאייט, צלם), עינת (גלזר זרחין, עורכת) ועדי (כהן, מוזיקאי) יש עוד אנשים שאני חושב עליהם. הוא אפילו מעלה כמה שמות, אבל אני כבר לא שומע כלום, הרעב מחליש ומסחרר אותי לגמרי.

אתה בסדר? מיכה שואל, אתה חיוור לגמרי, ושוב מציע לי סנדוויץ׳. אני מסרב בנימוס וזה מדאיג את מיכה עוד יותר. אני שומע אותו לוחש לעמיתן, נראה לי שהילד בהתקף חרדה, ועמיתן מגחך אבל שולח את כרמית להכין לי כוס תה עם הרבה סוכר. אני לא עוצר אותה למרות שגם את התה לא אוכל לשתות, אסור לי משקאות חמים, אבל אני מתבייש לספר להם מה קרה ולמה אסור לי לאכול, לא נעים לי שהם ידעו איזה חזיר אני ואיך נענשתי הפעם על חזירות יתר.

וכך היה –

לפני שבוע מושיק, חבר שלי מהצבא, הזעיק אותי לעזור לו. יש לו עסק קטן להפקה של סרטי חתונות, בר מצוות וכד׳. בעבר, לפני שהתחלתי להתפרנס מפרסומות ומהרצאות, עבדתי אצלו לפעמים בשביל קצת כסף וארוחות חינם (אני הרוס על אוכל של חתונות, ולא בגלל הטעם, אלא בגלל שאפשר להתחנזר בלי סוף). מושיק התחנן, העוזר הקבוע שלו הבריז לו, החתונה אמורה להתחיל בעוד שעה והוא חייב מישהו שיעזור לו עם הציוד והכבלים והפנס... וחוץ מזה, הוא אמר, הולך להיות שם קטע קולינרי מיוחד, זאת לא חתונה רגילה באולם אירועים, תאמין לי שלא תצטער.

כמובן שהתפתיתי והסכמתי.

החתונה נערכה בחצר של בית מקסים מחוץ לעיר. מדשאה רחבת ידיים, המון פרחים, אווירה קסומה וריחות טובים של בישול שעלו מאוהל גדול שהוקם בקצה החצר. במרכז המדשאה, בין השולחנות המקושטים, הועמד שולחן ענק שנבנה במיוחד לאירוע. רק מפה לבנה כיסתה אותו. בהמשך הערב הוא יתמלא, כך הובטח, במטעמים שטרם נראו בחתונות הארץ.

די מהר קלטתי שזה לא באמת שולחן אלא זירת קרבות, שדה קרב אמיתי. הכלה באה ממשפחה טוניסאית, החתן בא ממשפחה איטלקית, כל אחד מהצדדים ביקש לקחת את השליטה בארוחה ואף צד לא הסכים לוותר. ההורים משני הצדדים עוסקים בבישול ובמסעדנות ולכן לא הסכימו אפילו לשמוע על פשרה בדמות קייטרינג ניטרלי או משהו כזה. בסופו של עימות ארוך ולוהט הם החליטו להקים מטבח כפול במקום האירוע (הניטרלי כשלעצמו...), כל צד יבשל את מטעמי החתונה שלו, ואלה יונחו על השולחן הגדול ויערכו ביניהם דו־קרב אכזרי על חִכם של הסועדים, ובמיוחד אלה החזירים והזללנים שביניהם...

ההתכנסות והחופה זרמו מהר מהרגיל, ניכר שכל הנוכחים מחכים בקוצר רוח לדבר האחד שלשמו באו באמת – האוכל. כולם ספרו את השניות עד הרגע שבו יינתן האות ותיפתח מלחמת החורמה:

מצד אחד המטבח הטוניסאי, מגובה במיטב תבשילי שכניו הצפון־אפריקאיים – מרוקאיים, טריפוליטאיים ואלג׳יריים, ומצד שני – תפארת ארץ המגף, מהצפון על מטבחו האלגנטי והשמנתי, ועד הדרום היצרי והסוער והמפולפל.

כשהגיעה השעה והמלצרים פתחו בתהלוכה, מובילים את האוצרות ומניחים אותם על השולחן, נמלאתי רחמים על עצמי – איך אתמודד עם כל הטוב הזה? מושיק נזף ואפילו בעט בי כשקפאתי על עומדי והפסקתי לרוץ אחריו עם הפנס. השתגעת? הוא לחש לי בזעם, מה אתה נעצר עכשיו, הם יהרגו אותי אם הצילום של האוכל לא יצא טוב.

צילמנו וצילמנו, ומכל זווית אפשרית, וכל אחת מעשרות המנות שמילאו את השולחן להתפקע, וכל אותה עת אני לא יודע את נפשי מרוב דאגה, הרי עד שנצא להפסקה שלנו עלולים האורחים החזירים לגמור הכול ולא יישאר לנו כלום... והם אכן התנפלו כמו בהמות, העמיסו ערמות על הצלחות שלהם, כאילו שבחיים שלהם לא ראו בקילה ובנאטס וטורטלוני זוקה ופולנטה טרטופי ומפרום ובריק וקרצ׳יופי א־לה רומנה ומה לא... אבל למרות הכמויות המשוגעות שנזללו שם – נשאר המון על השולחן, ומכל טוב.

אבל כשיצאנו סוף־סוף להפסקה אמר לי מושיק שיש לנו בדיוק עשר דקות לסיים לאכול, כי תכף מתחילים הנאומים והברכות וחייבים לצלם.

מה עושים עכשיו? ממה להתחיל? על מה לוותר? איך לחלק את עשר הדקות העלובות האלה בין עשרות התענוגות הפרושים לפני?

במרכז השולחן שכב לו דג ים עצום ממדים שנאפה בשלמותו בשום ויין לבן ורופד בשקדים מטוגנים. כמו בסרטים מצוירים – יכולתי לראות באוויר את הניחוחות שעלו ממנו. החלטתי להתחיל בו, טעימה אחת גדולה וטובה ואז אעבור אל היתר – מצלחת לצלחת בהילוך מהיר, כמו דבורה שמעופפת בקריזה מפרח לפרח.

אלא שהביס הראשון שלקחתי מהדג היה גם הביס האחרון לאותו

ערב ולכל הימים שבאו בעקבותיו. ולא כי הדג היה לא טעים, הוא היה מדהים בטעמו, אבל הביס היה גדול מדי ובחתיכה שבלעתי הסתתרה עצם מעצמותיו של הדג, חדה וחמקנית ורשעית, החליקה לה אל תוך גרוני וננעצה עמוק בפנים, בתוך הוושט.

קמה מהומה שלמה. הרבה ממנה אני לא זוכר, בטח הדחקתי מרוב בהלה. קצת נחנקתי, אולי גם חרחרתי ונשנקתי, ולכן התקשיתי להסביר, ומושיק המבוהל ניסה לעשות לי היימליך וכמעט שבר לי את הצלעות... רק אלוהים יודע איך בסוף הצלחתי לדחוף את כל היד פנימה ולשלוף את העצם. אבל לא את כולה, הקצה התחתון נשבר ונשאר תקוע בפנים, מצא לעצמו משכן קבע בתוך בשרי, מתנועע לו על פי קצב בליעותי, לעתים מדגדג, כמעט בנעימות, ולעתים ננעץ עמוק יותר, פוצע ומכאיב ובעיקר מעליב.

בהתחלה ניסיתי לעשות את מה שאמא שלי לימדה אותי כחלק מטקס החניכה שכל ילד טבריינִי עובר, והידוע בשם "מהיום אתה גדול ואתה אוכל לבד ובעצמך את המושט ואני לא מפרקת לך את הדג ולא מאכילה אותך יותר" – הכנתי כדורים מהחלק הלבן של הלחם ובלעתי אותם אחד־אחד בהנחה שאחד מהם יתלוש את העצם מהוושט ויוריד אותה פנימה לרווחתי. אלא שכל כדור לחם כזה נעץ אותה עמוק יותר במקומה.

הסתבכתי. התפתחה דלקת. חום. כאבים. תרופות. צום. רעב. חולשה... נענשתי בגדול.

והנה עכשיו אני כאן, במשרד של "מוביט", מול הסנדוויצ'ים האלה שמגרים אותי יותר מכל האלף לילה ולילה שהונח על שולחן החתונה ההיא, ולא מסוגל להתרכז, הגרון שלי עובר מדגדוגים לכאבים שכבר התמכרתי אליהם, בחדר מוכרזת לה חגיגת "לילסדה" וכל מה שאני חולם עליו עכשיו זה חביתה.

לנוכח החיוורון שלי מציע מיכה שנסגור את הישיבה הזאת ושאלך הביתה להמשיך לרחם על עצמי לבד. לפני שיצאתי הוא אמר שמה שבעיקר דורש עכשיו עבודה זה התסריט, הוא ארוך ובעייתי – יותר מדי דמויות, יותר מדי סצנות, יותר מדי דיבורים,

יותר מדי שירים, יותר מדי תסריט... אתה חייב לקצץ בגרזן, הוא אמר לי, ולהדק ולהדק...

להדק! כמה שאני שונא את המילה הזאת, אפילו דליה, המחנכת שלי ביסודי, הייתה יורדת על החיבורים שלי ודורשת הידוקים... ואני דווקא להוט על הפיתולים והסמטאות ועל האוויר הסמיך שבין הדמויות והאירועים, האוויר הזה שאין לי כרגע מושג איך בכלל מצלמים אותו.

אבל כולם אומרים שזה תסריט טוב, אני אומר למיכה, והוא מתעצבן – מתי תבין שאין כזה דבר "תסריט טוב", יש רק "סרט טוב", התסריט לא שווה את הנייר שהוא מודפס עליו אם אי אפשר להפוך אותו לסרט ובלי שיחרוג מהתקציב שיש. לא יעזרו לך כל המילים היפות שאתה כותב, פה מדובר בקולנוע – אנשים וברזלים ולא מילים. רוצה מילים? תוציא ספר, רוצה סרט? – שב על התסריט עד שיצא עשן.

באוטובוס בדרך הביתה אני מהרהר בדבריו. הוא צודק. התסריט שכתבתי חייב להיות מוחלף בטקסט אחר, מקצועי, יבש, רחוק מיומרה ספרותית. כי הנה, סוף־סוף זה עומד לקרות. אני אמור לחגוג ולזרוח עכשיו, אז למה אני מדוכדך? אני מרגיש שאני מתחיל לחוות פרידה. איך הוא אמר? רוצה מילים – תוציא ספר. ואני תוהה – ספר יוצא לאור, סרט יוצא לחושך (של אולם הקולנוע), והתסריט? התסריט מוצא להורג. משונה ואפילו מדכא.

כשאני יורד מהאוטובוס אני לא מסוגל יותר להתאפק. הריח של הפלאפל בפסאז' הוד הורג אותי. נו יאללה, מה כבר יכול לקרות. בסך הכול חצי מנה. אני חוצה את הרחוב ומזמין מנה עם הכול, כולל חריף וחמוצים וכל מה שאסור לי. מצד שני – אולי דווקא החריפים האלה ישרפו את הדלקת ויהרגו אותה, אולי הם יצליחו גם למוסס את שארית עצם הדג המזדיינת הזאת. אני לוקח עוד פלפל ועוד פלפל. הגרון שלי מדורה. עוד חצי מנה, הפעם עם סחוג ועמבה. ועוד בקבוק קולה. בעצם לא קולה, שיהיה בירה, קרה ושורפת.

וסוף־סוף אני שבע.

בבית אני מתיישב אל שולחן העבודה. יש עוד שעתיים עד שאצא לאסוף את דניאל מהגן. אני מתחיל עכשיו לעבוד על הסרט, וקודם כול אהפוך את התסריט לטקסט עבודה.

הנה כך נפתחת הוצאתו להורג.

ובקרוב – הסרט. טפו טפו טפו.

שניים מי יודע

מבוא לקראת קריאה
מאת עודד וולקשטיין

הסרט "לילסדה" הוצג לראשונה בישראל בשנת 1995, ומאז הוקרן ברחבי הארץ והעולם והיה למקור השפעה עיקרי על התפתחותו של הקולנוע הישראלי בן ימינו. מקץ שני עשורים, אנו מביאים לעיונם של הקוראים את התסריט המקורי של "לילסדה" בגרסתו ה"לא־תקנית" הראשונה, ובלוויית הערות שחיבר התסריטאי־במאי, שמי זרחין, בשלבים שונים של העבודה.

אך מהו, בעצם, תסריט?

האומנם אין הוא אלא מסמך עבודה, מצע או פוטנציאל, שהסרט "מממש" ובתוך כך מייתר אותו למעשה? האומנם התסריט מתגלגל בסרט, כדרך שהזחל נעשה לפרפר? ואם כך, מה משמעותה של החזרה המאוחרת לתסריט, אחרי הצפייה בסרט ומבעדה?

והאומנם אנחנו, הצופים שיהיו עוד רגע לקוראים, **חוזרים** אל התסריט? והרי לא פקדנו אותו מעולם, אלא בתיווכו של הסרט שתפס את מקומו, קטע את חייו המילוליים, הספרותיים אפילו, **ותרגם** אותם ללשון מראות. האומנם ה"תרגום" הקולנועי עשה צדק עם המקור התסריטי? האם יש בכלל תרגום שעושה צדק

עם המקור – ועל אחת כמה וכמה כשמדובר בתרגום כריזמטי כמו סרט הקולנוע, המחשב להאפיל בקיומו המסנוור על המקור התסריטי, וכמו למחות את רישומו?

למה נלך סחור־סחור: הסרט יורש את התסריט בחייו, דוחק אותו אל הגניזה. מצדו הנראה לפחות (וכי יש לסרט צד אחר?), הסרט בוגד בתסריט, מחליף אותו והופך אותו לרוח רפאים, לאַין. והדברים אמורים במיוחד בסרט כ"לילסדה", שאחד מציריו הראשיים נסב על ההיעדר, על המתח שבין הקיים והחסר, ה"יש" וה"אין", והדרכים שבהן הוא מטביע את חותמו בנפשם ובגופם של אנשים.

מנגד, אין תרגום שאינו צופן בתוכו את מצוקתו – את חותמו הצורב של מה שאי אפשר לתרגמו אלא רק לשאתו כהודאה בכישלון. ואם כך, האם יש סרט שאינו נושא אי־שם את געגועיו אל האיברים הבלתי ניתנים לתרגום של התסריט? כך, דווקא מצדו הלא־נראה, התת־נראה, הסרט "מממש" את התסריט כדרך שאבלים מגלמים לעתים בתוכם את יקיריהם המתים – לובשים את גינוניהם, מחקים את הילוכם, מסגלים את לשונם. הסרט הורג את התסריט, וכבר מחזיר אותו מן המתים, אך בדמותו שלו.

פעמיים הוצא התסריט של "לילסדה" ל"הורג": בפעם הראשונה כשהתבקש יוצרו הלא־מנוסה להיפטר מהסממנים ה"ספרותיים" שאפיינו את גרסתו הראשונה ולהפוך אותו ל"טקסט עבודה", קונקרטי, פרקטי, יעיל, פונקציונלי, חסכוני וחסר ערך עצמאי. ובפעם השנייה – כשבא הסרט המבוים/מצולם/משוחק/ערוך/מופק והכריז על עצמו כ"דבר האמיתי", מעין צמח שהתסריט רק זיבל ודישן את האדמה שבה גדל ופרח, הפרפר שבקע מגולם התסריט.

במלאות עשרים שנה להקרנת הבכורה של "לילסדה", אנו מציעים לקוראים יצירה חדשה, מעין נובלה שגיבוריה הם **הסרט** וה**תסריט**. כן כן. לא איש וגם לא אישה, לא ילד וגם לא רובוט או חיית מחמד מדברת. גיבורינו הם שניים – סרט ותסריט.

הראשון – שבע הצלחות וכיבודים, חיוניותו עדיין ניכרת אך הוא חסר מנוחה ומתקשה להמשיך ולנצור את סודותיו, והשני – התסריט – עלום ואלמוני וגנוז בחשכת קברו, הוא ומילותיו.

שני "גיבורים", וביניהם מתפתחת לה עלילה:

מוכה אשמה וגעגועים, חוזר הסרט לזירת הפשע ומבקש להעלות את התסריט מן הקבר כדי להיזכר במה שכבר שכח.

אך מהו לחש ההשבעה שבכוחו יצלַח הכישוף הזה?

על מנת לזמן את התסריט גופו, מבין הסרט שעליו לדבר אליו בלשונו. על הסרט להיאסף אל נקודותיו העיוורות, אל מהלכי היצירה וההרהורים והמאבקים שליוו את עשייתו ונותרו מחוץ לפריים. ממש כמו שי, צעיר בניה של משפחת סתר המובילה את סיפור "לילסדה", שידו נרדמת כשהוא מתבשר על מות אחיו התאום, יזהר, הסרט מבקש לחזור אל איבריו הרדומים על מנת למצוא שם את המילים שיאפשרו לו לדבר עם התסריט ולהקיץ אותו משנת הנצח שנגזרה עליו.

לשם היקיצה הזו מתגייסות הערות שוליים רבות – קטעי יומן, מחברות, פנקסים, סיפורים ורשימות – המצטרפות לקורפוס ספרותי שמציג את קורותיו הכתובות של הסרט. הערות אלו מתחקות אחר מהלך כתיבה שהתחיל בטרם הוחלט רשמית להפיק את הסרט, ליווה את שלבי עשייתו ונמשך גם אחרי שאחרון העותקים המקוריים נעלם. הערות השוליים הן אפוא הלשון שבה הסרט מתוודע למשקעיו של התסריט הנישא בתוכו. הערות השוליים הן הלשון שבה הסרט מדובב את האחרוּת הספרותית הטמונה בו ומפרָה אותו, ובה בעת פונה אל התסריט ומשוחח איתו – סוף־סוף – בלשונו המקורית, לשון של מילים.

לנגד עינינו הקוראות עולה סיפור חדש, סיפור שאינו כתוב וגם אינו מצולם, ליל שימורים ארוך שבו אנו מספרים ביציאת מצרים של התסריט, את גאולתו מן השעבוד לסרט. אך לא פחות מכך מגוללת ההגדה הזו את יציאת מצרים של הסרט, שהתסריט הבוקע מתוכו מגלה לו כי כל השנים האלה נשא בתוכו חלום שאי אפשר היה לו לספר למצלמה, אהבה שלא היו לה אלא מילים.

*

התסריט של "לילסדה" מופיע כאן בגרסתו הראשונה, הרחוקה מזו שהוצאה לצילומים. הטקסט מלווה בהערות שוליים ששיבץ זרחין בתחתית העמודים, מרביתן מתוך יומנים שכתב בשלבים שונים של העבודה על הסרט.

לנוחיות הקוראים רוכזו בהמשך שמות האנשים – יוצרים, שחקנים, אנשי צוות ומקורבים – המאוזכרים בהערות השוליים, תוך ציון תפקידם בעשייה או קרבתם ליוצרים.

קו המחיקה המופיע פה ושם (על גבי משפטים, פסקאות ואף סצנות שלמות), בא לסמן את החלקים שהורדו מהתסריט הסופי או מהסרט הערוך מסיבות שונות, אך נכחו בגרסה הראשונית המלאה.

התסריט עצמו מונח על הנייר על פי הפורמט המקצועי המקובל, פחות או יותר.

לתסריט המוער מצורפים שלושה מאמרים הנדרשים לממדים שונים של היצירה:

מאמרו של יאיר רוה דן בתסריט של "לילסדה" ועומד על תכונותיו המילוליות והספרותיות, על האי־סדר שהוא מחולל בסדר המקובל של הז'אנר התסריטי. רוה מפעיל טכניקות קריאה מדרשיות בהתחקותו אחר הדהודיו היהודיים של הסרט ובחושפו מארג של שמות וצפנים, המחלחלים במכלול יצירתו של זרחין ואינם ניתנים לצמצום לדימוי המצטלם.

תום שובל מתייחס למקומו הייחודי של הסרט "לילסדה" בתולדות הקולנוע הישראלי. הוא מתאר את הקרנת הבכורה של "לילסדה" כרגע מעצב בחניכתו הקולנועית, מציג את היחסים הייחודיים שמקיים הסרט בין מציאות והמצאה, ומאיר את האופנים שבהם האשליה הקולנועית הנחגגת בסרט היא זו שמעוררת את המציאות.

ולבסוף, מאמרי־שלי בוחן את היחסים בין הסרט לתסריט, ומתרכז בדרכים שבהן הערות השוליים מעוררות את הסרט ליסודותיו המילוליים והספרותיים הנסתרים, וחושפות את חובו העמוק של הדימוי הקולנועי למילה האחוזה בשורשיו.

שלושת המאמרים הופכים ב"ההגדה של לילסדה" ודורשים מזוויות שונות בסבך היחסים שבין גיבוריה. בתום הקריאה תיוותר בידי הקורא הגדה חרושת סימנים, מחשבות והערות – שער לקריאתו־הוא, כר פורה למהלכו בלילה שבו נגולה "ההגדה של לילסדה".

מפתח שמות לתסריט ולסרט

שחקנים:

גילה אלמגור (יונה)
מיקי קם (דורונה)
אלון אבוטבול (נתנאל)
אסתי זקהיים (דליה)
דרור קרן (שי)
שושנה דואר (סבתא)
יותם שאו (כפיר)
מיכל שר (נועה)
יוסף שילוח (מיכאל)
אריה מוסקונה (ריקי)
ענת וקסמן (גילה)
איצ׳ו אביטל (אלחנן)
דנה ברגר (מרגו)
עופר סקר (מיקי)
אילת חרדון (בשמת)
סטפני מדיין (טמיר)

יוצרי הסרט:

אמנון זלאייט (צילום)
עדי כהן (מוזיקה)
ישראל דוד (עיצוב פסקול)
גיורא פורטר (ניהול אמנותי)
מרי הלן (איפור)
עינת גלזר זרחין (עריכה)
שירי שחר (ליהוק)
אלי ירקוני (מקליט)
רונה דורון (עיצוב תלבושות)
יהודה מזרחי (עיצוב שיער)
אמיר בן דוד, להקת אבטיפוס (שיר נושא)
מיכאל שרפשטיין ועמיתן מנלזון (מפיקים)
שמי זרחין (בימוי, תסריט, שירים)

מפתח שמות המופיעים בהערות השוליים:

"הקרן" – הקרן לעידוד קולנוע ישראלי איכותי, השקיעה בפיתוח התסריט ובהפקת הסרט

נפתלי (אלטר) – מנהל הפקות של "הקרן" / נילי (המאירי) – מנכ"לית "הקרן"

מיכה (שרפשטיין) ועמיתן (מנלזון) – מפיקי הסרט / "מוביט" – חברת ההפקה

עינת (גלזר זרחין) – עורכת הסרט ורעיית הבמאי

דניאל (זרחין) – בנם של הבמאי והעורכת

אורי (זרחין) – בנם של הבמאי והעורכת, נולד עם סיום עריכת הסרט

מיכל (אנגל) – עוזרת במאי ראשונה

גלי (רשף) – תאורן ראשי

פיליפה (קוברסקי) – מנהלת פיתוח וקשרי חוץ של "מוביט"

רחל (וילנר) – אשת יחסי הציבור של הסרט / איריס (מנלזון) – מנהלת הפרסום של הפצת הסרט

שירי (שחר) – מלהקת ובמאית המייקינג־אוף

אמנון (זלאייט) – צלם הסרט

עדי (כהן) – מוזיקאי הסרט

גיורא (פורטר) – מנהל אמנותי של הסרט

עודד וניצה לרר – הבעלים של הבית במושב מגשימים שבו צולם הסרט

נני (רוזנשטיין) – איש האפקטים המיוחדים

רקפת (לפיד) – נערת התסריט של הסרט

זיכרמן (יוסי) – עוזר צלם ראשון של הסרט

ישראל (דוד) – מעצב הפסקול של הסרט

משה אדרי – מנכ"ל "סרטי יונייטד קינג" המחזיקה בזכויות הסרט.

לֵילָסֶדֶה

קומדיה עצובה

תסריט לסרט קולנוע

מאת: שמי זרחין

(גרסת מקור, כולל סצנות שירדו והרהורים פרטיים[1])

1 **(מתוך "יומן קדם־צילומים" 93')** ...נפתלי אלטר ישב איתי היום על התסריט. "הכתיבה לא מקצועית," הוא אמר וביקש שאוריד את כל ההרהורים וההערות הפנימיות וכל יתר השטויות, לדעתו זה יקשה על הקוראים (במיוחד על שחקנים ואנשי צוות שיצטרכו לעבוד עם הטקסט הזה בעתיד), ושבדראפט הבא אתמקד בלכתוב רק את מה שקורה, כי זה לא ספרות ולא יומן. בקיצור, דרש ממני את מה שאני דורש מהתלמידים שלי... בנוסף הוא חשב שכדאי שאפסיק להתייחס אל זר הפרחים כמו אל דמות והציע שאשתמש במושגים מקובלים כמו "פנטסטי" ו"קסום", גם אם אני לא מסכים איתם. "מצד שני," הוא אמר, "שמור על הדראפט הזה, הוא מקסים, ולך תדע – אולי יום אחד מישהו ירצה להוציא אותו לאור כספר."

וכך מתחיל הסרט:

על רקע כותרות הפתיחה עולה בהדרגה בליל של צלילים מוזיקליים. זוהי תזמורת והנגנים מתכוננים — מכוונים את כלי הנגינה ואת עצמם. הם משתתקים לנוכח נקישות מטה הניצוח וקולו של המנצח המכריז: "אוקיי, נתחיל."[2]

ועתה מתחילה להתנגן מוזיקת הפתיחה.

במרכז התמונה נפתח חגיגית מעין חלון של אור (באופן שיוצר אסוציאציה מסוימת לאפקט "קמרה אובסקורה") ובתוכו עולה כותרת שמו של הסרט.

אל חלון האור נכנסות צלליותיהם של אישה וגבר, גב אל גב, וזה נראה קצת מצויר, כמו כריכה של ספר.

*התאורה נדלקת ואיתה באה המציאות. השניים כבר לא צלליות. אלו הם **יונה** ו**מיכאל**, זוג כבני 60, מול מראה גדולה הקבועה בדלת ארון הבגדים בחדרם...*
...ואיתם מתחיל סיפורנו.

---

2 **(מתוך "יומן פוסט־צילומים" 95')** ...מזל שהסתכלתי היום במחברת הזאת. מרוב עניינים ובעיות לקראת המיקס־סאונד כמעט ושכחתי את עניין ה"תזמורת שמכוונת את כליה". התקשרתי בהיסטריה לישראל אבל הוא צחק ואמר לא לדאוג, הכול רשום ואת הסאונדים של הנגנים המתכוננים הוא כבר התחיל לאסוף יחד עם עדי. אז הכול בסדר. מצחיק, יותר משנתיים מאז שהתחלתי לרשום את הקשקושים והפלסופים האלה... דניאל תכף בן חמש... עוד מעט יהיה לנו עוד ילד, טפו טפו טפו... ו"לילסדה" תכף מסתיים לו.

1. פנים. חדר של מיכאל ויונה — יום

מיכאל, בחולצה לבנה ומהודרת, בפניו ניכרים התרגשות ואי־שקט, הוא בוחן את עצמו במראה ובתוך כך מהדק לצווארו עניבה צעקנית.
יונה מתקרבת, מסתכלת בו בתימהון ואף בחשדנות. אולי מטריד אותה משהו, או שסתם לא מוצא חן בעיניה מה שהיא רואה.

יונה
מה זה צריך להיות?

מיכאל
לא יפה?

יונה
זה מסריח מנפטלין, תוריד את זה, אתה נראה כמו טריפונס.

יונה פותחת את דלת ארון הבגדים (רק עתה מתברר שצפינו בהשתקפותם במראה), מניחה שם משהו ונעמדת מול מיכאל (כך שעתה חזותה וגם השתקפותה נראות במראה לצד השתקפותו של מיכאל. כלומר — יונה כפולה).

מיכאל
מה, לא מתאימה העניבה?

יונה
מתאימה לבר מצווה.

מיכאל צוחק. מסתכל לצדדים כמחפש, פתאום מודאג, משהו חסר.

מיכאל
איפה הז'קט שלי, אני תליתי אותו פה על הארון.

יונה
(קצרת רוח)
תלית אז תמצא.

היא מסובבת אליו את גבה ונפנית לעיסוקיה.

מיכאל

אני קופץ רגע העירה.

יונה כבר יצאה.

2. חוץ. דלת הכניסה וחצר הבית[3] — יום

על הדלת שלט — "משפחת סתר". לפריים נכנס **מיקי** (כבן 7, צנום, פרוע ומגודל שיער), הוא מטפס על כיסא כדי להדביק על הדלת כרזה באמצעות פיסות של נייר דבק אדום שהוא תולש מגליל הכרוך לזרועו כצמיד (גליל זה יישאר שם לאורך כל הסרט). הוא לבוש בז'קט לבן הגדול מאוד למידותיו (מן הסתם זהו הז'קט שמיכאל מחפש). מיקי מסיים להדביק, נוהם בשובבות ויורד מהכיסא. נגלית הכרזה שהדביק, בריסטול צבעוני שעליו כתוב בכתב ידו הילדותי:

"**ברוחים הבאים ללילסדה**".

הדלת נפתחת. **יונה** יוצאת מהבית עמוסה בשקיות זבל מתפקעות. היא נתקלת בכיסא שמיקי השאיר, מתרגזת.

---

3 **(מתוך ״יומן קדם־צילומים״ 93׳)** ...ביחס ללוקיישן – הדמיון שלי הולך באופן טבעי לצילומים בטבריה. אבל נדמה לי שזה לא יהיה נכון. אני רוצה לנתק את הסרט ממציאות מוכרת כדי לפתוח דלת אל הצד הדימויי־ספרותי שלו. צילום בטבריה לא יוכל להתעלם מגיאוגרפיה מזוהה. זה ייתפס כ״סרט על טבריה״ וכך עלול לאבד מכוחו וממשמעותו. אני לא רוצה לשחק לידיים (או לעיניים) של אלה שיכניסו מיד את הסרט למגירה מצומצמת שאינה טבעית לו ולי. אני לא רוצה להתעסק ב״אפשור״ חונק ובריאליזם הנושאי שמקטלג כאן כל דבר ותופס סרטים כדוח על המציאות. אני מאמין שאיפשהו מסתתר מקום שבמהותו החיצונית הוא בועה של יופי, שיש בו מופרכות והקצנה, ואלה יַנגידו וידגישו את חוסר היכולת של הדמויות לראות את עולמן. הרעיון של אנשים שחיים בעיקר את מה שאין להם, את החסר והנסתר והמדומה, אולי כדרך התמודדות עם כאביהם, הרעיון הזה יבלוט על רקע כזה. אני מתנגד ללוקיישן ״מתאים״. סביר שהשאלה שתעלה בדיוני הארט וההפקה היא ״באיזה מקום יכולה משפחה כזאת לגור בישראל״, ואני מעדיף לשאול ״באיזה מקום צריך הסיפור הזה להיות מסופר״. טבריה תחכה לסרט אחר.

יונה

מיקי! מיקי!

היא ממשיכה בדרכה אל פחי הזבל, לא מבחינה בכרזה ובמיקי המסתנן מאחורי גבה אל תוך הבית, ידיו מכוסות לגמרי על ידי שרוולי הז'קט. המצלמה נסוגה ונוסקת, משקיפה על יונה מלמעלה, עוברת על פני החזית והגג המרועף כדי לגלות צדדים נוספים של הבית, על החצר האחורית שלו. המקום נמצא בלב חורשה מוריקה, הוא עמוס פרחים צבעוניים, מקושט ומפורכס באופן מוקצן, כאילו הוקם במיוחד לצורכי הסרט.[4]

ואכן, זהו עולם "לילסדה" — יפה, אביבי, אגדי, מרהיב, מנותק ומלאכותי. המציאות בתחפושת.

ועכשיו אפשר להתחיל לחפש מה מסתתר מאחורי כל היופי הזה.

3. חוץ. חצר הבית (פינת זבל, חלון בקומה השנייה, גג) — יום

יונה עושה את דרכה אל פחי הזבל ומגיעה. היא דוחפת לתוכם את השקיות כשמשהו בפנים מושך את תשומת לבה. היא מרימה ומסתכלת. זהו פרוספקט צבעוני והדור של תכשיטים יקרים — ענקי פנינים, טבעות יהלומים וכד'. היא בוחנת אותו בתמיהה וממהרת להשליכו כשקולו של **מיכאל** נשמע, הוא קורא כשראשו מציץ מחלון בקומה העליונה.

4 **(מתוך "יומן קדם־צילומים" 94')** ...ביקור ראשון של המפיקים בבית לרר במגשימים. גיורא ואני מרוגשים מאוד, גם עמיתן מתלהב מהלוקיישן. אבל מיכה נראה מודאג. זאת החלטה ריסקית מאוד, הוא אומר לי, אנשים ישאלו איפה זה קורה בכלל, הסיפור הזה. אני אומר שמבחינתי זה מצוין אם השאלה הזאת תעלה ולא תהיה לה תשובה קונקרטית. שוב אני מסביר שאנחנו צריכים לוקיישן שהוא חופשי ומשוחרר מפרשנות אוטומטית ומדעות קדומות לטובת קיום סיפורי, קולנועי, צורני, רגשי, מופשט... ומיכה שוב אומר לי שאני פלספן ושזיינתי לו מספיק את המוח. אבל לאט־לאט הוא מתאהב במקום ובסוף אומר – "דבר אחד בטוח, לוקיישן כזה עוד לא ראיתי פה באף סרט, יש בזה התרסה וחוצפה, השאלה היא כמה ג'ובות זה יעלה לנו."

מיכאל

אני לא מוצא, איפה שמת אותו?!

יונה מסתכלת לעברו ברוגז,[5] מתכוונת לענות לו כשלפתע היא מגלה את ראשו של **מיקי** מציץ מקצה הגג, מעל החלון שבו עומד מיכאל. זה נראה מסוכן.

יונה

(נחרדת)

מיקי, תרד משם מהר!

מיקי

(חוזר אחריה בלצון)

מיקי, תרד משם מהר...

---

5 **(מתוך "יומן קדם־צילומים" 93')** ...אני רוצה את גילה אלמגור ויוסי שילוח. מאוד. ודווקא משום שיש משהו משונה בחיבור ביניהם. אמנם הם שיחקו יחד ב"הבית ברחוב שלוש" האהוב עלי מאוד, אבל נדמה שהם מגיעים מעולמות שונים שגם ניכרו במהלך השנים בתפקידים שהם שיחקו. אני חושב שהמבט על הזוג הזה יעורר את השאלה – מה לעזאזל הם עושים ביחד? – ומבחינתי זאת שאלה טובה כי יש בה את הכוח להוסיף סיפור שאינו מסופר. אני יודע שהסיכון הוא שיהיו כאלה שזה ייראה להם ליהוק "מלאכותי" או "לא מתאים" ואולי אף "מופרך", במיוחד כאלה שמצפים שסרט יתנהג על פי דרכם להגדיר את המציאות הישראלית (או במילים אחרות – דעות קדומות). לקיחת ה"סיכון" הזה מרתקת אותי כי היא מאפשרת לי להעמיד במבחן את "המובן מאליו". כמובן שזה יוצר גם אתגר בימויי – הזוג הזה צריך להיות טבעי ומעורר אמון, אף שהחיבור ביניהם אינו טבעי ובוודאי שאינו צפוי. מעבר לכול – זה מקסים ומרגש לבדוק כיצד שניים כמו יונה ומיכאל, שלא יכולים בכלל לחיות ביחד, מבלים בכל זאת את חייהם זה עם זו, וכיצד ניתן להפוך את המופרך לאפשרי. גילה ויוסי שחקנים גדולים שניהם – יוסי הוא ליצן עצוב, גילה היא סערה דרמטית, ובשניהם יש אצילות – אצילות נפש אצל יוסי, אצילות של מנהגים אצל גילה, ביחד הם יכולים ליצור מבט עמוק ומעניין, עצוב ומצחיק כאחד, על הדבר הזה שנקרא "כאב".

יונה

(צועקת)

מיקי, תרד משם מהר!!

ראשו נעלם משם. יונה לחוצה, ראשו של מיכאל משורבב מחוץ לחלון, מתאמץ לראות את מיקי.

יונה

(למיכאל)

הוא על הגג!

מיכאל

בסדר!

יונה

עם הז'קט שלך!

מיכאל

(נחרד)

מה?!

4. חוץ. חצר הבית (רחבת החניה) — יום

מכוניתה של גילה (חיפושית חצופה ופרחונית) נכנסת בנסיעה מהירה אל רחבת החניה ונעצרת. **גילה** (כבת 35, מתולתלת וסוערת, לבושה זרוק ומסוגנן) יוצאת מהמכונית, שמחה לגלות שם את **יונה**, קוראת לה ומנופפת.[6]

---

6 **(מתוך "יומן קדם־צילומים" 94')** ...פגישת דמות עם ענת וקסמן. קשה לעקוב אחריה, היא מצחיקה ותזזיתית ועושה לי סחרחורת, בעיקר כשהיא מתלוננת: "כל פעם שתקרא על הסט 'גילה' יענו לך שתיים – גילה אלמגור, שהיא בעצם יונה, וגילה הדמות, שהיא בעצם אני. אז בוא תלך עם זה עד הסוף, שלכולם יקראו גילה, שגם אסתי תהיה גילה, ודנה גילה, ומיקי גילה, למה לא? אולי גם שילוח יהיה גילה... חלאס כבר שמי, זה מבלבל נורא, בוא נחליף לי את השם, תקרא לי שמחה, או רינה, או דיצה, או פליצה... מה שבראש שלך... אולי תקרא לי אלכסנדרה? חלום חיי לשחק אלכסנדרה!" ...אחרי שגמרתי להיחנק

גילה

יונה! יונה!

גם יונה שמחה לקראת גילה, מסיימת את עיסוקה עם הזבל ונפנית אליה.

5. חוץ. גג הבית — יום

מיכאל נכנס אל הגג. מסתכל לצדדים ואל המעקה. לחרדתו מיקי לא שם. הוא מתקרב בחשש אל קצה הגג ומביט לכיוון השיפוע היורד ממנו. לפתע פורץ **מיקי** מתחת לערמת סמרטוטים שבתוכה הסתתר כל הזמן. הוא צורח, מיכאל נבהל אך מיד מתעשת, מזדעזע למראה הז'קט הלבן שלו — כולו מוכתם ומטונף, כמו מיקי עצמו. מיקי, צוחק וצוהל, בורח מהגג אל פנים הבית.

6. חוץ. חצר הבית (רחבת החניה) — יום

יונה מקבלת את פניה של **גילה**, מושיטה את ידיה לחיבוק.

יונה

בואי, מותק שלי, כמה התגעגעתי אלייך.

גילה מרפרפת ליונה נשיקה, נזהרת לא להיצמד אליה (בגדיה מכוסים בכתמי צבע וסיד, היא אחרי סיוד דירתה, או אחרי מסיבת תחפושות, תלוי איך מסתכלים על זה).

גילה

תיזהרי, אני מלאה צבע.

ברקע נשמעות צהלות המשובה של מיקי ותגובות הייאוש של מיכאל הרודף אחריו. גילה מרגישה לא נוח עם זה, יונה דווקא מחייכת.

מצחוק ואמרתי לה שאני מוכן לחשוב על זה, היא אמרה: "השתגעת? תשאיר אותי גילה! שיתבלבלו! אני לא הולכת לקלקל את הקטע האמנותי הזה שלך עם כל ההשתקפויות האלה, רק בבקשה תשים לב שלא יהיה בלגן עם התלבושות, בסוף עוד ילבישו אותי בבגדים של גילה... כלומר, יונה..."

יונה

תירגעי, הוא רק משגע קצת את מיכאל... חוץ מזה הוא ילד טוב, אפילו עזר לי אתמול בבישולים...

הן מתחילות להתקדם אל פתח הבית, מחובקות.

גילה

מה את אומרת, נתת למישהו לעזור לך בבישולים?

יונה

מותק שלי, אם היית יודעת מה אני הכנתי בשבילך...

גילה

גם לא רוצה לדעת, אני לא נשארת יונה, ואל תתחילי איתי.

יונה

לא, את נשארת! מה הבעיה, בגדים? אני אתן לך משהו משלי... בואי תעלי.

גילה

אני לא נשארת!

יונה

את נשארת, ואל תעשי עניינים.

7. פנים. פינת אוכל — יום

מיכאל רודף אחרי **מיקי** מסביב לשולחן האוכל, מנסה לתפוס אותו, אך הילד זריז ממנו. הז'קט כבר מסמורטט לגמרי.

מיכאל

אני אומר לך, זאת פעם אחרונה שאתה פה!

מיקי

(חוזר אחריו בלעג)

...זאת פעם אחרונה שאתה פה...

8. חוץ. חצר הבית (רחבת החניה) — יום

מכוניתם של אלחנן ודליה נעצרת ברחבת החניה. **אלחנן** (כבן 35, דקיק ונערי, איטי משהו) מכבה את המנוע ומסתכל ב**דליה** (כבת 30, גדולת גוף, שלא לומר שמנה מאוד, מטופחת ומוקפדת באופן אובססיבי) היושבת לידו, מתוחה ודוממת. גופה הגדול חנוט בתוך שמלה צרה ממידותיה.[7]

אלחנן

מה את שותקת כל הזמן, אמרתי משהו?
מה אמרתי?

דליה

(סרקסטית)

שום דבר... אתה מלאך!

היא יוצאת בכעס מהמכונית, פותחת את תא המטען, מתחילה להעמיס על עצמה את התיקים הרבים המונחים שם. אלחנן יוצא ומזדרז לעברה.

אלחנן

אבל מה כבר אמרתי?!

7 **(מתוך "יומן קדם־צילומים" 94')** ...מיכל עשתה לי היום שיעור בכל מה שקשור בסדרי העבודה וכללי האיגוד: ארוחת בוקר נמשכת חצי שעה, ארוחת צהריים שעה, מרחק של לא יותר משש שעות בין הארוחות, אחרת זה נחשב לשעות נוספות... סה"כ 10.5 שעות נטו ליום, ובימי שישי – שעתיים פחות... יוצא משהו כמו 285 שעות צילום ל־187 סצנות, זה צר וקצר ולחוץ, נראה בלתי אפשרי בעליל... איך עושים את זה?

דליה

(בכעס)

אני עוד צריכה להסביר לך את חוסר הטקט שלך, השטויות שאתה פולט... אתה באמת לא מבין?

אלחנן

כן, לא מבין, מה אמרתי?!

דליה

(רותחת)

זה לא עניינו של פועל מפגר בתחנת דלק שאני לא רוצה עכשיו ילדים... זה לא ברור לך?

אלחנן

(נבוך, מצטדק)

זה כל העניין? הוא בסך הכול שאל אם את בהיריון...

דליה

(קוטעת אותו)

אז מה אם הוא שאל? מה אתה, לשכת מודיעין?

אלחנן לוקח נשימה, מכיר היטב את טקסי ההתקוטטות והנזיפות האלה.

זה עניין פרטי שלי, אדוני! ושיהיה לך ברור — זה גם לא עניין של אמא שלך, או של האחים שלך!

ערמת התיקים כבר על כתפיה של **דליה**, היא מסובבת אליו את גבה ומתחילה לצעוד קוממיות אל פתח הבית.

אלחנן

סליחה.

דליה נעצרת, מסתובבת אליו. עיני העגל שהוא פוער ממיסות אותה.

דליה

אידיוט!

היא ממשיכה בצעידתה, בתוך כך פורקת תיקים ומשאירה אותם על השביל כמו סימני דרך. אלחנן מחייך, מסתכל בענטוזיה המוגזמים בכוונה והמופנים לעברו.

9. פנים. פינת אוכל — יום

מיכאל עדיין מנסה לתפוס את **מיקי** החומק ממנו וזוחל בין רגלי שולחן האוכל. לבסוף הוא מצליח לאחוז בשרוול הז'קט, אלא שבאותו הזמן מיקי פורץ מבעד לרגלי השולחן, השרוול נתלש ברעש ונותר בידיו של מיכאל. מיקי בורח, צוהל כהרגלו, מותיר את מיכאל, בידו האחת השרוול ובשנייה הוא מחזיק את גבו שנתפס.

10. פנים. מטבח — יום

גילה ו**יונה** במטבח. גילה מסיימת לארוז את תיקו של מיקי. טריקת דלת נשמעת ומיד מופיעה **דליה** בפתח, שומטת את התיקים שעוד נותרו על כתפיה.

דליה

היי! חג שמח... אני עפה לשירותים,
(לגילה) יופי שאת פה.

דליה מושיטה ליונה מתנה עטופה ויוצאת בריצה לשירותים.

גילה

(צועקת לעבר דליה)

אני לא!

יונה

(מסתכלת לרגע במתנה)

תודה רבה, דליה... (שומטת את המתנה
בחוסר עניין ופונה לגילה) אבל מה אכפת
לך? תנוחי קצת... תיתני גם לילד להיות
קצת עם אבא שלו...

גילה

אני לא צריכה לתת לו כלום, שייקח לבד.

יונה

אבל זה פסח, גילה!

גילה

מעניין את התחת שלי... (קוראת) מיקי!

גילה יוצאת עם התיק הארוז, יונה צועקת לעברה, לא מוותרת.

יונה

אני שמה לך סופריטו!

אלחנן מופיע בכניסה למטבח, שומט את תיקיו ופוסע אוטומטית אל הסירים.

אלחנן

אני שמעתי סופריטו?

יונה נרגשת לקראתו, מסתכלת בו בחיבה מהולה ברחמים (כמי שבטוחה שחייו אומללים).[8]

---

8 **(מתוך ״יומן קדם־צילומים״ 94׳)** ...גילה אלמגור קראה את התסריט. הצעתי שהפגישה הראשונה תהיה על ארוחת צהריים שאבשל לה אצלי בבית. היא הסתייגה ואמרה שאולי עדיף להיפגש בבית קפה, הרי אנחנו לא מכירים בכלל (או בסאבטקסט: מי אתה בכלל ילד, שאני אבוא אליך הביתה?). אמרתי לה שאנחנו גרים בפרישמן 68, קומה מתחת לדירה שהיא גרה בה שנים רבות. גילה נדהמה... יש לה המון זיכרונות מהדירה הזאת, טובים ורעים. זה נראה לה ״צירוף מקרים ששווה לבדוק אותו״. היא הסכימה לבוא ורק ביקשה שזאת תהיה ארוחה קלה כי היא בדיאטה. התפריט שהכנתי: סלט ירוקים עם פלחי נקטרינה צלויים בוויניגרט בלסמי לבן, מרק פלפלים צהובים עם זילוף פסטו, רביולי תוצרת בית ממולאים בפרושוטו ופרמיג׳אנו ברוטב חמאת מרווה, ולקינוח – אפוגטו מגלידת וניל והל שאני עשיתי. גילה אכלה הכול וסיפרה בהתרגשות על הדירה שבה גרה ממש מעלינו. שלוש שעות

יונה
אלחנן, מותק שלי.

ברקע נשמעת גילה שממשיכה לחפש איפה מיקי מסתתר.

גילה (רק קולה נשמע)
נו מיקי, אני ממהרת!

יונה מנשקת את אלחנן, בודקת שדליה כבר התרחקה מספיק.

יונה
(כביכול מעודדת אותו)
תגיד, דליה רזתה קצת, לא?

אלחנן
(נחרד)
שששששש! אמא, אני לא רוצה לשמוע שום
מילה על זה, כלום! הבנת?!

יונה
בסדר... מה אמרתי...

11. פנים/חוץ. מול דלת הכניסה — יום

הדלת נפתחת בקושי רב על ידי **ריקי** (כבן 40, גוץ חם מזג, צחקקן, מראה קצת היפי) הנאבק עם ערמה של תיקים וחבילות.

ריקי
שלום!!!

יונה מגיעה לעברו מהמטבח, הוא מראה לה את המשא שהוא סוחב.

את כל הבית העמיסה לי על האוטו, ראית
מה זה? (מתנשק עם יונה) עשרים פעם
החליפה בגדים, שלושים פעם שירותים...
ומי סוחב הכול?

ישבנו, היא מרתקת. על התסריט לא דיברנו בכלל. בסוף היא אמרה: "אם אתה מביים כמו שאתה מבשל אז אני בפנים."

שטף דיבורו נקטע על ידי **דורונה** (כבת 40, גבוהה מאוד, מטופחת מאוד, אבל די חסרת טעם) המופיעה מאחוריו בפתח, בידיה סיר מכוסה במגבת וגליל נייר טואלט (לניגוב האף הדולף שלה. הגליל יישאר בידיה רוב הסרט).

דורונה

ריקי די... רק הגענו... (ליונה) שלום אמא'לה...

דורונה ויונה מתנשקות. ריקי נכנס פנימה עם החבילות.

כל הדרך עם הבדיחות שלו... חור בראש!

ריקי (רק קולו נשמע)

חור בראש? אני חור בראש?

דורונה

(לכיוון ריקי) לך כבר, נודניק...

דורונה מגלה את הכרזה שמיקי הדביק על הדלת, תמהה.

מה זה? לילסדה...[9]

---

9 **(מתוך "יומן פוסט־צילומים" '95)** ...ישיבת הפצה עם אנשי פרסום "דחף". הטענה היא ששם הסרט לא קריא ובלתי ניתן להגייה. אחד מהם אומר שזה השם הגרוע ביותר שאי־פעם ניתן לסרט וחייבים שם שיהיה אפשר לעבוד איתו. מבחינתי זה "לילסדה", כך היה וכך יהיה, אבל לא אכפת לי לנסות. [...] שוב ישיבה. כל אחד מעלה שמות אופציונליים (אגדת לילסדה, הגדת לילסדה, אנשי לילסדה, מה נשתנה בלילסדה, היה היה לילסדה, אגדת חג, מחר ירד שלג, ליל הסתר, דור של ילדים, מה נשתנה, פסח אחד כמו בנאדם, מרור, אגדת אביב, קדחת אביב). [...] שוב מתכנסים לישיבת פרסום. המומחים בעד "קדחת אביב" (שאני בטיפשותי הצעתי). דיון ארוך, הצעות גרפיות. נופלת ההחלטה על השם הזה. ואז פתאום מיכה דופק על השולחן, כולם נבהלים. אולי עוד פעם יצאה לו הג'ננה... והוא אומר – אני מבקש לחזור ל"לילסדה", זה השם, הייתה לנו קארמה טובה עד עכשיו ואני לא הולך להתגרות בעין הרע. החבר'ה מהפרסום מוחים, מיכה עושה להם סצנה, הישיבה

היא מבחינה במבט שיונה תוקעת בסיר שהיא מחזיקה.

מה יש? מה הבעיה?

יונה

(מצביעה על הסיר) בשביל מה הסיר הזה?

דורונה

רציתי לעזור, מה קרה?!

דורונה מתעטשת בקול גדול, מוחה את אפה הדולף.

יונה

עוד לא טיפלת באלרגיות שלך?! ככה את מזניחה את עצמך?

דורונה

(מצטרפת אל המילים האחרונות והמוכרות של יונה) ...ככה את מזניחה את עצמך... אמא, די! (מבחינה בגילה) גילה, היי!

דורונה תוקעת את הסיר בידיה של יונה ויוצאת לעבר גילה.

יונה

(מרימה את הסיר)

מה עם זה?

12. פנים. סלון, אזור הפסנתר — יום

אלחנן ישוב מול הפסנתר הגדול שבסלון, מנגן סולמות. ברקע נראות **דורונה** **וגילה** מתחבקות ומתנשקות.

מתפוצצת והם עוזבים בכעס. מיכה ממנה את איריס (אשתו של עמיתן) לטפל בפרסום, ממילא אין מספיק כסף בשביל "דחף". "קדחת אביב" יהיה כותרת משנה (במקום "קומדיה עצובה"). "לילסדה" נשאר.

אלחנן

כמה אבק על הפסנתר הזה... איפה אבא? איפה הוא?

דורונה

(לגילה)

את נשארת?

גילה

לא, אני מחפשת את מיקי, אנחנו הולכים.

דורונה

למה? (מבחינה בבגדיה המוכתמים של גילה, נרתעת) את מלאה צבע...

דורונה בודקת שבגדיה לא התלכלכו מכתמי הצבע של גילה. אלחנן מתחיל לנגן נעימה עליזה שתכסה את הסצנות הבאות ותכתיב את קצבן המהיר.

13. פנים. מטבח — יום

יונה במטבח, מניחה שם את הסיר שדורונה הביאה וחוזרת להכנותיה. המצלמה סוקרת את ערמות המאכלים שכבר הכינה ושמונחים על דלפק המטבח, זה נראה מרהיב ומגרה.
למטבח נכנס **כפיר** (כבן 11), מתנשם ומתנשף, אוחז בידו דף נייר מקומט, שבשבת וכלי מדידה מטאורולוגיים אחרים, תספורתו קצוצה ואוזניו בולטות. יונה ניגשת אליו, מזדעזעת למראהו.

יונה

כפיר חמוד שלי, בוא הנה, מי סיפר אותך ככה?!

כפיר

(צופן סוד)

סבתא, אל תגידי לבשמת איפה אני, טוב?

הוא רץ משם בזריזות אל הסלון, לתמיהתה של יונה.

יונה

בוא הנה! תגיד חג שמח כמו בן אדם![10]

14. פנים. מסדרון בקומה העליונה — יום

מיכאל הולך במסדרון, מחפש את מיקי, מיואש, כלל לא שם לב ש**מיקי** פוסע חרישית בעקבותיו, עדיין לבוש בז'קט המוכתם והקרוע.

מיכאל

מיקי?

מיכאל מסתובב אליו ונבהל למראהו. מיקי צורח ושוב בורח.

בוא הנה, עַקְרוּט! אני מתרה בך!

נשמע רעש גדול של זכוכית נשברת. מיכאל מתכווץ, נאנח.

---

10 **(מתוך "יומן קדם־צילומים" 94')** ...יש מתח בין גילה לביני. בפגישת הכנת דמות היום גילה שאלה אם לעשות מבטא. אמרה שהיא מצוינת בלשחק מרוקאית. אמרתי לה שאין כזה דבר "לשחק מרוקאית", מרוקאי זה לא פעולה. היא שאלה – אתה רוצה ללמד אותי מה זה משחק? ואני שאלתי – את רוצה ללמד אותי מה זה מרוקאי? שמנו בצד וחזרנו לזה אחר כך – הסברתי לה שיונה ילידת הארץ ולכן אין מבטא ושבכל מקרה אני רוצה שנחפש בפנים ולא בחוץ. הצעתי שנתחיל בלדבר על שיער, בגדים ואיפור. זה עבד מצוין, גילה אמרה שהדברים האלה מאפשרים לה להרגיש את הדמות ולהבין אותה בלי יותר מדי פסיכולוגיות. היא הציעה שהאיפור ייצור מעין עננה מסביב לעיניה, ככה סוגיית העיוורון של יונה תקבל איזשהו דגש וגילה עצמה תרגיש את זה פיזית על פניה כל הזמן וזה יעזור לה לשחק. אחר כך ביקשה לראות את הלוקיישן, הראיתי לה תמונות, היא נדהמה והגיבה בחריפות, "איך אישה כזאת, עקרת בית ובשלנית ומזרחית, גרה במקום כזה? זה לא אמין!" שוב נקלענו לוויכוח, אמרתי לה שזאת ראייה סטריאוטיפית. היא התעקשה ואמרה – אלה החיים, אין אנשים כאלה ואין בתים כאלה. אמרתי לה שזה סרט ולא מכון לסטטיסטיקה. בסוף סיפרתי לה שבעלת הבית היא ניצה לרר, שהייתה בת כיתה שלה בפנימייה... גילה הייתה בהלם. ניצה גרה שם? ניצה הקטנה? אתה רציני? אמרתי – כן, זה לא אמין, הא?

15. פנים. מטבח — יום

בשמת (כבת 16) פורצת למטבח בריצה, נתקלת ב**יונה**.

בשמת

איפה כפיר, אני ארצח אותו!

יונה

למה? מה קרה לכם היום?

בשמת

כי הוא גנב לי את המכתב מיוני!

בשמת ממשיכה בריצתה בעקבות כפיר, יוצאת. **ריקי** עובר שם עם חבילות נוספות, פונה ליונה בטרוניה.

ריקי

ראית? אפילו שמיכות היא הביאה! (צועק) בשמת! (ליונה) איפה היא?

יונה

רוצחת את כפיר.

ריקי

שוב פעם? (צועק) כפיר!!

ריקי יוצא. יונה עוקבת אחריו במבטה, מסתובבת ומגלה שוב את **כפיר** מסתנן בחשאיות לעברה, קצת נבהלת.

כפיר

(מחייך ליונה, לוחש)

מחר ירד שלג.

יונה

(בתימהון)

מה?

כפיר

יש לי תחזיות שמחר ירד שלג (זוקף את השבשבת), איפה לשים את זה?

יונה

אתם השתגעתם כולכם.

צעקתה של בשמת פולחת את האוויר.

בשמת (רק קולה נשמע)

כפיר! יא מניאק!

כפיר בורח משם בצהלה.

יונה

(צועקת לכיוון הקומה העליונה)

מיכאאאאאאאללל...

16. פנים. סלון, אזור הפסנתר — יום

אלחנן מנגן בשצף קצף, משועשע מההמולה המחוללת סביבו, כאילו מנצח עליה בניגונו.

17. פנים. אזור המדרגות — יום

מיקי בורח ממיכאל, נופל היישר אל ידיה של **גילה**. **מיכאל** מופיע בעקבותיו, זועף וסחוט.

גילה

מיקי! התגעגעתי אליך... (מבחינה בז'קט)
מה זה, מה עשית לסבא?!

מיכאל מתנשם ומתנשף, מראה לה את השרוול המיותם שבידו. היא מתאפקת שלא לצחוק, ניגשת לנשק אותו.

חג שמח, מיכאל.

מיכאל

(מתרכך)

חג שמח, גילה.

מיקי

(חוזר אחריו בלעג)

חג שמח, גילה...

מיכאל

(למיקי) אתה תיזהר ממני, הא? (לגילה) לא יזיק לו איזה כאפה מדי פעם, עקרוט!

מיכאל פורע את שערו של מיקי, מתאמץ להיראות משועשע, אך ניכר שהוא מאוד מתוח, עוזר לגילה לפשוט ממיקי את הז'קט הידוע.

(לגילה) אתם נשארים לחג, הא?

גילה

לא.

מיקי

כן נשארים!

מיכאל

(לגילה) מה יש לך לעשות בבית, תני לצבע להתייבש, לא טוב לילד לנשום את זה.

גילה

תודה מיכאל, אבל אנחנו נוסעים הביתה.

מיקי

לא רוצה לנשום צבע!

מיקי בורח משם. גילה נאנחת ויוצאת בעקבותיו.
מיכאל מוודא שהם נעלמו, מוציא בחשאי מכיס הז'קט קופסה קטנה (של תכשיט), מסתיר אותה היטב בין קיפולי הז'קט תוך אנחת רווחה.

18. חוץ. חצר הבית (רחבת החניה) — יום

יונה עושה את דרכה אל רחבת החניה. ליד מכוניתם הפתוחה של ריקי ודורונה עומדת **נועה** (כבת 12, מלאכית) ומשגיחה על **טמיר** התינוק

השוכב בתוך עגלה. **ריקי** מוציא את אחרוני התיקים מתא המטען. נועה מחבקת את יונה בשמחה דוממת (מסיבות שיתבררו בהמשך). **דורונה** מתקרבת אליהן.

דורונה

נועה מתוקה, תעזרי לי עם העגלה (מתעטשת).

יונה

לבריאות.

יונה מוציאה את טמיר מהעגלה, מתמוגגת. ברקע עובר ריקי בדרכו מהמכונית אל הפתח. ידיו עמוסות, כולל באמבטיית תינוק.

ריקי

זהו... נאגלה אחרונה, תודה לאל.

הוא ממשיך בדרכו. דורונה עוקבת אחריו במבטה, נזכרת במשהו ונזעקת.

דורונה

אוי אלוהים! (צועקת) ריקי, שכחנו לקחת את המתנות!

יונה

לא נורא, פחות סמרטוטים... (מלטפת את טמיר שהתחיל לבכות) ששש... בוא, סבתא תאכל אותך קצת...

דורונה

(נעלבת)

סמרטוטים? למה סמרטוטים? (מתעטשת).

19. חוץ. חצר הבית (גרם מדרגות המוביל אל הכניסה) — יום

מיכאל יוצא מהבית, בידו מגולגל הז'קט הקרוע ובשנייה צרור מפתחות.

הוא נתקל ב**יונה** העולה שם עם **טמיר**, מראה לה את הריסות הז'קט.[11]

יונה

בשביל מה אתה צריך את זה בכלל?

מיכאל

צריך...

הוא מנשק את טמיר ומתחיל לרדת. יונה מסתכלת במפתחות בחשדנות.

יונה

לאן?

---

11 **(מתוך "השחקן המופלא שבתוכנו", דברים שנשא זרחין באירוע מחווה ליוסף שילוח בפסטיבל הקולנוע בירושלים, יולי 2009)** ...פגישת עבודה ראשונה, אחד על אחד, אנחנו קוראים ביחד את התסריט של "לילסדה", וליוסי יש כל הזמן דמעות בעיניים. הוא מתרגש ומרגע לרגע נעשה יותר ויותר קודר ועגום. אמרתי לו: יוסי, אתה מדאיג אותי, אל תשכח שזאת קומדיה, מיכאל הוא גם דמות מצחיקה. ויוסי אומר: אין סתירה, באיש הזה יש עצב עמוק, ככל שעיצבונו יהיה גדול כך הוא יצחיק יותר, אבל אנחנו נצחק אליו מתוך אהבה. חוץ מזה, מיכאל לא יודע שהוא מצחיק, ולכן לי כשחקן אסור להתחבר אל הצד הזה, אסור לי להתאמץ להצחיק את הצופים, זאת תהיה בגידה איומה. אני אוהב אותו, אמר יוסי, אני רוצה להכיר אותו לעומק ובשום פנים ואופן לא לבגוד בו. וחוץ מזה, נשמתי, מה זה הדיבורים האלה על דמות? שיהיה ברור, כרגע אין דמות, זה רק נייר, כתוב יפה מאוד, זה נכון, אבל רק נייר. אנחנו צריכים לעשות ממנו דמות ושאלוהים יעזור לנו.
שבועות ארוכים יוסי ישב לי על הצוואר, שאל וחקר ובדק והמציא והעמיק אל העבר ואל ההווה של מיכאל, בחריצות וביסודיות, ואני נהניתי מכל שנייה.
על הסט לא דיברנו הרבה. די מהר הגיע הרגע שבעיני הוא הרגע המאושר ביותר של במאי העובד על סרט – אתה מסתכל על שחקן וקולט שהוא מבין את הדמות הרבה יותר ממך.

מיכאל

לאשפה.

יונה

אז בשביל מה המפתחות?

מיכאל

אני קופץ רגע העירה, אמרתי לך.

יונה

כמעט כולם כבר פה, עוד לא אמרת שלום,
בשביל מה אתה נוסע?

מיכאל

סידורים... שעה ואני חוזר... את צריכה
משהו? (יונה לא עונה) אל תיתני לגילה
לנסוע, שתישאר פה... שעה.

הוא הולך. יונה מוטרדת.

20. פנים. סלון, אזור הפסנתר — יום

אלחנן עדיין מנגן. ברקע נראית **בשמת** חונקת את **כפיר** בניסיון לחלץ את המכתב מבין ידיו. הוא מתפתל כדי להתחמק ממנה. לבסוף היא מצליחה, המכתב הקמוט בידיה.

21. פנים. מטבח — יום

יונה נכנסת למטבח, מחזיקה את **טמיר**. **דליה** שם, בוחנת את שמלתה.

דליה

יש לך אולי חוט שחור? נפרמה לי
המכפלת.

יונה

בטח יש לי, אז למי יהיה אם לא לי... קחי
אותו רגע, את החמוד הזה.

היא מניחה את טמיר בידיה של דליה והולכת. דליה קופאת, מסתכלת בתינוק ולא יודעת מה לעשות, מחזיקה אותו רחוק מגופה. טמיר פורץ בבכי.

22. פנים/חוץ. מול דלת הכניסה — יום

שי (כבן 25, רזה מאוד) נכנס אל הבית, בידו תיק קטן ושתי קסדות של אופנוע. הוא נעצר מול הכרזה שמיקי תלה, מנסה להבין מה כתוב בה. **יונה** מתקרבת אליו, בוחנת אותו בזעזוע.

שי

"ברוחים הבאים ל... לילסדה"? מה זה?

יונה

תסתכל על עצמך, כלום לא נשאר ממך!

שי

אמא, באמת, עוד לא נכנסתי בדלת.

יונה

כולך עור ועצמות, יום אחד עוד תעוף מהאופנוע.

מנשקת אותו.

שי

מצחיק מאוד (מוריד את התיק), הנה הכביסה שלי.[12]

---

12 **(מתוך "יומן פוסט־צילומים" 95')** ...פסטיבל מונטריאול, ספטמבר 1995: אני לא מצליח להבין מה יש ברפליקה של שי עם הכביסה שקורעת פה את הקהל. כך היה בהקרנה הראשונה אתמול (תור של מאות אנשים מסביב לבלוק! הקרנה מפוצצת ומרגשת), וגם הערב (ההקרנה של התחרות הרשמית, אולם של 2,000 איש מלא עד אפס מקום, 15 דקות עמדו על הרגליים והריעו). אולי יש פה איזה קטע מקומי עם כביסה שאני לא מבין, אבל ברגע ששי מוריד את תיק הכביסה הקהל משתולל מצחוק ואפילו מוחא כפיים. מוזר.

יונה ממששת בזעזוע את זרועו הדקיקה.

מה את רוצה?

יונה

שתאכל.

שי

נו, בשביל זה באתי.

יונה

ושתיפטר כבר מהאופנוע הזה.

היא עומסת את תיקו ויוצאת. שי מחייך בעייפות. הוא לא נראה טוב.

23. פנים. מטבח — יום

~~**ריקי** בעומק המטבח, רכון על אחד הסירים, זולל ממנו ברעבתנות תוך גרגורי הנאה. **מיקי** ניגש מאחוריו, מדביק על ישבנו פיסת נייר דבק והולך. ריקי לא מרגיש.~~

דליה עומדת באזור הכניסה למטבח, **טמיר** עדיין תקוע בידיה, מתייפח בצרחות. **דורונה** נכנסת בריצה, לוקחת את טמיר, דליה נושמת לרווחה.

דורונה

מה קרה... (לטמיר) בוא מתוקי, נשים אותך לישון... (לדליה, תוך שהיא מסתכלת בגופה) איזה יופי של בגד! בטח עלה המון כסף...

דליה פותחת את פיה כמתכוונת לענות, אך דורונה ממשיכה — מרחרחת ומתעטשת בקול גדול.

מה יש פה באוויר, אני משתגעת!

היא נפנית לדרכה עם טמיר הצורח, משאירה את דליה מתוסכלת.

מוזיקה עולה, מחליפה בהדרגה את צלילי נגינתו של אלחנן. מקצב

המוזיקה הזאת ריקודי (קצב משולש) אבל איטי מאוד ויוצר מצע לניגון
שיש בו קסם, מסתורין וגם עצב.
משהו מתרגש ועומד לקרות.[13]

24. פנים. חדר של מיכאל ויונה — יום

ברקע נשמעת מכוניתו המתרחקת של מיכאל. המצלמה מול החלון, סוקרת את החדר ונעצרת מול הדלת הנפתחת בידי **יונה**. באותו רגע פורצת דרך החלון רוח אדירה. הווילון מתנפנף בעוז, שערותיה של יונה מתבדרות. ערמה של פתקים המונחת על יד מיטתו של מיכאל מסתחררת באוויר. יונה ממהרת אל החלון. היא נוגעת בו בזהירות והוא נופל ונסגר בטריקה. ניכר שמנגנון ההחזקה של החלון מקולקל וזה מעצבן את יונה. היא מסתובבת אל החדר. שלושה פתקי נייר עדיין מעופפים מולה באוויר, מתפתלים אחד מסביב לשני ולשלישי, מתעלמים לגמרי ממבטה התוהה, עד שלבסוף מתעייפים ונוחתים לאטם על המיטה, נערמים לצדם של ניירות נוספים שכבר נחתו שם. זהו רגע קסום משהו, אך על יונה זה לא עושה רושם במיוחד אלא רק מעורר בה חשד. היא מרימה את הפתקים וקוראת, מצחה מתכווץ, מבטה מוטרד, אפילו מזועזע. אנו מבחינים רק במה שכתוב על גב אחת הפתקאות:
"לאהובתי!"
יונה מניחה את הניירות במקומם בערמה, מרוכזת במחשבות שמתרוצצות בראשה ולכן נבהלת כשהטלפון מצלצל. היא עונה.

---

13 **(מתוך "יומן קדם־צילומים" 94')** ...העבודה על המוזיקה מתקדמת. עדי עובד בעיקר על הפסנתר, אבל כל הזמן ממחיש לי את העיבוד שיש בראשו הקודח. שלוש התמות הבסיסיות כבר הולחנו ועכשיו אוספים וריאציות. הרבה כלי נשיפה מעץ. הרצון הוא להגיע לאוברטורה עוד לפני הצילומים. אנחנו לא רוצים מוזיקה אילוסטרטיבית. תהיה הרבה מוזיקה. סרט מולחן, מעין בלדה, כאילו הסרט הוא המילים והפסקול הוא הלחן. המוזיקה תרחיק את ה"מציאות", לעתים זה ירגיש כמעט כמו מיוזיקל, עד שיהיה נדמה שתכף יתחילו הדמויות לשיר. ברגעים מסוימים הן אכן ישירו – אבל אלו יהיו שירים "מציאותיים", שירים של הדמויות עצמן (שיר השמנה והשיר של יזהר). את התמה המוזיקלית הקצרה של הפתיחה והסיום כתבתי היום בעצמי ועדי קיבל, אנחנו קוראים לזה בחיבה "מוטיב נינו רוטה".

יונה

הלו? (מקשיבה) עם מי? (מבטה נעשה מוטרד עוד יותר) מיכאל? (אומרת במלרע, מתפלאת, אף אחד לא קורא לו ככה...) הוא לא נמצא כרגע, מי גברתי? (מקשיבה) מה? שזה בדרך? מה בדרך? (מחכה לתשובה) הלו?!

השיחה נותקה. יונה מניחה את השפופרת על כנה. מאוד מבולבלת...[14]

וכך גם המוזיקה, המגיעה לשיאה באקורד קודר וצורמני, ומתפוגגת.

---

14 **(מתוך "יומן צילומים")** ...10.10.94 – יום צילום 8. כבר ביום הצילום הראשון גילה תפסה לה פינה מוצלת בחצר הקדמית ושם היא יושבת לה בשקט, רחוקה מההמולה של היתר. בעיני אחרים זה נתפס כבדלנות ואפילו כהתנשאות, אבל גילה פשוט שומרת על המשמעת הפנימית שלה. כמו שהיא אמרה לי, "באתי לעבוד ולא להסתחבק." היא הסבירה לי שככה היא תופסת ריכוז. הרי היא כבר יודעת כל מה שהיא צריכה על הדמות, הטקסט יושב, ומה שנשאר זה הדבר העיקרי – להיות מרוכזת כשהיא מגיעה אל הסצנה והצילום. מרגע לרגע אני קולט כמה זה חשוב. אני רואה שגם שילוח מבודד את עצמו, תמיד עם כוס תה ותמיד בעיניים עצומות. חושבים שהוא ישן אבל אני יודע שהוא עובד. תופס ריכוז. השניים האלה הם בית הספר שלי. מיום ליום אני מיישם את זה על שחקנים אחרים, לפעמים מכריח אותם להתנתק מהחבר'ה כדי לשמור על ריכוז. אתמול שוחחתי עם הצוות וביקשתי להשתדל לשמור מרחק מהשחקנים, לוותר על הסחבקיאדה וההווי והצחוקים כדי לעזור לי למנוע מהשחקנים לברוח אל הסחות הדעת האלה. יש שחקנים שנענים לי ואפילו מברכים, ויש כאלה שזה נראה להם כמו משחקי כוח ושתלטנות שלי. לא אכפת לי. הזמן שיש לכל סצנה וכמות חומר הגלם שעומדת לרשותנו לא מאפשרים לי יותר משני טייקים. הריכוז קריטי. מיום ליום הסט נעשה שקט יותר ויותר. הדיסציפלינה הזאת עובדת טוב, אני חושב שאהפוך אותה לשיטה.

אז גילה יושבת לה בפינה הקבועה ובידיה יש ספר (אוטוביוגרפיה של איליה קאזאן, במאי דגול ונערץ במיוחד על גילה, אני מניח שהיא מנסה לרמוז לי משהו, אחרת לא הייתה נדבקת דווקא לספר הזה, ואצל גילה אין דבר שאין לו משמעות). הספר פתוח והיא קוראת בו, ככה היא מתרכזת. אלא שהיום גיליתי שכבר שבוע הספר פתוח על אותו עמוד...

25. פנים. אזור המדרגות — יום

ברקע נשמע סיום הנגינה של אלחנן, מחיאות כפיים והמולה גדולה מהסלון. **יונה** יורדת במדרגות. מבחינה ב**גילה** הגוררת את **מיקי** ומסדרת את בגדיו, מכינה אותו לנסיעה, למגינת לבו.

גילה

(למיקי) אל תעשה לי את הפרצוף אמבולנס הזה, בסדר?

יונה מגיעה אליהם.

יונה

גילה!

גילה

די, יונה...

יונה

את כמו הבת שלי ואת לא מתנהגת יפה!

ראשה של **דורונה** מציץ דרך פתח הסלון בסקרנות. יונה ממשיכה בדבריה.

...את עקשנית ללא תקנה ותדעי לך שאני ממש נעלבת.

ראשו של **אלחנן** מצטרף בפתח ובעקבותיו גם ראשו של **ריקי**.

...בשבילי את חלק מהמשפחה ואני לא מוכנה שאתם תהיו לבד בַּסדר!

ראשו של **שי** מצטרף לקבוצה שבינתיים פוצחת בלחישות עידוד קצובות: "גילה! גילה! גילה!"...

...מה אנחנו פה!

קריאות העידוד מתגברות ומשתתקות באחת כשגילה מסתובבת בפתאומיות אל הפתח. הראשים נעלמים משם ומופיעים מיד, נועצים בגילה מבטי תחנונים.

גילה

(נכנעת)

טוב, חארות!

מיקי

יש!!! יש!!!

מיקי רץ משם בצהלות שמחה, כולם מאוד מרוצים. האמת היא שגם גילה שמחה. היא אוהבת להיות שם.

גילה

(משועשעת)

אבל בתנאי אחד!

כולם

מה?!

גילה

שאני מנגנת עכשיו.

כולם

לא! לא!

גילה

לא צריך... אני הולכת...

לקול תחנוניהם המשועשעים של בני המשפחה היא פוסעת במרץ אל דלת הכניסה...

26. פנים/חוץ. מול דלת הכניסה — יום

ופותחת את הדלת...

חיוכה של **גילה** נמחק. היא מופתעת לגלות מולה את **נתנאל**[15] (בעלה לשעבר, כבן 30) ולידו צעירה יפהפייה (**מרגו**, כבת 25). נתנאל דווקא מחויך לנוכח מבוכתה, מבטו היהיר סוקר את בגדיה המוכתמים.

נתנאל

מה קרה לך, נשפך עלייך חבית של סיד?

גילה שתולה שם, נאחזת בדלת. גם מרגו נבוכה.

(לגילה) תכירי, זאת מרגו... (למרגו) זאת גילה.

גילה

(ממלמלת)

נעים מאוד.

מרגו

היי... שמעתי עלייך המון.

גילה

אני בטוחה.

גילה נועצת מבט רצחני בנתנאל ומסתלקת משם. **יונה** מתקרבת, עדה מרחוק למתרחש. גם יתר בני המשפחה מסתכלים עד ש**דורונה** מסמנת להם להתחפף מאזור המבוכה הזה.

מרגו

(נוזפת בלחש)

נתנאל!!!

---

15 **(מתוך "יומן קדם־צילומים" 94')** ...נפתלי דיבר איתי היום על שמות הילדים – דורונה, נתנאל, אלחנן, שי... "זה לא 'עגנוני' מדי? סמלי מדי?" הוא שאל. אז התחכמתי קצת ואמרתי שאלה השמות שיונה בחרה לילדיה, זה לא אני שבחרתי. וזאת דרך להגיד משהו על הדמות שלה. הם חרוזים זה לזה.

נתנאל

(למרגו, גם לוחש)

לא ידעתי.

יונה מגיעה אל הדלת, מתקשה להסתיר את מורת רוחה. נתנאל מחייך אליה מיידית. גם בו ניכרת מבוכה, על אף העמדת הפנים.

היי אמא... (מתנשקים. הוא עושה היכרות מאולצת) מרגו... יונה... (קורא בקול) מיקי! איפה הילד שלי!

מרגו מגישה ליונה זר פרחים.

מרגו

אני לא ידעתי איזה את אוהבת.

יונה

תודה רבה... (מתעשתת) טוב תיכנסו, מה נעמדתם פה כמו נרות נשמה.

מיקי מתקרב לשם בריצה.

מיקי

נתנאל! נתנאל!!

כל התלהבותו והתרגשותו נבלמות באחת כשהוא מגלה את מרגו העומדת מאחורי אביו. אם הייתה בו תקווה כלשהי — גם היא נגוזה. נתנאל רוכן אליו.

נתנאל

בוא אלי... תראה מה הבאתי לך.

נתנאל מראה למיקי את מתנתו — קפיץ משחק צבעוני (מעין יו־יו), אין ספק שזו מתנה מאולתרת. מיקי מתקרב, מסתכל בקפיץ הטיפשי שאביו מחזיק לנגד עיניו, יורד ועולה וחוזר חלילה, ממש כמו מצב הרוח שלו. ואז, בפתאומיות, הוא מתקרב לנתנאל, מדביק על פרצופו המופתע פיסת נייר דבק ובורח. נתנאל המום. יונה תוקעת בו מבט של "מגיע לך". צודקת.

27. ~~פנים. חדר 3 — יום~~[16]

~~החדר אפלולי. בפתח נעמדת **דליה**, כלי התפירה בידיה. היא מתקרבת למיטת תינוק שבתוכה מכורבל **טמיר**. הוא שוכב על גבו, ערני, מסתכל בדליה. דליה מתחילה לעשות לעברו פרצופים מבהילים. טמיר מחייך. דליה ממשיכה, מגזימה את העוויותיה המפחידות, אך טמיר צוחק. היא מושכת בכתפיה, ממלמלת "אידיוט..." ונפנית אל כלי התפירה.~~

28. פנים. מטבח — יום

יונה מחייגת בטלפון, **נתנאל** מסתובב בין הסירים, בודק את תוכנם, טועם, מושך תשומת לב.

נתנאל

איפה אבא? ראינו אותו בדרך.

יונה מביטה בו בכעס. מנסה לדבר בשקט.

יונה

מה פתאום הבאת את הילדה הזאת לפה?

נתנאל

אהה! הנה זה מגיע... מה הבעיה שלך, חסר לך אוכל? תני לה את האוכל שלי, אני אזמין פיצה...

יונה

אל תדבר אלי ככה, נתנאל, אני אמא

---

16 **(מתוך "יומן קדם־צילומים" 94')** ...אסתי זקהיים היא זן נדיר. על כל סצנה שלה שאני מחליט להוריד היא מברכת ומקבלת בשמחה. "ההופעות של הדמות של דליה צריכות להיות מצומצמות ומדויקות," היא אומרת לי, "כדי שזאת תהיה דמות שמתגעגעים אליה ושמחים כל פעם שהיא נכנסת למסך." איזו הבחנה נפלאה – "דמות שמתגעגעים אליה", אני אזכור את זה לתסריטים הבאים. בכלל, זאת שאלה מעניינת, איך מעוררים געגוע.

שלך, אני אפליק לך סטירה כזאת, אתה תשכח מאיפה שבאת...

נתנאל

(במתק שפתיים)

מה את רוצה? היא חברה שלי, ההורים שלה לא בארץ.

יונה

(מניחה לטלפון)

אני הבטחתי לגילה, שכנעתי אותה להישאר, בשביל מי עשיתי את זה, בשבילי? בשבילך, שתוכל קצת להיות עם מיקי האומלל הזה.

נתנאל

למה אומלל? מה את כזאת דרמטית?

יונה

תסגור את הסיר כשאני מדברת אליך, יש לך אחריות למשפחה שלך, וזה אומר לילד שלך ולאמא שלו!

נתנאל

אמא, אני כבר ביקשתי ממך שלא תתערבי לי, לא בחיי הנישואים וגם לא בחיי הגירושים שלי... בשביל מה בכלל קראת לי לפה? אמרת שאת רוצה שאני אסע להביא את סבתא ולא שבא לך לחנך אותי עכשיו.

יונה

אין תשובה אצלה, בטח לא שומעת את הטלפון.

נתנאל

אז את רוצה שאני אסע או לא?

יונה

לך תשב עם הילדה האומללה הזאת, אני אשלח את אלחנן אחר כך.

נתנאל

כולם אומללים אצלך...

יונה

כן, בדיוק! ...אני יודעת למה עשית את זה, בכוונה! אני מכירה אותך לא מהיום.

נתנאל

(נפגע)

איפה הקלרינט שלי?

יונה

(ממשיכה)

אתה עוד תשלם על זה ביוקר, נתנאל, יום אחד הבן שלך יגדל, בכלל לא ימצא חן בעיניו שאתה משפיל את אמא שלו ככה.[17]

---

17 **(מתוך "יומן קדם־צילומים" 94')** ...כל הזוגות בסרט מייצרים צמדים של משמעות. ה"ביחד" שלהם חזק על אף ואולי בגלל הניגוד (דורונה גבוהה וגבעולית כמו דקל, ריקי נמוך וגוץ. דליה שמנה מאוד, אלחנן דקיק. נתנאל חי בתוך משולש... אבל זה כבר סיפור אחר שצריך לחשוב עליו בנפרד). במקום שיש דמיון גדול או סוג של שכפול – שם יש כאב ואובדן וחוסר נחמה. ככה זה למשל עם שי ויזהר התאומים. כאילו האימה הגדולה ביותר נמצאת דווקא בחזרה ה"מוצלחת", המשכפלת, הנאמנה־מדי – ביחסים בין בני אדם, אבל גם בקולנוע המשכפל בצייתנות את הסכמות הנתפסות כ"מציאות". אני מעדיף את החזרה המשוחררת, הלא־נאמנה, הקומית, היא מורכבת יותר, היא חורצת לשון ושטותניקית, ובאותו הזמן גם כאובה ומבולבלת ומבוהלת. אני רוצה שדורונה תהיה מיקי קם, וריקי – אולי אריה מוסקונה. הוא שחקן נהדר, אש להבה, וגם שר נפלא. לתפקיד דליה – צריך לשכנע את אסתי זקהיים, אני יודע שהיא לא כל כך רוצה לשחק, היא רק חזרה

נתנאל

ממש בא לי לבכות... את מוכנה להגיד לי איפה הקלרינט שלי?

יונה

במחסן.

נתנאל

תודה רבה!

29. פנים. סלון — יום + חוץ. חצר (דרך החלון) — יום

ההמולה המשפחתית עומדת בעינה. **ריקי** שוטף בבדיחותיו, מצחיק את **אלחנן**. **דורונה** עוברת ליד **מרגו** העומדת נבוכה בכניסה לסלון.

דורונה

שבי, למה את עומדת.

מרגו

תודה.

דורונה ממשיכה בדרכה, מתיישבת ליד **שי**, מסירה מראשו את כובע הגרב, מזדעזעת לגלות עד כמה שערו מקליש, שי מתרגז ומחזיר מיד את הכובע למקומו.

מיקי ניצב ליד החלון, לוטש במרגו מבטים קשים שמביכים אותה עוד יותר. הוא בוחן את הקפיץ שקיבל קודם. דרך החלון הוא רואה את **נתנאל** שעובר בחצר הבית בדרכו אל המחסן. **כפיר** מגיח מאחורי גבו ומכוון אל ראשו אקדח צעצוע, מיקי מנער אותו ממנו. קורע לב הילד הזה. בתוך ההמולה השמחה שמסביב — אין בודד ממנו, כמעט, הרי גם מרגו שם.

מלימודי בימוי בלונדון. לשירי המלהקת יש רעיונות אחרים, אבל אני מתעקש על אסתי. ואלחנן? אולי איצ׳ו אביטל. נתנאל הוא קצת האיש הרע בסיפור הזה. דווקא משום כך אני רוצה את אבוטבול, שבדרך כלל הוא הבחור הטוב והמקסים. שירי אומרת שהוא לא יסכים להיות הבד־גאי שכולם שונאים, שזה לא ״מתאים״, ואני אומר שאני שונא את המילה ״מתאים״.

30. חוץ. חצר הבית (גרם מדרגות המוביל אל הכניסה) — יום

יונה וגילה בעיצומו של ויכוח.

יונה

גילה, אני נשבעת שלא ידעתי... אני הייתי משקרת אותך? הרי את כמו הבת שלי... פה אני אמות אם אני משקרת...

גילה

(מתפוצצת)

חרא קקה שתן צואה חלאה מניאק... זה מה שהוא, בן זונה!

יונה

(מזדעזעת)

הֵי!!!

גילה

(קולטת את עצמה, מחייכת)

תירגעי, לא התכוונתי שאת זונה, התכוונתי שהוא מניאק...

יונה

טוב, עוד לא מאוחר... תארגני את הילד ותיסעו הביתה... מה אני אגיד לך, אני לא מתערבת...

גילה

אני מתפלאת עלייך, יונה, כך את מכירה אותי? את חושבת שאני אתן לו את הסיפוק הזה? זין בעין! שלא יחשוב שכל דבר משחק לידיים שלו כמו שהוא רוצה, עם זה אני גמרתי... מיקי ואני נשארים. שיקפוץ לי.

יונה

(מתמוגגת)

ככה אני אוהבת אותך, מותק שלי. בואי
אני אתן לך משהו ללבוש.

31. פנים. סלון – יום

שי בוחן מקרוב את פניה של **דורונה**, חיוך דק על שפתיו.

דורונה

מה?

הוא מצביע על חצ'קון במצחה של דורונה המכוסה בפיסה זעירה של פלסטר, דורונה נרתעת.[18]

---

18 **(מתוך "יומן צילומים")** ...מצב הרוח מהראשס שראינו אתמול במעבדה בהרצליה כבד ומדכדך. משהו לא עובד בחיבור בין האיפור לתאורה. גלי טוען שהאיפור כבד ומיושן, מרי הלן טוענת שהתאורה חסרת אחריות כלפי השחקניות. לאמנון אין ספק שזה פתיר. העניין הוא שזה התפוצץ היום בצהריים, ודווקא על מיקי קם המקסימה והטובה והמעולה והמקצוענית מכולם. היא שאלה את גלי איך הראשס והוא אמר לה "זוועה". אני לא יודע מה עוד נאמר שם שגרם לה להבין שהיא ה"זוועה" ושחירב לה את הביטחון העצמי ואת המוטיבציה. עשינו חזרה לפני צילום ושמתי לב שהיא מדוכאת ולא מרוכזת. שאלתי מה קרה והיא סיפרה לי מה שהבינה וקצת נשברה בדמעות. היינו חייבים לעצור את הצילום. זה פוצץ אותי לגמרי. כינסתי מיד את אמנון, מיכל וגלי. רתחתי על גלי וביקשתי ממנו לעזוב את הסט ולא לחזור, ומאמנון למצוא מחליף במהירות. היה קשה. גלי הוא חבר ותאורן נפלא אבל אני לא יכול להרשות מצבים כאלה שמזיקים לשחקנים ולעבודה שלי איתם. דיברתי עם מיכה והוא גיבה אותי על ההחלטה ואמר שזה באמת חמור מאוד ולצערו מאפיין סטים ישראליים מאז ומעולם. גלי התנצל שוב ושוב וגם אמנון הפציר בי לקבל את התנצלותו. ביקשתי ממיכל להודיע לכל הצוות שמעתה אסור להם לדבר עם שחקנים, לא טוב ולא רע, לא צחוקים ולא כלום. להפתעתי ההוראה התקבלה בהבנה. זיכרמן, העוזר צלם הוותיק שלא עושה חשבון לאף אחד (ושמדי פעם מכבד אותי בכוסית וודקה ומתפקד כמורה פרטי שלי...), ניגש אלי ולחש לי, ←

דורונה

שלא תעיז!

שי

מה, רציתי להגיד שזה יפה לך.

דורונה

(נעלבת)

מממ... תסתכל על עצמך, בִּיאַפְּרָה!

אלחנן מתיישב לידם.

אלחנן

מישהו ראה את דליה?

דורונה

מישהו ראה את אבא?

שי

מישהו ראה את סבתא?

32. חוץ. כניסה לבית — יום

מרגו ליד הדלת, מעשנת. סערת רגשותיה ניכרת. היא מסתכלת לצדדים כמחפשת. למקום מגיעה **נועה**, חבילה בידה, מרגו מחייכת אליה.

מרגו

ראית אולי את נתנאל?

נועה מניעה את ראשה לשלילה.

"כל הכבוד, עכשיו יבינו שפה עובדים ולא רכילויות של קאצ'קס בבית קפה." גלי לא עזב, הוא נשאר בחוץ ומדי פעם שלח לי פתקים ספוגי דמעות. אחרי שעתיים נשברתי והחזרתי אותו. אני באמת אוהב אותו. אמנון אמר לי "יצאת גדול", זיכרמן אמר לי "יצאת קטן". אני לא יודע מה יצאתי. כואב לי על מיקי קם שנפגעה. כל הזמן אני מרגיש שאני עושה טעויות. יותר מדי אנרגיה הולכת על השטויות האלה, אני שונא את זה ושונא את עצמי. אולי עדיף לשבת בבית ולכתוב.

הוא הלך להביא את סבתא שלו?

נועה מושכת בכתפיה, עושה פרצוף של "לא יודעת" (אבל לא מוציאה מילה).

איך קוראים לך?

נועה שותקת, מחייכת במבוכה והולכת. מרגו לא מבינה.

33. פנים. מחסן — יום

נתנאל במחסן האפלולי והדחוס ברהיטים ישנים, חפצים וכלי נגינה מפורקים. מעט קרני השמש החודרות פנימה חורכות את האוויר הסמיך ואת מצב רוחו. הוא נושם עמוק ומתחיל לחפש אחר הקלרינט שלו. הוא מוצא את קופסתו המאובקת על מדף עליון, מנסה להורידה, מעליה נשמט אלבום תמונות קטן. נתנאל מרים אותו ומסתכל. הוא מוצא שם אוסף של תמונות משפחתיות. פניו מתקדרות כשהוא מגלה תמונה של שני תאומים במדי צה"ל. על התמונה כתוב בטוש עם חצים: "שי ויזהר, נא לא להתבלבל!" נתנאל נאנח. בתמונה אחרת נראים שי ויזהר בבגדי קיץ, שעונים על מעקה הגג ומנפנפים לשלום לכיוון המצלם (הנמצא בחצר ככל הנראה, כך שהתמונה מצולמת מלמטה וברקע נראים שמים בהירים). השניים חייכניים. נתנאל מסתכל בתמונה ארוכות.

34. פנים. חדר 3 — יום

טמיר כבר נרדם. **דליה** יושבת על קצה הספה, מסיימת לתקן את התפר הפרום שבשמלתה. **בשמת** נכנסת לחדר בשקט, המכתב המקומט בידיה, דליה מחייכת אליה.

דליה

תראי איזה חמוד...

בשמת

כן... (סוקרת את דליה) את בהיריון?

דליה

(נבהלת, מפסיקה לתפור)

מה פתאום? למה?

בשמת

סתם... היה נדמה לי.

דליה

(חשדנית)

למה?

בשמת

(נבוכה, מתפתלת)

לא יודעת, סתם... (לוקחת אוויר) דליה, אני יכולה להתייעץ איתך במשהו?

דליה

במה?

בשמת

קיבלתי מכתב... את זוכרת את יוני? חבר שלי? (דליה מושכת בכתפיה) לא משנה... הוא שלח לי מכתב... כבר כמה זמן שהוא ככה, קצת עסוק וזה, ואנחנו כאילו לא ממש נפגשים... אבל אנחנו חברים, את מבינה?

דליה

כן.

בשמת

אז הוא שלח לי מכתב, ואני... לא יודעת... הוא כותב לי שם שהוא אוהב אותי אבל לא מאוהב בי.

דליה

נו.

בשמת

מה זה אומר?

דליה

שהוא אוהב אותך אבל לא מאוהב בך.

בשמת

אני יודעת, אבל מה זה אומר?

דליה

(בוחנת אותה בחשדנות)

בשמת, את צוחקת עלי או משהו?!

בשמת

מה פתאום... אני באמת לא מבינה, מה ההבדל? כי אם הוא רוצה ש...

דליה

(קוטעת אותה)

למה את שואלת אותי?

בשמת

מה?

דליה

למה דווקא אותי? למה את שואלת דווקא אותי?

בשמת מופתעת מהמתקפה, לא מוצאת מילים לענות לה.

אלחנן אמר לך משהו?

בשמת

על מה?

דליה

(קמה וממלמלת לעצמה)

ידעתי!

בשמת מסתכלת בה פעורת פה. דליה מסתלקת בזעף.

35. פנים. אזור המדרגות — יום

גילה ויונה יורדות במדרגות בדרכן לסלון. גילה לבושה באחת משמלותיה הפרחוניות של יונה, היא גם רחוצה ונקייה משאריות הסיד. השתיים נראות דומות למדי (למרות שיונה במכנסיים).

יונה

את צריכה ללכת עם שמלות, זה יפה לאישה ללכת עם שמלה.

גילה

כן, יונה? אז למה את לא הולכת עם שמלה?

יונה

אני כל הזמן בשמלות.

גילה

כמו מלכת אסתר אני נראית...

יונה

מה את מדברת, בואי אני אתן לך סופריטו, יש לי עכשיו על האש...

הן יוצאות. מאחורי המדרגות מציצים ראשיהם של **מיקי** ו**כפיר** חורשי מזימות. הם מתחילים להדביק פיסות נייר דבק על תמונה שתלויה על קיר, "מצנזרים" את עירומן של הדמויות המצוירות בה.

36. חוץ. חצר אחורית — יום

נתנאל בדרכו מהמחסן, שפוף, אוחז בקלרינט ובאלבום התמונות. הוא מבחין ב**מרגו** העומדת שם, מכונסת בעצמה, רועדת, מנסה נואשות לעצור את דמעותיה. נתנאל ניגש אליה במהירות.

נתנאל

מרגו, מה קרה, מה את עושה פה?

מרגו

אני צריכה ללכת, אני לא יכולה להישאר.

נתנאל

למה, מה קרה? אמרתי לך שלא ידעתי שהיא תהיה פה.

מרגו

זה לא בסדר שאני פה, אני רוצה להיות איתך, אבל זה לא בסדר.

נתנאל

מישהו אמר לך משהו?

מרגו

(נאבקת בדמעותיה)

לא, תעזוב, אני רוצה ללכת, תישאר אתה...

נתנאל

גילה אמרה לך משהו?

מרגו

די, נתנאל!

נתנאל

מה היא אמרה לך?

מרגו

זה לא גילה...

נתנאל

אז מי, אמא שלי?

מרגו

לא, זה כולם... אני מרגישה כמו קוץ בתחת... מיקי מסתכל עלי כל הזמן.

נתנאל

(מחייך)

טוב, יש על מה להסתכל.

מרגו

תפסיק... ויש שם ילדה אחת, שאלתי אותה איך קוראים לה, היא אפילו לא ענתה לי.

נתנאל

נועה?

מרגו

לא יודעת, אמרתי לך שהיא לא ענתה לי.

נתנאל

זה בגלל שהיא לא עונה לאף אחד... היא לא מדברת.

מרגו

מה?

נתנאל

כלומר... היא דיברה עד לפני איזה שנתיים ואז הפסיקה, אף אחד לא יודע למה... תעזבי, זה קטע מסובך.[19]

מרגו מסתכלת בו בחוסר אמון, הוא מחבק אותה.

באמת! זה לא בדיחה.

מרגו

אני מאמינה לך.

נתנאל

אז תישארי?

מרגו

בשביל מה?

נתנאל מחייך חיוך שאינו משתמע לשתי פנים.

שלא תעיז!

---

19 **(מתוך "יומן קדם־צילומים" 93')** ...כל אחד מה"סיפורים" רשום במעט קווים, פשוט ואולי אף דל ואולי פשטני, כמו קו מלודי ברור ותמציתי. המורכבות תושג בחיבור בין הקווים השונים. המטרה היא להגיע לקונטרפונקט – תרכובת של קווים מלודיים פשוטים.

נתנאל

יאללה, בואי... שימי זין על גילה ועל כולם, את איתי וזהו.

מרגו

(מתרככת)

אז תפסיק לחבק אותי ליד כולם.

נתנאל

טוב, פריג'ידר...

37. פנים. סלון – יום

(נוכחים: אלחנן, ריקי, דורונה, יונה, גילה, שי, דליה, נתנאל, מרגו, נועה). **ריקי** יושב עם גיטרה. כולם קשובים לו, ניכר שהוא מתרגש (לקראת השמעת שירו החדש).

ריקי

(פורט אקורד)

אז זה השיר החדש... אם יתחשק לכם בפזמון להצטרף לשיר יחד איתי אז זה בסדר... אבל תעשו לי טובה וקחו בחשבון שזה שיר חדש.

אלחנן

טוב יאללה ניג'ס, תשיר כבר.

ריקי

רק אמרתי שאפשר להצטרף, לא נותנים לפתוח את הפה...

דורונה

(קוטעת אותו)

ריקי!

ריקי

מה?!

דורונה

שתוק ותשיר!

ריקי מתחיל עם אקורדים לפתיחה. כולם מתרווחים, מצפים לשיר. **נתנאל ומרגו** נכנסים לסלון ומתיישבים. **דליה** עומדת ליד הדלת, מחזיקה צלוחית עם עוגה ומחייכת כמו כולם.

(הערה: זהו שיר קליל ומשועשע, פזמון קליט המאפשר למשפחה להצטרף אל ריקי בהמשך, בשירה ואפילו בנגינה. מסיבות הברורות ממילות השיר דליה נעלבת. במהלך השיר היא תסתלק מהסלון. בעוד השיר יישמע ברקע אנו נעקוב אחר פעולותיה כמפורט)[20]

ריקי

(שר, מאוד תיאטרלי)

היא לא הייתה רזה כל כך,
למעשה הייתה מאוד שמנה...
והרומן שלה שנים נמשך,
עם קצפת, גלידה ועוגות גבינה...

המצלמה סוקרת את פרצופיהם המתענגים והמשועשעים של בני המשפחה ונעצרת על דליה הקולטת את המילים, נבוכה מאוד, בודקת אם מסתכלים עליה, רחמים עצמיים מציפים אותה והיא יוצאת מהסלון והולכת. **שי** הוא היחיד המרגיש במבוכתה ובהסתלקותה. היתר שקועים בשיר.

קודם גרביים, אחר כך נעליים, ומשקפיים,
הוא לקח, גם את האקדח, ואז נורא שמח

---

20 **(מתוך "יומן קדם־צילומים" 93')** ...כתבתי את "שיר השמנה" לפני שנים, למסיבת סיום של כיתה י' או משהו כזה. אני מתלבט. אמנם יש בו את כל מה שצריך בשביל הסיקוונס הזה, אבל אולי הוא לא מספיק טוב. מצד שני – דווקא בגלל שהוא ילדותי הוא הולם את ריקי. מצד שלישי – אולי צריך לפנות למישהו מקצוען שיכתוב שיר מוצלח יותר. מצד רביעי – למי לפנות? ומה לבקש, שיכתוב שיר ילדותי ומטופש על שמנה? מצד חמישי – אולי עדיף לחכות לליהוק של ריקי, אולי זה יהיה שחקן־זמר שיביא בעצמו שיר טוב יותר? ממילא עוד חזון למועד. בינתיים השיר עושה את העבודה, וזה רק תסריט.

כשראה אותה...
מתקרבת לאיטה,
בחשכה...
לבו הקטן נמלא שמחה.

38. פנים. מטבח — יום

דליה נכנסת אל המטבח. מול פרצופה נגלות ערמות המאכלים המדהימים של יונה. פניה מתכווצות, היא יוצאת משם. כל אותו זמן נשמע ברקע המשך השיר, ריקי חוזר על הפזמון, המשפחה מתחילה להצטרף.

היא לא הייתה רזה כל כך,
למעשה הייתה מאוד שמנה...
והרומן שלה שנים נמשך,
עם קצפת, גלידה ועוגות גבינה...

39. פנים. סלון — יום

ריקי שקוע בשירו, הוא משוחרר ומצחיק מאוד. בני המשפחה מתנועעים לפי הקצב. **גילה** שולחת מבט סקרני ב**נתנאל** וב**מרגו**. נתנאל שקוע בשיר, אך מרגו מסתכלת בגילה, יש צער במבטה, היא נוגעת ללב. **יונה** מבחינה בחילוף המבטים הזה ומלטפת את שערה של **נועה**.

מצא מסתור, מקום שאין בו אור,
פתח את הכפתור...
שלף את האקדח,
את הנצרה משך,
אוויר מעט לקח...
חיכה שהיא תבוא, שהיא תעבור...
לידו...
הוא פחד כי לא עשה זאת מעודו.

40. פנים. מסדרון בקומה העליונה + חדר של מיכאל ויונה — יום

דליה פוסעת במסדרון, טרגית להפליא, כמו חרב עליה עולמה. היא

נכנסת לחדרם של מיכאל ויונה ומתיישבת על המיטה, ראשה מורכן. היא מרימה את מבטה, מנסה לחנוק את דמעותיה, אך מולה ניצבת המראה של שולחן האיפור. פניה של דליה מתכרכמות על סף בכי. כל אותו הזמן השיר ברקע, עומד בעינו:

היא לא הייתה רזה כל כך...

41. פנים. סלון — יום

ריקי מאט, הוא מגיע אל שיאו של השיר, המשפחה קשובה מאוד, הוא תיאטרלי ומצחיק בביצועו. בשורת השיא ("עליו היא התיישבה...") כולם פורצים בצחוק.

את משקפי השמש...
הוא לא ניקה מאמש...
ואז זינק בחרש...
עמד הוא למולה,
אלי, היא כה גדולה!
בכלל לא נבהלה...
עליו היא התיישבה!
בכל משקלה...
...הוא לא הוציא מילה...
ורק אחרי מותו הוא גילה... שהיא...

היא לא הייתה רזה כל כך... (וכו')

42. פנים. חדר של מיכאל ויונה + סלון + חדרון אמבטיה — יום[21]

דליה מוחה את דמעותיה, מנסה להתאושש. הסצנה נחתכת בינה לבין

21 **(מתוך "יומן קדם־צילומים" 94')**...1.9.94 – ישיבת ארט. לרר מגביל אותנו לצילום בקומת המבוא ובקומת המרתף בלבד. אסור לנו אפילו לדרוך בקומה ב', ושם נמצאים החדרים הגדולים. גיורא מביא תוכנית בנייה, עם קצת קוליסות הוא יכול להפוך חלק מהסלון לחדר השינה של יונה ומיכאל, כך גם נרוויח חלונות טובים וקשר עין עם החצר. המפיקים מתרגזים ושולחים אותנו לעזאזל. תקציב הלוקיישן הוא

סיום הפזמון בסלון, כל המשפחה שם שרה בהתלהבות עם **ריקי**. הוא מסיים בקול תרועה, כולם מוחאים כפיים.
ואנו חוזרים אל דליה. היא הולכת אל חדרון האמבטיה הצמוד אל חדר השינה. רוחצת את פניה, מתקנת את תסרוקתה. לפתע היא שומעת צעדים מתקרבים וקולות דיבור של יונה ודורונה הנמצאות בדרכן אל החדר. היא מנסה לסיים בזריזות, משהו נופל לה, היא מרימה אותו, דורונה ויונה כבר בכניסה לחדר, דליה מכבה את האור בחדרון האמבטיה וסוגרת את הדלת כדי חרך.
המשך הסצנה ייחתך בין המתרחש בחדר (יונה ודורונה) לבין תגובותיה של דליה השומעת במקום המסתור שלה כל מילה ומילה.
יונה סוגרת אחרי **דורונה** את דלת החדר.

יונה

שבי.

דורונה מתיישבת על המיטה. הקדרות שנפלה פתאום על יונה מעוררת את תמיהתה.

דורונה

וואו איזה רצינית, מה קרה?

יונה

שלא יצא ממך כלום, אני משביעה אותך.

התקציב הגדול ביותר שאי־פעם הושקע באתר צילום בסרט ישראלי. מבחינתם אין יותר תקציב ארט, לא בניות ולא כלום, צריך להסתדר עם מה שיש בבית, נקודה, ומצדם אני יכול להעביר את סצנות חדר השינה של ההורים לחצר או למטבח. אני מסביר שהחדר הזה קריטי לסיפור ומיכה צועק עלי שעל כל דבר אני אומר שהוא קריטי ואי אפשר לעבוד ככה. שוב אנחנו רבים, צרחות עד לב השמים. מיכה מבקש מכולם לצאת, אנחנו נשארים רק שנינו והוא עובר איתי על התקציב, מנסה להרגיע אבל שוב מתעצבן וגם אני. בסוף אני מודיע לו שאני מוכן להשקיע את יתרת שכרי ובלבד שהסכום הזה ילך כולו להוצאות ארט ובעיקר לבניית החדר. זה אומר שבשנה הקרובה אני לא הולך להרוויח אגורה. אלוהים יודע ממה נחיה.

דורונה

בסדר, אמרתי לך כבר, נו...

יונה

לא רוצה לקלקל את החג הזה.

דורונה

(מתחילה לדאוג)

אמא, מה קרה? את חולה?

יונה מנידה את ראשה לשלילה, נושמת עמוקות. דורונה נדאגת והולכת —

זה אבא? ...מה יש לו? בשביל זה הוא נסע? (נחרדת) סרטן?

יונה

אבא שלך בוגד בי.

דורונה מתעטשת, מתאפקת לא לצחוק.

דורונה

סליחה?!

יונה

תפסיקי, גם ככה קשה לי.

דורונה

אמא, את לא שפויה, איך הגעת לזה?

יונה לוקחת אוויר, מנסה לצבור אומץ ואז מתחילה לספר, מתקשה עם מבטה הספקני של דורונה. בחדרון האמבטיה דליה נדרכת, מקשיבה.

יונה

אבא שלך מוזר בזמן האחרון. את יודעת שהוא אף פעם לא פינק אותי עם כסף, אבל בזמן האחרון זה כבר ממש סבל... תאמיני לי, אני לא יודעת לאן הולך הכסף...

דורונה

(מנסה לקטוע)

אמא...

יונה

(ממשיכה)

פתאום הוא יוצא לכל היום! אני אומרת לו — לאן הלכת, מה עשית... כלום. שותק כמו ספינקס... משחק איתי בסודות... כאילו רוצה להגיד לי אבל רק מחכה שאני אמצא לבד... תאמיני לי, אני מכירה אותו. מה יש לו להסתגר בחדר עם הטלפון? שעות! אני נכנסת והוא סוגר... מה, עם מי יש לו לדבר?

דורונה

אמא, את פרנואידית, מה אכפת לך שהוא מדבר בטלפון? ממתי בכלל את מתערבת לו בעבודה?

יונה

באמת? ולאן הוא נסע?

דורונה

לאן הוא אמר שהוא נוסע?

יונה

לא אמר! סידורים... ערב חג, סידורים... כולם פה והוא בסידורים, ולבוש כמו תרנגול הודו...

דורונה צוחקת. גם את דליה (מעבר לדלת חדרון האמבטיה) זה מצחיק, והיא שמה את ידה על פיה להחניק את קולה.

מצחיק אותך?

צחוקה של דורונה נעצר מיד. יונה ממשיכה —

מתקשרת אחת, מבקשת את "מיכאל" (אומרת במלרע ובלעג) וטורקת לי! זה מצחיק?

דורונה

מי התקשרה? מתי?

יונה

מקודם...

המבט הספקני והמשועשע של דורונה מביך את יונה. אין לה ברירה, היא מתקרבת אל השידה ומחלצת מבין החפצים את הפתקים שעיינה בהם קודם והסתירה.

תסתכלי...

יונה מושיטה לדורונה פתק אחד. דורונה בוחנת את הפתק כלא מבינה מה יונה רוצה ממנה בכלל. לעיניה מתגלה חשבונית בסכום של שלוש מאות שקלים לקניית זר פרחים.

דורונה

מה זה? חשבונית... מה...

יונה

מה יש לו לקנות פרחים בשלוש מאות שקל? ולמי? בחיים הוא לא הביא פרחים הביתה... שלוש מאות שקל? למי?

דורונה

(נעשית חשדנית)

לא יודעת, תשאלי אותו... אבל זה לא אומר כלום...

יונה

אמרתי לך, אני לא יודעת לאן הולך הכסף.

דורונה

(עולה לה רעיון)

רגע, אולי זה בשבילך? יש לך יום הולדת עוד מעט.

יונה

(מגחכת)

נו באמת... מתי הוא הביא לי פעם משהו בחיים? אל תצחיקי אותי.

דורונה

אמא, אני חושבת שאת מנפחת פה בלון מאוד מסוכן... אמרתי לך לבוא אלינו לנוח, את משתגעת... כמו שני ילדים אתם, רק מתקרב חג וכבר אתם חייבים פיצוצים, כמו בראש השנה עם הגב שלו והתרופות...

יונה

(נעלבת)

את לא מאמינה לי?

היא מושיטה לדורונה בהיסוס את הפתק השני. דורונה מסתכלת בו. זהו כרטיס קטן, רשום עליו בכתב ידו של מיכאל: "לאהובתי, שי צנוע מאוהבך לעד. מיכאל". דורונה מנסה לשמור על איפוק אך מבטה מזועזע. היא מרימה את עיניה מהפתק אל מבטה של יונה. שתיהן נסערות, וגם דליה השרויה בחדרון האמבטיה, מתאמצת להבין מה קורה.

43. פנים. סלון, אזור הפסנתר — יום

אלחנן מחפש את דליה. הוא נתקל ברגליו של **שי** הרכון מתחת לפסנתר ומגשש בידיו על הרצפה כמחפש.

אלחנן

ראית לאן דליה הלכה?

שי

לא... בטח הלכה להתאבד.

אלחנן

מה?

שי

איזה אידיוט אתה, בחיי... עור של פיל
ושכל של עכבר.

ההערה הדוקרנית של שי כלל לא חודרת להכרה של אלחנן (או שאולי הוא מדחיק), תשומת לבו עוברת אל פדחתו המקלישה של שי וזה מצחיק אותו.

אלחנן

(צוחק)

יש לך קרחת כמו של אבא...

שי נאנח, מתוסכל מהאטימות של אחיו. אלחנן מרצין לפתע, כאילו ראה פתאום משהו חשוד.

מה אתה עושה שם?

שי

מחפש את העדשת מגע שלי, אתה לא
רואה? כלום אתה לא רואה?

אלחנן לא מבין מה שי רוצה ממנו, הוא מגחך במבוכה והולך לדרכו. *(אלחנן הזה — כזה אהבל... מה עושים איתו? אני חייב ללהק מישהו עם חן, עם איזשהו עצב וכאב מוּבְנִים, כזה שנורא רוצה אבל לא יודע איך, אני חייב להפוך את האהבליות לתום. לא רק אצל אלחנן. הרי כולם אנשים שעושים מעשים שליליים או מטופשים על אף כוונתם הטובה. איך מציירים תום, באמצעות הליהוק? באמצעות המשחק? גם וגם?)*

44. פנים. חדר של מיכאל ויונה + סלון + חדרון אמבטיה — יום

יונה מתיישבת בייאוש לצד **דורונה** לאחר ששמה את הניירות במקומם. דורונה מניחה עליה את ידה, מנסה להיות רכה ומנחמת. **דליה** עדיין מאזינה מבעד לדלת האמבטיה, כבר גדלו לה האוזניים מרוב מאמץ לא להחמיץ ולו מילה.

דורונה

אמא, אולי זה סתם, משחק שלו, אולי
בדמיון שלו...

יונה

(קוטעת אותה)

דורונה, זאת לא פעם ראשונה.

דורונה

(המומה)

מה?

יונה

את זוכרת שהייתם קטנים את ואלחנן,
זוכרת שלקחתי אתכם לאח שלי מולה?

דורונה

כן.

יונה

מה זה היה, טיול? מה יש לי לעשות
איתכם אצל מולה? ...אחר כך הוא בא
להתחנן, כמו כל פעם.

דורונה

לא הרגשתי כלום...

יונה

כן... איש קשה אבא שלך... (נאבקת
בדמעותיה) את זוכרת כשיזהר הלך?

בבת אחת דורונה נעשית קודרת.

דורונה

(כמעט לוחשת)

אני זוכרת.

יונה

נגמרה השבעה והוא קם ונוסע, כאילו
כלום, חודש שלם — עסקים בהולנד...
ואני פה אוכלת את הקירות...

דורונה

אמרתי לך לבוא להיות אצלנו.

יונה

(דומעת על אף רצונה)

דורונה, כל אחד והצער שלו... גם אתם הייתם שם, מה אתם צריכים אותי... אבל אני חשבתי שהוא לפחות יהיה לו חלק בצער הזה, זה ילד של שנינו... עסקים בהולנד...

יונה מוחה את דמעותיה, כועסת על עצמה שנשברה. מתאמצת להתעשת.

כל השנים בולעת ושותקת, אבל עכשיו גמרתי... תראי איזה בן אדם, תראי איך אין לו כבוד אפילו לעצמו... איזה מכתבים, בושה...

לדורונה קשה עם הרגע הזה. היא קמה וניגשת אל החלון, תופסת מרחק קטן מיונה.

דורונה

אני לא מאמינה, לא הגיוני לי.

יונה

אני לא רוצה שיצא ממך, דורונה, רוצה פסח אחד כמו בן אדם.

דורונה ליד החלון. היא פותחת אותו ומניחה את ידיה על אדנו.

דורונה

(פסקנית והחלטית פתאום)

אז תרדי מזה! לא נראה לי כל הסיפור הזה.

יונה מסתכלת לכיוון דורונה, קולטת שידיה על אדן החלון, וזהו אותו חלון המוכר מסצנה 24, עם המנגנון המקולקל. יונה נחרדת.

יונה

אל תישעני על החלון הזה, הוא נופל!

דורונה לא מספיקה להסתובב אליה. החלון הסורר אכן מחליק במורד מסילותיו היישר על אצבעותיה של דורונה. היא צורחת בכאב, גם יונה צורחת, זעקותיהן פולחות את חלל הבית והחצרות...

45. פנים. סלון, אזור הפסנתר — יום

...זעקות השבר של דורונה ויונה מבהילות את **שי** שעדיין מגשש מתחת לפסנתר. הוא מזדקף מיידית, ראשו נחבט בפסנתר בחוזקה, הוא צועק בכאב ומשתטח על הרצפה.

46. פנים. סלון — יום

בליל הצעקות של דורונה, יונה ושי מבהיל את **נתנאל** שקם במהירות ממקום מושבו בסלון ורץ לעבר הכניסה, כוס קפה מהביל בידיו, ונתקל ב**אלחנן** שבדיוק נכנס לשם בריצה. הקפה הרותח נשפך על שניהם, ועכשיו גם הם צועקים.[22]

22 **(מתוך "יומן קדם־צילומים" 93')** ...אני שואל את עצמי – מאיפה בא העומק? האם הוא תוצאה של עומס אינפורמציות על הדמויות ועומס של הקשרים אוטומטיים למציאות? (כי הרי כך מקובל פה: אם זה "שואה" אז זה עמוק, ואם זה "שכול הרואי" אז זה עמוק, וכד'...), או שאולי העומק נובע מהחוויה הרגשית עצמה (זו שאינה מותנית בקודים החיצוניים האלה אלא דווקא ביחסים הפנימיים שהסרט יוצר בין מרכיביו הספציפיים). כלומר, ככל שיתקיימו ניגודים רגשיים – למשל, אלמנטים שהם מצחיקים ומעציבים כאחד – כך יש סיכוי שחוויית הצפייה תהיה מורכבת. בעיני האתגר הגדול הוא שזה גם יהיה מהנה – מעניין, סוחף, מפעיל, מבדר, מעורר אמפתיה וכו'. נמאס לי מהקלישאה המחברת בין מורכבות ושיעמום, נמאס לי מקולנוע שהעילגות שלו נתפסת כ"נועזות". אני רוצה לעשות סרט שהאופי שלו טבעי לי, לספר אותו כמו שאני מסתכל או מדמיין, ולא כדי למצוא חן בעיני גבוהי אף או בעיני קהל (ומי בכלל יודע איך למצוא חן בעיני קהל? הרי השאלה הזאת לא קיימת פה בכלל, מראש אנחנו יודעים ⬅

47. פנים. חדר של מיכאל ויונה + סלון + חדרון אמבטיה — יום
+ 48. חוץ. שביל הגישה לבית (מצולם דרך החלון) — יום

תזמורת של צעקות כאב ברקע. **דליה** באמבטיה, לא יודעת את נפשה — לצאת? להישאר?
יונה מגיעה אל החלון בריצה, פותחת אותו ועוזרת **לדורונה** לחלץ את אצבעותיה הפצועות. דורונה מייבבת, יונה מתפוצצת בזעם.

יונה
מאה פעמים ביקשתי שיתקן את זה...
ידעתי שזה מה שיהיה בסוף.

הזעקות נרגעות ובשקט שנוצר ניתן לשמוע מרחוק את מיקי המפזם לו איזה ניגון ילדותי. זה מושך את תשומת לבה של יונה. היא מסתכלת דרך החלון החוצה ומבחינה במכוניתו המתקרבת של מיכאל. בזווית עינה היא קולטת את **מיקי** המשחק בחצר. הוא שרוע על השביל, משחק בקפיץ שנתנאל הביא לו ומפזם בעליזות. יונה קולטת שמיקי מוסתר משדה הראייה של מיכאל הנוהג ומתקרב במהירות. בבת אחת מתחלף הטון הסלפסטיקי־משועשע של הרצף הקודם בתחושה של סכנה אמיתית. בעוד רגע המכונית תסתובב והיא עלולה לעלות על מיקי ולדרוס אותו. כל זאת נקלט על ידי יונה בשברירי שנייה. היא מתחילה לצרוח אל מיקי וגם אל מיכאל, מנסה להזהיר אותם ולמנוע את התאונה המתקרבת.
מיקי שומע את צרחותיה של יונה, מסתכל אליה ואחר כך לכיוון המכונית המתקרבת אליו במהירות. האימה משתקת אותו. ברגע האחרון **מיכאל** מבחין במיקי ובולם בחריקה. המכונית מחליקה ונעצרת סנטימטרים ספורים מהילד המבוהל.
שקט משתרר. יונה נושמת לרווחה.
לפתע מתחילה מכוניתו של מיכאל להשמיע צפירה ממושכת. יונה

שהקהל מדיר את רגליו וקיימת כאן הסתייגות אוטומטית מקולנוע ישראלי. אני אפילו לא יודע איך שואלים "האם הקהל יאהב", אני לא מכוון לסטטיסטיקה. אני יכול לשאול אך ורק האם המבט על הדמויות והסיפור טבעי לי, האם הוא דומה לי, האם יש בו ובי אמת).

ודורונה מסתכלות דרך החלון בתימהון המתחלף מיד בחרדה. הן רואות את מיכאל בתוך המכונית, ראשו שמוט על ההגה (ועל צופר המכונית).

דורונה

מה קרה לו... (צועקת) אבא!!!

49. חוץ. שביל הגישה לבית — יום

מיקי נעמד מול המכונית הצופרת. מנקודת מבטו ודרך השמשה הקדמית של המכונית נראה **מיכאל**, ראשו מונח על הצופר, מעולף.

מיקי

סבא?

המצלמה מתקרבת אל מיכאל ובתוך כך התמונה מתבהרת, הסאונד הריאליסטי יורד לטובת מוזיקה קסומה ועגומה (מעין המשך למוזיקה שליוותה את סצנה 24).

דיזולב ארוך ל:

50. חוץ. קצה גג הבית (מצולם מלמטה) — יום

הצילום בהיר מאוד, כמעט שרוף ומטושטש, ובהילוך איטי, מעין הזיה או חלום או זיכרון צרוב וצורב. קצה הגג מצולם מלמטה ועליו עומדת דמות ומנופפת לשלום אל המצלמה. זה נראה כמו אחת התמונות שבהן נתנאל הסתכל קודם (סצנה 33) והדמות נראית כמו **יזהר** (או **שי**?). הוא מחויך ומנפנף בידו בשמחה המנוגדת לאופי העגמומי של המוזיקה.

דיזולב ארוך ל:

51. חוץ. מרפסת מקורה — יום

פניו של **מיכאל** ממלאות את התמונה. הוא חיוור, שקוע בהרהוריו ומביט נכחו. המצלמה מתרחקת ממנו. עתה הוא נראה יושב ליד שולחן. **דורונה** מולו, מודאגת ביותר, אוחזת את אצבעותיה הפגועות (ועטופות במגבת וקוביות קרח). **ריקי** לצדו, עסוק במדידת לחץ הדם של מיכאל בעזרת מכשיר אלקטרוני. **יונה** מניחה מול מיכאל כוס לימונדה.

יונה

תשתה... חזר לך הצבע.

מיכאל מחייך במאמץ, לוגם קצת, נבוך מתשומת הלב. ריקי מסתכל בצג מכשיר המדידה.

ריקי

הכול בסדר, יש לך לחץ דם כמו של ילד בן 16... (בוחן את המכשיר ומחייך, מנסה להתבדח) נחמד שיש כזה בבית... (לדורונה) אולי גם נקנה כזה, מתנה לילדים?

דורונה

(מודאגת)

לא צריך אולי לגשת לבית חולים? ככה סתם בן אדם מתעלף?

מיכאל

שום בית חולים (משחרר קצת את העניבה), אני בסדר, העניבה הזאת חנקה אותי.

יונה ודורונה מחליפות מבטים, יונה בוחנת את מיכאל. ריקי נעמד, מחייך למיכאל.

ריקי

אתה רואה? זה הכול בגלל שלא נשארת לשמוע את השיר שלי... יאללה תירגעו, (לדורונה) בואי, נטפל בך קצת.

יונה

אתה בטוח שלא צריך לקחת למיון?

ריקי

לא נו... בני אדם מתעלפים... קורה...

יונה

דורונה, תראי מה עם האחים שלך שמה, ומיקי.

דורונה שולחת ביונה מבט נוסף ויוצאת משם עם ריקי.
יונה ומיכאל נשארים לבד. גם המוזיקה עוזבת. שקט.
יונה מקרבת את הכוס למיכאל, בוחנת אותו ארוכות, הוא לוגם קצת, עדיין סחרחר.

מיכאל

היה לי חלום כשהתעלפתי.

יונה

(מתעלמת)

לאן נסעת?

מיכאל

העירה, קניתי יין.

יונה

עוד יין? (לוקחת אוויר) איך אתה מרגיש?

מיכאל

אני בסדר, אל תדאגי לי.

מיכאל מניח את ידו על זרועה של יונה, היא מתכווצת.

סתם נבהלתי בגלל מיקי, עקרוט הילד הזה... גם הוא נבהל, מסכן... אני אלך לנוח קצת.

52. פנים. אזור המדרגות — יום

נתנאל ומרגו עולים במדרגות אל הקומה השנייה, בתוך כך נתנאל מתחיל להסיר את חולצתו הרטובה והמוכתמת (מהקפה שנשפך) וגם נוזף במרגו.

נתנאל

גם את נהיית לי מומחית לילדים? הוא כבר ילד גדול ולא קרה כלום, לא קרה כלום!

מרגו

בסדר, הבנתי אותך.

הם נעלמים במעלה המדרגות. דלת השירותים נפתחת ומהם יוצאת **גילה**. היא מסתכלת בסקרנות לכיוון הליכתם של נתנאל ומרגו, מנסה להקשיב לשיחתם. לפתע היא מבחינה ב**מיקי** שרץ לכיוון דלת הכניסה, עומס בידיו כיכרות ישנות של לחם ועוד דברי מאפה (חמץ). היא עוצרת אותו.

גילה

חכה רגע, לאן אתה רץ?!

מיקי

למדורה, תראי, סבתא נתנה לי מלא חמץ.

גילה אוחזת בו, מנערת את העפר שעוד דבוק לבגדיו (מאז ששכב על שביל הגישה), הוא מנסה להתנער ממנה.

גילה

רגע! אתה משתולל יותר מדי היום, ראית מה כמעט קרה!

מיקי

די! הם מחכים לי!

גילה

שיחכו, אני מדברת אליך עכשיו.

מיקי

(מטיח בה)

נתנאל הרשה לי!

והוא ממשיך בריצתו. גילה נעלבת.

53. פנים. חדר של מיכאל ויונה — יום

מיכאל בחדר השינה, סוגר את הדלת לאחר שבדק שהמסדרון ריק מאנשים. הוא ניגש בחשאיות אל השידה, מחטט בערמת הניירות ומחלץ משם את כרטיס הברכה (שיונה הראתה לדורונה). הוא מוציא מכיסו את קופסת התכשיט שהניח שם לאחר שחילץ ממיקי את הז'קט. פותח מגירה ומסתיר את הקופסה ואת הפתק, מכסה אותם היטב בצעיף כחול.[23] הוא מתכוון לסגור את המגירה ואז מתחרט, מוציא שוב את הפתק, קורא אותו, לא מרוצה, קורע אותו, שם את הקרעים בכיסו, מתיישב על המיטה, מוציא מהמגירה פיסת נייר חדשה ומתחיל לכתוב, מקפיד על חשאיות.

54. חוץ. חצר אחורית — יום

מסביב למדורה קטנה עומדים **מיקי**, **כפיר ונועה**. **בשמת** עומדת קצת מרחוק, בוחנת אותם בזלזול. כפיר מושיט את ידו הצידה, בג'סטה של מנתח בשעת ניתוח, ופוקד על מיקי להגיש לו את החמץ. מיקי נענה להוראותיו וכפיר משליך למדורה. הוא טקסי ורשמי ורצינותו תהומית.

---

23 **(מתוך "יומן קדם־צילומים" 94')** ...הרעיון הוא להוציא את הצבע הכחול מהסרט (חוץ מדברים מובחנים כמו הצעיף במגירה שמכסה את התכשיט, או הבגדים של כפיר). העליתי את זה בישיבת ארט עם גיורא. גיורא גיחך. אמר שזה דבילי לגמרי, מה תעשה עם השמים? אמרתי ששמים הם שמים ולא כחול. הסברתי שאני מתכוון לצבעים שיש לנו שליטה בהם וכו'. גיורא אמר שזה רעיון מטומטם ושבכלל כדאי שאפסיק ללמד אותו מה זה קולנוע כי החלב עוד לא יבש על שפתיך, צוציק. הוא צודק, אבל זה מעניין לי את התחת. היה פיצוץ גדול, צעקות והכול. הוא הלך בכעס. חזר אחרי שעתיים. התנצל, אמר לי, זאת זכותך לעשות שטויות וטעויות, זה סרט שלך. התפייסנו. אני בטוח שזה לא הפיצוץ האחרון. אבל כל הזמן אני מזכיר לעצמי שגיורא הוא זה שמצא את הלוקיישן וגם שכנע את המפיקים ללכת עליו למרות העלות המטורפת. אני מריע לו על כך ובחיים לא אשכח שהוא זה שמבין את השטויות שלי יותר מהרבה אחרים.

כפיר

(פוקד על מיקי)

פיתה... בורקס... חלה... לחמנייה עם שומשום...

הוא מסיים להשליך אל האש, מנער את ידיו ומכריז.

תם ונשלם טקס ביעור חמץ לשנה זו, ואני שמח לפתוח את חגיגות השלג!

בשמת

(מגחכת)

איזה דפוק אתה, בחיי!

כפיר

(לבשמת)

בשביל מה באת, להעיק עלינו?!

בשמת

להשגיח עליכם, תינוקות.

מיקי

את תינוקת!

בשמת

שתוק, קוף!

מיקי

פרה!

והם ממשיכים להחליף ככה "מחמאות", נועה צוחקת ללא קול וכפיר מתחיל לרקוד מסביב למדורה ולשיר כמו בפולחן אינדיאני עתיק.

כפיר

שלג שלג בוא! שלג שלג בוא!

55. חוץ. חצר הבית (רחבת החניה) — יום

אלחנן מגיע לרחבת החניה, בידיו שתי קסדות אופנוע. הוא מופתע

למצוא שם את **דליה** היושבת על אבן, מעשנת ומרוכזת בעצמה. דליה רואה אותו ומתעלמת. הוא בוחן אותה בחשש מפני המריבה התורנית שבטח תכף תתפרץ.

אלחנן

(מנסה לשמור על חביבות)

מה את עושה פה? (היא לא עונה) אני הולך להביא את סבתא, שי נתן לי את האופנוע, רוצה לבוא? (היא לא מגיבה) לאן נעלמת קודם?

דליה

הלכתי לשירותים.

אלחנן

בשביל מה?

דליה

עשיתי פיפי, בסדר?!

אלחנן

(מתאמץ להתבדח)

לפי הזמן שנעלמת זה קקה...

הוא צוחק מהבדיחה המפגרת שלו ומפסיק לנוכח המבט המקפיא שדליה תוקעת בו. לא הצליח לו.

מה קרה, דליה? מה עשיתי?

דליה

כלום.

אלחנן

אז מה? (מנסה שוב לרכך) את באה? שניקח את האוטו?

דליה נושמת עמוקות. ניכר שהיא על סף התפוצצות אך מנסה להיות מאופקת.

דליה

יש לי שאלה מאוד רצינית, אלחנן, ואני דורשת תשובה.

אלחנן

(מהנהן, חושש מפני הבאות)

אהה...

דליה

אתה בוגד בי?

אלחנן

(המום)

מה???

דליה

אני רצינית, תענה לי!

אלחנן

מה נפל עלייך היום?

דליה

אתה בוגד בי או לא?!

אלחנן

את לא נורמלית, מה פתאום! ומה זה הבית משפט הזה?!

דליה

(בחיוך מריר ומיואש)

הרי אתה לא אוהב אותי, אלחנן, מתנהג כאילו אני לא נמצאת, לא מתייחס אלי בכלל... אז אני רוצה לדעת מה הסיבה, לא רוצה להיות כמו אמא שלך!

אלחנן

(כמעט בולע את לשונו)

מה זה? מה אמרת?

חיוך ארסי עולה על פניה של דליה. הכוח שפתאום יש בידיה מסב לה הנאה מסוימת.

דליה

אבא שלך בוגד באמא שלך, תפקח את העיניים קצת, לא יזיק לך לגלות קצת עניין ברגשות של אחרים!

אלחנן

על מה את מדברת?

דליה

שמעתי אותה מדברת עם דורונה, לאבא שלך יש מישהי, מה שאתה שומע!

אלחנן

(ספקן)

איפה שמעת את זה?

דליה

זה לא עניינך... (בבת אחת יוצאת לה הרוח מהמפרשים) מה אני מדברת איתך בכלל...

דליה מסובבת את גבה כפונה ללכת.

אלחנן

לאן את הולכת?

דליה

לעשות קקה!

היא הולכת משם רגוזה, משאירה אותו פעור פה.

56. פנים. מטבח — יום

יונה שקועה בשיחת טלפון עם הסבתא (אמו הקשישה של מיכאל), בתוך כך מביאה צלוחית עם מאכל ל**ריקי** שיושב ליד השולחן ומאזין לשיחה בחיוך. הוא מתחיל לזלול בתאווה את מה שיונה הביאה לו.

יונה

(לטלפון בקול רם)

מה צום??? (פונה לריקי וצוחקת) משוגעת זאת, היא חושבת שזה יום כיפור...

גם ריקי צוחק, יונה חוזרת לשיחה בטלפון.

אמא... (מקשיבה לסבתא) לא, לא... (מקשיבה) אז את מוכנה? (מקשיבה) בסדר... טוב... שלום.

יונה מנתקת, מחייכת לריקי שמתענג על מאכליה. ניכר שהיא מחבבת אותו מאוד.

יפה השיר החדש שלך.

ריקי

תודה, יונה.

יונה

תגיד לי, מה קורה עם נועה?

ריקי

(מרצין)

דורונה לא סיפרה לך על המעבדת שינה?

יונה

איזה סיפרה, אתה יודע שאיתה אי אפשר לדבר מילה על נועה.

ריקי

(נאנח)

אני יודע... (לוקח אוויר) אז לקחו את נועה למעבדת שינה, לכמה ימים, רצו לעקוב אחרי גלי מוח... אין לי מושג, כל מיני מונחים מדעיים... בקיצור, גילו שהיא ממלמלת בזמן שהיא ישנה.

יונה

(מופתעת, מתרגשת)

ממלמלת... ממש מילים?

ריקי

כן.

יונה

נו, אז זה מצוין!

ריקי

זה מצוין מצד אחד כי ברור שהיא יכולה לדבר ואין בעיה מוטורית או פגיעה בעצב הדיבור, אבל מצד שני הם טוענים שלהם אין יותר מה לעשות איתה והיא צריכה לעבור לטיפול פסיכיאטרי... (מתקשה) והבעיה היא שקופת חולים לא מוכנה לממן את זה.

יונה

מה זאת אומרת לא מוכנה, אני לא מבינה.

ריקי

(מסתבך ומתפתל, מאוד קשה לו)

הם טוענים שהיא... עושה את זה כי... בכוונה, כי היא רוצה... הם אומרים שאין להם מה לעשות עם זה... שזה בגללנו, שהיא עושה לנו דווקא או משהו כזה...

ריקי נעצר. הוא מאוד נוגע ללבה של יונה.

יונה

איך אתם עם כסף?

ריקי

(מתבייש)

האמת היא שדורונה הייתה צריכה לדבר איתך... שתגידי אולי משהו למיכאל.

יונה

כמה אתם צריכים?

ריקי

אני יודע... (מתפתל) אני נשבע לך, יונה,
שזה פעם אחרונה... כל כך לא נעים לי
כל זה...

יונה

(קוטעת אותו)

מה לא נעים? לא נעים מת, באמת...
אתה כמו הבן שלי.

ריקי מחייך במבוכה, נרגע. יונה מתלבטת מה נכון לעשות.

אתה יודע מה? בוא נדחה את זה, נדבר
אחרי החג, בסדר?

ריקי

אין בעיה, בטח, רק תעשי לי טובה, יונה,
אף מילה לדורונה.

יונה

בטח, בינינו!

שי נכנס באמצע דיבורה.

שי

אני מפריע?

יונה

(שמחה לקראתו)

למה מפריע, בוא שב.

היא קמה ונפנית אל הכיריים. שי מתיישב במקומה, גם ריקי שמח לקראתו.

שי

(לריקי)

אחלה השיר שלך.

יונה עושה סדר בבישוליה, מתחילה לספור את מנות העוף בתבניות, משהו מטריד אותה.
ריקי סוקר את שי בדאגה מסוימת.

ריקי

מה זה, תגיד לי, אתה חולה? הפסקת לאכול?

יונה

(מצטרפת מיד לדאגה של ריקי כמוצאת שלל רב)

מה, כלום לא נשאר ממנו! (לשי) אתה כולך עור ועצמות!

שי

יופי ריקי, רק אותך הייתי צריך על הראש.

ריקי מקרב את צלוחית המאכל לשי.

ריקי

קח, תטעם, אתה אוהב את זה.

שי

(ציני)

לא תודה, מותק שלי.

יונה

למה? אתה אוהב את זה, תאכל, עשיתי בשבילך.[24]

---

24 **(מתוך ״יומן קדם־צילומים״ 94׳)** ...פגישת הכנת דמות שלישית עם גילה, אצלה בבית ברח׳ ארנון. תענוג איתה. ליידי אמיתית. קפה פילטר מצוין, עוגיות חמאה טובות וכמו תמיד – המון פירות יבשים. הפעם היא גם הכריחה אותי לזלול עוגת גבינה שקנתה במיוחד בשבילי כי היא יודעת שאני להוט על עוגות גבינה. המון שאלות ומחשבות והרהורים. היא קודחת את יונה לעומק ואני מתמוגג. יונה כבר שלה והיא מבינה אותה טוב ממני. בסוף הפגישה היא אמרה, ״שב עוד רגע ⬅

שי מסתכל בהם באי־נוחות. ריקי מחייך ומאותת לו לעבר הצלוחית. שי לוקח בזריזות מזלג, דוחף לפיו שני ביסים, בולע אותם כהרף עין ומיד מעווה את פניו בגועל מופגן.

שי

יש לזה טעם מגעיל... זה מקופסה.

שמי, יש לי כמה סייגים והגיע הזמן להעביר לך אותם: קודם כול – אני לא מצטלמת בבגדים לבנים, זה מנפח אותי יותר מדי. אני לא מוכנה שיצלמו אותי מלמטה ולא מלמעלה כי זה מעוות. כמו שאתה יודע אני כבר לא ילדה, אז אני מבקשת שתקפידו על עדשה 40 או 50, ובשום פנים ואופן לא לצלם אותי כשאני אוכלת." הופתעתי מאוד. שאלתי אם זה הכול והיא חייכה ואמרה שיש עוד דברים אבל הם קשורים בהפקה ובתנאי עבודה ובזה תטפל כבר לביאה (הסוכנת שלה) מול מיכה ועמיתן. לקחתי אוויר ובסוף אמרתי שחבל שרק עכשיו היא מעבירה לי את התנאים האלה ושאני לא מקבל אף אחד מהם. גילה התרגזה, "מה זאת אומרת אתה לא מקבל? אלה הדרישות שלי תמיד." "אז הפעם תוותרי על הדרישות שלך או שפשוט נצטרך להיפרד כידידים." "אתה רציני?" היא שאלה, ואני הנהנתי. אני מקווה שהצלחתי להסתיר את קוצר הנשימה שהיה לי באותו רגע, אני ממש לא רוצה לוותר עליה. לבסוף, אחרי שתיקה ארוכה היא חייכה פתאום ואמרה, "יש לך אומץ, מר זרחין." עניתי לה, "אין לי אומץ בכלל, יש לי פשוט סרט על הראש ואני מחויב לו. אף פעם לא הסתרתי כמה אני רוצה בך כיונה, התפקיד הרי נכתב בשבילך, אבל יונה ב'לילסדה' תלבש בגדים בהירים, אפילו לבנים בחלק מהזמן, היא גם תצולם מלמטה ומלמעלה ומכל הצדדים האפשריים ובעדשות שנכונות למבט של אמנון ושלי על הסיפור הזה. דבר אחד אני כן יכול להבטיח לך – לא נצלם אותך אוכלת, מכיוון שיונה היא דמות 'מאכילה' ולא 'אוכלת' כמו אחרים." גילה צחקה. נראה שגם היא הייתה במתח. היא ארזה את שאריות עוגת הגבינה והניחה בידי. "קח, חמוד," אמרה, "תיהנה מזה אתה, כי אם אני הולכת להצטלם בבגדים לבנים אז אני מכניסה את עצמי הרגע לדיאטה חריפה."

יונה

(נעלבת)

קופסה בראש שלך! זה בדיוק כמו כל פעם!

שי

יש לזה טעם מגעיל, לא רוצה.

שי מרחיק את הצלוחית, ריקי נדהם לנוכח התנהגותו.

יונה

אז אני אביא לך משהו אחר.

היא הולכת במהירות, נעלמת במזווה. שי לא מספיק להגיב, מבחין במבטו הנוזף של ריקי.

ריקי

(לוחש)

מה אתה מעליב אותה ככה? לאמא שלך אתה אומר לא טעים?

ריקי משתתק כשיונה חוזרת מהמזווה, על פניה הבעה של תימהון גמור ובידיה תבנית שמחציתה מלאה בשוקי עוף צלויות ומחציתה השנייה ריקה (אך יש בה כתמים המעידים על הימצאותן קודם).

יונה

(מזועזעת)

אני לא מאמינה! תסתכלו... מישהו חיסל לי חצי תבנית של העוף!

ריקי צוחק. שי מחייך כמי שכפאו שד.

~~**57. חוץ. חצר אחורית — יום**~~

~~**כפיר ומיקי** מרקדים בעליצות סביב המדורה הקטנה, שרים בקולי קולות: "אש אש מדורה, תחתונים של בחורה..." **נועה ובשמת** עומדות מחובקות ומתבוננות בהם בחיוך גדול ובשתיקה. ברקע נראית חזית הבית. דרך החלון בוקע ראשה של **דורונה**, היא מתעטשת.~~

~~**דורונה**~~

~~(צועקת)~~

~~אולי תכבו את זה כבר! (מתעטשת שוב) זה עושה לי אלרגיה החמץ הזה... (מתעטשת שוב) העשן הזה...~~

58. פנים. חדר של מיכאל ויונה — יום

מיכאל, לבוש בבגדים אחרים, מאושש ורענן, מדבר בטלפון. ניכר שהוא כועס על בת שיחו. בידו הוא מחזיק את אותה חשבונית שיונה גילתה קודם.

מיכאל

(בטלפון)

אני לא מבין איך אתם עובדים... (מקשיב) אבל זה בדיוק מה שעשיתי! באתי לקחת ואמרתם ששלחתם... (מקשיב) לא, גברתי הנכבדה, שום דבר לא הגיע... (מקשיב) מה זה בדרך, כמה זמן? (מקשיב) מה זאת אומרת יכול להיות שלא יגיע? (מקשיב) אני צריך להתחשב?! אני אתבע אתכם, זה מה שאני אעשה!

מיכאל במצוקה. כה גדול הוא תסכולו מפני איזו יד נעלמה שחומדת לה לצון, בוחשת ומקלקלת את תוכניתו, משתלטת על גורלו ומכריחה אותו להיאבק. שום דבר לא הולך חלק. לו היה יודע כי המאמץ הגדול שהוא עושה להסתיר את מהלכיו בכדי להפתיע ולשמח דווקא מחשיד אותו ומעכיר עוד יותר את הדימוי שאותו הוא מבקש לתקן, לו היה יודע זאת ודאי היה שוקע בייאוש עמוק, אולי אף מרים ידיים. כמה טוב שלעת עתה אינו יודע. כמה מצחיק וכמה עצוב. כמה עלוב ותמים וכמה עיקש וגדול נפש. ולראיה:

הוא טורק את הטלפון בזעם. **יונה** בדיוק נכנסת. סוקרת אותו בחשד, הוא מנסה לחייך, דוחף בחשאי את החשבונית לכיסו.

יונה

עם מי דיברת?

מיכאל

(מתפתל)

מישהו ביקש שאני אצלצל... בקשר לאיזה פסנתר... עבודה...

יונה

עבודה בערב חג?

מיכאל

זהו, גמרתי, את צריכה שאני אעזור לך?

יונה

לא צריכה כלום, תשב קצת עם הילדים שלך.

היא מתחילה לאסוף את בגדיו הזרוקים שם, עוברת ליד פינת המיטה, שם מצאה את החשבונית, מסתכלת בחטף כבודקת. מיכאל חש במתיחות אך לא מבין למה. הוא מנסה לשנות נושא.

מיכאל

מי זאת הילדה שנתנאל הביא?

יונה

חברה שלו.

מיכאל

לא מקובל עלי.

יונה

תהיה נחמד אליה, היא לא אשמה שהבן שלך כזה.

מיכאל

מה קרה? למה את עצבנית?

יונה

לא קרה כלום.

מיכאל

מה, בגלל גילה? בגלל שהתעלפתי?

יונה

אמרתי לך כלום!

היא מסובבת אליו את גבה, ממשיכה לסדר את החדר. מיכאל מפסיק לנסות, לא מבין.

כי זהו טבעה החמקמק של ההסתרה — היא נראית נכלולית, הגם שמניעיה טובים וטהורים.

59. חוץ. חצר הבית (רחבת החניה) — יום

אופנוע הולך ומתקרב בנסיעה רעשנית. **אלחנן** נוהג בו, מאחוריו יושבה **הסבתא**, ראשה טמון לגמרי בתוך קסדת אופנוע אדומה המשווה לה מראה חייזרי משהו, מעין מכשפה (או פֵיָה) קשישה מתוך אגדה עתידנית, אבל היא מאוד מרוצה, מפזמת בקול (שורות נבחרות מתוך "איצ'יקדנה") ונהנית מהנסיעה. האופנוע נעצר. היא טופחת על שכמו של אלחנן.

סבתא

כל הכבוד!

אלחנן

(צוחק)

יאללה סבתא...

60. חוץ. כניסה אחורית, מדרגות מהחצר — יום

יונה יוצאת מהבית, מתכוונת לקבל את פני **הסבתא** שבדיוק מסיימת לטפס במדרגות, נתמכת בידי **אלחנן**, הקסדה האדומה עדיין לראשה והיא מחויכת ומאושרת. יונה נעצרת, נדהמת למראה הקסדה, מתאמצת לעצור את הצחוק הגואה בה לנוכח המראה הזה.

סבתא

שלום יא בִּינְתִי... ("בתי" בערבית)

יונה

(מצביעה על הקסדה)

מה זה, אמא, תורידי את זה.

סבתא

מה, לא יפה לי?

יונה

(לאלחנן)

על האופנוע הבאת אותה? טוב שבאתם,
כולם כבר מתים מרעב.

סבתא

אני כבר אכלתי ארוחה מפסקת.

יונה ואלחנן מתפוצצים מצחוק. הסבתא פוסעת בזריזות אל הכניסה, חולפת על פניה של **דורונה** שבדיוק יוצאת מהבית עם אחת מתבניות האוכל, משתאה למראה הקסדה.

דורונה

היי, סבתא.

סבתא

איפה מיכאל אִיבְּנִי? ("בני" בערבית)

הסבתא נבלעת בבית.

דורונה

(ליונה)

יפה לה אדום...

יונה מתגלגלת מצחוק ובתוך כך זוקפת את ראשה ומכריזה בצעקה גדולה —

יונה

אוכל!!!

ויחד עם הכרזתה עולה מוזיקה שיש לה מקצב ריקודי (הפעם עליז). המוזיקה הזאת תתנגן ותתפתח לאורך כל הרצף הבא (רצף ארוחת

הצהריים) ובמידה מסוימת תהפוך אותו למעין "מחול מציאותי" שבו נוטלות חלק כל הדמויות וגם המצלמה, מחול עליז וגם מריר, מצחיק וגם חמוץ, ובעיקר — טעים.
לו היה זה מיוזיקל, אולי גם היו פוצחים בשירה ובריקודים. אבל זה לא.[25]

61. חוץ. חצר אחורית — יום

חגיגת אוכל על הדשא. המולה גדולה. כמעט כולם נוכחים, נעים ממקום למקום סביב שולחן האוכל הענק הערוך כמזנון, עורמים מטעמים על צלחותיהם וזוללים בעמידה.
רק **דליה** יושבת, בודדה ועגמומית.

---

25 **(מתוך "יומן קדם־צילומים" 94')** ...אמנון הציע שנראה קצת סרטים כדי לבנות שפה משותפת. אני מתנגד לזה, רוצה לחפש בפנים ולא "כמו", אבל אמנון מתעקש. הוא הציע את "קומדיה סקסית בליל קיץ" של וודי אלן. אני לא משתגע על הסרט הזה (למרות הצילום המפעים של גורדון ויליס הדגול). הצעתי שנדבר באופן כללי על הריאליזם הפיוטי כאיזשהו מודל. שנינו אוהבים את הסרטים של רנואר הבן והציורים של רנואר האב. מחפשים דרך להעניק לסרט ממד ציורי. דיברנו על שימוש בפילטרים מרככים, הצבעוניות הבוטה של חומר גלם של אגפא, הרבה מקורות אור מצטלמים (פרקטיקלס), תנועות מצלמה משייטות, וכמובן תמיכה של הארט והתלבושות ושעות הצילום. אמנון הציע שנעשה טסט עם פילטר פיץ' (אפרסק) שצריך להזמין מחו"ל כי אין כאן, אבל אמר שאנחנו לוקחים סיכון, יגידו שזה כמו בפרסומות. כי ככה זה כאן, כל מה שחורג מנטורליזם נתפס כ"פרסומות". סיכמנו שלא אכפת לנו. הצעתי לאמנון שתמיד נעמיד את הדברים במבחן של "שמחת חיים, יצריות וחיוניות". כלומר, אפשר להתרחק מהמציאות ולצייר אותה מחדש, וללכת עד הסוף עם ה"מלאכותיות", כל עוד מפיחים בזה רוח חיה וכל עוד יש שם שמחת חיים, יצריות, חיוניות ורגש. המציאות משעממת, לא אמינה, לא מהנה, רדודה, פשטנית ומתסכלת. התפקיד שלנו הוא לגרום לה להיות ראויה לסרט. הדמויות, כל אחת בדרכה, מסרבות לקבל את המציאות. גם הסרט, אולי מתוך הזדהות, יסרב לקבל את המציאות כהווייתה.

אלחנן נקרע משטף בדיחותיו של **ריקי**.
נתנאל מביא ל**מרגו** צלחת. היא ביישנית.
גילה ו**דורונה** מצחקקות (אצבעותיה של דורונה שנפגעו קודם מהחלון חבושות היטב).
בשמת מתפעלת מתבשיל נפלא כלשהו.
כפיר מראה ל**שי** חלק מהציוד המטאורולוגי שלו.
טמיר התינוק בעגלה שלו, **נועה** נותנת לו מוצץ, שלא יפריע.
מיקי בוהה בגודש המאכלים שעל השולחן. הוא רעב, אבל במה להתחיל?
מיכאל מחלק יין למי שרוצה.
ויונה ממשיכה לטרוח על השולחן מעשה ידיה להתפאר. עתה היא מובילה אליו את תבנית שוקי העוף החסרה ומכריזה בקול גדול:

יונה

זה מה שנשאר מהעוף, מי אכל ולא אמר,
הא?

היא מניחה את התבנית בסמוך לדליה היושבת ליד השולחן ונוברת בסלט ירקות. יונה תוקעת בה מבט רב־משמעות ודליה מרגישה בו. האוכל כמעט נתקע בגרונה. היא במבוכה נוראית, רוצה למות.[26]

---

26 **(מתוך ״יומן צילומים״) ...12.10.94 – יום צילום 10, אף אחד לא** שם לב שהמקרר שבו אחסנו את כל האוכל המצטלם התקלקל. עשרה ימים האוכל ישב שם ונרקב, ועכשיו הכול על השולחן, ומסריח... הוא אמנם נראה יפה וצבעוני, אבל צחנת מוות נודפת ממנו. ניצה נחלצה לעזרה וצ׳יק צ׳ק בישלנו ביחד במטבח שלה כמה דברים טריים כדי שהשחקנים יוכלו לאכול בזמן הצילום בלי לחטוף הרעלה... מזל שמצלמים בחוץ ויש קצת רוח שמפזרת את הסירחון, ומזל שיש את שוט ה־360 מעלות, השחקנים חוגגים על הכוריאוגרפיה שלו וגם אמנון ואני. חשבנו שנצטרך חצי יום בשביל השוט המסובך הזה, בסוף עשינו אותו בשעה וחצי. אז מצב הרוח מרומם אבל בארוחת צהריים אף אחד לא נגע באוכל, הצחנה הרסה את התיאבון לכולם.

62. חוץ. כניסה לבית — יום

מול דלת הכניסה נעצר קטנוע הנהוג בידי **שליח**. בארגז המטען הקבוע מאחוריו ניצב לו **זר פרחים** עצום ויפהפה. קרני השמש מפזזות על אריזת הצלופן של הזר, מקיצות אותו מתרדמתו.

63. חוץ. חצר אחורית — יום

בחזרה אל חגיגת האוכל.
מיקי מתחת לשולחן, צלחת האוכל על רגליו. הוא נועץ מזלג בתפוח אדמה ומכוון אליו "אקדח" (כלומר את כף ידו כשהאצבע המורה בתפקיד קנה האקדח), מוציא אותו להורג (כלומר מדמה ירייה) ורק אז מכניס לפיו ולועס.

בפינה אחרת — **יונה** ליד **מרגו**, מנסה להיות חביבה. מרגו נבוכה, צלחת האוכל בידיה ופיה מלא להתפקע.

מרגו
נורא יפה הבית שלכם.

יונה
תודה... (מסתכלת בצלחתה) למה את לא אוכלת מהעוף?

מרגו
אני צמחונית.

יונה
(תמהה)
בגילך?

בחזרה אל מיקי מתחת לשולחן. הוא לועס את תפוח האדמה אבל לא טעים לו, כמעט מקיא.

64. חוץ. כניסה לבית — יום

ה**שליח** מניח את **זר הפרחים** על מפתן הבית ומצלצל בפעמון, ממתין לתגובה, גם זר הפרחים ממתין, שומר על אורך רוח ראוי לשבח (לנוכח

אופיו שעוד יתגלה בהמשך), אך מן הסתם התגובה הזאת לא תגיע, שהרי כל בני המשפחה נמצאים בחצר האחורית וזה די רחוק. השליח מצלצל שוב.

65. חוץ. חצר אחורית — יום

מיכאל זוקף את ראשו, נדמה לו ששמע משהו, מאזין רגע, זה שום דבר כנראה. הוא ממשיך למלא את צלחתו והולך להתיישב בראש השולחן, ליד **דורונה** הממלאת צלחת ל**נועה**. מיכאל מאיר להן פנים.

מיכאל

(מתפעל)

איזה יד טעימה יש לאמא שלך, הא?

דורונה מהנהנת בקרירות, מתקשה להסתכל לו בעיניים, חוזרת לצלחת של נועה.

גם **דליה** שם, יושבת סמוך למיכאל, שקועה בעלבונה, כבר לא אוכלת, הלך לה התיאבון לגמרי. היא מדליקה סיגריה, קמה ומסתלקת מהשולחן בזעם כבוש. לא נראה שמישהו מרגיש בכך בכלל.

66. חוץ. כניסה לבית — יום

ה**שליח** מתייאש ומסתלק על הקטנוע. **זר הפרחים** עומד במקומו וממשיך להמתין. לא נוח לו שם, מה גם שפתאום השמש קופחת וגורמת לו לזרוח באור נגוהות. הוא בטח מרגיש קצת פתטי ומגוחך. מסכן שכמותו.[27]

---

27 **(מתוך מזכר למחלקת ארט, 8.9.94)** ...כפי שסיכמנו יש לבנות את זר הפרחים מפרחי בד כדי לא להסתבך עם קונטיניואיטי. הזר צריך להיות בגובה של מטר, מונח על בסיס יציב, צורתו אליפטית (כמו דמעה ענקית, יותר נכון כמו פרצוף), בחזית יש לנעוץ שני פרחים צהובים גדולים (חמניות?) שייראו כמו עיניים גדולות פעורות, ולמקם את כרטיס הברכה במקום שייראה כמו הפה של הפרצוף. ראו ציור מצורף.

.67 חוץ. חצר אחורית — יום

יונה מסתכלת אל עבר הבית. משהו מטריד אותה ומושך את תשומת לבה והיא אינה מבינה מהו. היא מושכת בכתפיה ונפנית אל הקינוח. **ריקי** עובר על פניה, מתמוגג מהאוכל.

ריקי
כל הכבוד, יונה.

יונה
תודה רבה... תשמרו מקום לקינוח.

ובדיוק **גילה** עוברת, כבר מפוצצת לגמרי.

גילה
עכשיו את אומרת?

יונה מחייכת אליה בחביבות, אך חיוכה נמחק כשהיא מגלה את **הסבתא** מתקרבת, נתמכת על ידי **בשמת**. לתדהמת יונה — קסדת האופנוע עדיין מונחת על ראש הסבתא. ללא ספק — הקשישה מאוהבת (בקסדה). יונה פורצת בצחוק וגם אחרים, והסבתא מנופפת בידה לנוכחים כמו מלכה אל נתיניה.

.68 פנים. סלון — יום

כפיר ניגש אל פינת הווידיאו והטלוויזיה, בידו האחת צלחת מלאה אוכל, ובשנייה הוא דוחף קלטת אל המכשיר. על הקלטת כתוב "שַׁבְשֶׁבֶת — קטעים נבחרים". הוא מתיישב מול הטלוויזיה, זולל מהצלחת ובמקביל צופה בשקיקה במסך שעליו מופיעה תוכנית מזג האוויר הידועה (שהוא הקליט מתישהו). אין מה להגיד, כפיר מאושר.[28]

---

28 **(מתוך "יומן צילומים")**...26.10.94 – יום צילום 22, מיד אחרי שסיימנו את סצנה 68 התכנסנו כולנו מול הטלוויזיה הקטנה במטבח לצפות בשידור ישיר של טקס חתימת הסכם השלום עם ירדן. ניצה אפתה עוגה ענקית וקישטה אותה בדגלים קטנים של ישראל וירדן. כולם מתפעלים מכמה קלינטון גבוה וטורפים את העוגה המצוינת של ניצה. אמנון ואני מרוצים מהיום, בעיקר מהשוטים של "שיר השמנה".

69. חוץ. כניסה לבית — יום

מיכאל מופיע בחלון צדדי המשקיף אל חצר הבית, מסתכל החוצה, מחפש (את זר הפרחים מן הסתם), לא מוצא. הוא מסתכל בשעונו, נאנח בייאוש ונכנס חזרה (במטרה לצאת שוב אל החצר האחורית). המצלמה נעה קצת ומגלה את **זר הפרחים** העומד לצלו של עמוד (שחסם את שדה הראייה של מיכאל). זר הפרחים משועמם בעליל, לו היה יכול ודאי היה נאנח כמו מיכאל.

70. חוץ. חצר אחורית — יום

אלחנן ליד השולחן, זולל ברעבתנות. **נתנאל** מגיח מאחוריו, מציץ מעבר לכתפו בחיוך מזימתי.

נתנאל
(בתמימות מעושה)
אלחנן...

אלחנן
(יודע שמתקרב תעלול)
מה עכשיו, נודניק.

נתנאל
אתה זוכר איך ביום כיפור הקאתי?

אלחנן מנסה להתעלם אך לא מצליח. בבת אחת התחלף התיאבון בבחילה. הוא הודף את הצלחת ובורח, מחפש דרך לירוק את מה שנשאר לו בפה. **ריקי** מתפוצץ מצחוק, נתנאל מבסוט, ורק **דליה** מסתכלת בהם מהצד ומנידה בראשה. תינוקות שכמותם, מתי כבר יתבגרו.

71. חוץ. כניסה לבית — יום

זר הפרחים מאבד את סבלנותו, נמאס לו ככה, וגם קרני השמש לא

התרגשות ושמחה באוויר. בסך הכול שבוע עבר מאז הפיגוע בקו 5, מרגיש כמו יובלות.

מפסיקות להציק. הוא מתרומם באוויר ומתחיל לשייט לאטו, מרחף מעל הקרקע ומתרחק מהמקום.[29]

72. חוץ. חצר אחורית — יום

יונה עסוקה במילוי אחת הקערות שהתרוקנו. **מיכאל** מתקרב אליה.

מיכאל

למה את לא אוכלת כמו בן אדם עם כולם?

יונה

(ביובש)

לא רעבה... לך תטפל באמא שלך, שתוריד כבר את האופנוע הזה מהראש שלה.

---

29 **(מתוך "מאבק בעיניים המסרבות להיפקח", ריאיון שערך תום שובל עם זרחין לכתב העת של סינמטק ירושלים, 2012)** ...מבחינתי הסיפור נתלה בעלילה כשמטרתו היא ליצור "רגעים" בעלי כוח דימויי. כלומר – כל רגע או סצנה או אירוע מתנהג כמו "רגע בחיים" המנסה לשכנע בקיומו וליצור אשליה של הווה מתרחש, אבל בה בשעה הוא גם נושא משמעות. זהו בעיני הטבע הקולנועי, או אם תרצה – הספרותי, וממנו אני מוקסם. מהשילוב המשונה הזה של הווה ונצח. הכוונה הזאת מחייבת את המציאות העובדתית להתגמש ולהכיל בתוכה את הדמיון, את הכפילות, האירוניה, המשמעות והרגש. ההגדרה "נס" באה מתוך מערכת המושגים של המציאות העובדתית. בעולם הדמיון והסיפור ההגדרות הן אחרות, כי הכול יכול לקרות. הקולנועי/ספרותי מתגרה במציאותי ולא פעם בועט בו ומסרב לקבל את מגבלותיו. אולי משום כך הסיפורים שאני אוהב נמשכים אל הגבול שבין הסביר למופרך והגבולות בין המציאות לדמיון או לפנטזיה מתערערים בהם כל הזמן. אני מעוניין בחיי הנפש והיצר של הדמויות, כלומר – בסיפור שלהן, ולרגע לא מתכוון למסור דוח על מצבן או "לתאר" את תפקודן בתוך איזה כותרת או נושא או סוגיה. במילים אחרות – זר פרחים מעופף אינו נס, הוא פשוט סרט.

מיכאל תמה, לא מבין למה יונה מסויגת ממנו. הולך.
בפינת השולחן: **מרגו** יושבת, מתאמצת לצחוק מבדיחות הקרש של **ריקי**. היא מרגישה משהו למטה, מסתכלת ומגלה את **מיקי** מדביק את רגליה זו לזו עם נייר הדבק, מחייך ברשעות ובורח.
בפינה אחרת: **בשמת** יושבת לצדה של **הסבתא** (הקסדה עדיין על ראשה, ניכר שהנוכחים כבר התרגלו לזה). בשמת מגישה לסבתא את המכתב (שקיבלה מיוני). הסבתא מסתכלת בו בעיון כקוראת (אף שהוא הפוך). בשמת שולחת שוב את ידה והופכת את המכתב. הסבתא ממשיכה לקרוא, אולי היא זו שתדע מה ההבדל בין אוהב למאוהב.

73. חוץ. חצר צדדית, בסמוך לגדר הבית — יום

זר הפרחים עדיין באוויר. הוא נראה מאושש, צבעוני ועליז יותר. המוזיקה מגיעה לשיאה כשהזר מנמיך טוס, נוחת לאיטו בפינת החצר בסמוך לגדר הבית, מפלס לו מקום בין הצמחייה העבותה ומתייצב שם. המקום מוצל ונעים לו. הוא שוקע בנמנום.
המצלמה מתקרבת אל הזר ומגלה מעטפה מקושטת הצמודה אליו, עליה כתוב: "**עבור גב' יונה סתר**", ובכתב יד זעיר ישנה תוספת: "**באהבה ממיכאל**".
וכאן גם מגיעה המוזיקה לקצה.

Fade Out

74. פנים. סלון — יום

ריקי שרוע על הספה בתנוחה משונה, רדום ונוחר קלות. **דורונה** מתיישבת ומושכת בשרוולו, הוא מתעורר ומזדקף במהירות, נבוך שנרדם ככה.

ריקי

נרדמתי... (מתמתח) איפה היית?

דורונה

(פתאומית)

אתה אוהב אותי?

ריקי

מה?

דורונה

שאלתי אם אתה אוהב אותי.

ריקי

(מחייך)

שני אנשים נכנסים לרכבת...

דורונה

(קוטעת אותו)

ריקי!

ריקי

מה?

דורונה

תענה לי!

ריקי

בטח שאני אוהב אותך, אז את מי אם לא אותך?

דורונה

תוכיח!

ריקי

דורונה, שתית משהו...

דורונה

תן לי נשיקה.

פתאום היא נצמדת אליו, סוחטת נשיקה. ריקי נבוך ביותר, מסתכל לצדדים.

ריקי

דורונה, אנחנו לא לבד!

דורונה נושכת קלות את אוזנו ולוחשת לו משהו. הוא מסמיק.

ריקי

השתגעת?

דורונה

עכשיו!

ריקי

איפה?

דורונה

באמבטיה... (קמה ומתכופפת אליו, שובבית) אני מחכה לך שם, שלא יראו שנכנסנו ביחד.

היא הולכת בזריזות. ריקי מסתכל לכיוון הליכתה, ספק המום ספק מגורה.

75. פנים. אזור המדרגות — יום

בפינת ישיבה קטנה שבין הסלון לבין הכניסה לשירותים יושבים **מרגו ונתנאל**. מרגו מרוכזת באלבום התמונות (שנתנאל מצא במחסן). **דורונה** עוברת שם, סמוקת לחיים.

דורונה

היי.

מרגו

היי.

דורונה חומקת בזריזות אל האמבטיה וסוגרת את הדלת. מרגו בוחנת תמונה של יזהר.

מרגו

(בעדינות, מתחשבת)

יא אללה איך הם דומים... ממה הוא נהרג?

נתנאל

(ביובש)

תאונת אימונים, בצבא.[30]

מרגו

אני מצטערת.

נתנאל

מה יש לך להצטער, לא הכרת אותו.

מרגו

בסדר, אז אני לא מצטערת...

נתנאל מעביר במהירות כמה עמודים, היא בולמת אותו.

למה אתה מעביר, תן לי לראות.

---

30 **(מתוך "יומן קדם־צילומים" 93')** ...בבוקר נפגשתי עם ה"חונך" שאמור ללוות אותי מטעם הקרן. הגעתי נרגש מאוד. בהתחלה הוא אמר שמאוד אהב את התסריט – הוא צחק והתרגש ובעיקר התרשם מה"הנדסה" של כל הקווים העלילתיים. אבל אחרי ההקדמה המחמיאה הזאת הוא הרצין ואמר, "לדעתי אתה לא יכול לעשות את הסרט הזה, וככל שזה תלוי בי – אני הולך להמליץ לקרן לרדת מהתסריט כמו שהוא כתוב עכשיו." הופתעתי ואפילו נבהלתי. שאלתי מה הסיבה לכך, והוא ענה, "כי זה תסריט נורא מצחיק על משפחה שכולה, בעיני זאת חוצפה, איך אתה מעז." אחר כך הוסיף וטען שבכלל כל עניין השכול בלתי מתקבל על הדעת, כי יזהר נהרג בתאונת אימונים בצבא. "איזה מין שכול זה? למה זה חשוב שמישהו נהרג בתאונת אימונים, ואת מי זה מעניין? למה שלא ייהרג במלחמה או באיזה מבצע?" [...] הדברים שלו נורא חיממו אותי, אבל שמרתי על איפוק ושאלתי מה הוא מציע לעשות. הוא אמר שצריך להעיף את עניין השכול ושלדעתו כל הסרט צריך בכלל להתרחש מסביב לשולחן הסדר, אחדות מקום ובעיקר אחדות זמן, והעלילה תעקוב אחרי הסדר עצמו וההגדה. אמרתי שהעובדה שלא מגיעים בכלל ל"סדר" משמעותית מאוד מבחינתי ושהוא מדבר על סרט אחר. הוא ניסה שוב להסביר לי למה לדעתו אני טועה לגמרי. אחרי כמה רגעים ביקשתי להפסיק את הפגישה, שילמתי על הקפה והלכתי. מיד התקשרתי לנפתלי, הודעתי לו שאם זאת עמדתה של

ראשו של **ריקי** מציץ מאחוריהם, בודק את השטח, מאוכזב לגלות את השניים החוסמים את דרכו לאמבטיה, מוריד את ראשו חזרה (נתנאל ומרגו לא רואים אותו). במקביל נפתחת דלת האמבטיה, דורונה מציצה החוצה, למגינת לבה הם עדיין שם. סוגרת את הדלת. ובדיוק **שי** עובר, משהו במשקוף מושך את תשומת לבו והוא נעצר.

שי

(לנתנאל)

אני לא מאמין, אתה ראית את זה? (מצביע
על המשקוף) מזוזה בכניסה לשירותים...

נתנאל

אבא חוזר לשורשים, לא ידעת?

שי

אז מה, אני צריך עכשיו לשים כיפה לפני
שאני משתין?

ועכשיו גם **מיכאל** מגיע (מהמדרגות), בידיו ערמת הגדות של פסח.

מיכאל

(לשי)

מה מצחיק אותך במזוזה?

שי

בכניסה לשירותים? באמת, אבא...

מיכאל

באמת, אבא! לידיעתך החלפתי את כל
המזוזות בבית (תוקע בנתנאל מבט מוכיח),
יש לנו יותר מדי מזל רע בזמן האחרון.

הקרן אז אני מושך את התסריט בחזרה. הוא די הזדעזע ממה שסיפרתי לו על הפגישה וביקש ממני להירגע כי הכול בסדר והוא לא ייתן לאף אחד להרוס את התסריט או לכפות עלי משהו. הוא צחק ואמר, "מזל שהוא לא קרא את הדראפט עם הזר פרחים המעופף, עוד היה חוטף התקף לב." אני מת על נפתלי. מזל שהוא בתמונה. אבל לא נרגעתי ולא מצליח להירגע מהפגישה הזאת.

שי

מזל רע?

נתנאל

(קלט את מבטו של מיכאל, ציני)

אתה מבין, שי? אם יש גירושים במשפחה
אז זה מזל רע.

ריקי שוב מציץ מהסלון, השטח חסום עוד יותר. זה מעצבן אותו, הוא מוריד את ראשו. במקביל נמשכים חילופי הדברים הדוקרניים.

מיכאל

אלא מה, מזל טוב? מזל טוב אומרים
כשמתחתנים.

שי

אבל מה הקשר למזוזה?

נתנאל

זה במקום לעשות לי בובת וודו ולתקוע
לי סיכות בעיניים אז תוקעים מזוזה... זה
יותר קל.

מיכאל

זה מפריע לך?! אז יש לך בעיה גדולה
מאוד, אדוני!

נתנאל ממלמל יחד עם מיכאל את מילותיו האחרונות, ניכר שזה משפט "מיכאלי" קבוע ומוכר לעייפה לבניו.

ושוב דורונה פותחת את דלת האמבטיה ומציצה החוצה. כמובן שההמולה מחזירה אותה מיד פנימה, אבל הפעם מרגו מבחינה בכך. וגם **יונה** מגיעה (מהמטבח), מאוד לא מרוצה מהמתרחש.

יונה

מה יש, מה קורה פה ביניכם?

מיכאל

אני בבית שלי שם מזוזה איפה שאני

רוצה! (מתחיל ללכת) ואיפה שמת את הכיפות?

הוא נעלם במסדרון. מרגו במבוכה נוראית.

יונה

(לנתנאל ולשי)

אתם לא יכולים להתאפק? קצת?

נתנאל

תיזהר, שי, הוא מתעלף כשמעצבנים אותו...

יונה

יופי, נתנאל!

נתנאל

מה יופי! מה את רוצה ממני כל הזמן?

יונה

החוש הומור שלך לא מוצא חן בעיני בזמן האחרון!

76. פנים. סלון — יום

ריקי חוזר למקום מושבו, מאזין בקשב רב להמולה הנרגעת לאיטה. לפתע פולחת את האוויר צעקתה של דורונה.

דורונה (רק קולה נשמע)

ריקי!!!

ריקי נעמד מיד.

77. פנים. אזור המדרגות — יום

יונה ושי כבר הלכו. **נתנאל** חמוץ מתמיד.

נתנאל

(למרגו)

רוצה עוד קפה?

מרגו

תה.

הוא הולך. **מרגו** נשארת לבד עם התמונות. **ריקי** מגיע לשם בדחילו ורחימו, מחייך אל מרגו במבוכה בדרכו לאמבטיה.

ריקי

היי.

מרגו

היי.

הוא מגיע אל דלת האמבטיה שנפתחת לקראתו, **דורונה** בפנים, מושכת אותו פנימה וסוגרת את הדלת. מרגו מבחינה בכל זה, צוחקת חרישית.

78. פנים. מטבח — יום

גילה שקועה ברחיצת ערמת הכלים הענקית. היא מוחה את מצחה המזיע ומקרצפת במרץ. מאחורי גבה, בפתח המטבח, מופיע **נתנאל**. סבר פניו אפל וחורש רע. הוא בודק שהשטח פנוי, מתגנב על קצות אצבעותיו, נעמד מאחוריה. היא לא מרגישה. הוא מתקרב עוד יותר ואז מדביק לה נשיקה בעורף. גילה נבהלת, מסתובבת, מגלה אותו, נדהמת, דוחפת אותו ממנה במיאוס, לא מצליחה לדבר, מסתובבת חזרה. הוא לוקח צעד אחד אחורה, מבטו אליה קר ויהיר, אך יש בו גם כאב ועצב, צער הפרידה עוד ניכר בו. רגע ארוך ודומם ביניהם. גילה בגבה אליו, קפואה. נוכחותו משתקת.

נתנאל

מה תעשי עכשיו? תתגרשי ממני? כבר מאוחר... (מתקרב ומסנן) בינינו, לא באת לפה לעשות כלים, נכון, גילה?!

היא לא עונה ולא זזה. נתנאל יוצא. גילה לוקחת אוויר, מתעשתת וחוזרת לכלים.

79. חוץ. חצר אחורית – יום

דליה יושבת בשמש, כביכול שקועה בספר, חמוצה וחמורת סבר. **אלחנן** נעמד מולה, סוקר אותה ארוכות.

אלחנן

מה את קוראת?

דליה

ספר.

החביבות לא עוזרת, היא קרה ומסויגת. הוא מתיישב, נחוש לדובב אותה.

אלחנן

את מוכנה לתת לי קצת יותר פרטים על מה שאמרת קודם? (היא לא מגיבה) דליה, אני מדבר אלייך!

דליה

(צינית)

אלי? (מחייכת בחמיצות) תודה! (חוזרת לספר)

אלחנן

על מה את מענישה אותי כל הזמן? מה עשיתי?

דליה

על כלום! רק תגיד לגיס היקר שלך שבפעם הבאה שהוא כותב עלי שיר שיואיל לבקש ממני זכויות!

אלחנן

(המום)

מה?

דליה

(עוצרת דמעות זעם)

מה שאתה שומע... בגללך ובגלל השירים

המפגרים שלו כולם פה חושבים שאני
איזה משוגעת שגונבת אוכל כל הזמן...
(צועקת) תסתכלו על עצמכם!

אלחנן נבוך מצעקתה, מסתכל לצדדים כבודק שאין אחרים נוכחים, היא מבחינה בכך ומחייכת במרירות.

זה מה שחשוב לך, הא?! העיקר שלא
ישמעו, שלא ידעו, הכול בסודות! כמו
כולם כאן אתה... ואם אני ארצה אז אני
אצעק. (צועקת) אהההההה!!!

צעקתה מהדהדת בכל האזור, מרעידה את אלחנן. לבסוף דליה עוצרת את הצעקה, קמה ומסתלקת תוך שהיא ממלמלת —

לעוף מפה, זה מה שאני רוצה...

ונעלמת, מותירה את אלחנן לבדו, מתוסכל ומטולטל ומבולבל ומזולזל ומדולדל.

80. פנים. אזור המדרגות — יום

דלת האמבטיה נפתחת, ראשו הסמוק של **ריקי** מציץ, בודק אם השטח פנוי. הוא יוצא **ודורונה** בעקבותיו. היא נעמדת מולו, מסדרת את שערו, הוא מסתכל בה באהבה. רגע של רוך ביניהם, אך שפתיה של דורונה רוטטות פתאום, נדמה שהיא על סף בכי. ריקי מופתע ודואג.

ריקי
מה קרה, דורונה? (היא מתקשה לענות)
מה, לא היה בסדר?

דורונה
(מתאמצת להתעשת, מחבקת אותו)
זה לא אתה, אהוב שלי... אני אספר לך
אחר כך, אוקיי? (מחייכת ולוחשת) אתה
מאהב מצטיין!

ריקי

מזדיין מצטיין...

דורונה

ששש...

81. פנים. מטבח — יום

דליה יושבת ליד שולחן המטבח המצוחצח, מרוכזת בספר, סיגריה בידה. לפתע היא מסתכלת בסיגריה במיאוס ומכבה אותה. כריכת הספר נראית לרגע, זהו ספר על היריון וגידול ילדים. **יונה** עוברת שם בדרכה למזווה.

יונה

למה את מעשנת, מותק שלי, לא חבל לך
על הבריאות?

דליה

(נרגשת מתשומת הלב)

בדיוק כיביתי, אני רוצה להפסיק.[31]

---

31 **(מתוך "יומן פוסט־צילומים" 96')** ...שטף הפסטיבלים נמשך. ההצלחה והפרס במונטריאול הביאו אינספור הזמנות, ואני כבר לא יכול לנסוע יותר, קצת התעייפתי, וזה נחמד שהשחקנים חולקים את זה. ענת וקסמן הייתה בוושינגטון (וקיטרה כל הזמן), אסתי זקהיים ביפן, גילה אולי תיסע למונפלייה או לאיזשהו פסטיבל בסיציליה, ויוסי הצטרף אלי לניו יורק ולשיקגו (פעם ראשונה שלו בארצות הברית, אחרי ששוב ושוב הוא הצהיר "כף רגלי לא תדרוך שם," ובסוף הוא נשבר, אפילו הכרחתי אותו לאכול דים סאם וסושי). מה שהכי מעייף בפסטיבלים האלה זה האירוע של שאלות־תשובות עם הקהל אחרי ההקרנות. באופן קבוע יושב שם איזה נודניק שנוזף בי על זה שהסרט מלא ב"ניבולי פה" ובעיקר על זה שהשחקנים מעשנים וזה לא חינוכי...
עוד מעט הסרט יצא להפצה בבתי קולנוע בקנדה ובצרפת, ושוב אצטרך לנסוע למרות שאין לי זמן. צריך להתקדם עם "מסוכנת" ולא יכול לדחות את הפרסומות שקיבלתי. אני לא סובל אף אחת מהן, אבל חייב להתפרנס.

יונה נכנסת למזווה. היא מתחילה לשלוף מאכלים מתוך ארונית שעליה היא הדביקה פתק ובו כתוב "יום שישי, ארוחת ערב". היא מוציאה מגש גדול שעליו מונחות כופתאות מטוגנות. לתדהמתה היא מגלה ששוב מחצית מהכמות חסרה ורק כתמי השמן נותרו על הנייר הסופג. היא שולחת מבט חשדני ביותר כלפי דליה.

יונה

היה פה מישהו? את ראית?

דליה

מה?

יונה

אני לא מבינה מה קורה פה, כבר פעם שנייה אני שמה אוכל ומישהו מחסל לי כמעט הכול.

דליה

(במבוכה נוראית, מצטדקת)

לא ראיתי אף אחד.

יונה

(ממלמלת)

לא מבינה את זה.

אם מבטים היו יכולים לשרוף — דליה כבר הייתה עולה בלהבות. אבל בינתיים היא פה, שלמה ובריאה, ורק הסומק שמכסה אותה עד קצות אצבעותיה מעיד שהיא הייתה שמחה לו האדמה הייתה בולעת אותה עכשיו.

יונה נאנחת וחוזרת למזווה.

82. פנים. סלון — יום

מיכאל נכנס לסלון. **כפיר** עובר לידו בדרכו החוצה, מראה לו את השבשבת שבידו, מיכאל מחייך אליו בחיבה וגם אל **שי** שנכנס ומצטרף אל הנוכחים. מיכאל מסתכל בהתרגשות בבני משפחתו. מנקודת מבטו — **דורונה** יושבת מול הפסנתר, מחזיקה את **טמיר**, לצדה **אלחנן**, שניהם

מנגנים, משועשעים. יתר הנוכחים בעיסוקים שונים. במרכז הסלון עומדת **הסבתא**, היא בעיצומו של טקס חלוקת מתנות שהיא שולפת מתוך שקית גדולה ומעניקה לילדים העומדים מולה כמי שכפאם שד. הקסדה כבר לא לראשה ושי מנצל את ההזדמנות, אוסף את הקסדה מכיסא שעליו היא מונחת ומסתיר אותה. הסבתא חגיגית ונרגשת, תיאטרלית כהרגלה.

סבתא

(מכריזה)

וזה לילדה הגדולה הגדולה!

היא מגישה בובה ל**בשמת** הנבוכה.

מה אומרים?

בשמת

(מחניקה צחוק)

תודה רבה!

בשמת מתיישבת ליד **ריקי**, מראה לו את הבובה. הם צוחקים. גם מיכאל צוחק. הסבתא ממשיכה בטקס, והפעם זה תורו של **מיקי**.

סבתא

וזה למיכאל הקטן!

היא מעניקה לו כובע טמבל קטן, כחול־לבן.

מה אומרים?

מיקי חוטף את הכובע מידיה ועונה בטרם היא מסיימת את שאלתה.

מיקי

תודה רבה בבקשה!

הוא רץ משם, מדביק את הכובע לאחד הקירות עם נייר הדבק הידוע. הסבתא מגיעה אל **נועה**.

סבתא

וזה לילדה היפה היפה!

היא מעניקה לנועה מראת איפור מצועצעת. ריקי ובשמת נדרכים, גם מיכאל.

מה אומרים?

נועה לא עונה כמובן ורק מחייכת במבוכה. שתיקה משתררת מסביב, דורונה מפסיקה לנגן. הסבתא לא מרפה.

נו, מה אומרים??

נועה אינה יודעת את נפשה, היא מסתכלת בדורונה ובריקי כמבקשת עזרה. ריקי מאבד את סבלנותו, פורץ קדימה, חוטף את המתנה ונותן לנועה.

ריקי

תודה רבה, באמת תודה רבה.

הוא מחלץ משם את נועה. הסבתא לא מבינה. דורונה מסתכלת במתרחש קפואה. מיכאל ממהר אל הסבתא.

מיכאל

אמא...

סבתא

(למיכאל, בערבית מדוברת)

שוּ סַאר? שוּ סַאוֶות? (מה קרה? מה עשיתי?)

מיכאל

שום דבר, בואי, תנוחי קצת.

הוא מדריך אותה אל מחוץ לסלון.

83. פנים. חדר של מיכאל ויונה — יום

מיכאל נכנס לחדר ומוביל פנימה את **נועה** בחיבוק. הוא רך אליה ומרגיע. הוא מדבר, היא עונה לו בתנועות ובמבטים כהרגלה.

מיכאל

אל תשימי לב אליה... את יודעת שהיא כבר לא כל כך...

נועה מהנהנת כמבינה.

תראי לי מה קיבלת?

נועה מציגה בחיוך את המראה הטיפשית, הם צוחקים.

שאני אספר לך סוד?

היא מהנהנת ומתיישבת. מיכאל סוגר את הדלת בחשאיות, מוציא מהמגירה את הקופסה המוסתרת.

את יודעת שלסבתא יונה יש עוד מעט יומולדת? ~~אז החלטתי הפעם, בגלל שזה מיוחד... לעשות הפתעה ולחגוג מתי שנופל התאריך העברי... כי אחרת, את מכירה אותה... אי אפשר להפתיע אותה... אז תמיד אנחנו עושים בלועזי... אמא שלך מתקשרת וכולם... אבל אנחנו יהודים, לא?~~ תראי...

הוא פותח את הקופסה ומציג לעיניה של נועה את התכשיט היפהפה החבוי בה. נועה מתפעלת.

גם הזמנתי לה זר פרחים יפה... עדיין לא הגיע,[32] יש כנראה בלגן בגלל הערב חג... חשבתי בארוחת צהריים יבוא הזר ונשיר לה ואני אתן לה את זה.

נועה עושה פרצוף של "חבל".

---

32 **(מתוך "יומן קדם-צילומים" 93')** ...זר פרחים יכול לעוף באוויר. נקודה. אני חושש מ"ריאליזם פנטסטי", זה אופנתי מדי ומעורר פיהוק. מבחינתי הזר עף כי זה סרט. הזר הוא דימוי ולדימויים יש חיים משלהם. למרבה הצער, מיכאל כלל לא מעלה בדעתו שהוא דמות בסרט ולכן בטוח שיש סיבה מציאותית לתקלה בתוכניתו – הזר לא הגיע כי הבירוקרטיה מתנכלת לו... מסכן שכמותו, אם רק היה יודע שהוא דמות ודאי היה מתעופף בעצמו (רעיון מצוין!! סצנת מרדף באוויר של מיכאל בעקבות הזר!).

יש לך כתב יפה, נכון? ...תראי את הכתב
שלי, הוא לא כל כך...

הוא מראה לה את הפתק.

את מוכנה לכתוב לי את זה?

נועה מהנהנת בהתלהבות, מסתכלת בפתק, מנקודת מבטה נראה הכיתוב:
"ליונה, אשת חיל מי ימצא. לרגל יום חגך השישים. מאוהבך לעד, מיכאל".

שניתן לה את זה בליל הסדר?

נועה מתרגשת מאוד. וגם מיכאל. סוף־סוף יש מי שמקשיב לו (ושאינו יכול להסגיר את סודו).

84. חוץ. חצר אחורית — יום

זוהי שעת אחר צהריים. השמש מתחילה בשקיעתה. **ריקי** בפינת הישיבה בחצר, עדיין נסער, מעשן את מקטרתו ומנסה להירגע. **אלחנן** מצטרף אליו, מביא לו ספל קפה, מנסה לעודד.

אלחנן

ריקי, נועה יודעת בדיוק כמוך שסבתא סנילית.

ריקי

(קצר רוח)

בסדר.

אלחנן

אני לא פסיכולוג, אבל לדעתי אסור לכם להתנהג ככה ליד נועה, אתה ודורונה גורמים לה ייסורי מצפון נוסף לכול...

ריקי

(מתעצבן, קוטע אותו)

אוי בחייכם! תפסיקו לתת עצות כולכם,

בסדר?! אתה קודם שיהיה לך ילד, אחר כך תדבר.

אלחנן

(נפגע)

למה אתה מדבר אלי ככה? אתה לא יודע כמה אני מת לילד? (ריקי שותק, מרגיש לא נעים) ...זה דליה, היא לא רוצה... משגעת אותי כל פעם עם משהו אחר... אתה יודע שהיא חושבת שהשיר שלך זה עליה?

ריקי

(נדהם)

מה? מה פתאום!

אלחנן

אני יודע...

ריקי

אני אתנצל, לא התכוונתי שהיא...

אלחנן

(קוטע אותו)

לא לא לא! שלא תעיז, היא תרצח אותי.

ריקי

(צוחק)

נראה לי שבכל מקרה היא תרצח אותך...

אלחנן

(שוב נפגע, כועס)

מה אתה צוחק? אתה חושב שזה מצחיק? (ריקי מפסיק לצחוק) ...כולכם מתנהגים לדליה כאילו אני לא יודע מה... אז יש לה בעיות, אז מה? אפשר לחשוב שכולם מושלמים בבית הזה.

ריקי

תירגע, אלחנן.

אלחנן

עזוב.

ריקי

מה עזוב? אני אף פעם לא ראיתי אותך ככה, מה קרה?

אלחנן מסתכל בו, מהסס, ניכר שהוא נסער.

ריקי

נו!

85. חוץ. חצר צדדית, בסמוך לגדר הבית — יום

ממרחק נראה **כפיר** כשהוא עסוק במדידותיו, רושם במחברת מיוחדת את ממצאיו המטאורולוגיים. **יונה ודורונה** מובילות שקיות זבל ענקיות אל פחי האשפה. חדי עין אולי יבחינו שזהו האזור שבו התמקם לאחרונה זר הפרחים (אבל הוא לא נראה עתה). יונה מסתכלת באצבעותיה החבושות של דורונה.

יונה

בסדר האצבעות שלך?

דורונה

לא ייאמן, על הקצה של האצבע! (מתעטשת בקול גדול) תגידי, את רוצה שאני אבדוק את זה איתו?

יונה

מה יש לבדוק, אני יודעת מה שאני יודעת.

דורונה

את מגזימה.

יונה

את לא מאמינה לי? לא צריך... תביאי את השקית השנייה.

דורונה מוחה את אפה, מתקשה לנשום, ניכר שהאלרגיה שלה חוגגת. היא מרימה שקית זבל נוספת ומתקרבת ליונה.

תראי כמה זבל משפחה אחת מייצרת...

הן פוסעות אל פחי האשפה. יונה מחכה לרגע הנכון, עוצרת את דורונה.

מה קורה עם נועה, דורונה?

דורונה

(מופתעת ונבוכה משאלתה)

מה קורה, הכול בסדר... (מתקשה עם מבטה הנוקב של יונה) היא כותבת יפה, מתקדמת בנגינה... ילדה משגעת...

בבת אחת פותחת דורונה בסדרת התעטשויות צפופה ומדאיגה במיוחד.

יונה

את יודעת שלא יישאר לך אף בסוף?

דורונה

יש פה איזה פריחה, אני משתגעת!

היא ממשיכה להתעטש, נוגעת ללבה של יונה.

יונה

איך יצאת לי כזאת גבוהה?[33]

---

33 **(מתוך "יומן קדם־צילומים" 94')** ...דיברנו על מיקי קם לתפקיד דורונה. המפיקים חושבים שהשתגעתי, הם אומרים, "איך זה יכול להיות שהיא הבת של גילה (אלמגור)? זה לא אמין." השאלה היא האם מלהקים על פי גנטיקה ודמיון צורני וכל השטויות האלה. המציאות חונקת אותי. מה גם שבמציאות עצמה אני נתקל בהמון מקרים של חוסר דמיון מוחלט בין הורים לילדים. אני צריך להזכיר לעצמי כל ⬅

86. חוץ. חצר אחורית — יום

בחזרה אל **ריקי ואלחנן**. זה עתה אלחנן סיים לספר לו את ה"חדשות" ששמע מדליה. ריקי מתקשה להאמין.

ריקי

מה זה השטויות האלה? אבא שלך?
ואתה מאמין לזה?

אלחנן מבחין ב**מיכאל** הפוסע לעברם.

אלחנן

תשאל אותו...

הוא מאותת לו לכיוון מיכאל, קם והולך משם אל הבית, מחייך במבוכה למיכאל.
מיכאל מגיע אל פינת הישיבה, מבחין בפיסות נייר דבק הדבוקות למשענת אחד הכיסאות.

מיכאל

תראה מה עשה מיקי הזה...

ריקי סוקר אותו בחיוך משועשע, מיכאל תמה על כך.

מה?

ריקי

לא... סתם, נזכרתי בבדיחה...

מיכאל מתיישב.

מיכאל

נועה שלך מתוקה.

הזמן – זאת דמות, זה לא בנאדם, וזה סיפור ולא החיים כהווייתם (וכמו שהיצ'קוק הגדול אמר פעם – סרט הוא לא חתיכת חיים, סרט הוא חתיכת עוגה). משעשע ומטריד אותי הרעיון שיונה תסתכל על דורונה מלמטה, שיכאב לה הצוואר כל פעם שהיא תרצה להסתכל לבת שלה בעיניים. בעיני זהו דימוי למערכת יחסי אמא ובת שיש בין השתיים. אם שתיהן יחיו את הדימוי הזה תיווצר גם האמינות.

ריקי

כן...

מיכאל

איך אתם מסתדרים? אתה צריך עזרה?
משהו?

ריקי מופתע. מהסס. בראשו עדיין הדברים שאלחנן סיפר לו על מיכאל והוא מתאמץ שלא לצחוק.

ריקי

מה פתאום, מיכאל... הכול בסדר.

מיכאל

אל תהסס לבקש, אתה יודע.

ריקי

כן, בטח... תודה.

שתיקה. ריקי מחפש איזשהו מוצא למבוכתו.

תסלח לי, מיכאל, אני צריך לראות מה
עם טמיר...

הוא קם ומתרחק, לא מצליח להתאפק ומתחיל לצחוק. מיכאל מסתכל לעברו בתימהון, לא מבין. מאחורי גבו חולף לפתע **זר הפרחים**, מרחף באוויר ומתרחק, כנראה מחפש לעצמו מקום אחר. מיכאל לא מבחין בזר, וגם הזר לא מבחין במיכאל. חבל. יכלו להיפגש.[34]

---

34 **(מתוך "יומן צילומים")** ...30.10.94 – יום צילום 24. זר הפרחים נעלם. כולם מחפשים ואין כלום. נני כבר מוכן עם המנוף והחוטים שלו, אבל הטאלנט פרח לו... עופר סקר טוען שראה אותו אתמול מרחף באוויר. כולם צוחקים אבל אני ממש לא משוכנע שהילד מתבדח. בפעם הראשונה מאז התחילו הצילומים מיכל ואני יושבים על הבּוֹרד ומנסים למצוא פתרון בשינוי תוכנית הצילומים. אבל אחרי שעתיים החבר'ה מהארט מוצאים את הזר, מלוכלך ומרוט וחבול, כאילו הלך מכות. משקמים ומצלמים. רקפת אומרת לי שהיא חושדת במישהו ⬅

87. חוץ. גג הבית — יום

הערב יורד.

זר הפרחים מסיים את שיטוטו ונוחת בפינת הגג.
אור הערב הרך מתחלף במהירות לא טבעית ללילה.

88. פנים. פינת אוכל — לילה[35]

בני המשפחה, רחוצים ומלובשים, יושבים אל השולחן. בניגוד לארוחה הקודמת, האווירה עצלה ומנומנמת. על אף המאכלים המגרים שעל השולחן ואלה **שיונה** עוד מגישה, ניכר שרוב הנוכחים שבעים.
ריקי קם, מקיש על כוסו בחגיגיות כמתכוון לנאום. בני המשפחה מקדמים את פניו ב"אוהו...", ניכר שהם מורגלים בנאומיו.

ריקי

אני אקצר הפעם כי אני רואה שכולם מאוד רעבים.

הוא מספר בדיחה כלשהי שקשורה באוכל, צוחקים.

...ומה אנחנו למדים מזה?

דורונה

נו, מה באמת?

ריקי

שלא כל דבר מובן מאליו... וצריך להגיד תודה לזה שיש לנו את הרגע הזה (הוא מתרגש), אני יודע שזה נשמע סנטימנטלי...

מסוים ושתגיד לי אחר כך... אבל בסוף שכחנו לדבר על זה, וטוב שכך, ממילא אנחנו בשבוע האחרון, מיותר עכשיו לפתוח בית משפט.

35 **(מתוך "יומן קדם־צילומים" 93')** ...אני מוריד את סצנת נאום הקובה. אולי היא משעשעת אבל זאת דקלרציה אחת גדולה, כאילו הסרט מדקלם או נואם את המסר שלו. לא אוהב את זה. גם מרגיש לי שיש יותר מדי אוכל בסרט, זה כבר סותם את התיאבון במקום לגרות.

שי עושה פנטומימה של איש בוכה המנגב את דמעותיו, הילדים צוחקים.

אבל... (לוקח גביע יין) לחיי מיכאל, שסחב מהשוק כל השבוע...

מיכאל

שבועיים...

ריקי

...וכמובן ליונה, שעד הליל סדר מחר אנחנו צריכים לגמור כל מה שהיא בישלה! ואנחנו שוכחים כמה עבודה... תראו למשל את הקובה הזאת...

הוא לוקח לידיו קובה ומציג אותה בתיאטרליות.

יונה

זה מקמח מצות, לא נחשב...

ריקי

נחשב ועוד איך, כי בסך הכול איך זה נראה, תסתכלו, די מגעיל... זה אפילו מזכיר...

נתנאל

(קוטע אותו)

תיזהר, אלחנן תכף מקיא...

ריקי

(ממשיך)

אבל זה רק מבחוץ... כי מגיע הרגע שאתה בוצע את הקובה (הוא בוצע, אד מהביל עולה) ...ומריח את המילוי (הוא מריח) ...איזה תוכן! גן עדן! בקיצור, אל תסתכל בקנקן, פשוט תאכל אותו!

הוא מכניס את הקובה לפיו בלהט ולועס בהנאה, המשפחה נהנית מכל רגע.

~~לחיים!~~

~~בני המשפחה מריעים "לחיים", מוחאים לו כפיים ושותים. רק כשהוא מגיש את הכוס לפיו הוא מגלה שהיא ריקה. צוחקים. ריקי מתיישב.~~

~~**דורונה**~~

~~כל הכבוד, אתה ממש משורר הדלות!~~

~~האווירה עכשיו עליזה יותר ובהתאם לה ההתנפלות על האוכל. תנועת מצלמה סיבובית פותחת ב**מיכאל** המסתכל עגמומי ביונה היושבת מולו, עוברת על פני הנוכחים הצוהלים וזוללים ונעצרת לבסוף על יונה, בצדו השני של השולחן, סבר פניה דומה לזה של מיכאל.~~

מוזיקה עולה. היא איטית, ספק מהורהרת, ספק עגמומית. המוזיקה הזאת תכסה (באופן מקוטע) את רצף ההתרחשויות הליליות הבאות. ברצף זה יעבור הסרט מחדר לחדר, בכל חדר קבוצת דמויות אחרת, חלקן הגדול כבר במיטות. אופי המעברים בין אירוע לאירוע ייצור המשכיות. התחושה היא שזה אירוע אחד מתמשך, ורק הדמויות מתחלפות, כמפורט:[36]

89. פנים. חדר ילדים — לילה

יללת תן רחוקה נשמעת ברקע. שמים חשוכים וירח מלא ומאיים ממלאים את התמונה. המצלמה מתרחקת וחושפת שזהו ציור התלוי על קיר מאחורי **הסבתא**. היא יושבת במיטתה, מכורבלת, ולפניה **מיקי** המאזין בשקיקה לסיפורה. על מיטה אחרת יושב **כפיר**, גם הוא מאזין,

36 (**מתוך "יומן קדם־צילומים" 93'**) ...רצף סצנות הלילה. חיבורים טקסטואליים. זה מלאכותי, אך אמור לתפקד כמו איזה שיר ארוך, בלדה או אַרְיָה, כזה שעובר בין דמויות שונות ואזורים שונים של הסיפור, אך שוזר רעיון או נושא אחד. ממש כמו המשפחה הזאת, שככל שהיא משוסעת ומקוטעת ומפורקת ומתפרקת, כך שורר בין איבריה מין תואם מסתורי. כמובן שאת המהות הקולנועית הנכונה לזה תעניק המוזיקה. צריך לדבר עם עדי על הסיקוונס הזה, שיתייחס אליו כאילו הוא מלחין שיר במיוזיקל.

משועשע משהו, ומדי פעם מסתכל החוצה דרך החלון, בודק את מזג האוויר. הסבתא תיאטרלית כהרגלה, ומיקי מהופנט.

סבתא

ג'וחה היה מאוד עני, אפילו לחם לא היה לו, אפילו מים בברז לא ירדו לו... כלום. מה אני אעשה, חשב ג'וחה ולא ידע. עד שיום אחד ג'וחה יצא לטייל ברחוב ופתאום הוא פוגש עקרוט. יודעים מה זה עקרוט?

כפיר

(מלגלג)

עקרוט זה מיקי, לא?

מיקי חורץ לכפיר לשון.

סבתא

לא, חס ושלום... עקרוט זה שד, שד רע ומסורע, נוכל ורמאי. אומר העקרוט לג'וחה — למה תסבול? בוא ואני אעשה אותך עשיר, יהיו לך מיליונים של זהב וכסף... אבל תיתן לי רק דבר אחד!

מיקי

(מבוהל)

מה?

סבתא

תיתן לי חצי מהפנים שלך!

היא מדגימה בתנועות רחבות על פניה. את כפיר זה משעשע ולעומתו מיקי פעור פה.

כל זה יישאר לך, שלא תגיד שלקחתי הכול, וזה יישאר לי!

90. פנים. חדר של מיכאל ויונה — לילה

יונה כבר מכורבלת במיטה. גבה מופנה אל **מיכאל**. הוא מסיים לכפתר את חולצת הפיג'מה שלו, מתיישב על המיטה.

מיכאל

היום כשהתעלפתי, פתאום היה לי חלום...
בחיים לא ראיתי ככה... (היא לא מגיבה)
את שומעת?

יונה

אני ישנה.

מיכאל

אני רוצה לדבר איתך, (אין תגובה)
יונה?

יונה

לילה טוב.

מיכאל

הרבה זמן אני דוחה את זה, זה חשוב,
יונה.

יונה נדרכת, פוקחת את עיניה, מהססת, מתלבטת ולבסוף מחליטה לדחות את הקץ.

יונה

אני רוצה לישון.

מיכאל

(לא מבין)

למה את ככה?

91. פנים. חדר 3 — לילה

ריקי ו**דורונה** מתכוננים לשינה. דורונה מסתובבת בחדר ומרחרחת את המצעים.

דורונה

כי אני רוצה להקדים תרופה למכה!

ריקי

בסדר, הבנתי, כבר הרחת פה את כל החדר חוץ מהתחת שלי...

דורונה

(צוחקת ומושכת באפה הגדוש)

זה האבקת כביסה של אמא שלי, אני בטוחה. (גורפת את אפה ונכנסת למיטה) אז מה רצית לספר לי מקודם?

ריקי

אלחנן סיפר לי היום בדיחה מדהימה...

דורונה

ריקי, די כבר עם הבדיחות האלה!

ריקי

(ממשיך בשלו)

משהו בקשר לזה שאבא שלך בוגד באמא שלך...

דורונה כמעט נחנקת מהתדהמה, פורצת בהתעטשות אדירה.

92. פנים. חדר ילדים — לילה

הסבתא ממשיכה בסיפורה. **מיקי** שותה את דבריה בצמא.

סבתא

...אבל ג'וחה לא היה מאושר, למה אף אחת לא רצתה אותו. הוא כבר רצה להתחתן! אבל איזה אישה תרצה בן אדם,

אפילו עשיר כמו קורח, שיש לו רק חצי
מהפנים?[37]

37 **(מתוך ריאיון שערך ש׳ דובדבני עם זרחין והתפרסם בכתב העת ״סינמטק״, גיליון 130, 2004):**

משפחת סתר ב״לילסדה״ היא מזרחית, אבל היא מתגוררת כאילו בתוך איזשהו ואקום. המזרחיות, העדתיות שם, נעדרות את הלוקליות של ״צנעני״ או ״שלוש״.

זה מדהים כיצד השימוש הזה בעדתיות כמושג קולנועי מגיע רק במקרים של סרטים שיש בהם דמויות מזרחיות או שהם של יוצרים מזרחים. המזרחיות היא אחד המאפיינים הטבעיים של המשפחה ב״לילסדה״ ולא דגל או בחירה דרמטית או נרטיבית ובוודאי שלא תמטית. את המשפחה הספציפית הזאת, כאיזשהו סוג של מיקרוקוסמוס, אני אכן בודדתי אל תוך בועה של יופי על מנת לעסוק בבעיית האטימות של הדמויות או העיוורון שלהן. אבל לא במזרחיות שלהן. יש כל מיני סממנים במוזיקה של חיי הדמויות, בדמות של הסבתא ובסיפור שלה על ג׳וחה, באוכל שמונח על השולחן, בהתייחסות למסורת – כל מיני דברים קטנים כגדולים שאומרים שמדובר במשפחה ישראלית. איזו ישראלית? – מזרחית. איזו מזרחית? – סביר להניח כזאת שכבר כך וכך דורות בארץ. למה זה בא? מן הסתם משום שאני באתי ממקום כזה, ממשפחה מזרחית שחיה בארץ כבר מאות שנים. אני גאה בכך שכל מיני אנשים כיום מסתכלים על ״לילסדה״ ועל דברים אחרים שעשיתי, ואומרים שאחד הדברים שמייחדים אותם באספקט הזה, זה שהיחס שלי אל המזרחיות הוא טבעי לחלוטין.

בניגוד ל״סלאח שבתי״ למשל?

ב״סלאח שבתי״ יש היגיון היסטורי משום שמהגר כמו אפרים קישון מגיע לארץ, נתקל בתופעות הגירה אחרות, ומכניס את זה אל המעבדה הקולנועית שלו. הוא נתקל במשהו ״אחר״, ולכן המבט שלו הוא נורא מעניין קולנועית וגם מבדר. אבל המבט הוא בפירוש מבט **מבחוץ**. ומבט מבחוץ הוא מבט שמישהו **יוזם** אותו. אני לא יוזם את זה, כי המבט שלי הוא מבפנים. כלומר – המזרחיות בשבילי היא לא תמטיקה ולא סגנון, היא לא בחירה דרמטית ולא נרטיבית, היא פשוט נמצאת שם כחלק מהאנשים, כחלק מהמציאות הטבעית לי. אני לא מוצא שום סיבה לנפנף במזרחיות או בישראליות שלי כפי שאני לא מוצא סיבה לנפנף בעובדה שיש לי ידיים ורגליים ושאני נושם אוויר ולא חומר

93. פנים. חדר של מיכאל ויונה — לילה

יונה באותה תנוחה, **מיכאל** על ספ ייאוש, מנסה לדובב אותה.

מיכאל

את מתעלמת ממני.

יונה

תחשוב למה.

מיכאל

מה אני עושה? כל מה שאת אומרת אני
עושה... תראי איך את עובדת כמו חמור,
אף אחד לא נוקף אצבע לעזור לך ורק עלי
יש לך דברים.

יונה

אתה צבוע, אתה הזמנת אותם ליומיים!

אחר. מישהו ביקר פעם את "לילסדה" ואמר שאחת מבעיותיו היא שהוא "לא נותן דין וחשבון לעניינו העדתי". אני באמת מצטער מקרב לב שלא הצלחתי לספק את הצורך העז שלו בדוחות שלי. אני מבין שזה שאני ישראלי מזרחי מחייב אותי בעיניו לספק לו דוחות שיאשרו כל פעם מחדש את המבט החיצוני, אולי אפילו המתנשא שלו. אני מבין שהוא מצפה ממני לספק לו את התמונה הקלישאתית המוכרת לו כדי שיוכל לצקצק בנחת בלשונו ולהרגיש מאוד "אנושי" ומאוד "בעל עמדה חברתית". אני רק לא מוכן למלא תפקידים שמישהו בחר בשבילי בלי לשאול אותי קודם.

תפרט קצת בעניין הזה.

כשאתה עושה סרט יוצא לך לשמוע כל כך הרבה תגובות, כי הרי כולם מבקרים, וזה מעניין ביותר גם בגלל שזה מעיד על הדוברים עצמם, לעתים יותר מאשר על הסרט. אני זוכר כאלה שאמרו לי שהם מתקשים להאמין ש"אחד כמו" יוסי שילוח מתעסק בפסנתרים ומתקשט בעניבות יוקרתיות. אחרים הביעו פליאה על כך שמשפחה מזרחית חיה בבית כל כך יפה. היה מישהו, דווקא מהתחום שלנו, שבאמת הגדיל מכולם ואמר שקשה לו החיבור של השכול עם משפחה מזרחית...

מיכאל

ואת יודעת למה?

יונה

אני רוצה לישון.

מיכאל

רציתי לתת לך משהו.

הוא נוגע בכתפה, היא מנערת את ידו ממנה.

יונה

אז תיתן לי לישון!

מיכאל מושך את ידו, נעלב עמוקות.

מיכאל

אני לא מבין את זה.

94. פנים. סלון — לילה

גילה ו**בשמת** שכובות על הספה הפתוחה, זו לצד זו. גילה בוהה במכתב של בשמת.

גילה

(מחניקה פיהוק)

אני גם לא מבינה, אני לא יודעת מה היחסים ביניכם, את צריכה לדעת, בשמת.

בשמת

(מיואשת)

אבל מה בכלל ההבדל בין אוהב למאוהב?

95. פנים. חדר 2 — לילה

נתנאל ו**מרגו** חבוקים, שקועים בשיחה.

נתנאל

לא יודע...

מרגו

מה זאת אומרת לא יודע? התגרשת
ואתה לא יודע למה?

נתנאל

לא יודע! תשאלי אותה, היא התגרשה,
לא אני.

מרגו מופתעת. נדמה שעלתה על פצע פתוח. היא מתיישבת, בוחנת את פניו המהורהרות.

מרגו

אתה עוד אוהב אותה!

נתנאל

מה פתאום!

הוא מתנפל עליה, מתחיל לדגדג, מושך אותה אליו.

יש לי מאהבת בת שבע־עשרה, מה אני
צריך אותה...

מרגו צוחקת, נאבקת בו עם כרית.

96. פנים. חדר 4 — לילה

אלחנן יושב במיטה. בידו כוס ריקה שהוא מצמיד אל הקיר ומנסה להאזין דרכה למתרחש בחדר הסמוך. **דליה** שכובה לידו, גבה מופנה אליו.

אלחנן

(מתוסכל)

לא שומעים כלום... פעם היה אפשר
לשמוע הכול!

דליה לא מגיבה, שקועה בעיצבונה. אלחנן מביט בה כמתלבט מה

לעשות, זיק שובבי ניצת בפניו, בבת אחת הוא מצמיד את הכוס אל החזה של דליה ומניח את אוזנו כמקשיב. התעלול שלו ממוסס אותה והיא צוחקת, אבל כעבור רגע היא עוצרת את צחוקה, מרצינה בהפגנתיות והודפת אותו ממנה. אלחנן נאנח, מיואש לגמרי.

אלחנן

דליה, מה את רוצה?

דליה

(ממלמלת)

לעוף מפה, זה מה שאני רוצה...[38]

---

38 **(מתוך "יומן פוסט-צילומים" 95')** ...חדר העריכה נמצא בקומה שמתחת למשרדי "מוביט". מה שהיה חדר החזרות שלי הפך לחדר חשוך עם המוני חתיכות פילם תלויות על מסמרים או מגולגלות בקופסאות חלודות, וכמובן – הסטינבק הענק שעושה רעש נוראי, והכול נראה כמו מרתף עינויים מימי הביניים. מדהים איך עינת בכלל מוצאת את הידיים והרגליים בתוך מחסן השוטים הזה. ידידנו ערן ש' סיפר לנו שמפתחים עכשיו מערכות עריכה דיגיטליות שבקרוב ייכנסו לשימוש ויעשו מהפכה גדולה בכל מה שקשור בעריכת סרטים. אבל בינתיים אנחנו נהנים עם הסטינבק המעפן הזה ששורט וקורע לנו שוטים...
וגם ההיריון הולך ומתקדם, מדי פעם עינת שולחת אותי להביא לה כל מיני חמוצים, אפילו פלפלים חריפים שפתאום היא מתאווה להם... אנחנו צופים בסצנה, מדברים עליה, מתווכחים, וכל הזמן שורף לנו הפה כמו אש.
ובאותו הזמן, בחדר השני, עובדים על התסריטים של "ייסורי אפרים", סדרה ש"מוביט" מפיקים על פי טקסטים של אפרים קישון הדגול והנערץ עלי. מבעד לקיר אנחנו שומעים את השחקנים מקריאים את התסריטים ובעיקר את צחוקו המשונה של קישון שהסביר לי שזאת דרכו לסמן את המקומות שבהם הקהל יצחק. אתמול קיבלתי ממנו מחמאה, שזה כנראה די נדיר... הוא סיפר שכשהוא מחכה לשחקנים (הוא תמיד מקדים) הוא מקשיב דרך הדלת לחדר העריכה שלנו, "שמעתי דיאלוגים טובים, שמעתי ששחקנים עובדים טוב, אני אומר – זה יצליח." הסמקתי והודיתי, ואז הוא נאנח ואמר, "אמנם אתה ילד שמנמן אבל נחמד וחכם, ועצתי לך היא שתיזהר מהצלחה, כי מי שמצליח פה אוכלים אותו בלי מלח עד שמעיפים אותו מכאן לעזאזל."

97. פנים. סלון – לילה

גילה כבר כמעט נרדמת, **בשמת** לא מרפה.

גילה

תלכי לישון, זה מה שתעשי...
Think about it tomorrow...
מכירה את הסרט הזה?

בשמת

איזה?

גילה

"חלף עם הרוח".

בשמת

עם מי זה, עם ההוא? דוקטור ז'יוואגו?

גילה מגלגלת עיניים, סתומה לגמרי הבשמת הזאת.

גילה

תעשי לי טובה תלכי לישון, בשמת... שימי
זין... אמרתי לך כבר, כל הגברים זונות!

98. פנים. חדר ילדים – לילה

הסבתא בעיצומו של הסיפור, מפליגה אל מעבר לגבולות ההזיה. **מיקי** מרותק, והפעם גם **כפיר**.

סבתא

ואז אני פגשתי אותו!

מיקי

(מבועתת)

את ג'וחה?

סבתא

הוא ולא אחר! והייתי יפה... היה לי שיער
ארוך עד לרגליים, ושחור כמו עורב! ועור
לבן... כמו שלג.

כפיר

(זוקף את אוזניו)

שלג?

וכאן מסתיימת המוזיקה שליוותה את הרצף האחרון, מתחלפת בשקט מתוח.

99. פנים. חדר של מיכאל ויונה — לילה

המתח בין **מיכאל ויונה** בשיאו. הם שוכבים גב אל גב.

מיכאל

אני אבא שלהם!

יונה

כן? אז למה אתה לא שואל את דורונה מה איתם? אתה יודע מה קורה להם בכלל?

מיכאל

הצעתי לריקי עזרה היום, אני נשבע לך! שאלתי אותו אם הם צריכים כסף, הוא לא רצה.

יונה

אתה חושב שאתה יכול לקנות את כולם בכסף.

מיכאל

אני לא מבין מה את רוצה...[39]

39 **(מתוך "יומן צילומים")** ...11.10.94 – יום צילום 9. ירדתי לחדר איפור להגיד בוקר טוב. גילה אלמגור ויוסי שילוח היו שם, לקראת סיום האיפור שלהם. דממה מתוחה בחדר, כל אחד בפינת האיפור שלו, גב אל גב, לא מוציאים מילה. מרי הלן מסמנת לי בעיניה שלא נעים לה. בדרך כלל הם מקשקשים בלי סוף, גילה מספרת על ההצגות ומעלה זיכרונות, ויוסי מתבדח ומפזם את הזמירות המשעשעות שלו,

יונה

כן כן, ראינו כבר כמה אכפת לך מהילדים
שלך.

מיכאל נאנח בתסכול, כמעט מתפוצץ אך מנסה לשמור על איפוק.

מיכאל

עוד פעם הסיפור הזה? כבר אמרתי לך
אלף פעם...

יונה

(קוטעת אותו בחמת זעם)

אני נשארתי פה לבד ואתה נסעת לבלות,
אני לא אשכח לך את זה.

מיכאל

לבלות?

מתמוגג כשזה מצחיק את גילה. אבל כבר כמה ימים שהם בקושי מחליפים מילה. כשגילה מסיימת ויוצאת אני שואל את יוסי: "קרה משהו? רבתם?" יוסי מחייך, "השתגעת? אני לא רב עם אף אחד." "אז מה זה המתח ביניכם?" נדנדתי לו. "הכול בסדר," הוא ענה, "עובדים על הריכוז שלנו, ואתה נשמתי, אל תדאג." ורק אחרי שמרי הלך יצאה מהחדר, ויוסי ראה שאני ממשיך לחכות לתשובה, הוא חייך ואמר בכאב: "קשה לה שאני הוא זה שמשחק את מיכאל." "אל תדבר שטויות, היא מתה עליך," אמרתי מיד, מנסה להסתיר שגם לי זה עבר בראש, "ולמה אתה חושב שככה?" ויוסי שוב חייך ואמר: "מעמדות, שמי, מעמדות." ויותר לא הסכים לדבר על זה.

בלילה גילה התקשרה. "היה לי חשוב להגיד לך שהוא עושה נהדר, יוסי, כל הכבוד לך על מה שאתה מוציא ממנו." "זה לא אני," אמרתי, "זה הכול ממנו." "בחייך, שמי, תפסיק להצטנע לי," אמרה, "תראה אותו איזה יופי, שום פרצוף, שום מבטא, מאופק ואצילי, פשוט מרגש. ואתה – כשנותנים לך מחמאה אז תיקח בשקט ותגיד תודה." "אני מעדיף שתיתני לו את המחמאה ולא לי," עניתי לה. "לא כדאי," גילה אמרה, "קשה לו איתי, אם אני אחמיא לו הוא יגיד שאני מתנשאת וייעלב ממני. תסמוך עלי שלא כדאי."

יונה

אני רוצה לישון!

שתיקה. ניכר שזהו דו־שיח שכבר התנהל בין השניים לא פעם, ובכל פעם נקלע למבוי סתום. חומה בצורה מפרידה ביניהם, אף שהם חולקים את אותה מיטה ואת אותו כאב.

מיכאל

(חרישי ועדין)

הוא מת, יונה.

יונה

(נרעדת)

אולי בשבילך. לילה טוב.

היא מכבה את מנורת הקריאה, חשכה יורדת עליהם.

100. פנים. חדר 3 — לילה

ריקי ו**דורונה** חבוקים. רוך גדול ביניהם.

ריקי

בגלל זה שאלת אותי היום אם אני אוהב אותך? איזה פסיכית את...

דורונה

מה זה שייך, זכותי לשאול.

ריקי

את מאמינה לה.

דורונה

אל תדבר שטויות.

ריקי

אז למה את לא עושה שום דבר, למה את לא מדברת איתה, איתו, משהו...

דורונה

ריקי, אנחנו מכירים היטב את הנפשות הפועלות.

ריקי

הנפשות הפועלות? מה זה, הצגה? בחייך, כולה הבן אדם השאיר חשבונית, תסתכלי אצלי בארנק, יש עשר חשבוניות, תבדקי, אולי גם אני איזה רוצח סדרתי.

דורונה

אתה מגזים, אני לא אמרתי שזה נכון.

ריקי

הבעיה היא שזה עושה לכם טוב כל השטויות האלה, יש לכם נשק בידיים, אז למה לא... הרי אף אחד לא ממש אוהב אותו.

דורונה

(מתעצבנת)

מה זה בכלל קשור לאהבה?

ריקי

(מכריז, כאילו נפתרה חידה)

אוהו! אוהו!

דורונה

(מחקה אותו בהגזמה)

אוהו! אהה!

ריקי

אוהו! אהה! אהה! אוהו!

וכך נמשך דיאלוג ה"אוהו" הזה עד אשר פורצים השניים בצחוק מתגלגל ומרגיע.[40]

40 **(מתוך טקסט עמדה על התסריט שביקשו מהקרן, לאור ויכוח שהתפתח בין הלקטורים על מבנה התסריט והטענה שיש כאן חריגה בוטה מהמבנה התסריטאי המקובל)** ...קבוצה של סיפורים שמתפתלים אחד בשני, נפגשים ונפרדים בצומתי עלילה שהם לעתים קומיים ולעתים דרמטיים ומעמידים נקודות מבחן לדמויות. סידור תסריטאי זה הופך את הסיפורים לשורה של השתקפויות הדדיות: יונה כואבת את חסרונו של הבן המת, מנגד דורונה אטומה לעצם קיומם של ילדיה, נתנאל לא מצליח לתקשר עם בנו היחיד ואלחנן מייחל לרגע שיהיה לו ילד. יונה חסומה בפני ניסיונותיו הפתטיים של בעלה לרכוש את לבה. הזוגיות הבעייתית שלהם מסתעפת אל מניפולציות כוחניות שעורך נתנאל על גרושתו גילה, ואל מצוקתו של אלחנן לנוכח חוסר יכולתו לחיות עם פחדיה של דליה, על אף אהבתו אליה. ריקי ודורונה מציעים כביכול את אופציית ההצלחה – זוגיות טובה, תשוקתית וידידותית. אך האהבה, כמה עצוב, אינה הפתרון. לא לאטימותה של דורונה ולא לכאבי הילדים. בתוך כל הפיתול הזה נעה קבוצת ילדים שנחשפת שוב ושוב לסכנות ולשרירות לב. האחת מנסה לפענח את ההבדל בין אוהב למאוהב, השנייה הסתגרה בתוך שתיקה תימהונית, אחר חי בכמיהה לשליטה בתהפוכות מזג האוויר, והאחרון – עזוב ומוזנח וחסום פה – נקלע לסכנות חיים ממש.

ולכן קריאת התסריט דרך התבנית הדרמטית הפסיכולוגיסטית המקובלת לא תעזור כאן. יש לחפש את הקונטרפונקט, את הסיפור האחד המתקיים במרווח שבין ההשתקפויות. זה סרט שמתכוון להבין ולהרגיש את ההיעדר, את הכאב שלעתים נוכח גם אם אינו מפוענח, ובכל מקרה מוביל את הדמויות לראייה לקויה. כל דמות חסרה משהו שנדד לדמות אחרת, כל דמות נזקקת לדמות אחרת כדי לגלות בה את מחצית הפנים האבודה שלה. אני חושב לפיכך שיש לחפש את הסיפור ואת מהותו בתוך ההיעדר הזה.

באיזשהו רגע באחת מיצירות צ׳רלס דיקנס (לא זוכר איזה) שואלת הבת את אמה הנוטה למות: כואב לך, אמא? והאם משיבה: יש איזה כאב בחדר, אבל אני כבר לא בטוחה שהוא שלי.

~~101. חוץ. שמים חשוכים — לילה~~[41]

~~אל הפריים החשוך, המתברר עתה כשמים, נכנסת **דליה**. היא מעופפת באוויר, מניעה את איבריה בגמישות שמפתיעה גם אותה, מסתובבת ומסתחררת, צוחקת ומאושרת עד דמעות. השמים החשוכים מתמלאים לאטם בכוכבים זוהרים. דליה קורנת.~~

102. פנים. חדר ילדים — לילה

הסבתא נרדמה. ראשה שמוט על חזה והיא נוחרת קלות. **מיקי** מאוכזב, מטלטל אותה.

מיקי

סבתא!

כפיר מניח יד מרגיעה על כתפו של מיקי.

כפיר

עזוב אותה, היא ישנה.

מיקי

אבל מה עם סוף הסיפור?

כפיר

סוף טוב, אל תדאג... מחר היא תספר לך.

הוא עוזר למיקי להיכנס אל מיטתו ואז מסיט את וילון החלון ומסתכל החוצה בערגה.

ומחר ירד שלג...

41 **(מתוך "יומן קדם־צילומים" 94')** ...סופית הבנתי שאי אפשר לעשות את "דליה עפה באוויר". האמצעים שיש לנו וההצעות של נני יביאו לכל היותר שני שוטים עלובים, מה גם שזה נראה לי ממש מסוכן. אסתי אומרת שלא אכפת לה, היא רוצה לעוף ויהי מה... אבל זה לא יקרה. קשה לתאר כמה זה מצער אותי, שלא לדבר על אסתי...

~~103. פנים. חדר 4 — לילה~~

~~**אלחנן** כבר ישן, **דליה** ערה. היא עומדת ומסתכלת החוצה דרך החלון. דמעות שוטפות את עיניה, היא מתייפחת חרישית.~~

~~104. פנים. חדר של מיכאל ויונה — לילה~~

~~גם **יונה** ערה, וגם היא עומדת ליד החלון ומסתכלת החוצה, מרגישה רע. היא מסתכלת ב**מיכאל**, נדמה שהוא ישן, לוקחת חלוק ויוצאת מהחדר. מיכאל פוקח את עיניו, ער ומוטרד.~~

105. פנים. מסדרון בקומה העליונה + חדר ילדים — לילה

יונה פוסעת במסדרון, לובשת את החלוק. היא מציצה אל חדר הילדים, מבחינה ב**כפיר** היושב על מיטתו ומסתכל החוצה דרך החלון. מחייכת ונכנסת.

יונה

(לוחשת)

כפיר, למה אתה לא ישן?

כפיר

(לוחש, מרוגש)

מחר ירד שלג, אני בטוח.

יונה

ירד מה שירד, לישון צריך... (עוזרת לו להיכנס למיטה ולהתכסות) יאללה מותק שלי, שלא נעיר את כולם.

כפיר

לילה טוב.

היא מנשקת אותו והוא מסתובב אל הקיר ונרדם מיד. יונה נפנית לצאת, מבטה נתקל במבטה של **הסבתא** השוכבת בעיניים פקוחות ומסתכלת בה בדאגה. לרגע יונה נבהלת.

יונה

למה את לא ישנה?

סבתא

ככה אני... מתעוררת, נרדמת, מתעוררת... אני זקנה כבר, יָא בִּינְתִי ("בתי" בערבית).

יונה

רוצה כוס מים?

סבתא

מה יעזור לי מים? ולמה את מסתובבת כמו אוּטָה פִּי לֵיל ("חתול בלילה" בערבית).

יונה

(מחייכת)

ככה אני... מתעוררת, נרדמת... גם אני כבר זקנה, אמא.

סבתא

הבן שלי עושה לך צרות? (יונה מרצינה, מופתעת) תגידי לי! את שתי העיניים אני אוציא לו!

יונה

(מתאמצת לחייך)

לילה טוב, אמא.

סבתא

לילה טוב.

יונה יוצאת.

106. פנים. מסדרון בקומה העליונה — לילה

יונה במסדרון, מהורהרת ועטופה ברחמים עצמיים למכביר, מתקדמת לכיוון המצלמה. לפתע היא שומעת רחשים משונים מכיוון המטבח וזה מעורר את חשדה. היא הולכת לשם בזריזות ובשקט.

107. פנים. מטבח — לילה

יונה דוחפת חרישית את דלת המטבח ומסתכלת פנימה. לתדהמתה היא מגלה דמות הרכונה מעל סיר גדול וזוללת מתוכו בבולמוס. היא מדליקה אור והדמות נחשפת — זהו **שי**. הוא נבהל, מרים את מבטו וכמעט נחנק למראה יונה שתפסה אותו בקלקלתו, הכף נשמטת מידו, פיו גדוש אך הוא משותק ולכן לא לועס ולא בולע, בקושי נושם. כמה רגעים של תדהמה הדדית. יונה מבחינה בכלים נוספים על השולחן, שאריות של אוכל מכורסם. היא מתפוצצת.

יונה

שי!!!

היא סוגרת את הדלת וממהרת אליו.

מה זה? למה ככה?

בלגן שאריות האוכל הנגלה לה עתה מקרוב מטריף את דעתה. היא שולחת יד בחמת זעם וכמעט מכה את שי, שאוטומטית מכסה את פניו כמתגונן מפניה.

תראה מה עשית??? אין מספיק אוכל
בבית? ...בגללך... בגללך העלבתי את
הילדה האומללה הזאת...

תוך כדי שטף דבריה היא מתחילה לאסוף את הכלים, מתבלבלת, משתוללת, שקועה בזעמה ולא ממש מסתכלת בו. הוא רועד, לא יודע את נפשו, האוכל בפיו חונק אותו ומעורר גלי בחילה.

...מה ההתנהגות הזאת... כמו גנב
בלילה... למה ככה? למה?

היא נעצרת כשהיא קולטת ששי רץ ובורח מהמטבח, נבלע בשירותים ונועל את הדלת אחריו. היא מתנשמת ומתנשפת, על פניה נרשמת ההבנה ואיתה כאב וחרטה.[42]

---

42 **(מתוך ״יומן קדם־צילומים״ 94׳)** ...גילה הזמינה אותי להצטרף אליה לראות הצגה. אולם קטן בקאמרי, בקומה הקרובה לגג, במה קטנה, הקהל יושב קרוב מאוד, כל מיני אנשי מקצוע והרבה שחקנים צעירים.

108. פנים. כניסה לשירותים — לילה

יונה נעמדת מול דלת השירותים הנעולה. היא שומעת מבפנים קולות חנוקים של הקאה ומתכווצת. היא נוקשת חרישית בדלת.

יונה

שי... (אין תגובה) שי, תפתח לי...

שי לא עונה. יונה נאנחת, דאוגה ואכולת ייסורי מצפון.

109. פנים. מטבח — לילה

קצת זמן עבר. דממה לילית חונקת את המטבח ואת הגרון. אפילו הצרצרים השתתקו. הסרט עצמו עוצר את נשימתו, כמו ממתין לדברי אמת שכבר באה שעתם לעלות ולהיאמר.
יונה מניחה לפני **שי** ספל תה. הוא יושב מכווץ וחיוור ליד השולחן, ראשו בין ידיו, גוש של כאב.

יונה

כמה זמן אתה ככה?

שי

לא יודע.

יונה

למה לא סיפרת לי?

גילה הייתה מקסימה והציגה אותי בפני אנשים, ״הוא מביים אותי עכשיו״... הסמקתי. רגע אחרי שהתיישבנו בשורה הראשונה גילה הבחינה ששחקן צעיר שהתיישב לצדה השתרע במושבו והניח את רגליו על הבמה. היא התפוצצה עליו בצרחות, כמעט הרביצה לו. ״איך אתה מעז, זה קודש הקודשים,״ כולם היו בשוק, למרות שנראה לי שמרבית האנשים מכירים את הסצנות שלה. אני חושב שהשחקן הזה היה שמח עכשיו אם היו קוטעים לו את הרגליים. הוא התנצל אבל זה לא עזר. היא צרחה עליו עד שהוא קם והסתלק עם הזנב בין הרגליים. גילה פשוט גירשה אותו. ואז קמה ובחיוך מבויש אמרה לנוכחים, ״סליחה, אני מתנצלת,״ והתיישבה. מההצגה אני לא זוכר כלום.

שי

מה זה היה עוזר לי?

יונה

(נפגעת)

אני אמא שלך, אני צריכה לעזור.

היא פונה אל השיש, גבה אליו, בוחשת את התה שהכינה לעצמה. שי מתחרט, מנסה לרכך.

שי

אמא, בואי שבי לידי.

היא נענית ומתיישבת, אוספת אליה את ידו וטופחת עליה. הוא לוגם מהתה, לוקח אוויר וצובר אומץ. לבסוף מתחיל לדבר, בקושי מסתכל בה, קולו רועד.

שי

ביום שיזהר נהרג... הייתי בבסיס, קמתי בבוקר והייתה לי תחושה משונה ביד, דקירות כאלה... אחר כך כאילו היא השתתקה... לא הרגשתי כלום. חשבתי שישנתי עליה, את יודעת, כמו שיד נרדמת כשישנים עליה. אבל עבר הרבה זמן... אחרי כמה שעות כבר אמרתי די, אני אלך למרפאה... ממש לא יכולתי להזיז אותה... ואז קראו לי למשרד של המפקד. אני הולך בשביל, ושנייה לפני שאני נכנס אליו פתאום היא קמה לתחייה... בשניות... והתחלתי לנפנף אותה כמו משוגע כי כבר ממש חשבתי שאני משותק...[43]

---

43 **(מתוך "יומן צילומים")** ...30.10.94 – יום צילום 24 – עובדים על סצנה 109, סצנת הווידוי של שי בפני יונה, המכונה גם "סצנת היד הנרדמת". גילה מרוכזת כמו שלא ראיתי קודם, שלווה ובעיניים עצומות. "אני אוהבת את הסצנה הזאת, כל הטרגדיה של יונה, כל הכאב שהופך

הוא מחזיק את כוס התה בחוזקה, מנסה לבלום את הרעד בידיו, מתכוון להמשיך, אבל —

יונה

איזה לילה שחור זה היה... אני הרגשתי,
הרגשתי שמשהו רע קורה... ישבתי
פה כמו כלב, כלום לא יכולתי לעשות,
כלום... אפילו קפה לא יכולתי לעשות...
אני הרגשתי...

תוך כדי דבריה שי מרים אליה את מבטו, היא שקועה בעצמה לגמרי.

אותה לאטומה, הכול נמצא פה," היא אומרת לי ומבקשת שלא נעשה חזרה, "שלא יתבזבז לי." דרור לעומת זאת נראה לי קצת מבולבל. מן הסתם הוא נרגש במיוחד, מבחינתו זה הרגע הגדול של שי בסרט והרגע הגדול שלו כשחקן. עשיתי איתו חזרה בלי גילה. היה לא טוב, נטול קושי, חסר כאב, דקלמני, טכני... רחוק מאוד מהביצוע המפעים שהוא כבר עשה לסצנה הזאת באודישן, בחזרות ואפילו בקריאת התסריט שעשינו עם כל השחקנים. משהו שם הלך לאיבוד. מתוך רצון לרכז אותו ולהכניס במונולוג שלו ממד של מלחמת הישרדות, זעקה ועלבון, עשיתי את מה שאני לא אוהב ושיקרתי לו – רגע לפני הצילום לחשתי לו באוזן שאנחנו בבעיה עם חומר הגלם, למעשה יש חומר לטייק אחד בלבד. דרור כמעט נחנק. "אתה רציני?" הוא אמר לי בכעס, "את הרגע הכי חשוב שלי אתה הולך לקחת בטייק אחד?" עניתי לו בצער מעושה שאין מה לעשות, הייתה פה פדיחה של ההפקה, אבל אני סומך עליו. על החיים ועל המוות. דרור התיישב במקומו, שביר וחיוור, מתקשה להסתיר את העלבון, בקיצור – בדיוק מה שצריך בשביל הסצנה הזאת. מבסוט מעצמי סימנתי למיכל לזרז, שלא נחמיץ את הרגע. העניין הוא ששנייה לפני הצילום אמנון קרא לי ולחש לי באוזן שרק עכשיו הוא גילה שלא הביאו את חומר הגלם שהוא ביקש לסצנה הזאת... אשכרה אנחנו עובדים עם שאריות. לא יהיה מספיק חומר ליותר מטייק אחד. צחוק הגורל... זה כנראה העונש שלי על הטריק המלוכלך שעשיתי לדרור. צילמנו טייק אחד. דרור היה אדיר, מרגש, מיוסר ופוצע לב. אני לא יודע אם הדמעות שהיו לי בעיניים היו בגלל הביצוע שלו או בגלל הכעס שלי על עצמי.

שי

את מבינה עכשיו למה לא סיפרתי לך?

יונה

(מופתעת, לא מבינה)

מה?

שי

כי את אף פעם לא מקשיבה... (מחקה אותה בלעג) לילה שחור, קפה שחור... (מגחך) תמיד את צריכה להראות שאת הכי סובלת, מה שלא מספרים לך זה תמיד סיבה שתתחילי לבכות על עצמך, כי לך הכי קשה, את הכי מסכנה, שום דבר לא קורה לאף אחד, רק לך? רק לך?

יונה נאלמת דום. גם שי המום מהתפרצותו. שתיקה של כמה שניות. יונה נוטלת את כוס התה שלה ויוצאת למרפסת. שי אוחז את ראשו בידיו. מה עשיתי.

110. חוץ. מרפסת — לילה

שי יוצא ונעמד ליד **יונה**, הם מסתכלים אל האופק, אור מתחיל לעלות שם.

שי

אמא... לא התכוונתי...

יונה

שי... אני לא עושה תחרות בכאבים עם אף אחד... אם רק הייתי יכולה להסביר מה זה שהילד שלך פתאום הולך...

עיניה דומעות על אף מאמציה להיות מאופקת. שי מניח את זרועו על כתפיה, אוסף אותה אליו.

כשהייתם קטנים, אתה ויזהר, תמיד

רציתם שהכול יהיה דומה... הבגדים, המחברות... שהכול יהיה אותו דבר... ואני לא, אני רציתי שונה, אני רציתי שתגדלו ככה כל אחד עם עצמו... (דומעת) אני כל כך מתגעגעת אליו.[44]

שי מחבק אותה חזק. היא מוחה את דמעותיה.

יונה

אתה צריך לבוא יותר הביתה.

שי

כן...

יונה

בוא ניכנס, כמעט בוקר.

Fade Out

מסך שחור לכמה שניות דוממות. חיתוך חריף, כמעט מסנוור, מעביר אותנו אל רצף סצנות הבוקר. הצילום בהיר ובוהק אף יותר מקודם. הדמויות רחוצות ומסורקות ומלובשות, אולי גם מקושטות, אך ניכרת בכולן עייפות, כאילו עבדו קשה במהלך הלילה ולא עלה הדבר בידן.

---

44 **(מתוך שיחה עם פבלו אוטין במסגרת ספרו "קרחונים בארץ החמסינים" בהוצאת רסלינג)** ...בחרתי אז להחסיר כמעט לגמרי דווקא את הגוונים הכחולים. תערובת הצבעים ב"לילסדה" אביבית – יש בה המון אדומים וכתומים, וטקסטורות פרחוניות בבגדים, במפות, בווילונות. התערובת הזו מייצרת כביכול תחושה אופטימית, אלא שעם הזמן החסר הזה מתחיל ליצור מועקה ומחנק. דווקא האביביות החמה ממחישה את הגוש הזה בגרון שאיתו מסתובבות הדמויות. נדמה לי שבאופן בלתי מודע, העין מפתחת איזה געגוע או כמיהה אל הצבעים החסרים, או אל קשת מלאה ושלמה יותר של גוונים. אני חושב שכך מומחש געגוע אל שלמות, הרמוניה או מלאות. הגעגוע מתקיים בעולם לא מספק – עולם של מחסור וחֶסֶר שהוא עולמן של הדמויות המעניינות אותי.

111. פנים. מטבח — יום

גילה, עדיין בבגדי שינה, נכנסת למטבח. **מרגו** יושבת שם ושותה מספל מהביל. המבוכה הדדית.

גילה

אפשר?

מרגו

בטח.

גילה מדליקה את הקומקום ומתיישבת מול מרגו, בוחנת אותה ומחייכת אליה.

גילה

את נורא יפה.

מרגו

תודה... גם את.

גילה

בטח, במיוחד עם הפיג'מה של מיכאל...

שתיהן צוחקות. הקרח קצת נשבר אבל לא לגמרי. מרגו לוקחת אוויר ומנסה —

מרגו

תשמעי... אני נורא מצטערת על כל הסיפור, אם הייתי יודעת...

גילה

(קוטעת אותה)

זה בסדר... את לא אשמה... (מרחרחת) מה את שותה?

מרגו

זה תה צמחים, מיוחד ל... (מחייכת במבוכה) לעצירות...

גילה מתלהבת כמו גילתה אחות לצרה.

גילה

לא נכון! יש לך עוד?

שתיהן צוחקות. זהו, הקרח נשבר לגמרי ובמקומו חיבה אמיתית. כנראה שבחיים הדברים האלה לוקחים קצת יותר זמן, אבל פה זה סרט.

112. פנים. כניסה לשירותים — יום

דליה יוצאת מהאמבטיה, מגבת על כתפה, רחוצה ומאוששת. היא נתקלת ב**יונה** שבדיוק עוברת שם. יונה נעצרת, מחייכת ומנשקת את דליה על שתי לחייה.

יונה

סליחה.

דליה

(מופפתעת)

על מה?

יונה

על שום דבר... רק שתדעי שאני אוהבת אותך כמו הבת שלי.

יונה ממשיכה בדרכה, דליה המומה למדי אך מחייכת, נרגשת מהמחווה.

~~**113. פנים. חדר ילדים — יום**~~

~~**מיקי** מתלבש בזריזות. לידו עומדת **הסבתא** ומסתרקת. הוא מסתכל בה בחשדנות, קצת מפוחד. מנקודת מבטו — שערה של הסבתא שחור משחור, נשפך וגולש עד לרצפה. מיקי אף מבחין בעורב או שניים המציצים מבעד לשערותיה וקוראים קריאות צורמות. הוא פוער את עיניו בבהלה.~~[45]

45 **(מתוך "יומן קדם־צילומים" 94')** ...אני כותב במחברת הזאת כי אני כל הזמן פוחד לשכוח מאיפה התחלתי ולאן אני רוצה להגיע. כל כך הרבה פיתויים והסחות דעת יש בתהליך הזה. אני יודע שבמקרה הטוב אגיע ⬅

114. פנים. מטבח — יום

נתנאל מגיע אל המטבח, מופתע לנוכח **גילה ומרגו** המצחקקות ומתלחשות. הן משתתקות כשהן מגלות אותו, לוגמות מהתה ומתאפקות שלא לצחוק.

נתנאל

בוקר טוב.

גילה ומרגו

(ביחד)

בוקר טוב.

הוא תקוע שם עוד רגע, מבולבל ומאוים, ואז לוקח עוגייה מהשולחן ויוצא. הן צוחקות.

115. פנים. כניסה למטבח — יום

נתנאל נעמד מחוץ למטבח, לוקח ביס מהעוגייה ומאזין לצחקוקים של גילה ומרגו. זה מעצבן אותו. **דליה** מגיעה לשם. הוא מחייך אליה מיד, מנסה להסוות.

דליה

בוקר טוב.

לשלושים עד ארבעים אחוז ממה שהתכוונתי אליו בהתחלה ומהסרט שעליו פנטזתי. אז לפחות זה. [...] פגשתי את הבמאי משה מזרחי במשרד של "מוביט". איש מקסים וחכם ונדיב. מיד תפס עלי חסות ומיד הפכתי לתלמיד שלו, שזה תענוג אדיר. היום הוא אמר לי, "היזהר והישמר לך ידידי מסכנות הסרט, מהמלכודות והפחים. כי עשייה של סרט היא טריפ מסוכן. טריפ חברתי, וטריפ של אגו ושל כוח ושליטה וגם טריפ של יצירה. תילחם על הריכוז שלך, כי הוא פגיע ושברירי, והטריפים האלה מאיימים עליו כל הזמן. תיאבק על הריכוז שלך כדי שלא תשכח מה רצית ולמה באת לפה." הודיתי לו מאוד וסיפרתי לו על המחברת הזאת, והוא אמר, "מצוין, תכתוב לעצמך מכתבים, אבל אל תשכח לקרוא אותם."

נתנאל

בוקר טוב.

הוא הולך, דליה מושכת בכתפיה ונכנסת.

116. פנים/חוץ. מטבח + חלון מטבח — יום

דליה נכנסת ונעצרת למראה **גילה ומרגו** הצוחקות. נדמה לה שהן צוחקות עליה.

דליה

(בודקת את שמלתה)

מה?

גילה

שום דבר, דליה, הכול בסדר... רוצה תה נגד עצירות?

גילה ומרגו מתפקעות מצחוק, דליה כבר מתחילה להיעלב וגילה מבחינה בכך.

סליחה, דליה... אנחנו סתם... בואי תשבי, תספרי לנו משהו.

לפתע דליה מחייכת כצופנת סוד.

דליה

דווקא יש לי משהו לספר... אבל זה סוד!

גילה ומרגו

(ביחד)

נו!

דליה מתיישבת מולן ומתחילה לספר.

דליה

יונה ומיכאל...

גילה ומרגו נדרכות.

הסאונד הריאליסטי משתתק לטובת מוזיקה ריקודית שעולה ומתגברת. כאן נפתח רצף של סצנות המתרחשות במקום אחד ובמעברי זמן. תנועת המצלמה שתתואר בהמשך תיצור תחושה שהמקום נוסע לנגד עינינו, ואף שהזמן עובר אנו חוזרים תמיד אל אותו המקום. כמפורט:

דליה ממשיכה לספר, קולה אינו נשמע. ניכר שדבריה מביכים מאוד את מרגו ומדהימים את גילה.
בתוך כך מתחילה המצלמה לנסוע הצידה, עתה אפשר להבחין שהסיטואציה מצולמת מבחוץ דרך החלון. תנועת המצלמה כמו נפרדת מהסיטואציה אבל אז מפתיעה וחוזרת (בתכסיס צילומי־עריכתי) אל נקודת ההתחלה —

116א': קצת זמן עבר ועתה ליד השולחן נמצאת גם **הסבתא**, שותה קפה. דליה, מרגו וגילה שותקות, מחכות במתח שהסבתא תסיים ותצא כדי שיוכלו לחזור אל שיחת הלחשושים הדרמטית שלהן. המצלמה ממשיכה באותה תנועה ושוב היא נפרדת מהסיטואציה וחוזרת לנקודת ההתחלה —

116ב': שוב עבר קצת זמן. עכשיו יש אנשים נוספים מסביב לשולחן — **שי**, **ריקי ודורונה**, והפעם גילה היא זאת שמעבירה להם את עיקרי ההתפתחויות. הם מאזינים לה, המומים לגמרי.
המצלמה ממשיכה בנסיעתה, נפרדת מהסיטואציה, אלא שהפעם היא נעצרת בקצה החלון, שם עומדת **נועה** ומאזינה בדאגה לשיחה שבפנים.

אכן כך, העלילה כרכבת הנוסעת על פסי הזמן, מפזרת את השמועות בין נוסעיה, הלוא הם דמויותינו הלהוטות אחר סודות ותככים. ורק הסרט ואנחנו נטועים במושבנו, תקועים באותו מקום ובאותו מצב רוח, מתבוננים מבעד לחלון בדאגה, ואין לנו אלא לשתוק, ממש כמו נועה.

ועכשיו כולם שותפים לסוד המתגלגל הזה. מה יהיה? מה יהיה?

המוזיקה מגיעה לשיאה ומסתיימת.

117. פנים. מחסן — יום

בשמת ואלחנן נוברים בחפצים הרבים הפזורים במחסן האפלולי.

אלחנן

תסתכלי שם, כל המחברות שלנו מהתיכון, בטח גם של אמא שלך... בשביל מה את צריכה את זה?

בשמת

רוצה לראות.

אלחנן מגלה ארגז קטן מלא בקלטות סאונד מקושקשות, מתלהב.

אלחנן

אני לא מאמין!

בשמת

מה זה?

אלחנן

זה הקסטות שלנו... חשבתי שאבא שלי זרק את זה מזמן.

אלחנן מוציא כמה מהקלטות, אחת מהן מושכת את תשומת לבו במיוחד. הוא מרצין, מתקדר, מתבונן בה ארוכות, כמו חושש ממה שהיא צופנת.

118. חוץ. חצר אחורית — יום

מרחוק נראים **מיקי ונועה**, הם מאזינים ל**כפיר** המורה בידיו לעבר השמים הכחולים ומשתף אותם בהתלהבות בתחזיותיו. **נתנאל** יושב בשמש, מהורהר. הוא קם כשהוא מבחין ב**מרגו** היוצאת מהבית ומתחילה ללכת לכיוון הילדים. הוא עוצר אותה.

נתנאל

איפה היית? לאן?

מרגו

אני לוקחת את הילדים לטיול. (לוחשת בהתרגשות) גם מיקי הסכים לבוא...

נתנאל

ומה איתי?

מרגו

(מחייכת)

תסתדר בלעדי כמה דקות, יש לך מספיק ענײנים.

נתנאל

מה... מה גילה אמרה לך?

מרגו

נתנאל!

אלחנן עובר שם בהליכה מהירה, הקלטת בידו. **בשמת** נשרכת אחריו.

אלחנן

(לנתנאל)

אתה לא מאמין מה מצאתי!

נתנאל

(לאלחנן)

רגע!

אלחנן ממשיך לכיוון הבית, מרגו נפנית לכיוון הילדים, נתנאל עוצר אותה.

חכי! (מרגו נעצרת) היא אמרה משהו עלי?

מרגו

(צוחקת)

כן דווקא... משהו על עצירות... ביי!

מרגו מתחילה ללכת, בשמת רצה בעקבותיה.

בשמת

אני יכולה לבוא איתכם?

מרגו מקבלת אותה בשמחה. הן מצטרפות אל הילדים. נתנאל מחכך בראשו.

119. פנים. חדר של מיכאל ויונה — יום

מיכאל יושב על המיטה, מעביר בין ידיו את ערמת ההגדות לפסח. **יונה** מול מראת האיפור, מורחת על פניה קרם ומעסה במיומנות ובתנועות מכניות. שתיקה ומתיחות ביניהם.

120. פנים. סלון — יום

אלחנן נכנס לסלון, הקלטת בידו. הוא שולח מבט אל **שי** היושב מנומנם משהו מול הפסנתר. אלחנן מתלבט. האם להשמיע את מה שמוקלט עליה? מה זה עלול לעשות לנוכחים בבית? זו החלטה קשה, אך אלחנן מתקשה לאפק את געגועיו אל מה שטמון בקלטת. הוא מתקרב אל מערכת הסטריאו, מדליק אותה, מכניס את הקלטת לטייפ ומפעיל.

צלילים עדינים ונוגים מתחילים להישמע, פריטות גיטרה שהן הפתיח לשיר שעל הרקע שלו יתקיימו הסצנות הבאות. אלחנן עוצם את עיניו. יהיה מה שיהיה. הצלילים נישאים ומתפשטים ברחבי הבית.[46]

---

46 **(מתוך "יומן פוסט־צילומים" 95')** ...איצ'ו אביטל התקשר. סיפר לי שמחלון ביתו הוא רואה את הקופות של קולנוע "פאר". "למה אתה בבית ולא פה?" הוא נזף בי, "אנשים עומדים בתור ורבים על כרטיסים, אתה חייב לבוא לראות." אני יודע שאני אמור להסתובב קצת באולמות ולהתרשם מאיך קהל מגיב לסרט, אבל קשה לי עם זה. מתבייש? מפחד? ...בסוף איצ'ו שכנע אותי, קבענו שנלך ביחד. נכנסנו בעיצומה של ההקרנה של עשר בלילה ביום שישי. איצ'ו זורח כולו, כמו אבא גאה בבר מצווה של בנו האהוב. עמדנו ליד הכניסה, האולם מפוצץ לגמרי. דממה מוחלטת. זאת הסצנה שאלחנן מפעיל את הטייפ ומשמיע את השיר של יזהר. אני נדהם מעוצמת הדממה של קהל מרותק. בצד שמאל אני רואה בחורה מתייפחת חרישית, הבחור שלצדה מחבק אותה, כאילו מנסה לנחם. הסרט רץ. מדי פעם צוחקים, אבל בעיקר דממה של התרגשות או משיכות באף וטישו. כששי אומר "החסה מתייבשת" הקהל מתגלגל מצחוק ואפילו מוחא כפיים. איצ'ו ⬅

121. פנים. מטבח — יום

הצלילים מגיעים אל המטבח, שם עדיין יושבים **דורונה**, **ריקי**, **גילה ודליה**. דורונה שומעת וזוקפת את ראשה, היא מזהה את השיר.

דורונה

זה השיר של יזהר.

122. פנים. חדר של מיכאל ויונה — יום

מיכאל שומע את הצלילים, ניכר שהוא מזהה אותם, מופתע וחנוק. הוא מסתכל **ביונה** בחשש. היא עדיין מול המראה, תנועות העיסוי שלה נעשות איטיות עד שהן נעצרות. היא מקשיבה לצלילים, מזהה אותם. הם פוצעים אותה כשם שהם פוצעים את האחרים.

123. פנים. סלון — יום

אלחנן מתיישב בסמוך לטייפ, כל תשומת לבו לשיר המתנגן. **שי** ליד החלון, מאזין ומתקשה לנשום, מסובב את גבו אל חלל הסלון שאליו נכנסת עתה **דורונה**. היא מסתכלת באלחנן בשאלה והוא מהנהן. היא מתיישבת לצדו בדממה. עיניה נודדות אל **נתנאל** שמגיע לשם בריצה, נעמד ומאזין אף הוא, מאחוריו פתח הסלון ובו מופיעה **יונה**. היא מתקרבת באיטיות אל הטייפ המנגן את השיר הנשכח הזה שבא עתה ומפתיע את כולם. היא מאזינה. כל העיניים נשואות אליה, כולל עיניו של **מיכאל** שאף הוא הגיע ונעמד בפתח. רק שי ממשיך להסתכל החוצה דרך החלון.[47]

מצטרף אליהם, כבר שכח שהוא שחקן בסרט וכל כולו בפנים. אני מתנצל בפניו ויוצא, לא יכול יותר. כל המחלות והדפיקויות והנכויות שלי מרוחות על המסך, ורק אותן אני מצליח לראות. אני חושב שזאת הפעם האחרונה שאני רואה סרט שלי עם קהל. לא מסוגל.

47 **(מתוך "יומן פוסט־צילומים" 95')** ...אנחנו במשרד של מיכה, כל צוות ההפצה. אמורים להחליט האם לדחות את יציאת הסרט המתוכננת ל־17.11.95. בטלוויזיה משודר מסע הלוויה של רבין ואנחנו מסתכלים בדממה. דיכאון עמוק. [...] מיכה מתנגד לדחייה כי

כולם מקשיבים. מיכאל ויונה וילדיהם — דורונה, אלחנן, נתנאל ושי. רק יזהר חסר, אבל קולו נוכח, נישא מהטייפ, מזמר בעדינות את המילים:

הביטי היטב, אני לא הבחור שהייתי אתמול.
אני לא משקר, זה רק הכאב מאיים בי לגדול.
העיפי מבט ופגעי בי, אולי זה יכאב,
אבל הבטחתי, שאותך אוהב.

הביטי היטב, לדברים יש סיבה, ויותר מאחת.
אני לא משקר, אני לא מסתתר וגם לא מפוחד.
העיפי מבט ופגעי בי, אולי זה יכאב,
אני מבטיח שאותך אוהב.

ובכלל,
הכאב משנה את כל מה שרואים.
ובכלל,
בסוף לא יודעים...
הי, את שם,
אני מעבר לים, במקום שנדם,
במקום שנרדם.

זאת אמת שחלמתי בסיוט, לילה לילה.
הביטי היטב, היא קרובה, היא למטה ולמעלה.
את תראי, בעוד יומיים או בעוד שבוע,
שמה שנשאר, אחרי אהבה, זה רק געגוע.

כל הקמפיין מוכן וחבל להרוס את המומנטום שיצרה הזכייה בפסטיבל מונטריאול. פיליפה קוברסקי מתעצבנת, היא לא מבינה איך בכלל אפשר להתעסק בזה עכשיו, למי יש מצב רוח לחגיגות. מיכה מתעקש ומבקש ממנה להירגע. גם אני בדיכאון, הוא אומר, אבל יש לי פה עסק לנהל. רחל וילנר חוששת שלא יהיה לסרט מקום בתקשורת ושכל הראיונות והאייטמים המתוכננים יתבטלו. איריס מנלזון חושבת בדיוק ההפך, לדעתה יש בסרט נחמה וזה מה שאנשים צריכים עכשיו. פיליפה מתעצבנת שוב, ובצדק, הדיון הזה נראה לה ציני לגמרי, היא עוזבת את החדר בדמעות. אני מסכים איתה ואומר שאני בעד דחייה. מיכה עושה לי פרצוף ומבקש ממני ללכת הביתה ולהשאיר לו את ההחלטה.

124. חוץ. חורשה — יום

השיר ממשיך להתנגן ברקע. **מרגו** וחבורת הילדים מטיילים בחורשה. **מיקי** צמוד למרגו, מניח את כף ידו בידה.

~~**125. פנים. מטבח — יום**~~

~~**ריקי**, **גילה ודליה** יושבים ליד השולחן ומאזינים לשיר בדממה.~~

126. פנים. סלון — יום

השיר מתקרב אל צלילי הסיום שלו. **דורונה** מנסה להיות מאופקת. **אלחנן** מרכין את ראשו. **מיכאל** עדיין בפתח, גבה של **יונה** מופנה אליו. השיר מסתיים. כמה רגעים של דממה מתוחה. יונה מרימה את עיניה מהטייפ, שומרת על קור רוח.

יונה

(ביובש)

היו לו שירים יותר טובים.

היא נפנית ויוצאת מהסלון, חולפת על פני מיכאל. **שי** נותר על עומדו מול החלון כפסל.[48]

~~**127. חוץ. חורשה — יום**~~[49]

~~**מרגו** וחבורת הילדים (**מיקי**, **כפיר**, **נועה ובשמת**) עומדים במעגל. בזרועותיו של מיקי מכורבל חתלתול שהם מצאו לפני רגע.~~

---

48 **(מתוך "יומן קדם־צילומים" 94')** ...את מי שי רואה כאשר הוא מסתכל במראה? האם הוא רואה את עצמו? את עצמו החי? את יזהר, אחיו התאום המת? את שניהם? מאוד מפתה להוסיף רגע שבו שי מסתכל במראה, אבל זה קצת קלישאה... אני מעדיף שיסתכל בחלון, ובחלון יהיה כלום.

49 **(מתוך "יומן קדם־צילומים" 94')** ...מורי ורבי איתן גרין נתן לי פעם טיפ: "עוד יגיע הרגע שהמפיקים ידרשו ממך לוותר על משהו ותהיה חייב לעשות את זה כדי להוכיח שאתה מקצועי וקשוב. אז אני מציע לך להיות חכם ומראש להכניס לתסריט משהו שתוכל בהמשך להוריד בלי

~~**מרגו**~~

~~אז מי מטפל בו, מיקי?~~

~~**מיקי**~~

~~(מתלהב)~~

~~כן, אני!~~

~~**כפיר**~~

~~סבתא לא מרשה להכניס חיות לבית.~~

~~**בשמת**~~

~~אבל אפשר במרפסת לשים אותו, בארגז או משהו.~~

~~**מרגו**~~

~~מיקי, אתה אחראי לשים את החתול במרפסת ולהביא לו קצת חלב, טוב?~~

~~**מיקי**~~

~~(נרגש)~~

~~כן!~~

~~מיקי מתחיל לרוץ עם החתלתול לעבר הבית. מרגו מרוצה.~~

~~**128. פנים. סלון — יום**~~[50]

~~רק **מיכאל** נשאר בסלון, יושב עגמומי ומהורהר. **נועה** נכנסת, מבחינה~~

שזה יכאב. רצוי שזה יהיה איזה חיה, כלב או חתול, המפיקים שונאים חיות מצטלמות, ובצדק." ובכן, היום זה קרה. הודעתי למיכה שאני מוותר על החתול ("בצער רב" אלאק...). הוא חיבק אותי ואמר שהוא גאה בי. אף פעם לא השתגעתי על החתול הזה בתסריט. אם היה לי כסף הייתי שולח לאיתן זר פרחים או בקבוק יין.

50 **(מתוך "יומן צילומים")** ...צפינו בחומרים היומיים במעבדה בהרצליה. היה מביך. אני לא מבין מה עשיתי שדפק את הסצנה הזאת, ואין מה לטרוח להבין, כל דבר שאגיד יהיה סתם תירוץ, הרצפה הייתה עקומה... פשוט ביימתי חרא וזהו. דווקא הרעיון התסריטאי היה טוב, ←

~~במצב רוחו, נעמדת לידו ונוגעת בזרועו ברכות. הוא מחייך אליה בעצב. מתפתח ביניהם דיאלוג קצר שכולו חילופי מבטים, הבעות ותנועות ראש. נועה מבררת את שלומו של מיכאל, מנסה לשפר את מצב רוחו. לא ממש מצליחה.~~

129. פנים. חדר של מיכאל ויונה – יום

יונה מתיישבת בעייפות על המיטה. מגבת רטובה בידה והיא מניחה אותה על מצחה (כואב לה הראש). היא לוקחת אוויר, מנסה לחנוק את הבכי שגואה בה אך לא מצליחה. היא מייבבת קצת עד שהיא מתעשתת, בולעת את הבכי ומנגבת את פניה.

~~130. פנים. חדר 3 – יום~~[51]

~~זהו החדר שבו ישנו דורונה וריקי, ועתה מתכנסים בו מרבית בני~~

שיח האילמים של מיכאל ונועה... עינת הציעה שניפרד מהסצנה הזאת כבר עכשיו, שחלילה לא נתרגל. כמובן שהסכמתי. בושה. אני אפילו לא חושב לנסות לחזור עליה. זאת הסצנה שבוימה הכי גרוע אי־פעם בעולם כולו. צריך להשמיד אותה, שלא יישארו עקבות. או שנשלח אותה לגינס, היא בטוח תשבור שיאים.

51 **(מתוך "יומן קדם־צילומים" 94')** ...12.9.94 – חזרת קריאה לכל השחקנים. נראה כמו ליל סדר, רק שבמקום הגדות מחזיקים את התסריט. להפתעתי כולם הגיעו כשהם יודעים את הטקסט בעל פה כמעט לגמרי. מיכה אמר שהוא מופתע לטובה, אבל עדיין פסימי. "חכה ותראה כשכל האגואים האלה יהיו ביחד על הסט, יאכלו אותך בלי מלח." כולם מתים על סצנה 130, גילה צחקה ומחאה כפיים (היא לא משתתפת בסצנה) וטענה שזאת סצנה מבריקה. אין לי לב להגיד לשחקנים שאני הולך להעיף את הסצנה הזאת. אמנם המהומה כאן משעשעת ואנרגטית, אבל זה עלול להחליש את רצף הלילה שבא אחר כך. מרגיש לי כמו חזרה מיותרת על אותו עניין, אותו מקצב. וגם בנוי כמו מערכון בעוד שסיקוונס הלילה מכיל את דימוי "ההולכים בחושך" שהוא קולנועי ורגשי יותר. אבל השחקנים מתים על הסצנה הזאת, לא רוצה לצער אותם. אז אולי כדאי לצלם (הכי פשוט וחסכוני שאפשר) בשביל מצב הרוח שלהם, ולהוריד אחר כך בעריכה.

המשפחה (**דורונה**, **ריקי**, **אלחנן**, **נתנאל**, **גילה**, **שי**). הם נכנסים ומתפזרים בחדר, סוגרים את הדלת. מצב הרוח כבד, רק ריקי נראה משועשע משהו. הם מתלחשים.

שי

(כועס)

למה תמיד אני האחרון? למה אף אחד
לא מספר לי כלום?!

נתנאל

תירגע, גם אני לא ידעתי.

דורונה

ששש... בלי צעקות.

ריקי

(לוחש בדרמטיות, ציני)

אז התכנסנו כאן, בערב חגיגי זה...

דורונה

די, ריקי, זה לא מצחיק.

ריקי

אני חושב שזה מאוד מצחיק, אתם בכלל
נפלתם על השכל כולכם, פתאום כינוס
משפחתי... מצב חירום... מישהו בכלל
בירר את השטות הזאת?

דורונה

אמרתי לך כבר, אנחנו מכירים היטב...

ריקי

(קוטע, משלים את דבריה בנימת לעג)

...את הנפשות הפועלות... זה בדיוק
העניין, הכול הצגות פה!

דורונה מתעטשת.

אלחנן

(לדורונה)

לבריאות.

דורונה

(לאלחנן)

תודה. (לריקי) תודה שזה מצב מדאיג!

ריקי

(מחייך)

תודה!

דורונה שוב מתעטשת.

אלחנן

לבריאות!

גילה

חבר'ה, אתם מתפזרים... לא שאכפת לי,
זאת אמא שלכם בסך הכול...

ריקי

זה בדיוק העניין! זה גם אבא שלכם!

דורונה

(לריקי)

תחליט, זה בדיוק העניין או שזה בדיוק
העניין?

ושוב היא מתעטשת אפצ'י אדיר, ישר על ריקי שמתעצבן ממנה.

ריקי

די כבר!

דורונה

(מתנצלת)

יש פה איזה חיה! אני נשבעת לכם!

נתנאל

(מגחך)

יש פה הרבה חיות...

דורונה

(מוחטת את אפה ברעש)

אני חושבת שנחכה בסבלנות עד הסדר,
אחר כך אני אציע לאמא לבוא אלינו.

ריקי

(נבהל)

אלינו?

שי

למה לחכות לסדר? זה סתם צביעות.

גילה

כן, אבל זה חשוב לה.

נתנאל

ומה אחר כך?

דורונה

מה?

נתנאל

אחר כך, מה? שיתגרשו? מה בדיוק? זה לא פשוט.

גילה

(ממלמלת)

אכן לא פשוט.

דורונה מתעטשת. הקירות רועדים.

דורונה

(חנוקה)

יש פה איזה כלב, אני בטוחה!

נתנאל

(ממשיך בשלו)

כי כמה זמן היא תוכל להיות אצלך, את מכירה אותה, תתחיל לנהל לך את הבית...

דורונה

אני לא לבד פה!

ריקי

(מחכך את ידיו)

אהה!

דורונה

(לריקי, נעלבת)

מה אתה נהנה כל כך?!

גילה

היא יכולה לבוא אלי, לא אכפת לי שתנהל
לי את הבית.

אלחנן

(נזעם)

למה בכלל שהיא תלך? שילך הוא!

דורונה

(לאלחנן)

לאן, אליך?!

ריקי

אני מציע שתתלו אותו... אבל רק אחרי
הקניידלך, אני לא יכול פסח בלי קניידלך...
מצד שני אני גם לא יכול בלי החרוסת...

בבת אחת העסק מתפוצץ. אלחנן, נתנאל ודורונה מתנפלים בקריאות זעם. המולה גדולה, כולם מדברים ביחד (ודורונה גם מתעטשת מדי פעם). אבל את ריקי זה מצחיק עוד יותר והוא פורץ בצחוק ארוך ומתגלגל, דורונה מחזירה לו נערת צחוק לעגנית ומרוגזת שבעקבותיה שי פורץ בצחוק היסטרי וכולם בעקבותיו. בתוך כך גילה מבחינה במשהו מהמרפסת. היא מהסה את כולם בזריזות. משתתקים.

דורונה

(לוחשת)

מה?

גילה

(לוחשת)

יש מישהו במרפסת!

דורונה

(לוחשת)

אוי אלוהים!

נתנאל ניגש בינתיים לפתוח את הדלת למרפסת. הוא מגלה שם את **מיקי**, מתעצבן ומושך אותו פנימה בגסות. מיקי מגונן על החתלתול האחוז בידיו. החתלתול מיילל. דורונה לא יודעת את נפשה מרוב התעטשויות. אלחנן וריקי פורצים בצחוק.

נתנאל

(למיקי)

הפעם הגזמת לגמרי!

מיקי

(כמעט בוכה)

זה החתול שלי!

נתנאל

נשבר לי (תופס את מיקי ומנער אותו),
שתי סטירות אני מעיף לך!

גילה

(קוטעת אותו בצעקה)

שלא תעיז!

נתנאל נעצר ונאלם דום. מיקי ממהר אל גילה.

עם זה לפחות הוא גמר!

משתררת דממה. נתנאל משפיל את מבטו, מתבייש. דורונה ממשיכה בעיטושים, מתאמצת לחנוק אותם בתוך נייר הטואלט שהיא מצמידה אל אפה כמו מסכת מנתחים.

מיקי

(לגילה, נסער)

זה החתול שלי, מרגו נתנה לי אותו.

גילה

(מנסה להרגיעו)

בסדר, חמודי, אבל אתה יודע שסבתא
לא מרשה בבית, אז אולי תיקח אותו
לחצר?

נתנאל מתעשת. קם.

נתנאל

(למיקי)

בוא, נסדר לו ארגז או משהו.

הוא מוביל את מיקי החוצה, מנסה להיות רך ואבהי. הם יוצאים עם החתלתול. גילה כובשת את פניה בין ידיה. דממה מתוחה של כמה רגעים, אפילו דורונה כבר לא מתעטשת.

דורונה

אמרתי לכם שיש פה חתול.

ריקי

אמרת כלב.

דורונה

הבדל גדול...

131. חוץ. מרפסת מקורה — יום

החתלתול מכורבל בתוך ארגז המונח בחצר שבשולי המרפסת.

נתנאל ו**מיקי** ישובים ליד שולחן. נתנאל עוקב אחר מיקי המרוכז בחוברת צביעה, צובע בנחישות אך משתמש בצבעים "לא נכונים". נתנאל מתקשה עם זה, נדמה שתכף יחטוף למיקי את הצבעים ויתחיל לצבוע בעצמו "כמו שצריך", אך הוא מנסה להיות סבלני ולהרפות.

נתנאל

איך בבית ספר?

מיקי

עשר.

נתנאל

ובחוג ג'ודו?

מיקי

עשר.

נתנאל

הכול עשר? (מיקי לא עונה) חכה, מיקי,
תשלים את זה, לך צעד־צעד.

מיקי מתעלם מהוראותיו של נתנאל וממשיך לצבוע בדרכו, יוצא מהקווים.
נתנאל נאנח וממשיך בשאלותיו.

איך אתה מסתדר עם אמא?

מיקי

עשר...

נתנאל ממלמל יחד עם מיקי את התשובה הצפויה. ממשיך.

נתנאל

היא עוד קוראת לך סיפורים?

מיקי

לפעמים, כשהיא לא עייפה.

נתנאל

היא מדברת עלי?

מיקי

(מסתכל בו בפליאה)

עליך?

נתנאל

כן.

מיקי

איתי לא, אבל עם דורית חברה שלה.

נתנאל

(נדרך)

עם דורית? מה היא אמרה?

מיקי

(מגחך)

כל מיני דברים... גם מצחיקים, על זה שהתרגשתם.

נתנאל

(מחייך למשמע הטעות)

שהתרגשנו... (מיקי מהנהן) מה למשל?

מיקי

היא אמרה — אני מקווה שמסך יעלה עליו.

נתנאל

מי?

מיקי

מסך.

נתנאל

מי זה מסך?

מיקי

מסך שנסע.

נתנאל

מסך שנסע? (מבין ונחרד) מס הכנסה?!
(מיקי לא עונה) מס הכנסה?

נתנאל בפאניקה. מהנהן לעצמו בזעם. הוא מסתכל בחוברת הצביעה של מיקי, מתעצבן.

אתה לא עושה טוב (חוטף את החוברת),
תן לי, אני אראה לך.

מיקי

(נאבק על החוברת)

אני רוצה!

נתנאל

(מושך בכוח)

תן לי!

הוא מתחיל לצבוע במרץ, ממלמל לעצמו בעלבון.

מס הכנסה...

מיקי

למה בירוק? זה לא יפה! (נתנאל ממשיך לצבוע) נתנאל!

נתנאל

(מתפוצץ)

למה נתנאל כל הזמן?! אני אבא בשבילך, הבנת?! ותסתום קצת את הפה, תן לי לגמור!

מיקי משתתק. נתנאל מרוכז בצביעה וברחמים עצמיים. מיקי תולש פיסה גדולה של נייר דבק אדום מהגליל שעל ידו וסותם בעזרתה את פיו. הוא מנסה למשוך את תשומת לבו של נתנאל למעשהו, פולט קולות חנוקים, נתנאל לא מסתכל עליו בכלל. מיקי הולך משם. פיו חתום.[52]

52 **(מתוך "מאבק בעיניים המסרבות להיפקח", ריאיון שערך תום שובל עם זרחין לכתב העת של סינמטק ירושלים, 2012)** ...בדמויות שאני אוהב מתקיים פער בין דימוי חיצוני לדימוי פנימי, פער שהוא קומי בעיקרו ובאותו הזמן גם מכמיר לב. אני יודע שיש כאלה שרואים בי מעין "מומחה למשפחתולוגיה". אף פעם לא התכוונתי לעסוק בתא המשפחתי כנושא. זוהי בעיני טריטוריה נפשית שבה הפער הזה בין הדימוי הפנימי לחיצוני עומד במבחן אמיתי, אולי בגלל שזו זירה חברתית שבה לנפשות הפועלות יש תפקידים ברורים מדי. לעתים, מתוך הפער הזה, הדמויות מסרבות לקבל את תפקידן, כלומר – מסרבות לקבל את המציאות שבה הן חיות ואת האופנים המגדירים אותה ואותן. מה שמקסים אותי זה שבמקביל הן מבקשות להשתייך ולהתקבל. כלומר, הן לא מורדות מקצועניות, הן לא מונעות על ידי אידיאולוגיה הברורה להן, יש בהן תום אמיתי. זה נכון שהמהות הזאת מתבטאת לא מעט בדמויות מספרות, או בדמויות יצירתיות. מבחינתי ניסיונן לספר את סיפורן הוא דימוי לרצונן בחיים שיש בהם חופש אמיתי.

132. פנים. חדר של מיכאל ויונה — יום

יונה מהדקת את המגבת למצחה. **מיכאל** נכנס. מביט בה בדאגה.

מיכאל

את בסדר?

יונה

בסדר...

מיכאל נטוע על עומדו, הוא נוגע ללבה.

אתה חיוור, בוא שב.

מיכאל

(נרגש קצת מפנייתה)

תודה.

הוא מתיישב על המיטה לצדה.

שיר יפה...

יונה מהנהנת. שותקים. הקרבה מקשה עליה והיא מחפשת תירוץ לחמוק משם, קמה.

יונה

אתה רוצה לשתות משהו?

מיכאל

לא תודה.

היא נפנית אל הדלת כמתכוונת לצאת.

מיכאל

יונה?

היא נעצרת, מסתובבת אליו. ניכר שהוא מבקש להגיד דבר־מה ומתקשה. יונה ממתינה בדריכות. לבסוף מיכאל מתחיל לדבר, לאט־לאט ובהפסקות ארוכות. דיבורו עדין וגלוי לב, אך גם פוצע אותה. היא מקשיבה בדממה, קפואה.

אני אף פעם לא סיפרתי לך... (לוקח אוויר,

היא נדרכת עוד יותר) אחרי השבעה...
אולי לא הייתי צריך לנסוע לחוץ לארץ...
אבל כשיזהר הלך... אני לא יכולתי פה...
רציתי להתאבל עליו, יונה, אבל ליד העצב
שלך אין מקום למישהו אחר.

שוב הוא לוקח אוויר. יונה בולעת את רוקה, לא מסירה ממנו את עיניה אף שקשה לה עם דבריו. הוא ממשיך.

כל השנים את גידלת אותם... אין לי
טענות כי לי היה כל החופש... אבל לך
הייתה האהבה שלהם... הם דואגים לי
אבל לא אוהבים אותי,[53] אני יודע את זה,
זה מגיע לי... אני הלכתי למות כשיזהר
נהרג, ברחתי יונה כי לא יכולתי פה... אבל
היום אני...

יונה לא יכולה יותר וקוטעת אותו. אמנם דבריה קשים, אך גם דיבורה חרישי ורך, כמעט לחשני. לכאורה זוהי מריבה, עימות קשה והתחשבנות נוקבת, אך אופי השיח והמזג העצור והכאוב של השניים מעידים דווקא על קרבה, על השלמה ופיקחון. נדמה שזו פרידה.

---

53 **(מתוך "השחקן המופלא שבתוכנו", דברים שנשא זרחין באירוע מחווה ליוסף שילוח בפסטיבל הקולנוע בירושלים, יולי 2009)**
...במהלך הקריאות של התסריט בעבודת ההכנה שלפני הצילומים, שמתי לב שיש רפליקה אחת שבאופן קבוע יוסי מדלג עליה. זוהי סצנה חשובה שבה מיכאל מתוודה בפני יונה. סוף־סוף נפתחים ביניהם דברים, הוא עושה חשבון נפש קטן, מדבר על היחסים שלו עם ילדיו ואומר לה: "הם דואגים לי אבל לא אוהבים אותי, אני יודע את זה."
הבנתי שאולי יש פה איזה קושי, ואולי סתם מקריות. אבל גם בחזרה שלפני הצילום – שוב יוסי דילג. שאלתי אותו: יש איזושהי בעיה עם הטקסט פה? אתה רוצה שנבדוק את זה? שנדבר על זה?
יוסי חייך ונפנף באצבעו ואמר: יא ממזר, יא עקרוט, עלית עלי, הא?
...אל תדאג, אני פשוט לא רוצה לבזבז את הרגע הזה. תן לי אותו. גם לי מגיע משהו מהמיכאל הזה.

יונה

אתה אגואיסט, אתה אגואיסט ושקרן,
מיכאל.

מיכאל משתתק, מתוסכל שלא הצליח להגיע אל הסיפא של דבריו. הוא מקשיב לה בדממה.

אני הייתי כאן לבד, אכלתי את הקירות,
עכשיו אתה בא לספר לי שהכול בגללי?
בגללי?... לידי אין מקום? אני לא נתתי לך
להתאבל, אני? (נאבקת בדמעותיה) מה
עוד לא נתתי לך? מה אתה בכלל יודע מה
קורה פה? אתה יודע מה עבר על שי מאז,
פעם אחת דיברת איתו? ...אתה שקרן,
מיכאל, אבל אני כבר לא מטומטמת, לא...
(הדמעות חונקות את גרונה) תן לי רק
לעבור את הפסח הזה בשקט, יותר אני
לא צריכה כלום...

יונה מסתובבת ויוצאת לאט־לאט. מיכאל ישוב על המיטה, חפוי ראש.

~~133. פנים. מסדרון ומדרגות — יום~~[54]

~~**יונה** הולכת לאורך המסדרון. המצלמה מלווה אותה ועוקבת אחר פניה המעוותות מכאב. היא מוחה את עיניה, כמעט נדמה שהיא כועסת עליהן שכשלו והזילו דמעות. היא יורדת במדרגות, צעד־צעד, מתאמצת להזקיף את קומתה ולשמור על איפוק.~~

---

54 **(מתוך מכתב למפיקי הסרט, כשבועיים לפני תחילת הצילומים)** ...מיכה ועמיתן היקרים והמעצבנים. החלטתי לכתוב לכם מכתב זה מכיוון שלחצי התקופה האחרונה לא מאפשרים לנו לעצור לרגע ולבדוק לאן אנחנו הולכים. שלושתנו רוצים סרט יפה, מצחיק ומרגש, ושתהיה בו האמת שבעקבותיה יצאנו לדרך. התסריט במצבו המקוצץ היום נמצא כבר על הגבול. מהרגע הראשון הסכמתם איתי שהסיפור של יונה ומיכאל אינו מספיק להחזיק את הסרט כולו. הסכמתם איתי

שהוא יקבל את כוחו בדרך שבה הוא נוגע ומשתקף ביתר הסיפורים, ואלה כבר קוצצו ללא רחם. לראייתי כל קיצוץ נוסף ירחיק אותנו מהמטרה ויקרב אותנו אל סרט שמספר סיפור דל ופשטני בתוך עולם קולנועי שרירותי, סתמי ואף מכוער. הלוקיישן שבחרנו קסום, זה נכון, אבל נדרשת עבודה רבה כדי להפוך אותו למקום שבו מתקיימים הרעיונות והרגשות של הסרט הזה. השחקנים שבחרנו נפלאים, אבל גם ה"אוויר" שנמצא ביניהם דורש בימוי ועיצוב, וכל זה ייקח זמן שאותו אתם מבקשים לקצץ. אין לי שום כוונה להסתפק בלשים את המצלמה מול השחקנים כדי לאסוף את הרפליקות והדיאלוגים שלהם. ואין לי שום כוונה להמשיך ולוותר על מה שאתם קוראים "פנטסטי" ומבחינתי הוא חלק חי מהעולם של "לילסדה". השלג, זר הפרחים המעופף וכו' אינם "קישוטים" כמו שטענתם אתמול (אגב, מה קרה שפתאום זה הפך לקישוטים? פתאום נבהלתם? למה? ומה קרה שגרם לכם לשנות את דעתכם? ובבקשה תפסיקו להגיד לי "הקהל רוצה ככה והקהל לא רוצה ככה", לאף אחד אין צל של מושג מה רוצה הקהל, וגם אם כן – אי אפשר לעבוד כך על סרט). אני לא רוצה לצלם תסריט, אני רוצה לביים סרט, סרט שיתנהג על פי הטבע שלו, ולא על פי ההרגלים שלכם ממה שמקובל ורווח פה. ולכן אסור לוותר. זה נכון שהסכמתי להוריד את הדמויות של שם־טוב, אורנה ויריב (שהתווספו בדראפט השני), שוכנעתי שאין ברירה, וכמו שאתם יודעים – לא עשיתי את זה בלב שלם. החגיגה וההמולה האנושית שצריכות להיות בסרט הן לא דבר שאפשר "לסמן", וזה בפירוש דורש הרבה דמויות. אבל זה כבר נעשה. וכך גם הוויתור שלי על הסצנה שבה דליה עפה באוויר – החלטתי לרדת מזה בכאב גדול ורק אחרי שהבנתי סופית שאין דרך לבצע את זה טוב מספיק. נאלצתי גם לוותר על צביעת הקירות כי זה היה התנאי של לרר לקבלת הלוקיישן, ועל עוד דברים רבים (כולל השכר שלי, שתיחנקו אמן), ושיא השיאים – ויתרתי על השוט הארוך של סצנה 133, שכמו שאתם יודעים אני מפנטז עליו שנים... אבל זהו, כאן זה חייב להיעצר. הסרט דורש את הצבעוניות שלו, את האור המיוחד, את המיזנסצנה המורכבת ואת הדינמיות של המצלמה. כל אלה דורשים זמן. סיכמנו על 28 ימי צילום ולקחתי את זה על אחריותי (למרות הנבואות הקודרות של מיכל). בפחות מזה לא אצליח לעשות את "לילסדה" וממש לא בא לי לביים סרט אחר – דהוי, דקלמני, כעור, סטטי, סתמי וחיוור כמו הנייר שעליו מודפס התסריט. באתי לחגוג ולא ⬅

134. חוץ. חצר אחורית – יום

מרגו ובשמת יושבות בחצר. מרגו מחזירה לבשמת את המכתב הידוע. ניכר שהיא מותשת משאלות הנערה.

מרגו

(מתנצלת)

לא יודעת... מרגישים את זה, בשמת, פשוט מרגישים...

בשמת לוקחת את המכתב, מיואשת לגמרי, כבר נגמרו לה השאלות ואין תשובה אחת. מרגו מנסה לעודד, מציעה לה סיגריה.

מרגו

רוצה?

בשמת

(נבהלת)

מה פתאום! השתגעת?

מרגו צוחקת ולוקחת לעצמה סיגריה.

המצלמה נפרדת מהשתיים ונעה אל **כפיר** העומד במרחק־מה. השבשבת בידו אבל היא לא מסתובבת כי אין רוח ואין כלום, האוויר עומד. כפיר מודאג, תחזיות השלג בסכנה. הוא נושף בשבשבת כבודק אם היא תקינה ומנסה שוב, זוקף אותה באוויר ומחכה, אך גם הפעם

להסתגף. מיכה, אני יודע שתגיד עכשיו שאני ילדותי ונודניק ופלספן וחסר ניסיון. אתה צודק, אבל זה מעניין לי את התחת כרגע.

נדמה לי שקצת איבדנו את שיקול הדעת. אני מבין את הלחצים שלכם ואת הפחדים. אבל כמו שאתם אומרים לי לפעמים – לא עושים סרט בכל מחיר. אז מיכה ועמיתן יקירי, זה הקו האדום. אם תחליטו להתעקש על הורדת ימי צילום נוספים – איאלץ לעצור. אני לא מאיים, חלילה, אלא רק גלוי לב איתכם, כמו תמיד. אנא הודיעו לי בהקדם מהי החלטתכם. והעיקר לא לפחד כלל.

כלום לא קורה. הוא מניח את השבשבת בצד, מסתכל בשמים, ואז מצמיד את כפות ידיו ומתחיל להתפלל...
והמצלמה, כמו נענית לתפילתו באיזשהו אופן קולנועי, מתחילה לנסוק למעלה, מתרחקת ממנו עד שנעצרת, וכל הזמן משקיפה עליו ממרום גובהה, עוקבת אחר תפילתו.
מנקודת מבטו נראים השמים. הם כחולים ומעוננים רק קצת, עסוקים בשלהם.

135. פנים. סלון + מטבח — לילה

השולחן ערוך ונוצץ לתלפיות לקראת ליל הסדר. רוב בני המשפחה מסתדרים במקומותיהם מסביב לשולחן. **כפיר** מוזג לעצמו יין, **דורונה** עוצרת אותו.

דורונה

(לכפיר)

אני לא מרשה לך לשתות מזה, הבנת?

כפיר

אני כבר גדול.

דורונה

לא מספיק.

ריקי מושך אליו את כפיר.

ריקי

בוא בוא... (לוחש לו) אני אתן לך לגימה,
אחר כך... (מחבק אותו) מה עם השלג?

כפיר

עוד מעט.

ריקי

אני בטוח, חמוד שלי.

אלחנן מניח את ידו על ידה של **דליה** היושבת לצדו ומביט בה בעיני עגל. היא קפוצה וחמורת סבר אך קצת מתרככת.

יונה במטבח. לבושה חגיגי וקורן אך סבר פניה קודר. היא שקועה במרק שעל האש.

בחזרה לסלון. **מיקי** נעמד ליד **גילה** ומצביע על כיסאה של יונה בקצה השולחן. גילה נחרדת למראה נייר הדבק המכסה את פיו.

גילה

מיקי, מה זה צריך להיות? תוריד את זה!

היא שולחת את ידה אל פניו אך הוא חומק ממנה וממשיך להצביע בעיקשות על הכיסא.

מה אתה רוצה, לשבת פה? (מיקי מהנהן ומהמהם) זה המקום של סבתא.

נתנאל

בוא, תשב לידי...

מיקי מתעלם מנתנאל, ממשיך להמהם דרך מחסום הפה שלו. גילה מתעצבנת.

גילה

אני לא מבינה שום דבר... אתה רוצה שאני אבין? אז תוריד את זה!

שוב היא מושיטה יד במטרה לתלוש את נייר הדבק, אך מיקי מקדים אותה ומעיף לה מכה חזקה. זה כואב לה והיא מושכת את ידה. מיקי מהמהם שוב משהו נרגן ונכנס מתחת לשולחן. גילה מסתכלת על **נתנאל** במבט מאשים. **מיכאל** מגיע, נעמד בראש השולחן.

מיכאל

(לכיוון המטבח)

יונה, את באה?

יונה (רק קולה נשמע)

(קולה מהמטבח)

רגע, אני פה עם המרק, תתחילו.

במטבח — יונה מנגבת את ידיה. המרק כבר בחוש לגמרי אך היא לא מזדרזת להצטרף אל הנוכחים סביב השולחן.

ובחזרה לסלון — מיכאל פותח את ההגדה. מציץ במסובים, מצב רוח שפוף משותף לכולם, רק **הסבתא** נושאת אליו עיניים מעריצות. הוא מנסה להתרכז בתפקידו ובהגדה. הוא מבחין ש**שי**, בניגוד לבנים האחרים, יושב גלוי ראש. הוא מסמן לו בידו שיחבוש כיפה.

שי

(מיתמם)

מה?

מיכאל

כיפה, שמתי לך שם.

מיכאל מצביע על הכיפה המונחת על צלחתו של שי.
באותו הזמן, מתחת לשולחן — מיקי יושב על הרצפה בין רגלי הנוכחים ועושה פרצופים.
שי ממשיך בעניינו, עתה ברור שזו פרובוקציה מכוונת.

שי

בשביל מה?

מיכאל

(מנסה לשמור על איפוק)

שי!

שי

מה שי, בשביל מה כיפה... לא אומר לי כלום.

במטבח — יונה מערבבת משהו בקערית כדי להוסיף למרק, אך תשומת לבה נתונה לסלון. היא מאזינה בקשב לעימות המתפתח שם.

בחזרה לסלון — העימות אכן מתפתח. מיכאל בולע את עלבונו, מפציר בשי —

מיכאל

שי, אני מבקש שתכבד את הסדר.

שי

פעם אחת שהסדר יכבד אותי, לא שם
את זה!

והוא מרחיק מעצמו את הצלחת והכיפה שעליה.
דורונה משפילה את מבטה ונושפת. **מרגו** במבוכה נוראית, גם **בשמת**. **נועה** מסתכלת במיכאל בדאגה, גם הסבתא. דממה מתוחה מסביב לשולחן, אלחנן תוקע בשי מבט נוזף.

מיכאל

(לשי)
מה קרה לך?

שי

(ציני)
שום דבר, יש לי קשקשים, לא רוצה לשים
כיפה!

נתנאל, בשמת וגילה חונקים את הצחוק ששי מעורר בהם. כולם במבוכה, בעיקר מיכאל, ורק שי עיקש בסרבנותו. מיכאל מתייאש, מניח את ההגדה.

מיכאל

טוב, אני ככה לא עושה סדר... לא רוצים?
לא צריך!

הוא דוחף בזעם את כיסאו ומסתלק. דורונה רוצה לחנוק את שי.

דורונה

(לשי)
בשביל מה המשחק הטיפשי הזה
עכשיו?

שי

יש לך בעיה עם זה? תשימי את כיפה!

דורונה

אני אשים גם צלחת!

היא מניחה צלחת על ראשה.

מרוצה? סיכמנו משהו, לא?

במטבח — יונה מאוד מודאגת, מורידה בזריזות את הסינר ויוצאת.

ובסלון — מיקי עדיין מתחת לשולחן, מקשיב להמולה, זה משעמם אותו.

~~יונה נכנסת לסלון, מופתעת לגלות שמיכאל כבר לא שם. היא נעצרת בראש השולחן ומסתכלת בנוכחים כבוחנת.~~

~~**יונה**~~

~~מה סיכמתם? איפה אבא?~~

~~**נתנאל**~~

~~(בחיוך קטן)~~

~~נעלב.~~

~~חיוכו נמחק לנוכח מבטה הזועף של יונה.~~

~~**יונה**~~

~~מה סיכמתם?~~

~~כולם שותקים. נזופים, בעיקר דורונה.~~

~~**שי**~~

~~(לבסוף עונה)~~

~~לשתוק.~~

~~יונה מבינה. היא מסתכלת בדורונה וזו מרכינה ראש כמו מודה באשמה.~~[55]

---

55 **(מתוך "יומן צילומים")** ...18.10.94 – יום צילום 15. סצנות ליל הסדר. הסלון מוחשך עם בדים שחורים, התאורה כבדה, האוויר לוהט ומסריח מהריסוס נגד זבובים שעשו לאוכל שעל השולחן, קשה לנשום. כל השחקנים על הסט. מתח קשה בין מוסקונה לאבוטבול כי אבוטבול שוב הביא את הכלב שלו (זה לא כלב, זה סוס), שנטפל למוסקונה ומכתים לו את הבגדים. עשינו חזרה, חלק מהשחקנים לא הסתירו את מורת רוחם מהמונולוג שהוספתי לדרור בסצנה 137 ("למה חסה, כל ⬅

שנה חסה", הורדתי את המונולוג הזה במסגרת הקיצורים של הגרסאות הראשונות, אבל החלטתי בבוקר להחזיר... אני מת על זה ודרור נפלא, אבל גם האחרים רוצים מונולוג), השחקניות מתלוננות שמחפפים להן את האיפור ושמרי הלן עסוקה רק בגילה כל הזמן... נראה שכולם כועסים עלי, כולם מתלוננים, אווירה מעצבנת, ורק שילוח מקסים ומרגיע את כולם. "אל תכעס עליהם," הוא אומר לי, "הם כמו ילדים קטנים וזאת סצנה חשובה, כל אחד רוצה לבלוט." קוראים לי להפריד בין הילדים שהתחילו לריב. אחר כך קוראים לי לשכנע את מוסקונה לחזור כי הוא התעצבן ורוצה ללכת ("או הכלב או אני!"...), אחר כך קוראים לי לשכנע את שושנה שתפסיק לאכול מהמצות המרוססות. "זה רעל מסוכן," אני אומר לה, "אבל אני רעבה," היא עונה, "אז נביא לך סנדוויץ', יש סנדוויצ'ים טובים," אני מציע, אבל שושנה מזדעזעת: "אדוני הסופר! (ככה היא קוראת לי...) זה פסח ואני לא אוכלת חמץ!" אני לא יודע אם היא צוחקת או שבאמת נדמה לה שאנחנו בפסח... ואז פתאום נשמעות צרחות אימים מהאיפור בקומה למטה, "גילה!!!... גילה!!!" בבת אחת כולם משתתקים. הספרית מגיעה בריצה כשהיא ממשיכה לצרוח ומאותתת בידיה בהיסטריה שקרה משהו לגילה למטה. אני רץ לשם מיד, רק שילוח מצטרף אלי. גילה שרועה על הרצפה, חיוורת, נראית מחוסרת הכרה. אני מסדר לה את הראש ובודק דופק, שילוח מרים לה את הרגליים... זה לא נראה טוב. אני צועק שיזמינו אמבולנס. עמיתן מגיע ואומר שכבר התקשר למד"א. המראה של גילה מבהיל אותו והוא מסתלק משם. שילוח מרטיב לגילה את הפנים עם מים, לאט־לאט היא פוקחת עיניים, מחייכת לשילוח ואחר כך רואה אותי, מחייכת וממלמלת משהו כמו "אל תדאג, אני יודעת בעל פה," ושוקעת שוב. לוקח זמן עד שהיא קולטת בעצמה שהיא על הרצפה. אנחנו עוזרים לה להתיישב ושוב היא מתעלפת. [...] שני אמבולנסים הגיעו, שמעו שזאת גילה אלמגור ונכנסו ללחץ. בודקים אותה ומחליטים לפנות לבית חולים. הרופא והפרמדיקים אומרים שזה לא נראה כמו אירוע לב, אלא רק התעלפות מתוך תשישות. גילה כבר ערנית יחסית ונורא לא נעים לה, מסרבת להתפנות אבל אנחנו מתעקשים. אני מבטיח לה שכבר נסתדר ונשלים ביום אחר את החלק שלה בסצנות. [...] האמבולנסים כבר עזבו. עם כל הבלגן הזה איבדנו כמעט שעתיים. עמיתן לא עוזר אלא דווקא מלחיץ – "תשכחו משעות נוספות, בשש בדיוק אני מוריד את השאלטר גם אם לא תגמרו מה

136. פנים. חדר של מיכאל ויונה – לילה

מיכאל רושף מזעם ועלבון. **יונה** נכנסת.

מיכאל

(מתפרץ)

אני לא מבין מה קורה פה, מה אני עשיתי,
תגידי לי מה? למה כולם מתייחסים אלי
כמו כלב? מה אני פה?

יונה

מיכאל, אני מבקשת שתחזור, סדר אחד
כמו בן אדם... (מפצירה) בשבילי.

שצריך." מה עושים עכשיו, איך פותרים את היום הזה בלי גילה, ואיך מדביקים את הפיגור בזמן. למיכל אין פתרונות, זה היום היחיד שכל השחקנים נמצאים, ביתר הימים יש להם אילוצים ולא נוכל להסתדר איתם. אין ברירה וחייבים להתקדם. כל השחקנים והצוות בסלון, כולם מסתכלים עלי בדממה, מחכים שאחליט. אני מרגיש שזה האודישן שלי. בחלק מהפרצופים אני מבחין בחיוך טיפה מרושע, קצת נראה כמו שמחה לאיד. בוא נראה אותך עכשיו, חתיכת במאי מתחיל ויומרני. הראש עובד על טורים. אני מחליט להוריד את הסיום של הסצנה (מהרגע שיונה נכנסת) ובעצם מחליט שיונה רק תקשיב לאירוע ממקומה במטבח (שאותו נצלם ביום אחר, בתקווה שגילה תתאושש...). זה אפילו מוצא חן בעיני מבחינה תסריטאית ומבחינת החמקמקות של יונה, איך לא חשבתי על זה קודם... אני מסביר לצוות ולשחקנים את השינוי ומפרט את השוטים שאיתם נתחיל, זה קצת מרגיש לי כמו נאום של מאמן קבוצת כדורסל... הצוות אפילו מוחא לי כפיים... עברתי את האודישן שלהם כוס־רבאק... מתחילים לעבוד, והצילומים זורמים מדהים, בשקט ובריכוז וביעילות. היום הזה שהתחיל כמו קטסטרופה הופך ליום הצילום המוצלח והנעים ביותר עד כה, אנחנו אפילו מסיימים בזמן, למרות השעתיים עיכוב. וגם גילה בסדר. זאת באמת הייתה רק תשישות. בהפסקה דיברתי איתה בטלפון והיא התנצלה מאוד ואמרה שזה בגלל שכל ערב יש לה הצגה והעומס החליש אותה. שילוח מחייך ואומר לי שלדעתו זה התפקיד, "ככה זה, קשה להיות יונה."

137. פנים. סלון – לילה

מסביב לשולחן הרוחות סוערות. מתחת לשולחן, לעומת זאת, נראה **מיקי** החולץ את נעליו. הוא זוחל, נחלץ מבעד לשולי המפה וממשיך בזחילתו אל עבר המטבח. אף אחד לא מבחין בו.

דורונה

(לשי)

כמו תינוק אתה, בחיי.

שי

ומה את, מלובביץ'? (לכולם) מה יש לכם, נפלתם על הראש?

כולם משתתקים, מסתכלים ב**שי**, הוא רושף, תכף יצא לו עשן מהאוזניים.

מה זה? מה כיפה, מה כיפה?! (לריקי) תשים סומבררו! מזוזות בפריזר הוא תוקע לי, בבית שימוש, בניאגרה, ציציות בחסה... (מגביה את צלחת החסה) ולמה חסה? כל שנה חסה? כל שנה? (למרגו) שעה רבים מי יושב, בסוף יושבים אותו דבר... די! (נוטל את קערת החרוסת) מהתחת יצא לי כבר הקקה ציפורים הזה...

נתנאל

(מנסה להרגיעו)

די...

שי

(ממשיך בשטף בשלו)

מה די, מה די?! מה אתה רוצה? (מטיח בנתנאל את ההגדה) קח הגדה של פסח, זה מה שחסר לך בחיים? ...עבדים היינו? מה נשתנה? מה נשתנה באמת? מה נשתנה?

שי משתתק. כולם המומים מהסטנד־אפ הפתאומי והבוער שלו.

נתנאל

די, תירגע...

נתנאל שם עלה של כרפס בתוך הכיפה, מניח אותה על צלחתו של שי ומגיש לו במתק שפתיים.

קח, תאכל משהו...

כולם מחייכים. האוויר נרגע קצת, גם שי, אין לו ברירה.

שי

בסדר, חלאות...

הוא מניח את הכיפה על ראשו וקם ללכת, ואז מתחרט, חוזר, מחליף את הכיפה שלו בזאת של נתנאל והולך.

138. פנים. מטבח — לילה

מיקי מול המקרר, עולה על שרפרף, החתלתול בידו. הוא פותח את הפריזר, מוציא ממנו עוגת גלידה מפוארת, מסתכל לצדדים כבולש.

139. פנים. חדר של מיכאל ויונה — לילה

שי נכנס לחדר, הכיפה על ראשו. **מיכאל ויונה** משתתקים למראהו.

שי

(למיכאל)

סליחה... (מצביע על הכיפה) הנה שמתי...
מצטער, יש לי קצת מצב רוח... אתה בא?
(מיכאל שותק) נו, החסה מתייבשת...

מיכאל לוקח אוויר, בולע את עלבונו ומחזיר את הכיפה שלו למקומה על ראשו.[56]

---

56 **(מתוך עבודת סיכום קורס "בסיס תיאורטי בטיפול משפחתי" בבית הספר לעבודה סוציאלית באונ' ת"א, שנכתבה ב־1996 על ידי גלית לזר [היום ד"ר לזר, מנהלת "איזונים", מכון לטיפול זוגי ומשפחתי],** ⬅

140. פנים. מסדרון בקומה העליונה – לילה

מיכאל, **יונה** ו**שי** צועדים בשתיקה במסדרון לכיוון המדרגות. כשהם נעלמים משם, מציץ ראשו של **מיקי** החבוי מאחורי רהיט כלשהו. הוא עולה בזריזות במעלה המדרגות שבקצה המסדרון (לכיוון הגג), בידיו עוגת הגלידה והחתלתול.

ובה מנתחת הכותבת את משפחת סתר ומציעה מודל טיפולי על פי הגישה המבנית של מנושין) ...התחושה המשותפת לבני הזוג יונה ומיכאל היא הבדידות. [...] כתוצאה מכך, תת־מערכות אחרות פורצות לתוך המערכת שלהם. נוצרים משולשים נוקשים כמו שי ואמו כקואליציה סבוכה נגד האב, כתת־מערכת בין־דורית קשיחה מדי. ניתן לאבחן בעיות גבול כרוניות כאשר נרמז שהטשטוש והנתק המאפיינים אותם קיימים לאורך שנים. [...] למעשה כל בני המשפחה מרשים לעצמם לפרוץ, או להיות מוזמנים, לתוך תת־המערכת הזוגית. התוצאה הסופית הינה קושי בהבחנה בין תת־מערכת זו למערכות אחרות, הגורם לתחושת השתייכות מוגברת של חברי משפחה נוספים, ויתור על האוטונומיה שלהם וקושי לספק את צורכי החברים בה. [...] כאשר יונה חושדת במיכאל היא לא מגיבה כלפיו אלא מתרחקת ממנו ומפעילה חברים מתת־מערכות אחרות. מיכאל עצמו מתנתק פיזית כאשר יש צורך להתמודד עם האובדן. [...] ניתן אם כן לשרטט מפות לשתי המשפחות: במשפחת סתר המצומצמת, הכוללת את ההורים ואת שי, ניכרים קשר סבוך בין האם לבין שי, וקואליציה של שניהם כנגד האב. שי אם כן הופך ל"ילד הורי", שכן הקשר בין בני הזוג הוא קרוב למנותק, וכך נוצר משולש נוקשה. במשפחתה של דורונה קיימת תת־מערכת זוגית שנוטה לקרבה עד כדי סביכות, זו מוקפת גבולות נוקשים המקשים עליה לתפקד כמערכת הורית, ולכן היא מנותקת מתת־מערכת הילדים. גם תת־מערכת האחים מאופיינת בניתוק, בינה לבין עצמה ובינה לבין תת־מערכות אחרות. דווקא בין נועה ה"אילמת" למיכאל נוצרת קרבה בתת־מערכת בין־דורית, אם כי בעלת גבולות ברורים. [...] מטרת המטפל לגבי משפחת סתר עשויה להיות הבניה מחדש של תת־המערכת בהתאם לפרדיגמה של תפקוד הורה־ילד. חיזוק הגבול סביב מיכאל ויונה והוצאת שי מעסקות הזוג, וכן מתן אפשרות לאב לקבל על עצמו תפקיד הורות. [...] על המטפל לבצע ניסויים. הוא יכול לנסות לחייב את שי או את יונה לנהל דו־שיח ולפנות באופן ישיר

141. פנים. מטבח – לילה

יונה חוזרת אל המטבח, סיר המרק מבעבע וגם מחשבותיה. היא נשענת על השיש, מנסה להרגיע את עצמה.

142. פנים. סלון – לילה

שי חוזר למקומו. **מיכאל** נעמד בראש השולחן הדומם והמתוח. הוא פותח את ההגדה, כולם נוהגים כמותו. **גילה** מציצה אל מתחת לשולחן, מגלה שמיקי נעלם.

גילה

סליחה, מישהו ראה את מיקי?

דליה רוכנת למטה ומוציאה מתחת לרגליה את זוג נעליו הקטנות של מיקי.

דליה

תראו.

דליה מראה לנוכחים את הנעליים שמצאה. גילה קמה.

גילה

(צועקת)

מיקי!

143. חוץ. גג הבית – לילה

אך **מיקי** לא שומע כלום. הוא נכנס אל הגג החשוך, מתיישב על שרפרף ומניח את העוגה על ברכיו, וכל אותו הזמן מפזם לעצמו (מבעד לנייר הדבק החוסם את פיו ומעמעם את קולו) את לחן השיר "מה נשתנה". הוא מרחרח את העוגה בהנאה, נערך לסדר הפרטי שהוא מתכוון לערוך לעצמו...

~~וגם לחתלתול הנמצא על הרצפה ומנסה להגיע אל העוגה המפתה.~~

למיכאל, ולבחון האם שי מסייע לאמו כנגד אביו. [...] שימוש במראה חד־כיוונית והוצאת יונה אל מאחוריה יאפשרו יצירת גבול, וכן תחושת השתתפות ללא תשומה...

144. פנים. סלון + מטבח – לילה

מיכאל מתיישב בייאוש. **גילה** מתרוצצת.

גילה
לא מוצאת אותו! (לנתנאל) אולי תקום
לחפש בבקשה?

נתנאל
הוא בטח מתחת למדרגות... עם
החתול.

דורונה
אז תיגש לראות כבר!

יונה במטבח, שומעת את חילופי הדברים האחרונים ומזדעקת –

יונה
איזה חתול?
תחפשו באמבטיה, אולי הוא באמבטיה.

היא יוצאת מהמטבח, מצטרפת לחיפושים.

ובסלון – **דורונה** מתעטשת. **נתנאל** וגילה מתחרים ביניהם מי יקרא למיקי חזק יותר. **דליה** ו**אלחנן** מסתכלים זה בזה, נאנחים וקמים כאחד, מצטרפים למאמץ.

145. חוץ. גג הבית – לילה

מיקי יושב על מעקה הגג, העוגה מולו. זה נראה מסוכן, אך הוא שקוע בפזמוני החג, מהמהם לעצמו את קולותיו החנוקים.[57]

---

57 **(מתוך** ***"יומן פוסט־צילומים" 95'*****)** ...דניאל חולה אז בלית ברירה לקחנו אותו איתנו לאולפן בהרצליה להקרנה לקראת מיקס סאונד סופי. העקשן הזה התעקש לשבת על השטיח קרוב למסך. הוא לא זז כל ההקרנה, נראה מהופנט, בסוף הוא אמר שהוא כועס על מיקי כי הוא פחד שיקרה לו משהו רע ושהוא ילד יותר מדי שובב, אבל זה בגלל שההורים שלו מביאים לו מתנות טיפשיות. אני מקווה שלא הגזמנו, בכל זאת הילד

~~הוא מסתכל אל משטח הגג, מחפש את החתלתול, אך זה נעלם משדה ראייתו. מיקי מושך בכתפיו וממשיך בענייניו.~~

הוא יורד מהמעקה ונעמד על שיפוע הרעפים. זה נראה עוד יותר מסוכן.

~~לפתע הוא שומע רחש. הוא מסתובב לעבר משטח הגג. לנגד עיניו מרחף באוויר **זר הפרחים**. הזר נראה עייף ומיואש, מחפש את דרכו בחשכה ונעלם. מיקי מושך בכתפיו, לוקח את העוגה ומתיישב על הרעפים החלקלקים, ממשיך להמהם את שירי הפסח.~~

146. פנים. סלון — לילה

חלק מבני המשפחה מחפשים. **מיכאל** במקומו, צועק ליונה.

מיכאל

תסתכלי בחדר שלנו, הוא אוהב שמה...
(ממלמל לעצמו) עקרוט...

147. פנים. מטבח — לילה

דורונה קוראת בשמו של מיקי, נכנסת אל המטבח עם **נועה**. להפתעתה היא מגלה שם את **בשמת**, המכתב בידיה ועיניה דומעות.

דורונה

מה את עושה פה? למה את בוכה?

בשמת לא עונה. ברקע נשמעות קריאות החיפושים, המולה גדולה. דורונה מתקרבת, מניחה יד רכה על כתפה של בשמת.

דורונה

בשמתי, מה קרה?

עוד לא בן חמש... עינת השתדלה להסביר לו דברים, קצת עשתה לו חינוך לקולנוע. לא נראה לי שעניין אותו במיוחד. בסוף הוא אמר שהכי הוא אהב את זר הפרחים המעופף כי זה כמו בסרטים המצוירים והוא מעדיף סרטים מצוירים על פני סרטים עם אנשים כאלה.

בשמת

(בוכייה)

אני לא יודעת מה הוא כותב פה ואף אחד
לא עוזר לי...

דורונה נוטלת את המכתב ומעיינת.

דורונה

למה לא באת אלי?

בשמת

ניסיתי.

דורונה מניחה את המכתב, בשמת נוגעת ללבה, היא מלטפת את פניה.

דורונה

טוב, בואי... תשגיחי על טמיר עד שנמצא
את מיקי, אחר כך נראה מה הוא כתב
לך, בסדר?

148. חוץ. גג הבית — לילה

מיקי יושב על שיפוע הרעפים וממשיך לפזם, עכשיו הוא כבר מגיע לשירי חג פורים ("ליצן קטן שלי..."). בתוך כך הוא בוצע חתיכות מהקרם הלבן המכסה את העוגה ומשליך לצדדים.

149. פנים. סלון — לילה

כפיר עומד מול החלון ומסתכל בחשכה שבחוץ. לפתע הוא מבחין בפירורים של משהו לא ברור הנוחתים מהשמים (כלומר מהגג). הוא מושיט את כף ידו הפרושה קדימה. חתיכת קרם קרירה ולַבנוּנית נוחתת עליה. כפיר מסתכל בה בתימהון.

כפיר

שלג?

הוא מרחרח ואפילו טועם. זה טעים לו. משונה.

ברקע נשמעות קריאות בני המשפחה למיקי.

מיכאל במקומו ליד השולחן, **יונה** ניגשת אליו, מודאגת מאוד.

יונה

לא בחדר ולא כלום.

מיכאל

תחפשי במרפסת.

גילה מתקרבת אליהם, מתרוצצת, כבר היסטרית לגמרי.

גילה

מיקי! (לעצמה) בשביל מה נשארתי פה
בכלל, קיבינימט! (צורחת) מיקי!!!

עם צעקתה כבים פתאום האורות. בבת אחת משתררת אפלה גמורה, לא רואים כלום. גילה נבהלת.

אמא'לה, מה עשיתי...

יונה

מה זה? הפסקת חשמל?

~~**מיכאל**~~

~~השארת את התנור פועל?~~

150. חוץ. גג הבית — לילה

מיקי על הגג. שרוע על הרעפים, רועד. חשוך מאוד מסביב. הוא מנסה להתרומם ולחזור אל המעקה, מניח עליו את העוגה המכורסמת ומתחיל למשוך את עצמו למעלה. לפתע מבזיק ברק ומרעים גם רעם אדיר. מיקי נבהל, צורח צרחה חנוקה, מאבד את שיווי משקלו, ידיו מתנתקות מהמעקה, הוא נשמט אל גג הרעפים, מתגלגל במורד שיפועו, ידיו מצליחות להיאחז בצינור כלשהו המתוח לאורך קצה שיפוע הרעפים. נפילתו נבלמת ברגע האחרון. הוא צורח בבהלה אך הצרחה עמומה וכמעט שאינה נשמעת. חצי גופו התחתון שמוט מעבר לקצה הגג.

מיקי תלוי בין שמים לארץ. פיו חסום והוא מפרפר.[58]

151. פנים. סלון – לילה

חשכה מוחלטת. נר נדלק, **יונה** אוחזת בו. היא צועדת איתו ומחפשת נרות וכלי תאורה נוספים.

יונה

(למיכאל)

תמיד זה ככה, מתי פעם אחת תטפל
בחשמל הזה?

מיכאל

למה את משאירה את הכול דולק?

---

58 **(מתוך "יומן צילומים")** ...2.11.94, יום צילום 27: צרות!! ודווקא ברגע האחרון. נותרו רק שני לילות לצילומים. כל סיטואציית הגג וההצלה של מיקי. והנה מגיע לו אדון פורס־מאז'ור... סערה נוראית פרצה עוד לפני שהגענו לסט. שני מגדלי התאורה שנבנו אתמול התמוטטו היום מהרוח. אומרים שצפוי גם גשם. אי אפשר לצלם במזג האוויר הזה. סכנת נפשות. כולם התבדחו שתכף גם ירד שלג כמו בתחזיות של כפיר... זה לא מצחיק אותי, אני בבעתה. מה אני עושה. אחרי רגע נודע לנו שעופר סקר הגיע לסט עם גבס. מתברר שהייתה לו "תאונה קטנה" אתמול ואף אחד לא טרח להודיע. אבא שלו אמר: "זה רק סדק בעצם, לא חשבתי שזה יפריע לצילומים." ייאוש מוחלט. גם אם יקרה נס עם מזג האוויר – אי אפשר להמשיך. מיכה אומר לי שזה מן־אללה. הוא שואל האם אפשר לוותר על הסצנות האלה ולחיות בלעדיהן, "יש לך מספיק חומר." נכון, אבל אין לי את השיא ואת הסיום, בלעדיהם הסרט קורס לגמרי. הצוות מתחיל להיות עצבני. אני מציע למיכה לקפל את היומיים האלה ולחזור לצילומים בעוד חודשיים־שלושה, אחרי שעופר יבריא. מיכה אומר שלא נוכל לחזור לשני לילות, את הלילה הזה הוא חייב לשלם לצוות כי כולם כבר הגיעו, ואין יותר אגורה בתקציב. בלית ברירה אני לוקח על עצמי לדחוס את מה שנשאר ללילה אחד. מיכל חושבת שהשתגעתי. לדעתה אין סיכוי שלילה אחד יספיק, מה גם שיש לנו ענייני כפילים, ספיישל אפקטס, ילד תלוי על הגג, שלג... אלוהים יודע איך זה ייפתר. הייתי מתפלל אם הייתי יודע איך.

יונה

אתה מוכן לתקן את זה קודם? (מסתכלת הצידה) אלחנן, גש תעזור לאבא.

פנס קטן נדלק ומגלה את **מיכאל** האוחז בו והולך אל הכניסה, חולף על פני **אלחנן**.

מיכאל

לא צריך, אני אסתדר לבד.

הוא יוצא מהבית בטריקת דלת.

אלחנן

(מגחך)

וההצגה נמשכת...

152. חוץ. גג הבית + חצר אחורית — לילה

מיקי נאבק שלא ליפול, נאחז בכל כוחו, דמעות יורדות מעיניו.

עתה הוא מצולם מלמטה. רגליו בועטות באוויר. המצלמה יורדת, סוקרת את הבית, עוברת על פני חלון שדרכו נראית צללית של **בשמת** המחזיקה את **טמיר** התינוק לאורה של עששית. התנועה נעצרת לבסוף על גדר משוננת הנמצאת מתחת למיקי. סכנת נפשות.

153. חוץ. חצר אחורית — לילה

בני המשפחה, מצוידים בנרות ובפנסים, מסתובבים באפלה, קוראים בשמו של מיקי.

~~**154. פנים. סלון — לילה**~~

~~**הסבתא** יושבת בחשכה, לוגמת מכוס יין בתאווה, מגלגלת אותו בפיה כמנהגם של מומחים ומגרגרת בהנאה.~~[59]

59 **(מתוך "יומן צילומים")** ...לא יודע מה עבר שלשום על זיכרמן, בפעם הראשונה מאז תחילת הצילומים נדפק שוט בגלל פשלה טכנית שלו: השוט של הסבתא שותה יין צולם לא בפוקוס, מטושטש לחלוטין ➡

155. חוץ. כניסה לבית – לילה

חושך כבד. **מיכאל** עומד מול ארון החשמל הפתוח, מאיר אותו בעזרת פנס קטן. הוא מתקשה לאתר את התקלה, נובר בארון.

מיכאל

(לעצמו)

כל פעם אותו דבר... (צועק לכיוון הבית) מישהו יכול להביא לי את המשקפיים שלי?

156. חוץ. חצר אחורית – לילה

החיפושים נמשכים. **גילה** עוברת ממקום למקום, סוקרת ביסודיות וקוראת למיקי. **נתנאל** עובר לידה, הם מסתכלים אחד בשני בתיעוב.

נתנאל

למה לא נתת לו לשבת לידך?! עקשנית סתם!

גילה

אה, אני אשמה בהכול, נכון?

נתנאל

את קפריזית, כל רגע את אחרת איתו, אין לו טיפה עקביות לילד הזה.

גילה

יש לך חוצפה... כמה שאתה אבא מסור, אפשר למות...

ולא שמיש. מכיוון שבלחץ הזמן עשינו רק טייק אחד – אין לי שום כיסוי, זה אבוד. סיפרתי לזיכרמן על כך, קצת בכעס. משום מה הוא לא הופתע בכלל, ורק עשה את הפרצוף המשועמם שלו ואמר, "לא נורא, ממילא זה היה שוט חרא." האמת? יש משהו בדבריו. גם עינת אמרה שבטח הייתה נלחמת להוריד את השוט הזה בעריכה, "לא צריך לתקוע בדיחות בכל חור, ובמיוחד צריך להיזהר במינון של הסבתא, היא מצחיקה כי היא פרועה ולא כי היא סנילית או שיכורה."

נתנאל

בטוח יותר ממך... מס הכנסה... מה שיש
לך בראש...

גילה

מה? (מאבדת סבלנות לגמרי) תרד ממני!
אתה הדבר האחרון שיש לי עצבים אליו
עכשיו!

והיא חוזרת לחיפושים.

157. חוץ. כניסה לבית — לילה

יונה מושיטה ל**מיכאל** משקפיים.

יונה

לא יודעת איפה שמת, קח את שלי.

מיכאל מרכיב את משקפי הקריאה שיונה הביאה לו וחוזר אל קופסת הנתיך שנמצאת בידו. הוא מנסה לפתוח בעזרת מברג, ידיו רועדות ויונה מבחינה בזה, קצרת רוח.

תן לאלחנן לעשות את זה.

מיכאל

(עצבני)

למה, מה אני?

יונה

שיעזור לך!

מיכאל

לא צריך טובות, רק תבדקי בפעם הבאה
שלא כל החשמל בוער, יש לך הרגל
מגונה עם החשמל.

דליה עוברת שם, יונה פונה אליה מיד.

יונה

דליה, תתקשרי בבקשה לחברת חשמל.

מיכאל

(לדליה, בזעם)

אל תתקשרי!

יונה

(לדליה, גם בזעם)

תיכנסי בבקשה...

מיכאל

(קוטע את יונה, מרים קול)

אני מבקש שלא תתקשרי!

דליה לא יודעת מה לעשות, נושפת במיאוס ונכנסת פנימה.

158. חוץ. גג הבית — לילה

מיקי נחלש והולך. הוא מנסה להדק את אחיזתו, רועד. הוא שומע את קריאות האנשים המחפשים בחצר ממש מתחתיו, מנסה לצעוק ככל יכולתו מבעד למחסום הדבוק על פיו. המצב קשה.

159. חוץ. חצר אחורית — לילה

דורונה ונועה מחפשות, הולכות יד ביד עם עששית. כמובן שרק דורונה קוראת בשמו של מיקי. המצלמה נעה אל **גילה** הנמצאת במרחק־מה, פזורת דעת. רגלה נתפסת בשיח, היא נופלת. **מרגו** מבחינה בכך, רצה אל גילה השרועה על האדמה, בודקת את רגלה שנפגעה. גילה נאנקת.

גילה

אני ארצח את הילד הזה...

נתנאל עומד בצד ומשקיף על השתיים. הקרבה הידידותית שביניהן לא מוצאת חן בעיניו בכלל.

160. פנים. סלון — לילה

בשמת יושבת בסלון האפלולי, מכרבלת בידיה את **טמיר** התינוק, שולחת מבטים מודאגים לצדדים. ברקע **דליה** מנסה לטלפן ולא מצליחה.

דליה

הטלפון מנותק!

~~**בשמת**~~

~~(נבהלת)~~

~~אולי זה מחבלים?~~[60]

161. חוץ. כניסה לבית — לילה

מיכאל מוציא פקקים נוספים מארון החשמל, מנסה נואשות לאתר את התקלה. **שי** נעמד לידו, מסתכל בו בתיעוב־מה.

שי

אולי תיתן לי לנסות?

---

60 **(מתוך "יומן צילומים")** ...19.10.94, יום צילום 16. פנים הבית מוחשך, אנחנו אמורים לצלם את סצנות 154, 160, 151, ובעיקר את 186. עובדים על התאורה המורכבת, הצילום מתעכב מאוד. באיזשהו שלב מתחילות להגיע ידיעות על פיגוע נוראי שהיה בקו 5. העבודה נפסקת. הפלאפונים של מיכה ועמיתן עוברים מיד ליד, כולם מתקשרים הביתה. הבועה שלנו מתנפצת. אני מבין שהפיגוע היה בתחנה שליד כיכר דיזנגוף, כמה עשרות מטרים מהבית. חרדת מוות. אין קווים. לוקח זמן עד שאני מצליח לתפוס בטלפון את עינת, היא בבית עם דניאל, היסטרית ובוכה, מספרת לי שהבית רעד, מציעה שלא נפתח טלוויזיה כי זה מזעזע. בלית ברירה אנחנו חוזרים לעבודה, עוד לא ממש יודעים עד כמה נורא מה שקרה. מצב הרוח כבד וכולם שקטים. אין לי מושג איך נצליח לעשות את 186, זו סצנת הסיום ומצב הרוח של הדמויות אמור להיות מרומם ומרוגש. אנחנו מתחילים לעבוד על 160, ואני מחליט להוריד את "אולי זה מחבלים", זה לא מצחיק אף אחד עכשיו. למי בכלל יש עכשיו חשק לעשות סרט, את מי זה מעניין עכשיו שלג מקלקר שצריך לרדת מחוץ לחלון.

20.10.94, יום צילום 17. לקראת הצהריים התקשרה פוני מבית הספר (לימים סם שפיגל) להודיע לי שגלית רוזן, תלמידתנו האהובה, נהרגה בפיגוע אתמול. הלם. מכאן יום הצילום ממשיך על טייס אוטומטי. אני יודע שמבחוץ אני נראה יעיל, מתפקד, ענייני, אפילו מחויך. בפנים אני מתייפח בשקט.

מיכאל

אני כבר גומר... אמא שלך עם כל התנורים
שלה!

שי

(מתפוצץ עליו)

מה יש לך ממנה, תגיד, לא מספיק?

מיכאל מרים אל שי את עיניו (כלומר, משקפיו), המום מההתפרצות הזאת, לא מבין מה שי רוצה ממנו בכלל.

מיכאל

מה?

שי

(ממשיך בתוקפנות)

מה מה? אתה תפסיק להתעלל בה,
אתה שומע? אני מזהיר אותך! כמה
אתה חושב שאתה יכול לחרבן לכולם על
הראש פה!

שי מסתלק. מיכאל בשוק מוחלט, פעור פה. מוריד את משקפיו, קצת סחרחר, ניכר שאינו מרגיש טוב.

162. חוץ. גג הבית + חצר אחורית — לילה

מיקי נאבק על אחיזתו, פניו שטופות דמעות.
מתחתיו בחצר — **דליה** עוברת עם עששית, משתתפת בחיפושים, עושה כמיטב יכולתה.

דליה

מיקי! מיקי!

לו הייתה מרימה את ראשה הייתה רואה את רגליו של מיקי המפרפרות ממש מעליה. לרגע נדמה לה שהיא שמעה משהו, אבל זה רק נדמה. היא מושכת בכתפיה וממשיכה.

163. חוץ. חצר אחורית — לילה

מרגו מחפשת. **נתנאל** מופיע מאחוריה, תופס בזרועה ומסובב אותה אליו בכוח. היא נבהלת.

נתנאל

מה הסיפור שלך?!

מרגו

מה?

נתנאל

לא הבאתי אותך לפה שתתלקקי לי על גילה, הבנת?

מרגו

(מתנערת מאחיזתו)

אה, באמת?

נתנאל

כן, באמת!

מרגו

(רושפת)

אז בשביל מה הבאת אותי לפה? (הוא לא עונה) אתה חושב שכל זה משחק, הא? ...בחיי, איך שמתחשק לי להעיף לך סטירה!

היא מסתובבת ומתחילה ללכת, נתנאל לא יודע מה להגיד. לפתע היא חוזרת אליו.

אתה יודע מה?

ובבת אחת מעיפה לו סטירת לחי מצלצלת, והולכת. נתנאל מחזיק את לחיו, המום ומובס.

164. חוץ. חצר אחורית — לילה

אלחנן ו**דליה** נכנסים אל הפריים החשוך משני צדיו, הם הולכים גב אל

גב עד שהם מתנגשים. שניהם נבהלים, מסתובבים, מגלים זה את זו ומתחילים לצחוק. אלחנן מושך את דליה אליו, מנשק אותה. ברק אדיר מבזיק עליהם ובעקבותיו מתגלגל רעם מחריש אוזניים.

165. חוץ. גג הבית — לילה

הברק והרעם שוטפים את **מיקי**, הוא נבהל מאוד, ידו האחת מחליקה ונשמטת, הוא כמעט נופל אך מצליח להיאחז שוב, כולו רועד ומצווח את צעקותיו העמומות.

166. חוץ. כניסה לבית — לילה

הרעמים ממשיכים להתגלגל ברקע. **יונה** ניגשת ל**מיכאל** כבודקת את התקדמותו, הוא מבולבל ופגוע.[61]

---

61 **(מתוך "השחקן המופלא שבתוכנו", דברים שנשא זרחין באירוע מחווה ליוסף שילוח בפסטיבל הקולנוע בירושלים, יולי 2009)** ...הפרמיירה של "לילסדה" התקיימה כאן, בירושלים. הסרט התקבל באהבה גדולה. בקוקטייל על הדשא ניגש אלי אחד ממבקרי הקולנוע המובילים של אותה תקופה, אולי המרכזי שבהם, אחד שכתיבתו מושחזת ולעתים אפילו אלימה. הוא חיבק והחמיא מאוד ואז ביקש שאערוך לו היכרות עם יוסי. ניגשנו אל יוסי, שהיה מוקף כרגיל במעריציו. המבקר אמר לו: רציתי להחמיא לך על העבודה המרגשת והעדינה והיפה כל כך שעשית בסרט הזה. אני מודה לך על הדמות היפה הזאת, ובהזדמנות זאת אני רוצה לבקש ממך סליחה, סליחה על כל מה שכתבתי עליך עד היום, סליחה שלא ראיתי, סליחה שלא הרגשתי, סליחה על הנזק שאולי גרמתי.

יוסי הודה לו בנימוס. כעבור כמה רגעים הבחנתי שהוא נעלם. היו שם עוד הרבה אנשים שביקשו להחמיא לו, חיפשתי אותו, אפילו בשירותים, אבל האיש פשוט התאדה.

רק כעבור שעתיים הוא סוף־סוף ענה לי בטלפון, הוא כבר היה בביתו ביפו.

שאלתי: למה הלכת, יוסי?

יוסי אמר: לא אוהב שמבקשים ממני סליחה.

אמרתי: למה, הבנאדם באמת התחרט והחמיא, זה היה אמיתי.

מיכאל

מה זה הדברים ששי אמר לי עכשיו? מה קורה פה, אני מתעלל בך? מה זה כל זה?

יונה

מיכאל, תגמור עם זה קודם, הילד!

מיכאל שוב סחרחר, מתכווץ. יונה מבחינה בכך.

מה? אתה לא מרגיש טוב?

מיכאל לא עונה, הפנס שבידו מתחיל להבהב, הוא מטיח אותו בזעם.

מיכאל

הפנס הזה דפוק!

יונה

אני אביא לך בטריות... אתה בסדר? (הוא לא עונה) אתה בסדר?

הוא מתעלם משאלתה בהפגנתיות, ממשיך לנבור בפקקים בחשכה. יונה נאנחת, הולכת להביא לו סוללות.

167. חוץ. חצר אחורית — לילה

ברק נוסף מבזיק על **כפיר** העומד בחצר, בידיו נר. רוח חזקה פורצת ועוד ברקים ורעמים. כפיר מסתכל בלהבת הנר המקרטעת ברוח עד שהיא נכבית. הוא מחייך לעצמו.

יוסי ענה: נכון, אבל אני לא כועס, אז בשביל מה שיבקש סליחה? הוא לא פגע בי, הוא פגע בעצמו, אז שיבקש מעצמו סליחה ושאלוהים יעזור לו.

אמרתי: אז למה לא אמרת לו את כל זה? הרי כשאתה רוצה לדבר אתה גם יודע לפתוח פה כמו שצריך.

ויוסי אמר: כי הייתה לו כוונה טובה ומי אני שאחנך אותו? גם הוא בנאדם.

כפיר

ידעתי!

ברק נוסף מאיר את פניו ואת פניה של **נועה** שנכנסת לפריים. כפיר רץ משם בשמחה. נועה מחייכת לעברו. לפתע היא נרעדת. משהו מתרגש בה. אולי שמעה משהו, אולי הבחינה באיזו תנועה בזווית העין (ואולי זה פשוט סרט ולא לכל דבר יש סיבה מדעית). נועה נענית לתחושה העולה בה ומתגברת. היא מרימה את ראשה לאט־לאט אל עבר הגג. לתדהמתה היא רואה את דמותו המפרפרת של **מיקי** התלוי בקצה הגג. עיניה נפערות בחרדה. היא מתחילה לרוץ, מבחינה מרחוק ב**ריקי** העסוק בניעור עצבני של הפנס המהבהב שבידו (מנסה לתקן אותו). נועה מגיעה אליו, היא היסטרית, מושכת בשרוולו, מנסה להסביר בתנועות ידיים. ריקי שקוע בפנס.

ריקי

מה, נועה? חכי רגע...

היא תופסת בידו, לא מאפשרת לו להתעסק בפנס, מנסה להסב את תשומת לבו אל הגג.

מה?

נועה מנופפת בידיה כאחוזת אמוק, ריקי מאבד את סבלנותו, צועק עליה.

מה? מה? את רוצה להגיד משהו אז
תגידי כבר, קיבינימט!

נועה אינה יודעת את נפשה. היא רצה משם.

168. פנים. מסדרון בקומה העליונה — לילה

יונה מגששת את דרכה בעזרת נר, מגיעה אל חדר השינה ונכנסת.

169. חוץ. כניסה לבית — לילה

למרות החשכה — **מיכאל** מהדק נתיך אל הפקק המקולקל. **נועה** מגיעה אליו בריצה, היא מושכת בשרוולו, מה שעוד יותר מקשה עליו לסיים את מלאכתו.

מיכאל

רגע! (היא לא מרפה) תיתני לי רק לשים
את זה במקום!

הוא מתנער ממנה. נועה מיואשת, מסתכלת לצדדים — מאין יבוא עזרי, אף אחד לא שם ומיכאל שקוע בארון החשמל. היא מתחילה לרוץ במעלה המדרגות.

170. פנים. חדר של מיכאל ויונה — לילה

לאור נרות — **יונה** מחפשת סוללות. היא פותחת מגירה (זו המגירה המוכרת לנו מסצנה 35), מוצאת מיד את מבוקשה, אך תשומת לבה הולכת אל הקופסה המוטמנת שם ומציצה מתחת לצעיף הכחול (קופסת התכשיט שמיכאל הסתיר). עיניה מתכווצות בחשד, היא נוטלת בידיה את הקופסה.

171. חוץ. גג הבית — לילה

נועה פורצת אל משטח הגג. היא רצה אל המעקה (עליו עדיין מונחת העוגה), מסתכלת, מגלה את **מיקי** בקצה שיפוע הגג, אוחז בצינור ומפרפר. מיקי מביט בה, עיניו מתחננות, תצילי אותי.

172. חוץ. כניסה לבית — לילה

מיכאל אוחז בפקק, כמעט מסיים. לפתע הוא נעצר, פניו מרצינות ומצחו מתכווץ. הוא מסתכל לכיוון ריצתה של נועה ואחר כך למעלה, לכיוון הגג. נדמה שהוא הבין. בבת אחת הוא שומט את הפקק מידו ומתחיל לרוץ לכיוון הגג.

173. פנים. חדר של מיכאל ויונה — לילה

יונה פותחת את קופסת המתנה, מוציאה את התכשיט. לאורו של הנר הוא נוצץ במיוחד.

174. חוץ. כניסה לבית — לילה

הסבתא מתקרבת אל ארון החשמל. היא מרימה את הפקק שמיכאל שמט ובוהה בו.

175. חוץ. גג הבית — לילה

מיכאל נכנס לגג. מגלה את **נועה** שכבר מנסה להגיע אל השיפוע.

מיכאל

רגע!

נועה נעצרת. מיכאל רץ אליה ועוזר לה לרדת מהמעקה. הוא רואה את **מיקי** בקצה שיפוע הגג ומיידית הוא מתחיל לטפס, עובר בזריזות ובזהירות אל הצד השני, מנסה לייצב את רגליו על הרעפים, מחליק, נאחז במעקה ומתייצב. מיקי עוקב אחריו, רועד, גם נועה מסתכלת במתח. ברק מבזיק ואחריו רעם מהדהד. מיכאל לוקח אוויר ורוכן אל השיפוע, נאחז ברעפים ומתחיל להתקדם לעבר מיקי.

176. חוץ. כניסה לבית — לילה

הפקק עדיין בידה של **הסבתא**, היא מושכת בכתפיה, מסתובבת אל הארון ודוחפת את הפקק למקומו.

177. פנים. חדר של מיכאל ויונה — לילה

אור החשמל חוזר באחת, זורח על **יונה**. היא קוראת את איגרת הברכה הנלווית למתנה.[62]

178. חוץ. חצר אחורית — לילה

חזרתו של אור החשמל גורמת **לשי** להסתובב אל הבית, הוא מרים את

62 **(מתוך "יומן פוסט־צילומים" 95')** ...11.4.95 – הקרנת עותק אפס. הקרן הפכה את האירוע הטכני הזה לחגיגה שלמה וההקרנה היא בפני כמאה מוזמנים שלהם, עם קבלת פנים וכיבוד וכו׳. מעין פרמיירה קטנה, למרות שהסרט עוד לא גמור, יש עוד תיקוני סאונד וצבע. אבל נפתלי ונילי מסתובבים סמוקים מגאווה. התגובות אחרי ההקרנה חמות ומחבקות, ניכרת התרגשות גדולה באוויר, אבל הראש שלי במקום אחר ואני סופר את השניות עד שזה ייגמר ואוכל לחזור לבית החולים. מאתמול אנחנו הורים לשניים. הקטנצ׳יק החדש מסתכל בעיניים ירוקות כמו של עינת ואני מרחף באוויר. גם דניאל מאושר, סוף־סוף יש לו אח קטן. החלטנו לקרוא לו אורי. הוא מפיץ אור.

ראשו ומגלה לחרדתו את **מיקי** התלוי ומיד מסובב את **נתנאל** ומאותת לו להסתכל למעלה. נתנאל מגלה את מיקי ונבהל. שי פורץ בריצה, כעבור רגע גם נתנאל רץ. **גילה ומרגו** מתקרבות, מגלות אף הן את מיקי, גילה נבעתת.

179. חוץ. גג הבית — לילה

מיכאל מתקדם אל **מיקי**. קשה לו מפני שנעליו מחליקות על הרעפים. זה נראה מסוכן, אבל מיכאל נחוש ורגוע ואף מרגיע את מיקי. הוא מגיע אל קצה השיפוע, שולח יד ולופת את זרועו של מיקי. **נועה** עוקבת אחריהם בחרדה.

מיכאל

(למיקי)

אל תדאג... רק תעזור לי קצת והכול יהיה בסדר.

מיכאל מושך את מיקי לאט ובזהירות, מיקי מהדק את אחיזתו בצינור, מתרומם אל הרעפים.

180. חוץ. חצר אחורית — לילה

גילה עומדת למטה, מתחת למיקי, היא לופתת מבלי משים את זרועה של **מרגו**.

גילה

מיקי... רגע, חמודי... תחזיק חזק...

גם **ריקי** שם, מתרוצץ וצועק, היסטרי לגמרי.

ריקי

להביא שמיכה! מישהו! תזרקו שמיכה!

181. פנים. חדר של מיכאל ויונה — לילה

יונה שומעת את הקריאות של ריקי ואת ההמולה המתפתחת בחוץ. היא נדאגת, מניחה לאיגרת ויוצאת בריצה.

182. חוץ. גג הבית — לילה

כבר כמעט כל גופו של **מיקי** על שיפוע הרעפים. **מיכאל** אוחז בו בחוזקה, מושך אותו אליו, מתקרב יחד איתו אל המעקה.

183. חוץ. חצר אחורית — לילה

מהחצר — רגליו של מיקי נראות כשהן נמשכות למעלה. **גילה** מתעלפת, **מרגו** מחזיקה אותה, עוצרת את נפילתה.

~~184. חוץ. כניסה לבית — לילה~~[63]

~~**שי** ו**נתנאל** רצים, חולפים על פני **הסבתא** המכריזה בגאווה —~~

---

63 **(מתוך "יומן פוסט־צילומים" 95')** ...ארבעה חודשים אחרי סיום הצילומים, אנחנו יום לפני צילומי סצנות הלילה שנדחו (בגלל הסערה). בבוקר מתקשר אלי אלון אבוטבול, "אני לא יודע מה קרה לי," הוא אומר, "שכחתי לגמרי מהצילומים ועשיתי קרחת." אני בטוח שהוא עובד עלי, הרי רק שלשום דיברנו ועברנו יחד על כל הסצנות שנשארו לו. אבל מרגע לרגע אני קולט שהוא רציני. אני בהלם. לא יכול להיות שזה קורה, ודווקא לאחד השחקנים הכי מקצוענים ומנוסים. אלון שואל אם אפשר לדחות את הצילומים בכמה חודשים עד שהשיער יצמח או שאולי אפשר לארגן לו פאה. השאלות שלו מרתיחות אותי ואני סוגר את השיחה. שוב ושוב הטלפון מצלצל, ברור שזה אלון, אבל אני לא עונה אלא רק מתכונן מהר, מזעיק את מיכל אנגל וטס למשרד ההפקה. מיכה שומע מזה ומתפוצץ. כבר ראיתי את מיכה כועס ומתפוצץ, אבל לא ככה. מזל שאלון לא נמצא לידו, הוא היה גומר עליו. בכל השנים שהוא עובד בסרטים הוא לא נתקל בכזה חוסר אחריות. "זאת חבלה," מיכה אומר. גם מיכל מתערערת מזה לגמרי, חודש שלם היא עושה שמיניות באוויר כדי לתאם את הלילה הזה. לדחות את הצילומים — לא בא בחשבון. לבנות פאה — זה רעיון דבילי ומגוחך. אין לי ברירה אלא לשבת על תוכנית הצילומים והתסריט ולבנות הכול מחדש בלי נתנאל/אלון. מיכה כבר מדבר על תביעה משפטית ונקמה... אני אומר לו שחבל על האנרגיה ומבטיח שאמצא פתרון ואנחנו נצלם בלי אלון. אין מה לעשות. הכול עובר עלי וקקה בידי. עם כל העלבון והכעס ומשבר האמון והרחמים העצמיים שאני מרגיש, אני חייב להודות שמשהו בכל

~~**סבתא**~~

~~אני תיקנתי!~~

~~אך הם כבר רחוקים ממנה, בדרכם אל הגג.~~

185. חוץ. גג הבית — לילה

מיכאל מושך את **מיקי** במעלה השיפוע, מייצב אותו על הרעפים, מרים אותו מעל המעקה ובעזרת **נועה** הוא מעביר אותו בבטחה אל משטח הגג, וכל הזמן מרגיע אותו.

יונה נכנסת אל הגג, היא עוקבת אחר ההתרחשות הזאת, עיניה מרוכזות בעיקר במיכאל. נדמה שפתאום היא רואה אותו באמת.

מיכאל עדיין על שיפוע הרעפים, הוא נאחז במעקה ומרים את עצמו במאמץ, מתנשם ומתנשף, עובר את המעקה ונעמד ליד מיקי.

נועה רכונה אל מיקי, מלטפת את פניו, מנקה אותו, מתחילה להסיר מפיו את נייר הדבק החוסם אותו. מיקי רפוי, נטול כוחות, בהלם. מיכאל מצמיד אותו אליו, מרים אותו בין זרועותיו, מיקי מניח את ראשו על כתפו של מיכאל, נרגע. מיכאל מחבק אותו, ורק אז קולט את יונה העומדת ומביטה בו בעיניים בורקות.

מבטיהם מצטלבים בשתיקה.

המצלמה עולה אל השמים החשוכים.

דממה.

המסך שחור לכמה שניות, ועליו עולה הסצנה הבאה, כמו סרט שהקרנתו מתחילה עכשיו, ויחד איתה עולה גם מוזיקה.

התנהגותו של הרצף הבא תיקח עד הסוף את רעיון "כמו בסרטים"[64]

הסיפור הזה מצחיק אותי. אולי כי זה נורא מתאים לנתנאל הפדיחות התינוקיות האלה, ואולי בגלל שזה נכון ככה, בלי השוטים שלו, לצמצם את הרגע למיכאל ויונה, אולי עדיף לסרט.

64 **(מתוך מכתב למנהלת קשרי החוץ של "מוביט" המפרט את התגובות לגרסה המדובבת לאנגלית שנעשתה על ידי "ניו אימאג'" בלוס אנג'לס)** ...בהמשך תמצאי את הערותי לדיבוב. יש המון, רובן מתייחסות לטעויות קשות בתרגום ובניסוח הדיאלוג, לפעמים באופן ←

(כלומר: נקודת המוצא היא שהמציאות מובילה בדרך כלל למקומות קודרים, סבוכים וחסרי פתרון ופשר. אנשים לא יפקחו עיניים, הם ימשיכו להתבוסס בעיוורונם והכאב ימשיך לשלוט בחייהם. ולמקום הזה בא כוחו של הסיפור/הסרט לפתור, להפוך את הבלתי אפשרי לאפשרי ואת המופרך להגיוני. הרי כולם יודעים שזה לא יכול לקרות והנה בסרטים זה קורה, וזה בעיני דווקא מדגיש את הכאב, את הבלבול, את חוסר הפשר ואת הידיעה שאין באמת מוצא). ולכן: הסאונד הריאליסטי יושתק לגמרי. הדמויות ידברו אך קולן לא יישמע ותנועותיהן יהיו גדולות ונדיבות — ממש כמו בראינוע. המצלמה תנוע כל הזמן בהרמוניה עם הכוריאוגרפיה של הדמויות והסיטואציות כמו גם עם המוזיקה. הצבעוניות ובוהק התאורה יגיעו כאן לשיא. וכמובן המוזיקה עצמה — שופעת, מלודית, מתפתחת כמו שיר עד לשיא. כמו בסרטים.

וכך זה הולך:

שסותר את הסיפור ואף מחרב אותו. אבל יש גם כמה הערות עקרוניות. אני מקווה שהניסוח שלי לא חריף מדי (אני מניח שתרככי אותו קצת כשתתרגמי לאנגלית...), אבל, איך לומר? בעיני (ובאוזני) זה מזעזע. למשל, מאוד קשה לי עם הליהוק של מיכאל (כלומר, מייקל...). לא יודע מה עלה בדעתם ולמה לקחו מישהו שמתאמץ להישמע כמו קשיש מר נפש ונרגן, עם מבטא אידישיסטי־ברוקלינאי מאולץ כל כך. הם הפכו את יונה ומיכאל לדמויות מתוך פרודיה לא מוצלחת על "כנר על הגג". מאוד עצוב לי שהאצילות והרגישות והאיפוק והיופי שבקולו של יוסי שילוח הוחלפו בוולגריות הזאת. יכול להיות שבעניין הזה כבר אין כל כך מה לעשות, אבל את שיבושי המשמעות חייבים לתקן. וכמובן – חייבים להחזיר לסרט את השירים המקוריים (למה הם החליפו את השירים? הם לא קולטים שלשירים האלה יש תפקיד עלילתי? יש להם בכלל את הזכות לעשות את זה? אפשר להשתגע!). והכי הכי חשוב ודחוף – להכריח אותם לתקן את הסאונד של סצנת הסיום. כידוע לך זאת סצנה עם מוזיקה בלבד, כמו ראינוע, בלי דיאלוג ובלי אפקטים בכלל. זה העיקרון שלה, מוזיקה בלבד. העובדה שהם הכניסו לשם דיבורים ואפקטים כאוות נפשם ממש מזעזעת אותי (מה גם שזה נראה ונשמע כמו תקלה טכנית מביכה, הרי הסצנה לא צולמה בכלל לזה). חייבים לתקן את זה, ומצדי שכל העסקה הזאת תתבטל. אוף!

186. פנים. סלון – לילה

כל המשפחה מסביב לשולחן, אך לא כולם יושבים, כלומר — זהו לא ה"סדר" שאותו היו אמורים לחגוג. הם נעים ממקום למקום, לעתים כמו במחול, עוסקים בעניינים שונים. מצב הרוח מרוגש, כאילו נעשה סדר בחייהם.

פניה של **נועה** ממלאות את הפריים. **דורונה** מתקרבת אליה, חופנת את פניה ומנשקת אותה, גאה בה מאוד. שתיהן מחייכות ל**מיכאל** שעובר לידן, **טמיר** רדום על כתפו.

גילה רכונה מול **מיקי**, מנקה את פניו משאריות הדבק (נייר הדבק שחסם את פיו דבוק לגב כף היד שלה), מסדרת את שערותיו הפרועות ומרעיפה עליו דברי רוגע (שאינם נשמעים כמובן). מיכאל עובר לידם, מחייך ומנופף באצבעו (עושה "נו נו נו") למיקי (וממלמל ללא קול "עקרוט"), ממשיך בדרכו ויוצא מהפריים שאליו נכנסת עכשיו **מרגו**, עוזרת לגילה לסדר את שערו של מיקי בחיבה גדולה. מרגו מסתכלת הצידה...

...המצלמה נעה בעקבות מבטה ומגיעה אל **נתנאל**. הוא יושב על מדרגה בצד, מבויש, עגמומי ובודד, מסתכל בגילה ובמיקי אכול חרטה. מרגו מתקרבת ומתיישבת לצדו בשתיקה. כעבור רגע נתנאל מניח את ראשו על כתפה. היא מחייכת.

דליה ליד השולחן, מורחת מצות בחרוסת. **אלחנן** מגיח מאחוריה, מדגדג אותה, היא צוחקת, הוא מחבק אותה.

המצלמה יורדת אל **הסבתא**. היא מתגלגלת מצחוק לנוכח **שי** השובר ביצים קשות על ראשו ועושה פרצופים.

התנועה נמשכת ונעצרת על **ריקי** ו**בשמת**. ריקי אוחז במכתב הידוע ומסביר לבשמת בשטף ובתנועות ידיים רחבות איך עליה להתמודד עם הבעיה (להעיף את יוני לעזאזל), מקפל את המכתב כמסמן סוף פסוק לסאגה הזאת. בשמת שמחה ואסירת תודה. מנשקת אותו.

ועתה הגענו **ליונה**. על צווארה זוהר התכשיט שמיכאל העניק לה. היא מוזגת מרק ובוחנת בעיניים בורקות את בני משפחתה. מיכאל נעמד לידה (טמיר עדיין על כתפו, מקיץ משנתו). מבטיהם מצטלבים בשתיקה נרגשת.

המצלמה מתרחקת מהשניים. המיקוד משתנה אל פניו של **כפיר** הנכנס לפריים. הוא לא רגוע. מבטו שלוח הצידה. משהו שם קורה שמעורר את סקרנותו. הוא הולך אל החלון הגדול, מסיט קצת את הווילון המכסה אותו ומציץ החוצה, פניו אורות מהתרגשות. הוא ניגש אל קצה הווילון, אוחז את החבל התלוי שם ומתחיל למשוך. הווילון נפתח לאיטו, כמו מסך של תיאטרון.

בני המשפחה כולם משתתקים ומסתכלים.

לעיניהם מתגלה מראה מדהים — שלג לבן ורך יורד לאיטו בחוץ.[65]

187. חוץ. דלת הכניסה וחצר הבית — לילה

מבעד לשלג היורד נראית הכניסה לבית. ליד דלת הכניסה (ומתחת לכרזה שמיקי הדביק, "ברוחים הבאים ללילסדה") עומד **זר הפרחים**. נדמה שסוף־סוף התיישבה דעתו והוא חזר אל מקומו הראשון. ועתה

---

65 **(מתוך מכתב למשה אדרי מחברת "יונייטד קינג" שמחזיקה את זכויות ההפצה של "לילסדה", בהתייחסות למצב הנגטיב, אוקטובר 2010)**
...מתוך חוסר אחריות הפקתית הודפסו כל עותקי הסרט מהנגטיב המקורי ולא מתוך העתקי "דיופ" כמקובל. השימוש החוזר ונשנה הזיק לנגטיב המקורי והוציא אותו מכלל תפקוד. בעצם, הנגטיב המקורי של הסרט הרוס לגמרי.
אם לא די בכך, כשנשלח הנגטיב בחזרה ארצה מלונדון (לשם הוטס כדי להיבדק), אבד אחד מגלגלי הסרט. המערכה השישית והאחרונה לא קיימת יותר בגרסתה המקורית, אלא רק כתעתיק מתוך גרסת הווידיאו, כלומר — באיכות איומה. כמו כן התברר שכשפורקה חברת "מוביט" (חברת ההפקה של הסרט שאינה קיימת יותר) נזרקו חומרי הפסקול המגנטי המקורי. כיום נמצא רק הפסקול האופטי.
אפשר לפיכך לומר שהסרט לא קיים יותר, אלא רק תעתיקי וידיאו, די־וי־די ועותקי פילם מתפוררים. זה מצב מדכא ועצוב.
הסיכוי היחיד הוא לבדוק האם קיימת גרסת גיבוי לנגטיב המקורי במחסני "ניו אימאג'" (החברה שהפיצה את "לילסדה" בעולם) בלוס אנג'לס. ככל הידוע לי זה קיים שם באיזשהו מחסן. אני מפציר בך לעשות הכול כדי למצוא את הגרסה הזאת.

הוא מחכה שיאספו אותו, ובינתיים — מסתכל כמהופנט בשלג היורד מולו ונערם על הרצפה והמדרגות והצמחייה.
המצלמה מתרחקת ועתה נראה הבית במלואו. חלונותיו מוארים והוא טובל כל כולו בחשכת הלילה ובשלג הלבן שממשיך לרדת.[66]

Fade Out.

סוף.

---

66 **(מתוך "יומן פוסט־צילומים" 95')** ...זאת שאלה אמיתית – איך הסיום הזה יעבוד? עד כמה תתקבל האירוניה? האם הסיום ייצור סיפוק מלאכותי של הפי־אנד או שהוא יממש את כוונתי וישאיר איזה מקום של מועקה וחסר (כמו שחסרונו של הצבע הכחול אמור לעשות). אני בחששות. הקרנות הניסיון שעשינו לראפקאט הגדילו את התהייה. לצורך חיזוק העניין הזה פניתי אל אמיר בן דוד מלהקת אבטיפוס שיכתוב שיר נושא. הכתיבה שלו אירונית בבסיסה. "חיוך גדול ולצדו צביטה ומועקה," כך הוא הגיב כשהסתיימה ההקרנה שעשינו לו. אבל אני בכלל לא בטוח שזה יעזור. ממתי שיר סיום משפיע על איך נקלטים הסרט וסיומו? ומה עכשיו, האם להיכנס לעריכה ולשנות את הסיום? כולם מתנגדים. סמוך על הצופים, הם אומרים, ובצדק. אבל ההרגשה שלי כבדה. אני רואה את הפנים הקורנות של מי שיוצא מהקרנות הניסיון, את החיוך וההתרגשות, זה אמור לשמח אותי אבל אני לא מצליח לשמוח. אולי זה פשוט האופי הדפוק שלי. או שיכול להיות שכאן נכשלתי. אולי הכוונות שלי מוסוות מדי, אולי האירוניה היא רק בראש שלי. מה חשבתי לעצמי. המציאות הישראלית חזקה ממני, היא קובעת הרגלים של צפייה. כל הכאב הפרטי שלי נמצא בסיום הזה. אני מסתכל על המשפחה המפורקת שלי ויודע שרק בסרטים תסבוכות נפתרות ושלג יורד. הסיום נתפס כ"מתוק" ובשבילי הוא חמוץ ומר כלענה. מדכא אותי שחושבים שה"מתיקות" הזאת באה מתוך רצון לרצות, להחניף. האם זוהי התייחסות פשטנית למשהו מורכב או שפשוט קשה לי להבין ולקבל שזה מה שבאמת יצא – סיום פשטני ומתקתק. אני כבר לא יודע, ואני חייב לסגור את הסרט, אין ברירה. על החיים ועל המוות, יהיה מה שיהיה, אני הולך עד הסוף עם הרעיון הזה, אחרת איך אדע.

צָפוּן

קריאה בתסריט של "לילסדה"
מאת יאיר רוה

1. המציאות בתחפושת

הו תסריט?

האם הוא כמו קוד מקור לתוכנה או לאפליקציה, רצף של שורות ופקודות להפעלה, שמי שאינו בקי בשפת תכנות לא יצליח לקרוא ולהבין?

האם הוא כמו שרטוט אדריכלי לקראת בית לבנייה, אוסף דו־ממדי של קווים ליצירת מבנה תלת־ממדי? האם, כמותם, זהו מסמך עבודה טכני שהופך מיותר מרגע שהתוצאה הסופית הושלמה, או שזו יצירה בפני עצמה?

ואולי הוא כמו פרטיטורה, רצף סימנים שרק עין מיומנת תדע לתרגם ליצירה מוזיקלית?

ואכן, מעולם לא ראיתי בחנויות הספרים את הספר "מאה דפי הקוד של התוכנות הכי טובות", ואני לא מכיר את אלבום האדריכלות "תוכניות הביצוע של האדריכלים הגדולים בעולם". אבל ספרים של תסריטים יש ויש. משמע: תסריט הוא אכן מסמך עבודה, אבל יש לו גם ערך עצמאי. הוא ניתן לקריאה, להבנה, להנאה ולניתוח גם במנותק מהיצירה הסופית שלמענה הוא נכתב. תסריט הוא

שלב בתהליך, אבל כשהוא ארוז כספר הוא גם סוף התהליך, יצירה עצמאית.

את רוב התסריטים קוראים עשרות עד מאות אנשים הקשורים להפקת הסרט, שזהו מבחינתם מסמך עבודה פנימי שעל פי רוב לא נחשף לעיני הקהל הרחב. כשסרט מצליח יש סיכוי שיקראו אותו כמה מאות או אלפים נוספים, בעיקר סטודנטים לקולנוע שיחפשו אותו באינטרנט. אבל כשהסרט חשוב באמת, משפיע ומהווה נקודת מפתח, וכשהתסריט עצמו באמת יוצא דופן, או אז הוא גם יאוגד לכדי ספר ויגיע לחנויות הספרים. זה הרגע שבו התסריט מתנתק לחלוטין מהסרט שעבורו הוא נכתב, ובעבור קהל של אלפים עד רבבות הוא הופך למסע פנימי אל תוך ראשו של היוצר, התיעוד של היצירה הטהורה שאותה הוא הגה, ששכנה במחשבותיו ובדמיונו לפני ששלבי ההפקה – אילוצים, תקציבים, תקלות ופשרות – שינו אותה (או שלא).

עם זאת, יש לא מעט תסריטאים ומורים לתסריטאות שמתייחסים לתסריט כפי שמתכנת מסתכל על שורות קוד – באופן פונקציונלי בלבד, סדרה של הוראות שאותן יש לכתוב בצמצום מקסימלי. "לשון רזה" עם "מינימום תיאורים", הם מבקשים, מה שהופך תסריטים רבים לסדרה אנמית של פעלים. ערך התסריט, על פי הגישה הזאת, נמדד אך ורק בהימצאות הסיפור ובכישרון הבנייה הדרמטית. המבנה – שהוא באמת החלק החשוב ביותר בתסריט – אסור לו שיוסתר על ידי כתיבה ראוותנית. כישרון הכתיבה, לפיכך, נשאר ממוסגר באזור הדיאלוגים.

הגישה שלי הפוכה, וכשאני פוגש תסריט כמו "לילסדה" עיני מצטעפות כמו במפגש עם אדם שאמנם לא הכרתי, אבל יש בינינו, כך אני מגלה, הרבה מן המשותף.

מה הם כלי העבודה ואבני הבניין של התסריטאי? – המילים. ולכן, תסריטאי טוב הוא זה שיודע לעשות שימוש מבריק במילים שלו. תסריט הוא פורמט מרובה הגבלות: שימוש בלשון הווה, עיצוב גרפי משונה – הדיאלוגים בשורות קצרות במרכז, התיאורים בשורות ארוכות, סוג הפונט וגודלו מוכתבים מראש – שמקשה על רצף

הקריאה המוכר לנו מספרים. לכל אחד מהחוקים האלה יש סיבה וצידוק היסטוריים, שבין השאר הפכו את מלאכת הכתיבה והקריאה של תסריטים למעין מיומנות השמורה לקליקה קטנה של יודעי ח"ן. אבל אני מביט מעבר לגרפיקה ולאילוצי הדקדוק ורוצה למצוא בתסריט גם ערך ספרותי או פיוטי. הסרט נעשה בתמונות, התסריט נעשה עם מילים. אז אני מאמין שעל התסריטאי להבריק בהן.

למעשה, המפגש הראשון שלנו עם התסריט הוא מפגש עם פרוזה ולא עם מבנה. את איכויות המבנה נתחיל לגלות רק כשנגיע לעמוד 30 בערך. אבל כישרון הכתיבה של התסריטאי יתגלה לנו עד סוף הפסקה הראשונה.

נעיין בחלק מן המילים שאיתן פותח שמי זרחין את התסריט שלו ל"לילסדה":

במרכז התמונה נפתח חגיגית מעין חלון של אור (באופן שיוצר אסוציאציה מסוימת לאפקט "קמרה אובסקורה") ובתוכו עולה כותרת שמו של הסרט.

אל חלון האור נכנסות צלליותיהם של אישה וגבר, גב אל גב, וזה נראה קצת מצויר, כמו כריכה של ספר.

*התאורה נדלקת ואיתה באה המציאות. השניים כבר לא צלליות. אלו הם **יונה ומיכאל**, זוג כבני 60, מול מראה גדולה הקבועה בדלת ארון הבגדים בחדרם...*

...ואיתם מתחיל סיפורנו.

פירוט של פעולות, של החלפות תאורה, אבל גם רצף של דימויים: "אפקט קמרה אובסקורה", "קצת מצויר", "כמו כריכה של ספר". הצופה בסרט רואה תמונות שחולפות מולו במהירות, אבל קורא התסריט מקבל כבר במשפטים הראשונים את המפתח לפיצוח הקוד שמפעיל את היצירה כולה: זה רק סרט. זו לא המציאות, אלא דימויים שלה, דימויים של קולנוע (קמרה אובסקורה), של סרט מצויר ושל ספר.

ואז, בשורה הבאה, בקריצה מודעת אל הקוראים, כותב זרחין: "התאורה נדלקת ואיתה באה המציאות". "לילסדה", שעוסק

במשפחה שכולה אבל גם בזר פרחים המרחף באוויר ובשלג שמחליט לרדת בניסן, הוא סרט שבו המציאות באה וחולפת במהירות הדלקת האור. התסריט ממסגר לנו את הסרט כמין סיפור־בתוך־סיפור, שלו כללים משל עצמו, המנותקים מאלה של יצירה ריאליסטית. ההגשמה של סצנת הפתיחה הזאת, הצלליות הכמו־מצוירות, תגיע שנים אחר כך באחת הסצנות מתוך "העולם מצחיק", סרטו החמישי של זרחין, שגם הוא – כמעט כמו כל סרטיו – בנוי כסיפור־בתוך־סיפור. הפסקה הזאת, אם כך, לא רק חושפת את מערכת ההפעלה של הסרט, אלא חושפת את המנגנון שעליו מושתתת כל הקריירה הקולנועית של הבמאי.

ההסבר לגבי אופיו של הסרט, לאו דווקא האופי הוויזואלי אלא גם הרעיוני והתמטי, ממשיך אל תוך מילות התיאור של סצנה 2:

ואכן, זהו עולם "לילסדה" – יפה, אביבי, אגדי, מרהיב, מנותק ומלאכותי. המציאות בתחפושת.

אגדי, מלאכותי, המציאות בתחפושת. ישאל עורך התסריט הנוקדן: לשם מה זה טוב? מה עוזרות לי המילים "המציאות בתחפושת", שהרי הן בלתי ניתנות לצילום? והרי ידועה הממרה של המורים לתסריטאות: כותבים רק מה שרואים. ובכן, הם צודקים, אבל זו עצה מגבילה. כותבים מה שרואים, בהחלט, אבל כדאי גם לכתוב מה מרגישים ומה מבינים, להדגיש גם מה שמשתמע. דימויים ומטפורות אי אפשר לצלם, אבל לא ניתן לכתוב בלעדיהם כל מה שאינו כתב כמויות לקבלן ביצוע. רק כך השותפים ליצירת הסרט – מהשחקנים ועד אנשי התאורה והתפאורה וההלבשה – יראו בעיני רוחם את החזון הפילוסופי של הבמאי, הרעיונות האבסטרקטיים שאותם יהיה עליהם להגשים באמצעים מוחשיים – בדים, פילטרים, עדשות, צבעים ומחוות.

עשרים שנה אני מנהל מערכת יחסים לא יציבה עם "לילסדה". כשיצא הסרט הייתי מבקר צעיר וציני מאוד שלא לחלוטין ידע איך להגיב לסרט ישראלי שהיה – באופן נדיר לתקופה – נטול

ציניות לחלוטין. רק שנים אחר כך, כשראיתי את סרטיו הבאים של זרחין והבנתי את העולם שבתוכו הוא מניח את דמויותיו (שהן, כמעט תמיד, דמויות שמספרות סיפורים), יכולתי לזהות את הזרעים שהוא זרע (באופן שאפתני למדי, הבנתי באיחור) כבר בסרטו הראשון. רק שנים אחר כך, כשראיתי סרטים כמו "חתונה מאוחרת", "כנפיים שבורות" ו"מדורת השבט", הבנתי את האקט החלוצי שהיה ב"לילסדה" – סרט שהחזיר את המשפחה אל הקולנוע הישראלי, אבל הפעם עם גישה חדשה: שילוב בין הומור ובין עצב, תבלין ייחודי למטבח הקולנועי של זרחין, שנכנס שנים אחר כך לשימוש פעיל אצל הקולנוענים שבאו אחריו.

עשרים שנה אחר כך, ובעקבות דיאטת הציניות שלי (באמצעות שילוב בין בגרות, הורות ויהדות), קסמיו של "לילסדה" ברורים לי יותר. אבל גם בזמן אמת ידעתי לזהות שהאוצר של הסרט טמון בתסריט שלו. לכן המפגש הנוכחי עם מילות התסריט כה מרגש אותי, כי הוא מאיר לי נקודות שהחמצתי. "המציאות בתחפושת", למשל. איך פספסתי את זה בזמן אמת? הנושא הזה, של סרט שנראה מציאותי אבל פועל מחוץ למציאות, שהוא הלחם והחמאה של הקולנוע האמריקאי האהוב עלי, עבר לחלוטין מעל לראשי בצפייה הראשונה בסרט. באשמתי, באשמתו או באשמת הקולנוע הישראלי, שעד לאותו רגע היה נטוע לחלוטין בתוך הריאליזם, וכל חריגה ממנו נראתה לעינינו הציניות כמו טעות.

2. לעולם יהא אדם ירא שמים בסתר ובגלוי ומודה על האמת, ודובר אמת בלבבו

הקריאה בתסריט חושפת את צפונותיו של הסרט ושמה לנו דגש על הדברים שבסרט עצמו חולפים או נעלמים מעינינו. סצנה 2 מציגה את המשפחה שבמרכז הסרט – משפחת סתר. משפחה מסתתרת, משפחה עם הרבה סודות ועם חלל גדול בקרבה, משפחה שהמהות העיקרית שלה היא של היעדרות – החיסרון של יזהר, הבן שנהרג

בתאונת אימונים ושעליו כולם מנסים בכל כוחם לא לדבר, אבל שהיעדרותו היא הכוח החזק ביותר שמניע את הדמויות.

אך "סתר" אינו רק סוד או צופן, אלא גם מילה שהמשמעות שלה היא הרס, או אי־סדר. "שערו סתור", אנחנו אומרים על מישהו ששערו פרוע. משפחת סתר, אם כך, היא לא רק משפחה שיש בה סודות, אלא גם משפחה הרוסה, שלבנה אחת ניטלה ממנה והביאה לקריסתה. משפחה שבליל הסדר נמצאת במצב של כאוס.

במרכז המשפחה עומדת האם, יונה (גילה אלמגור). יונה סתר. שם סמלי. בשיר השירים, פרק ב', מתאר שלמה המלך את האמונה באל כיונה המסתתרת בין הסלעים: "יוֹנָתִי בְּחַגְוֵי הַסֶּלַע בְּסֵתֶר הַמַּדְרֵגָה". על פי המנהג, מגילת שיר השירים נקראת בפסח.

ספר הזוהר מפרש את ספר יונה כסיפורה הסמלי של הנשמה (דמותו של יונה הנביא) היורדת מהרקיע ומיטלטלת בתוך גוף האדם (ספינה, לווייתן) בתלאות ובסערות של העולם הגשמי הזה, בורחת לשווא מהשליחות שניתנה לה. הנשמה המסתתרת בתוך הגוף. ועל פי סידור התפילה שנקבע על ידי חז"ל, כל יהודי אומר בכל בוקר לפני תפילת שחרית: "לעולם יהא אדם ירא שמים בסתר ובגלוי ומודה על האמת, ודובר אמת בלבבו". סתר, גלוי, מודה, אמת – אבני הבנייה של החיים בצל הנשמה והאמונה.

עולם האמונה הוא מוטיב חבוי שמדי פעם מרים ראש בסרט. "אבא חוזר לשורשים, לא ידעת?" אומר נתנאל כשהבנים מגלים שאביהם (יוסף שילוח) התקין מזוזות חדשות בבית (מה היא מזוזה אם לא כיסוי המסתיר בתוכו את מגילת הקלף שעליה מודפסות מילים העוסקות באהבה, ביראה ובאמונה?). ספרי החסידות מדברים על "האמונה המסותרת בלב", ויש בכך משחק מילים. האמונה היא משהו שכולם נולדים איתו באופן טבעי, אומרים חכמי ישראל, שעם הזמן ועם הגיל היא גם הולכת ומסתתרת עמוק בתוך הלב, שנהיה לב אבן ("בחגווי סלע"). אבל היא גם מסותרת, יש בה משהו שהולך ונהרס (על ידי ציניות), שצריך להקים מחדש. מיכאל ויונה הם שני הצדדים של האמונה הזאת:

מיכאל ויונה, שמות של יצורים מכונפים – מלאך ועוף – שכמו הכרובים בבית המקדש מפנים את פניהם זה מזה ברגעים של כעס, אבל שלובים זה בזה ברגעים שבהם האמונה, או האמון, שוררים ביניהם. בהערות המצורפות לתסריט אנחנו מתוודעים לסוד נוסף: הבמאי ביקש להעלים מסרטו את צבע התכלת. תכלת, שגם היא מייצגת את האמונה ביהדות על ידי מצוות ציצית ופתיל התכלת, נעדרת מהסרט, למעט בסצנה אחת שבה מוצאת יונה צעיף תכלת מוסתר עמוק במגירה. צעיף? טלית? ציצית?

3. ליל האין־סדר

מהו המבנה התסריטאי של "לילסדה"? מהו המאורע המחולל של העלילה? איפה מסתיימת המערכה הראשונה?

על פניו, מוטיב ההיעדרות וההיעלמות של העלילה משפיע גם על אופיו של התסריט, שמחביא מפני הקוראים את המבנה שלו. יש בסרט דמויות רבות, פעלתניות מאוד, דברניות ללא הרף, שנראה כאילו הסרט מנסה בפעולותיו להדביק את קצב הדיבור שלהן. גם כאן ניתן למצוא הקבלה בין חיצוניות העלילה ובין פנימיותה. הסרט מתרחש בליל הסדר, אבל סדר הפסח עצמו נעדר ממנו. הסרט מתרחש בליל הסדר, אבל זהו ליל סדר משובש, ללא סוף – לילסדה. קפד זנבו. והרי, אם נחשוב על זה, גם ליל הסדר הוא למעשה ליל האי־סדר – ערב שבו בני המשפחה צריכים לשבת עם הגדות של פסח (מעין תסריטים) כדי לעקוב אחר מהלך התרחשות השונה בתכלית מכל מה שקורה סביב שולחן האוכל בימי חול, בחגים ובשבתות (גם במשפחות דתיות). זהו סדר שהוא מחוץ לסדר, זהו ערב שהכול בו הפוך, ונועד בכוונה לבלבל, כדי לגרום לילדים לשאול את המבוגרים "מה נשתנה?"

"מה נשתנה", צמד מילים החוזר שוב ושוב בשיר הנושא של "לילסדה" ("הלילה הזה", בביצוע להקת אבטיפוס), יכול היה להיות שם מתאים לסרט שבו מגיעה משפחה שהתפוררה למפגש איחוד כפוי, שבו על בני המשפחה לבחון מה נשתנה בחייהם מאז מותו של יזהר.

בחזרה לליל הסדר: מכיוון שסדר הפעולות שעלינו לבצע בליל הסדר שונה מזה שביום־יום, אנחנו צריכים את הטקסטים מולנו, להזכיר לנו ולהדריך אותנו. ההגדות של פסח מורות לנו את הפעולות וגם את המשמעות – אחד־אחד אנחנו עוברים סביב השולחן, כל אחד מקריא קטע. יש כאלה שעושים את זה מהר ובחטף, כדי למהר ולהגיע אל הסעודה – כמו אלה שבימים עברו היו באים לקולנוע רק כדי להירדם מתחילת הסרט ועד להפסקה, שבה הם היו פשוט חייבים לקנות פופקורן – וכאלה שעוצרים, בוחנים את המילים, דורשים, מתפלפלים, מעמיקים. אנשים סביב שולחן, מחזיקים טקסט ביד? זה נראה מוכר. בעיניים של שחקנים ליל הסדר נראה כמו ישיבה ראשונה של קריאת תסריט. צוות הסרט שהתגבש בשלב הליהוק נפגש בפעם הראשונה, לרוב סביב שולחן גדול ועליו כיבוד ושתייה, וכולם עוברים על התסריט, כשכל שחקן מקריא את הדמות שלו.

וכשם שהסדר נעדר מליל הסדר, כך גם בתסריט – כל חוקי המבנה אכן נמצאים בו, אבל באופן סמוי מן העין. נדמה, למשל, שהמאורע המחולל כלל לא נמצא בסרט, אלא מתרחש הרבה לפני כותרות הפתיחה. המערכה הראשונה, על פי קריאתי, מסתיימת בסוף סצנה 42, כשדליה (אסתי זקהיים) מתחבאת בשירותים ושומעת שיחה שלא מיועדת לאוזניה: יונה מספרת לבתה, דורונה, את הסוד שלה – היא חושדת שמיכאל בוגד בה. הסוד של יונה ודורונה, והמתח בכך שדליה יודעת את הסוד, והוא יתגלה לשאר בני הבית בנקודת המפנה המשמעותית הבאה.

מה שנעלם לחלוטין מהתסריט הוא קיומו של אנטגוניסט ("אויב" דרמטי). אם דרמה היא עימות בין פרוטגוניסט ("גיבור" דרמטי) בעל רצון ובין אנטגוניסט בעל רצון הפוך שמנסה להכשיל אותו, מול מי מתנהלת הדרמה ב"לילסדה"? כאן אפשר להיעזר בפסוק מתוך ספר תהילים ככלי לניתוח דרמטי: "אַתָּה סֵתֶר לִי, מִצַּר תִּצְּרֵנִי", כותב דוד המלך. הסתר (האמונה, האל המסתתר) מציל מידי הצר. "צר", אנחנו יודעים, הוא אויב. אבל בחסידות "צר" אינו אויב חיצוני, צבא זר וכובש, אלא אויב פנימי, נפש

האדם עצמה. זו העזרה שאותה אנחנו מבקשים בתפילה: ההצלה מעצמנו, ממגרעותינו, מתאוותינו ומבלבולינו. ואכן, בני משפחת סתר נלחמים כל אחד בעצמו ובשדיו.

אל בית המשפחה – בית שנמצא בתוך אגדה ומחוץ למציאות ריאליסטית – מתקבצים, כאמור, הבנים, הבנות, בני הזוג והנכדים, ונראה שאף אחד מהם לא רוצה להיות שם. התסריט לא מציין זאת מפורשות, אבל ניתן להבין שזהו ליל הסדר הראשון של משפחת סתר מאז מותו נטול ההרואיות של יזהר. ונדמה שכל אחד מבני משפחת סתר מתמודד עם הטראומה הזאת באופן אחר, כל אחד מהם לוקח את אחד ממאפייניו של חג הפסח והופך אותו להפרעה. שי הופך את האוכל להפרעה וסובל מבּוּלימיה; אחת הבנות של דורונה וריקי הופכת את מצוות ההגדה לבעיה ומחליטה להפסיק לדבר; נתנאל וגילה התגרשו (בשעה שמעמד הר סיני, שהגיע אחרי יציאת מצרים, מוגדר כטקס הכלולות בין הקב״ה ובין עם ישראל, רעיון סמלי שהוא הבסיס שעליו נכתב ״שיר השירים״); ואלחנן לא מצליח לשכנע את דליה להביא ילדים לעולם (שהרי בני ישראל קרויים בנים לה׳). מיכאל האב פונה אולי לאמונה, אבל גם עסוק בבריחה ובהיעדרות כדי להחביא את כאבו; ויונה, כך נדמה, מנסה לפצות באמצעות בישול, אקט שנראה אימהי במבט ראשון וכפייתי ככל שהסרט מתקדם. אבל אולי בעצם היא לא שוגה בכפייתיות הזאת. פסוק אחר בתהילים חוזר ומדבר על אותו צר, אותו אויב: ״תַּעֲרֹךְ לְפָנַי, שֻׁלְחָן, נֶגֶד צֹרְרָי״. אם אני מלביש את שני הפסוקים האלה על המוטיבים המרכזיים של ״לילסדה״, הרי שאני לומד שיש שתי דרכים להילחם בעצבות, בדיכאון ובתאוות: האמונה (באל, בנסים), ושולחן ערוך כל טוב מטעמים.

4. המילים הטובות

לעתים קרובות קורה שאנחנו מחמיצים את שמות הדמויות בזמן הצפייה בסרט. מה שאין כן בעת הקריאה בתסריט, שבו

כל שורת דיאלוג מוצגת עם שם הדמות שאומרת אותה. לכן, שמות הדמויות הם אלמנט מהותי יותר בתסריט מאשר בסרט. רק מהקריאה בתסריט, למשל, גיליתי שלתינוק בסרט קוראים טמיר ב־ט׳. כלומר, נעלם. טמיר סתר, איזה שם.

עשרים שנה חלפו בין סרטו הראשון של זרחין, ״לילסדה״, ובין סרטו השישי, ״המילים הטובות״. ופתאום, פגישה עם צלילים מוכרים. שלושה אחים: שי, נתנאל ודורונה, שמות של מתנות, שחוזרים בשני הסרטים. שי, נתנאל ודורונה הם ילדיהם של מיכאל ויונה בשני הסרטים, ודורונה נשואה לריקי בשני הסרטים. ובשני הסרטים כולם נעים סביב דמותו הנעלמת של ״יזהר״. האם מדובר באותן דמויות, האם ״המילים הטובות״ הוא סרט ההמשך של ״לילסדה״? לא נראה לי. אבל התסריטים מאפשרים לנו להציץ אל הדרש שמעבר לפשט.

יש לזרחין עניין עקבי עם שמות של דמויות. אנחנו פוגשים נער בשם שלומי ב״הכוכבים של שלומי״ וב״עד שיום אחד״ (הרומן של זרחין). בתסריט של ״העולם מצחיק״ (הממד המילולי) לשלושת האחים קוראים ירדנה, מירון וגולן, ובסרט (הממד הוויזואלי) הם לבושים בגדים בצבעים מובהקים: אדום, כחול, צהוב, כמו אור לבן הנשבר מבעד למנסרה. אביבה, גיבורת ״אביבה אהובתי״, נותנת לילדיה את השמות אושרת, אלון ואופק. הכול ב־א׳. האימהות בסרטים של זרחין נותנות לילדיהן (בדרך כלל שלושה) שמות של טרילוגיות, שמות סמליים, אולי כדי להפוך את הילדים למשהו שהוא יותר מסתם פרט, לחלק ממכלול. האחד מאבד את משמעותו ללא האחרים, והאימהות רואות בילדיהן יצירה מתמשכת אחת.

השמות רומזים לנו שזרחין פורס את דמויותיו לחלקיקים אלמנטריים: הצבעים ב״העולם מצחיק״, האותיות ב״אביבה אהובתי״. ב״המילים הטובות״ וב״לילסדה״ השמות מעידים על כך שהדמויות הן, בעצם, מילים נרדפות זו לזו. ב״המילים הטובות״ האפיון של שלושת האחים מובהק: שלושתם היו בונים אדם שלם – גם זכר וגם נקבה; גם הומו וגם סטרייט; גם דתי, גם אתאיסט וגם אגנוסטית; גם פוריים וגם עקרים. נפש, רוח ונשמה. הפיצול הזה

הוא הבסיס ההגותי לסרטים, שבסופו של דבר הם מהלכים בחיפוש של הדמויות אחר זהות והגדרה.

השימוש החוזר בשמות הדמויות אומר דרשני, רומז לנו שיש אלמנטים מקבילים וחופפים בין שני הסרטים, מוטיבים שחוזרים לאורך כל ששת הסרטים שממוסגרים על ידי "לילסדה" ו"המילים הטובות", שהופכים למעשה את כל מכלול היצירה לרצף תמטי אחד, ליצירה ממושכת, שרעיונות ודמויות יוצאים ממנה ונכנסים אליה כמו בני משפחה לבית, לעתים בשקט, לעתים בטריקת דלת. מוטיבים בסרטים שעוסקים בסיפורים ובכוחן של מילים לעצב מציאות ולהגדיר עצמאות.

פסח, שסביבו נע "לילסדה", הוא חג שמצוותו העיקרית היא הדיבור, ההגדה. האריז"ל אמר שיש רמז לכך בשם החג – פסח, נשמע כמו פה־סח, פה מדבר. חג שבו העם מספר את סיפורו, שוב ושוב, שנה אחר שנה, וכך הגאולה תגיע לבסוף באמצעות הדיבור. וכך גם הדמויות בסרטיו של זרחין, שמחפשות משמעות, הגדרה וגאולה, ועושות זאת באמצעות המילים.

** חלק מהרעיונות המופיעים כאן פורסמו קודם, בניסוח מעט שונה, במדורי הקולנוע שלי, "סינמסקופ". חלק מהרעיונות הקשורים לעולם היהדות וסודות ליל הסדר הם עיבוד חופשי, ואני מקווה שנאמן, לשיעוריו של הרב עופר גיסין.*

יאיר רוה הוא מבכירי מבקרי הקולנוע בארץ ("סינמסקופ") ותסריטאי ("קטמנדו", "חגיגה לעיניים – סיפורו של הקולנוע הישראלי").

מה נשתנה הלילה הזה

קריאה בסרט "לילסדה"
מאת תום שובל

את "לילסדה" ראיתי לראשונה בפסטיבל הקולנוע בירושלים. השנה הייתה 1995, ואני בן 14. כחסידי קולנוע מושבעים, פסטיבל ירושלים היה הבילוי המסורתי שלי ושל אבא שלי. באותו היום התקיימה הבכורה לסרט ישראלי של במאי שזהו סרטו הראשון. האולם היה מלא עד אפס מקום, באוויר עמדו תחושות של מתח וציפייה.

האולם מחשיך, והחושך מביא איתו את השקט המיוחל. הסרט מתחיל. צלילים משונים מלווים כותרות בלבן על רקע שחור, אני מזהה שאלו קולות נגני התזמורת המכוונים את כלי הנגינה שלהם, כאילו הסרט עצמו מתכונן להיות סרט. ואז, מהשחור פורצת אלומת אור שמתבהרת כקיר ועליו טפט מסוגנן, כשלפתע מגיחה עוד אלומה של אור ואחריה צללים, במעין אפקט של קמרה אובסקורה. זהו אות הפתיחה של הסרט. כבר אז, נוכח כתוביות הפתיחה, עלתה בי תחושה שאני צופה במשהו שונה. ככל שהסרט ממשיך להתגלגל, אני מוצא את עצמי נשבה בקסמו, מגלה את מורכבותו, נחשף אל העולם החדש שהוא מגלה לי, שוכח מעצמי ושוקע בתוכו... כמו בסרטים. ההפרדה האוטומטית שנהגתי לעשות בין "קולנוע ישראלי" לבין "קולנוע שאני אוהב" מתמוססת בהדרגה מול עיני ולראשונה מתגלית לי כמלאכותית.

זאת התרגשות שאני מתקשה להסביר במילים, במיוחד כשמדובר בנער צעיר שחולם לחיות וליצור במרחב הקולנועי, אך גם זקוק לחוויות שיעצימו ויסייעו לו להחליט, להתגבש, להשתייך. "אם עשייה כזאת אפשרית פה," אני זוכר שאמרתי לעצמי, "אז זהו מקומי."

מאז, "לילסדה" בשבילי היא כמו מילת קסמים שפותחת עבורי כל מיני דלתות, תודעתיות וסינמטיות, במיוחד עכשיו כשגדלתי להגשים את חלומי ולעשות סרטים. עד עתה משהו בי גונן על הרגע ההוא, כמו ביקש להשאירו לא פתור, כמו נמנע מלהעמיס על הקסם הסברים שיכניעו אותו לכוח הכבידה של המציאות. אבל עכשיו, עם יציאתו לאור של התסריט, ובמלאות עשרים שנה לבכורת הסרט, נדמה שהגיע זמני לשוב אל הרגע ההוא ולהבין מדוע הצפייה ב"לילסדה" הייתה לי חוויה כה מכוננת, אי־אז ב־1995.

כבר נדון מקומו של "לילסדה" בהיסטוריה של הקולנוע המקומי: השפעתו על הפיכת המשפחה לנושא המרכזי בקולנוע ובטלוויזיה הישראליים מאז ועד היום; הרף שקבע בכל מה שקשור באמצעי המבע – לוק, צילום, מוזיקה וכד'; תרומתו לפריצת הקולנוע הישראלי לזירה הבינלאומית בפסטיבלים ובהפצה; קריאת התיגר על כפייתיות הריאליזם הנושאי; העדפת ה"אישי" על פני הכללי והציבורי; ועוד כהנה וכהנה. לא מעט גם נדונו מאפייני הסרט כנוכחים ביותר יצירותיו של שמי זרחין באופן שממצב אותו כ"אוטר" מקומי: השילוב של צחוק ודמע; הדמויות שיוצרות את סיפורן ומתעקשות על קולן; הגיבורים (בעיקר גיבורות) השואפים להשתייך אך גם להיפרד ממה שכולא אותם; האנסמבלים התוססים של דמויות ועלילות; השימוש המופגן בצבעוניות ובמוזיקה; היחס הטבעי אל הים תיכוני והמזרחי; עולם האוכל כמובן... ועוד. אך פה אני מבקש לתהות באופן האישי ביותר מה היה ועודנו בסרט הזה שהפך אותו למשמעותי כל כך בעבורי. מאז בכורתו צפיתי בו פעמים רבות, ובכל צפייה הופתעתי לגלות אלמנטים נוספים שחמקו מעיני. בכל פעם צצות שאלות חדשות, תהיות, צפנים קטנים שפתרונם פותח פתח לעוד שאלות. לנוכח קריאת גרסת

התסריט המודפסת פה, על הערות השוליים המלוות אותה, כמו גם לנוכח סרטיו האחרים של זרחין, אני מוצא שהתובנות שאליהן מגיעים סיפוריו אינן מוחלטות אף פעם, וקיימת מבחינתו העדפה ברורה של השאלה כמהות, כתפיסת עולם, כאידיאולוגיה. וכך הקולנוע, כמו החיים, הוא מקבץ של תהיות, ״גן של שאלות״. ״לילסדה״, לפיכך, הוא חידה המולידה עוד ועוד חידות. אני מבקש להתעכב על כמה מהן.

1. מי צופה במי, הקהל בסרט? הסרט בקהל?

המתח והציפייה הכרוכים בצפייה בסרט קולנוע נובעים בין השאר מהפער בין המציאות הקונקרטית לדימוי המוקרן על המסך. אולם הקולנוע מתפקד כשטח הפקר המאפשר ליושביו לחלוק תודעה סובייקטיבית עד כדי היטמעות בה. רקמת הדימויים, שמציאות ותודעה מסתבכות בה לבלי התר, מתגבשת למעין חוויית חיים (או חלום, שאף הוא חיים), כך שניתן לדמות את אולם הקולנוע למעין ״מוח קולקטיבי״ הקולט בחושיו חוויה זו והופך אותה להכרה קולקטיבית. הדימויים המוקרנים על המסך הם השתברות סובייקטיבית של מציאות, ואנו, בעודנו נייחים, צופים בהשתברות הזאת, מוזמנים לפענחה ולתת לה הקשר, אף שהיא חולפת על פנינו, משתנה ומתפתחת. בעודנו יושבים ללא תנועה במקומותינו אנחנו מתמסרים למסע. הדימויים רצים כמו מראות מתחלפים בצדי הדרך, ושפה חדשה מתהווה.

בצפייה ראשונה עלול ״לילסדה״ להיקרא כדרמה משפחתית יפה ומרגשת, כמו הרבה סרטים שנעשו לפניו ואחריו. אך כמו הגיבורה המובהקת של הסרט הזה, משפחת סתר, גם הדרמה המשפחתית היא רק כיסוי, מעטפת שמתחתיה רוחש הרהור על אודות בסיס החוויה הקולנועית, על המאבק בין המציאות לבבואותיה, על המתח שבין הקיים לרוחות הרפאים, בין הממשי למדומה, בין המוכח למופרך ובין האמת לשקר. זרחין מצפין בין הסיפורים המצטלבים של הדמויות, בין הבבואות והחזרי האור, אמירה

(או תהייה) על כוחו של הקולנוע להפוך את הבבואה המוקרנת למציאות של ממש. אולי, רומז זרחין, הסרט הוא שצופה בנו, ואנחנו איננו אלא יצירי דמיונו.

שמו של הסרט נולד מהשלט "ברוחים הבאים ללילסדה" (שגיאות הכתיב במקור) שמיקי, ילדם בן השבע של נתנאל וגילה, תולה על דלת הכניסה. זוהי טעות כתיב הנובעת מכך שמיקי כותב את שם הטקס כפי שהוא שומע אותו, כשהר' נעלמת מסוף המילה ומתחלפת בה'. גזירת שמו של הסרט מלשונו המשובשת של מיקי מעידה על כך שנקודת מבטו היא שתוביל את הסרט. מבעד לעיניו הצעירות של ילד הכול עדיין אפשרי, וכך הה' המסיימת בהברה פתוחה אולי רומזת על סוף פתוח, ואף יותר מכך, מגדירה את הסרט כולו כווריאציה על המציאות, כשיבוש, כהשתברות.

הכותרת המשנית של הסרט (כפי שנכחה בכרזה, בעטיפת הדי־וי־די ובכל יתר החומרים הוויזואליים המלווים את הסרט עד היום), "קדחת אביב", מעידה שהסרט הוא מתקפה על כל החושים. האופן שבו הדמויות אוכלות (או לא אוכלות – אל דמותו של שי עוד אתייחס בהמשך) כמעט בכל מצב, כך שדרך אכילתן מסגירה את רגשותיהן או מגדירה את אופיין, היה כבר מזמן לתו היכר בעולמו של זרחין. אבל מעבר לזה, הכותרת "קדחת אביב" מרחיבה את הטווח החושי של הסרט ומבשרת על יצירה שאפשר להריח אותה או להרגיש דרכה את ליטופה של השמש האביבית. נדמה שהסופה החושית המתקיימת בסרט נושאת אותנו מעבר לשאלות אוטומטיות ובירוקרטיות, כמו למשל – מדוע זר הפרחים עף לו כך פתאום, או – כיצד יורד שלג באמצעו של האביב. כפי שעולה מן התסריט המקורי, בעיצומה של קדחת האביב גם זר פרחים מתפקד כדמות לכל דבר, עם רצונות ורגשות: *"זר הפרחים משועמם בעליל, לו היה יכול ודאי היה נאנח כמו מיכאל". (סצנה 69).*

מאז אריסטו מלמדים אותנו שהאמנות עוסקת במסתבר, במה שסביר היה שיתרחש. ההיסטוריה לעומת זאת מסורה למקרה. אבל זרחין יודע שהמקרה הוא נכס יקר מכדי להניח אותו להיסטוריונים. הוא לא רואה במקריות ביטוי של שרירותיות. בעולמו של זרחין,

שימשיך וישתכלל בסרטיו הבאים, המקריות היא הדבר המתוכנן ואולי אפילו המחושב ביותר. נדמה שהרגעים המבליחים נערמים זה על גבי זה, אך לאמיתו של דבר הם מצטרפים זה לזה בתצורות מפתיעות, טווים קשרים ומסמנים דרך. זרחין חוצב את הדרך הזו באיטיות ובמסירות, כפסל המוצא את ייעודו של חומר הגלם הקשיח שלו. כמו בכל מסע ממשי, יש והדרך הזו מתגלה לעינינו, יש והיא לוטה בערפל או אובדת במעבה הנוף. וזה אולי סוד קסמו של הקולנוע של זרחין: אף שאין אנו יודעים לאן אנחנו הולכים, ואפשר שהסוף עצמו יהיה כולו שאלות, אנו מרגישים במלוא חושינו את עצם המהלך: חמקמקותה של הדרך משאירה אותנו ערניים ודרוכים לאורך המסע כולו.

הסוגיה הזאת מקבלת משנה תוקף מעניין וגם משעשע כאשר אחת הדמויות נוטלת לעצמה את קול המספר, הופכת את יתר הדמויות לקהל ומספרת את סיפורה (כלומר – לוקחת בעצמה את האחריות על המקרי והבלתי מסתבר). ראו את סיפור ג'וחה של הסבתא (סצנות 89, 92 ו־98 בתסריט), אף הוא סוחף את מאזיניו ואף הוא מגיע אל סיום חמקמק וחידתי. כך גם סיפורו של שי (סצנה 109) על אודות יום מותו של אחיו התאום, שבטרם הגיע לסיומו מעורר את יונה אמו לפתוח בסיפורה שלה על אותו יום נורא. היעדר הפואנטה יוצר התנגשות דרמטית בין הסיפורים ובין מספריהם.

2. ומהו ה"בית"?

אפשר לנסות ולשרטט קו דק ושקוף בין "לילסדה" לסרטו המונומנטלי של ז'אן רנואר "חוקי המשחק" (1939), שניהם סרטי אנסמבל המתאפיינים באחדות של זמן ומקום. מלחמת העולם השנייה פרצה זה מקרוב, ולשאטו צרפתי השוכן באזור כפרי מבודד מגיעים בני משפחה וחברים כדי לבלות זמן ביחד ולהשקיט את העצבים הרופפים בציד ארנבים ומיני טקסים בורגניים אחרים. אך ההיכרויות הטעונות והמתחים הרוחשים מתחת לפני השטח הם כר פורה לתסיסתם של יצרים מודחקים. רנואר עושה שימוש

וירטואוזי בכלי המבע של הקולנוע, ומצליח לייצר דינמיקה מקורית וחופשית, הקוראת תיגר על הפשיזם הגואה באותה תקופה. הוא עושה זאת באמצעות שבירתן של כמה מן המוסכמות הקולנועיות של תקופתו. כך, למשל, הוא מביים את הסרט בשימוש בשוטים ארוכים, ומעמיד מיזנסצנה מורכבת שאינה מייחדת גיבור אחד אלא מעתיקה את מרכז הכובד אל הפנורמה.

זרחין אמנם הולך בדרך אחרת, אבל חזונו הקולנועי נזקק לבחירות נועזות לא פחות. למשל, זרחין בוחר לשכן את דמויותיו בבית ההורים ערב ליל הסדר. זוהי עלייה לרגל מקובלת וידועה בהוויה הישראלית, אבל הבית שזרחין בוחר בו למרכז ההתרחשות אינו בית הורים טיפוסי. הוא כמעט ארמון, לוקיישן המנותק מהמציאות הישראלית, או לפחות מייצוגיה הרווחים – מעין וריאציה של השאטו מ"חוקי המשחק" הצרפתי.

זוהי החלטה אמיצה, הנובעת משורש תפיסתו הקולנועית של הבמאי. זרחין לא נכנע לאמת המידה הריאליסטית והממצעת, שעל פיה אין טירות כאלה בישראל של 1995 או במציאות החיים הישראלית בכלל. הוא יודע שכדי שהסיפור מרובה השכבות והדמויות שלו ימריא, עליו לפטור אותו מעולה של הקונבנציה העריצה מכולן – המציאות. כשם שהוא משחרר את הסרט מתביעותיה הקטנוניות של הסבירות הריאליסטית, כך הוא מתיר את הדמויות מאסוריה של מציאות חייהן ומכניס אותן למרחב קולנועי שבו יכול הסיפור, על שלל המציאויות המתגוששות בתוכו, להתרקם ולהתעצם. זו החלטת בימוי שמייצרת מציאות חלופית, מרחב קיום חדש. הבית הקונקרטי נעשה לדימוי טעון של "בית", ל"רעיון של בית", לזירה המהדהדת את היגדי הסיפור, את אופייה הקולנועי של המשפחה ואת הטון של מסירת הדברים.

3. מה מסתירה משפחת סתר?

כך מתאספת המשפחה בבית הגדול שהאורחים עולים אליו זוגות־זוגות (למעט כמה יוצאי דופן) לארוחת הסדר. כמובן, הקונוטציה

המקראית לסיפור תיבת נוח אינה מקרית. ההורים, יונה, בגילומה של גילה אלמגור, ומיכאל, בגילומו של יוסף שילוח (שלטעמי הופעתם בסרט היא מפסגות הקריירה של שני השחקנים הגדולים הללו), הקימו קן למופת. התפאורה הקורנת והאביבית מפתה לחשוב שלפנינו משפחה ללא רבב, אך המתח שבין מיכאל ויונה נחשף כבר ברגע הראשון שבו נראים שניהם. ובהכירנו את הסיפור המקראי אנו יודעים שעד שיונה לא תחזיק בענף הזית לא תהיה תקווה לבדל אדמה אחרי המבול. יונה חושדת במיכאל שהוא מנהל רומן: טיוטה של מכתב ובה כמה משפטים מגומגמים ויציאתו הפתאומית מהבית בעיצומה של ההתכנסות המשפחתית הן בגדר ראיות חותכות מבחינתה. גם אצל הזוגות האחרים ניכרים מתחים: דורונה וריקי מתמודדים עם שתיקתה המתמשכת של בתם ועם מטען האשמה ששתיקה זו מטילה עליהם. דליה סובלת מחוסר ביטחון הנובע ממשקלה העודף ומאשימה את בעלה אלחנן שאינו מגן עליה מפני חקירותיהם של בני משפחתו ואולי אף אינו חושק בה עוד. גילה חרדה לבנה השובב, מיקי, פרי נישואיה לנתנאל האטום, שמגיע עם אהובתו החדשה והצעירה מרגו. במהלך העלילה המסתבכת נתוודע לבריתות ישנות ונהיה עדים לכריתתן של בריתות חדשות. זוגות גלויים ייפרדו וזוגות סמויים יתחברו לרגע – למשל, מיכאל ונועה השתקנית, בתם של דורונה וריקי, שיכרתו ביניהם את ברית הבלתי מובנים, או גילה ומרגו שיישענו זו על זו מתוך מצוקה משותפת. אך כאמור, יש גם מי שעומדים ביחידותם: הסבתא, שהסניליות המלבבת שלה מאפשרת לה להתקיים ללא פרטנר, או שי (בגילומו המזהיר של דרור קרן, העושה בסרט הזה את צעדיו הראשונים), שהחלק השני שלו נקרע ממנו כאשר אחיו התאום יזהר נהרג בתאונת אימונים. שי כמו נושא לבדו את החסר שהמשפחה כולה מחפה עליו בחיבוקה המזויף. האבל האוכל בו מבפנים גוזר עליו צום, והוא מדיר את עצמו מטקסי האכילה המשפחתיים המעידים על קיום והמשכיות. שי מְגלה את האכילה למחשכים, וכשיונה תופסת אותו באמצע הלילה, נובר במטבח כעכבר וזולל מן הסירים, הוא מתוודה בפניה (לטעמי, באחד הרגעים הצלולים ומכמירי הלב שידע הקולנוע הישראלי) איך רגע לפני שקיבל את ההודעה על

מותו של יזהר יד אחת שלו נרדמה, ובדרכו למרפאה הצבאית, נאנק מכאבים, היא חדלה לכאוב לפתע וחזרה לעצמה.

ובמאמר מוסגר, אני זוכר את עצמי באותה פרמיירה בפסטיבל ירושלים, צופה בסצנה הלילית הזו וגופי מתכווץ בכיסאי כשפתאום אני נזכר איך בילדותי התקוממתי מול אבי על כך שכשהיד נרדמת יש תחושה נוראית, חזקה וצובטת, וכיצד ייתכן שתחושה חריפה זו זכתה למילה "נרדם", כך תמהתי ודרשתי תשובה. ואבי חזר שוב ושוב על אותה תשובה מתחמקת – "ככה קראו לזה". בשעה ששי ישב במטבח, שהפך למעין תא וידוי, וגילה לאמו את כאבו, הסרט המתיק סוד איתי. באיחור של שנים, הוא דיבר ישירות אל היד הנרדמת שלי, והשיב על שאלתי. ואני נער בן 14 שפתאום מבין כיצד סרט יכול להפוך למעין חבר או בן משפחה שיש ביכולתו להקשיב וגם לענות לשאלותי, אפילו אם לא נשאלו.

4. לאן נוליך את האשליה הגדולה?

רוב דמויות הסרט שוגות באשליות. הן רואות צל הרים כהרים, מפיצות שמועות, מדמיינות וממציאות המצאות שאי־סבירותן מתחרה אפילו ביכולתו של זר פרחים לעופף באוויר. אך בהיותן עיוורות, הן חוות את האשליה כמו הייתה עובדה מציאותית, אמת לאמיתה, ובכך מסבכות את העלילה ומסתבכות בה. האמון הפרדוקסלי הזה שנותנות הדמויות המרכיבות את "מציאות" הסרט באשליות שיצרו בעצמן, הוא אחד המוטיבים החוזרים בסרט. במובן מסוים טוען "לילסדה", שמלכתחילה הגדיר את עצמו כהשתברות וכבבואה מעוותת, שהמציאות והאשליה הן אחיות תאומות ולא ניתן להפריד ביניהן.

זעקתו הכה אנושית של שי במונולוג היד הרדומה, הקוראת תיגר על הניסיון הנואל של המשפחה להמשיך כאילו הכול בסדר, כאילו יזהר עודנו שם, כאילו היד לא מתה אלא רק נרדמה, מתפקדת כדימוי מזוקק של הסוגיה הזאת. והרי איך יכולה יד אחת להמשיך

ללא מקבילתה? כיצד יימשכו החיים ללא הפנטזיה וכיצד תתקיים המציאות ללא אשלייתה?

זו אולי הסיבה שבתוך העולם הפנימי־חיצוני הגועש הזה משוכנע כפיר, הילד הג׳ינג׳י עם האובססיה למזג האוויר, שבעוד רגע תתקיים תחזיתו המופרכת והשלג יגיע. המשפחה התבצרה בתוך הבית אבל היא עיוורת לסערה המתרגשת בתוכו, הסערה שלא נותר לה אלא להידפק על חלונותיו בדמותו של שלג באביב – בלתי סביר והכרחי גם יחד. המשפחה מתאמצת להסיט את וילונותיה המטפוריים, אך הסרט תובע ממנה להסתכל פנימה, הוא מבקש להבהיר לדמויותיו שאין זו קומדיה אביבית, אולי זהו רצונן הלא־מודע והוא מכבד אותו, אך חשוב לו שהן יבינו שלמעשה הן משוטטות בתוך טרגדיה של עיוורון וחוסר אמון. וכך, כדרך שבניגוד לחוקי המציאות ולכללי הדרמה, זר הפרחים שמיכאל קנה ליונה כדי להודות לה על שותפותם רבת־השנים יעוף לו ממקומו, יסבך את העלילה ובה בעת יחיש את פרימת הקשרים, והקלטת של יזהר תתגלה פתאום במחסן – השלג יגיע, אם כן, אלא שלא יהיה זה רגע של זיכוך אלא של הבנה פרגמטית: באה השעה להתמודד עם השדים.

ובשעה הזאת הסרט הוא דמות בין דמויותיו, בשר ודם המכסה על החלקים החסרים, יוצר אשליה של הרמוניה שדווקא בחסותה אפשר סוף־סוף לחסוֹר, מעין חסד משונה המעניק לדמויות את האפשרות לפקוח את עיניהן ולראות, להיענות למציאות חייהן, המתגלה בכל יופייה וכאבה דווקא כשהיא נשקפת מבעד לחלונותיהן כמו סרט.

ייסורי החיים וכאב ההתמודדות עם המוות הופכים אותנו לעיוורים ואטומים ומצמיחים את האשליה העצמית, הדמיון והשקר. הם צומחים מתוך חולשותינו האנושיות ומעידים עליהן, אך יש בהם גם את הכוח לרמוז, להסביר, להעצים.

בתסריט המודפס בספר זה מתוארת הסצנה האחרונה, זו שבה צופה המשפחה בתדהמה בשלג היורד בחוץ, כ״*סרט שהקרנתו*

מתחילה עכשיו (...) הדמויות ידברו אך קולן לא יישמע (...) ממש כמו בראינוע".

זו האשליה בכבודה ובעצמה, אומר "לילסדה", שבאה ומעוררת את המציאות מתרדמתה. זהו כוחה. זהו כוחו של הקולנוע.

תום שובל הוא תסריטאי ובמאי עטור פרסים ("הנוער", "פתח תקווה", "איה") ומורה לקולנוע. מאמרים פרי עטו מתפרסמים דרך קבע בכתבי עת שונים בארץ ובעולם.

ואתא הסרט ושחט לתסריט

קריאה ב"הגדה של לילסדה"
מאת עודד וולקשטיין

ליל הסרט! כולם פה: היוצרים, המפיקים, השותפים לדרך, בני המשפחה. והקהל, כמובן. הקהל. הישות האלמונית שהבמאי מתכווץ עכשיו במבוכה נגועה באושר מפני מטח התשואות שלה. עוד רגע יזרמו החוצה לאכסדרה, ימצמצו מפני האור, ימשיכו שיחות שנקטעו עם רדת המסך, יחלקו רשמים ראשונים. מקצתם יעיפו מבט על סביבותיהם ויהנהנו בסיפוק: באמת, כולם הגיעו.

אלא שמישהו חסר, מישהו לא הוזמן למסיבה: צרור דפים מלא מחיקות, למוד גרסאות, מצולק פשרות ואילוצים. התסריט של הסרט, שהקרנת הבכורה שלו הסתיימה לפני דקות ספורות, הודר מן האירוע בדרך הבדוקה ביותר: הוא הוגשם, בוצע, מומש. בליל הסרט, התסריט הוא ההגדה שאיש אינו קורא בה: מי זה מעיין בספר מתכונים מרובב כאשר המטעמים כבר ערוכים על שולחנו?

אך האומנם התסריט מוגשם בסרט עד כדי ייתורו? האומנם משהו מוגשם במשהו אחר עד תום? השארית לעולם מרחפת בתווך שבין האפשרות לבין מה שמתראה כ"מימושה". הסרט מצולם, בעוד שהתסריט כתוב. האומנם יכולות שתי השפות הללו להיתרגם זו לזו לאין שיור? הסרט מממש את מה שיכול להצטלם. אך מה

בדבר יסודותיו הלא־מצטלמים של התסריט? והכוונה אינה דווקא לביטויים מבודדים (המופיעים לעתים בתסריטים, לצד פעולות, תיאורים ודיאלוגים) – מטפורות, מבעים מטעמו של המחבר, רפלקסיות על המדיום וכדומה – אלא ליסוד הכתוב באשר הוא, שאינו יכול להימסר בצילום, להתמסר לתמונה.

במובן המסוים הזה, התסריט אינו מוגשם בסרט אלא מוחסר ממנו.

ועכשיו, בעודנו יוצאים מן האולם והמראות אופפים אותנו, חסינים למשך רגע נוסף מפני פגיעתו המפוגגת של האור – היכן נמצא התסריט **שלא הצטלם**? האם הוא מהלך בינינו במסווה, מודח וחורש רעה כפיה השחורה המתגנבת אל קהל הקרואים, משלחת קללה בתינוקת שלא הוזמנה לטקס הטבלתה? האם הוא שרוע מחוץ לאולם, חסר בית, כמותו כקבצן המביך את היוצאים מן הקונצרט בנגינת כינור לא מהוקצעת ופולחת לבי? כמובן, התשובות הללו קלות מדי, הולמות שיחה לא מחויבת בדרך לבופֶה (הבמאי אולי בשלן גדול, אבל לסנדוויצ׳ים יש טעם של נירוסטה). מה אם התסריט, במילוליותו הלא־מתגשמת, מחלחל בנימיו של הסרט המוקרן? מה אם הוא קבור בסתר הסרט, וכמו קת׳ולהו, היצור הקדמוני שוכן נבכי הים בסיפורי האימה של לאבקראפט, הוא מוטל על קרקעית הסרט, ישן וחולם את יום חזרתו מן המתים?

ואם כך, כדי לרדת אל מערכת המנהרות שחפרו המילים מתחת לעירם המוארת־תמיד של הדימויים יהיה עלינו לראות את היסוד הלא־נראה של הסרט. כדי לעורר את הדיבוק, יהיה עלינו לצפות בסרט בעיניים עצומות למחצה (כלומר, לקרוא בו).

הבה ונקרא אפוא: הנה התסריט לפנינו – כרוך בספר, ועוד בגרסתו הראשונה, בטרם הידבר עם אילוצי המצלמה. אין לנו אלא להסב את עינינו מן המסך אל הדפים. אלא שכבר ראינו את הסרט. ובעוצמנו את עינינו מפניו, הוא מוקרן פעם נוספת על מסך העפעפיים. גם כי נקרא בתסריט לא נראה בו אלא את הסרט **שראינו**.

ואם כך, איך מפקיעים את הקריאה בתסריט מן הכריזמה

השתלטנית של ליל הסרט? התסריט עשוי היה להחזיר לסרט בבואה של יסודותיו הלא־נראים, תחת זאת הוא נעשה לסניף של משטרו הוויזואלי של הסרט, שכשלעצמו, כך נראה, אינו חסר דבר. איך מגלים לסרט את כפילותו הנסתרת? איך מעוררים בו את הגעגוע למילים שנכרתו ממנו עוד בטרם צולם?

ובחזרה אל הטקסט הפותח של זרחין, "חד גדיא", ואל ישיבת ההפקה הראשונה, שקשה להתגבר על הפיתוי לראות בה מעין ליל סדר, המספר ביציאת מצרים שהוא מחולל – ההיגמלות מסיר הבשר של התסריט והיציאה למדבר של הפקת הסרט. כי התסריט הוא המקור המילולי שהבמאי מחויב לבגוד בו לטובת תחליפו הקולנועי. המפיקים דוחקים בתסריטאי להיעשות סוף־סוף לבמאי, להתחיל בעבודת האבל של הקולנוע – לתרגם מילה לדימוי. והוא יודע שבאה העת להיפרד, כי התסריט נולד כדי למות, ולא יהיו לו אלא החיים המזומנים לו עם חזרתו בדמות הפאנטום של הסרט: אלפי צופים עוד יעצרו את נשימתם כשאור יזהר פתאום בחשכה, ורוח הרפאים של התסריט תפקוד את המסך בסחרחרה של דימויים. אך לשם כך על התסריט למות.

במאמרו "אבל ומלנכוליה", פרויד מבחין בין האבל הבריא לבין האבל הפתולוגי, המלנכולי. המתאבל הבריא, לשיטתו, מניח לגופו של יקירו המת ללכת ממנו, ומסתפק בייצוגיו התחליפיים (מצבה, תמונה, מילים). המלנכולי, לעומתו, דוחה את עסקת החליפין המכזיבה של הייצוג. את הגוף עצמו הוא מבקש, להטמיעו בגופו־שלו, חומר בחומר. הוא ממאן לדבר על יקירו המת כי פיו מלא את בשרו. פרויד מחמיר עם רעבונו של המלנכולי: רק מי שאכל את יקירו בחייו יוסיף לאכול אותו במותו. הצום יפה למתאבלים הבריאים. במובן זה, המפיקים הסובבים את הבמאי באותה ישיבת הפקה המתוארת ב"חד גדיא", מפיקים עבורו את האבל על התסריט שבאה שעתו להיגנז. בעודם מחלצים בעדינות תקיפה את התסריט מפיו, הם כמו אומרים לו: "ברוך בואך, במאי, לקהילת הפיות הריקים. הבט על סביבותיך וּרְאֵה: מסיבת הרפאים כבר התחילה. כל המסובים כאן הם יורשיו החוקיים של התסריט, תוויו

מסתמנים לרגעים על פניהם, ופה ושם הם מסגירים מחווה מוכרת. האבל עוד טרי, ודאי, אבל את הנכסים יש לחלק, את המצבה יש לסתת, את הקבורה אין להשהות. עזוב את ערמת הדפים הזאת – התסריט הוא גמגום שאנחנו מיטיבים בפינו, ילד מבולבל שאנחנו פטרוניו. התסריט הוא צוואה, אנחנו מגשימים אותה עכשיו. אתה רעב? דבר איתנו."

אבל רעבונו של המחבר אינו יודע שובעה:

"כל מה שאני מצליח עכשיו זה לדמיין את עצמי מתנפל על התסריט הספוג בעסיס עגבניות ושמן זית וטורף אותו, עמוד אחר עמוד". (שם, עמ' 10).

עוד לא נולדה הבטן, יודע המחבר, שדימויים ישקיטו את קרקוריה. הוא מתנפל על הגוף בבולמוס, נועץ שיניים בבשר בטרם לא תהיה עוד אלא רוח:

"במרכז השולחן שכב לו דג ים עצום ממדים שנאפה בשלמותו בשום ויין לבן ורופד בשקדים מטוגנים. כמו בסרטים מצוירים – יכולתי לראות באוויר את הניחוחות שעלו ממנו. החלטתי להתחיל בו, טעימה אחת גדולה וטובה..." (שם, עמ' 12).

כזכור, עצם מעצמותיו של הדג נתקעת עמוק בוושט של הבמאי. עד כמה שהטקסט מגלה לנו, היא עודנה שם: עצם מעצמותיו של התסריט בגרון של הבמאי, בוושט של הסרט. כך, הבמאי מסב אל סעודת האבלים המרעיבה של ההפקה ובטנו מלאה. עצם התסריט ספונה לבטח בבטנו ומעידה כי התרצותו למפיקים אינה אלא התחזות. המחבר נעשה ככלות הכול לבמאי (*"כמו בסרטים מצוירים..."*), אך הוא עתיד לביים סרטים שעצם תקועה בגרונם, סרטים שמילים לא־מתעכלות מתהפכות לעד בקיבותיהם הרוגשות, סרטים שכדי לראותם באמת יש לראות מה שאינו ממין המראות (*"...יכולתי לראות באוויר את הניחוחות שעלו ממנו"*). סרטיו של שמי זרחין הם מדיומים, שמחשבתם נודדת בעיצומו של הסיאנס אל אפלת הקבר. וכשהרוח מתרצה לבוא ומדברת אליהם בלשון המראות, הם עוצמים את עיניהם לעצם הקבורה בתוכם.

ואם כך, איך רואים את הריחות? התשובה, נדמה, בגוף הסרט, בגרונן המאומץ של דמויותיו: קריאות, התערבויות, התפרצויות, הערות ביניים, הערות שוליים. ומה נגיד, מה נצעק, מה נלחש? איזה סוד ימתיקו מבטינו המצטלבים במבוכה מעל שולחן הסדר, איזו שמועה תעבור מפה לאוזן ותניע את העלילה? התשובה, כאמור, בגוף הסרט, ב"לילסדה": **לְאבא יש חיים כפולים** (לאורך הסרט יונה חושדת שמיכאל מנהל רומן סודי). החשד הדבק בדמות מורה על המפתח להבנתו של הסרט וכמו אומר: **לסרט עצמו יש חיים כפולים**, ואלו הן הערות השוליים שמוציאות את סודו אל האור. הן מתפרצות למראותיו, קוראות אותו לסדר הכתיבה, למדרש ההגדה; הן מגלות לו את הממד שבו הוא אינו רואה את עצמו ואינו מַראה את עצמו, משחקות לפניו את המילה התקועה בגרונו – את עצם **הספרות**.

הערות השוליים מתייצבות נוכח סרט שכולו משחקי כפילים, למן הסצנה הראשונה – "*יונה פותחת את דלת ארון הבגדים (רק עתה מתברר שצפינו בהשתקפותם במראה), מניחה שם משהו ונעמדת מול מיכאל (כך שעתה חזותה וגם השתקפותה נראות במראה לצד השתקפותו של מיכאל. כלומר יונה כפולה)*" (סצנה 1, עמ' 26) – בבחינת כפיל של הסרט עצמו, התמרה מאוחרת של ליל הסרט לליל הסתר של הקריאה; קריאה־בתוך־צפייה, פתאומית כמו הערת ביניים או כמו שלג באמצע האביב. ההערות מנמרות את זכר הצפייה בפתיתים לבנים של קריאה, משקפות את הסרט בעודו נקרא, מראות אותו באי־ניתנותו לעין, בעצם היותו סרט, בסתר המילה שלעולם לא תצטלם.

משחקן המתעתע של הערות השוליים כבר קיבל ביטוי מפואר במאמרו המפורסם של פרויד, "האלביתי". פרויד מקדיש חלק ניכר של המאמר לאימת הכפיל בעודו יוצא להתחקות אחר מהלכיה הנסתרים של הכפילה המאיימת מכול של הפסיכואנליזה – הספרות. זו מחזירה לתיאוֹרְיָה בבואה מבעיתה של המכניקה האסתטית שלה־עצמה ושל ה"ספרותיות" המנגעת את מחשבתה. במרכז מאמרו של פרויד מופיעה קריאה מדוקדקת בסיפור האימה

של את"א הופמן, "איש החול", אגדה גותית המתזמרת אינספור משחקי כפילים אשר האימתני שבהם מתגלה בהתאהבותו של נתנאל (מבַשְׂרו־כפילו של נתנאל מ"לילסדה"?) באולימפיה: בובה מכנית, המחזירה לו בבואה של המכניות הטבועה בו־עצמו – ובכלל זה המכניות של מנגנון ההתאהבות עצמו. במילים אחרות, אולימפיה משקפת לנתנאל את מנגנון השיקוף העצמי שהוא לכוד בו, ממש כפי שהספרות מתייצבת נוכח הפסיכואנליזה ככפילה המשקפת לה את מנגנוני השיקוף העצמי, הלוכדים אותה בעודה **מתיימרת** לומר דבר־מה על העולם שמחוצה לה. פרויד מצדו ממסגר את הדיון בסיפור (שכשלעצמו מכפיל את יחסי הכפילות הפרנואידיים שפרויד מקיים עם הספרות עצמה) בהערת שוליים המשתרעת על פני כמה עמודים. אלא שדווקא מִמעמד טופוגרפי זה חושפים הסיפור ופרשנותו את נפתוליו הרטוריים של פרויד ומגלים את טעמן האסתטי של הכרעותיו: פרויד **מבצע** את היסוד הספרותי של מחשבתו ככל שהוא מבקש להיבדל מן הספרות. משעה שהפך את הספרות להערת שוליים והגלה אותה לתחתית העמוד, עשה את הפסיכואנליזה עצמה לבית שרוח רפאים שוכנת במרתפו. בעודו מתחקה אחר הלא־מודע של הסיפור באמצעות כֵּלֶיהָ של הפסיכואנליזה, עשה את הספרות עצמה לַלא־מודע של הסיפור הפסיכואנליטי.

הערות השוליים קוראות אפוא לתסריט ממרתפי הדף. הן משלחות בו את רפאיהן של מחשבות, מכאובים ותקוות, כמו את רישומיהן החטופים של תאונות ותקלות. התסריט לא יֵרד אל המרתף בעקבות הקריאות הנשנות הללו כדרך שהקרנת הסרט אינה נעצרת בעקבות קריאתו של צופה משולהב. אלא שברבות ההערות, משהו בכל זאת משתנה: כיסים עיוורים מנקדים את גופו של הסרט, הדימויים מצטעפים במילים המגלות את תולדותיהם. הסרט מוסיף לנהל את הסדר, אך להפרעה מִקְצב משל עצמה, שקול ועקשני, ופעימותיה משתרגות לבלי התר במהלכן של התמונות, מעמיקות ומכפילות את צעדיהן. הסרט מגלה בהן את בבואתן של מילים אבודות – כפיל שהוא הולך ולובש את דמותו, אח שהוא

משנן את איבריו על לשונו המתעוררת. מנהגי האבלות מגלים לו כי ככל התאומים, הוא אינו יכול לחזור על עצמו אלא בדמותו של אחיו. כמו שי המבקש את תאומו המת בבולמוסי אכילה ומקדיש לו איברים נרדמים, הסרט אינו יכול **להיות** אלא בצלמה הנעלם של הכתיבה, שרישומה החולף קורא לו משולי הדף. כך, ההערות בתחתית העמוד הן בין השאר הערות בימוי שנועדו לסרט עצמו: הן מורות לו כיצד לגלם את התאום האבוד שהוא נושא בתוכו, כיצד להראות את המילה הלא־ראויה שהוא נכון עליה. בשעה שיימסר רק לה ויראה רק אותה, לא יהיה עוד אלא סרט: שלג מקלקר באמצע האביב, ביום של הפיגוע (ר' הערת שוליים מס' 60).

כמו תאומים המנבאים זה את מהלכו של זה, כך ההערות והסצנות מחקות זו את זו ומתחקות זו אחר זו בתהלוכה של מראות רדופים ומילים נרדפות:

כך בסצנה 79 *"דליה יושבת בשמש, כביכול שקועה בספר, חמוצה וחמורת סבר"*, מגלמת בבלי דעת את גילה אלמגור שבהערה מס' 14 היא *"יושבת לה בפינה הקבועה ובידיה יש ספר (אוטוביוגרפיה של איליה קאזאן) [...] הספר פתוח והיא קוראת בו, ככה היא מתרכזת. אלא שהיום גיליתי שכבר שבוע הספר פתוח על אותו עמוד"*.

או זר הפרחים, שנדודיו בסרט מטרימים את היעלמו ב"מציאות", בהערה מס' 34.

וכך גם בהערה מס' 58, הבמאי כותב נוכח סיטואציה בלתי אפשרית באחד מימי הצילומים, *"הייתי מתפלל אם הייתי יודע איך"*, כמו מהדהד את מילותיו הלא־אמורות של הילד כפיר שבסצנה 134 *"מצמיד את כפות ידיו ומתחיל להתפלל"*. והבמאי שאינו יודע להתפלל, הבמאי שהדיר מסרטו את צבע השמים, עושה לילד שמים קולנועיים להפליא, מזעיק למקום תפילתו את אלוהי הקולנוע עצמו כאשר *"המצלמה, כמו נענית לתפילתו באיזשהו אופן קולנועי, מתחילה לנסוק למעלה, מתרחקת ממנו*

עד שנעצרת, וכל הזמן משקיפה עליו ממרום גובהה, עוקבת אחר תפילתו".

בסצנה 63, *"מיקי [...] נועץ מזלג בתפוח אדמה ומכוון אליו 'אקדח' (כלומר את כף ידו כשהאצבע המורה בתפקיד קנה האקדח), מוציא אותו להורג (כלומר מדמה ירייה) ורק אז מכניס לפיו ולועס"*; אבל האוכל שמיקי הורג מת בפועל־ממש רק בהערה מס' 26: *"יום צילום 10, אף אחד לא שם לב שהמקרר שבו אחסנו את כל האוכל המצטלם התקלקל. עשרה ימים האוכל ישב שם ונרקב, ועכשיו הכול על השולחן, ומסריח... הוא אמנם נראה יפה וצבעוני, אבל צחנת מוות נודפת ממנו".* צחנה עולה ממרתף העמוד: ואין זה רק ריחו של המוות שמשפחת סתר נושאת בתוכה, זהו ריחם של החיים, שזרחין הרג כדי להקדישם לעין לבדה, לבשל ארוחה שכולה קולנוע, והם מורדים במשטרה של העין והופכים מוחשיים למלוא חושיהם של השחקנים האומללים, הורסים להם את התיאבון ועורכים על הסט טקס ליל סדר שכולו תענית; מדריכים את השחקנים (אותנו) אל סתר הקריאה, עושים אותם (אותנו) למשפחה אחת, משפחת סתר: אנחנו קוראים, סוף־סוף – קוראים במה שאי אפשר לעינינו לבלוע. במקום לאכול את המראות דרך־הרגל אנחנו רואים את הריחות, כמו בסרט מצויר. כמו ניחוחו של דג אשר נטמן לפני עשרים שנה בבטן הסרט, עולָה בנחירינו צחנת ריקבונו של התסריט בקבר העמוד (de-composition), ומפליאה למצות את הקומפוזיציה של הסרט כולו: *"נראה יפה וצבעוני, אבל צחנת מוות נודפת ממנו".*

הערה מס' 40: *"יש לחפש את הקונטרפונקט, את הסיפור האחד המתקיים במרווח שבין ההשתקפויות. זה סרט שמתכוון להבין ולהרגיש את ההיעדר, את הכאב שלעתים נוכח גם אם אינו מפוענח, ובכל מקרה מוביל את הדמויות לראייה לקויה. אני חושב לפיכך שיש לחפש את הסיפור ואת מהותו בתוך ההיעדר הזה".* כמעט כל דמות ב"לילסדה" חסרה משהו שנדד לדמות אחרת, כמעט כל דמות נזקקת לדמות אחרת כדי לגלות בה את פניה האבודות. הדמויות שואלות ומשאילות, מצטטות ומצותתות.

מיקי המתלבש בתחילת הסרט בז׳קט של מיכאל, הגדול מכפי מידותיו, משיק את מסיבת התחפושות הזו, וזרחין בעצמו משיק חיפוש להתחפשות ברגע שכולו טקסט, רגע שאי אפשר לראותו אלא לקראו בלבד: *״ואכן, זהו עולם ׳לילסדה׳ – יפה, אביבי, אגדי, מרהיב, מנותק ומלאכותי. **המציאות בתחפושת.** ועכשיו אפשר להתחיל **לחפש**...״* (סצנה 2 בתסריט, הדגשים שלי). ואמנם בעולמו של זרחין שני מובניו של החיפוש אינם נפרדים זה מזה. זרחין מחפש את הדמויות שלו, תרתי משמע. הוא אינו קורע את התחפושת לשם חשיפתה של איזו מציאות ״עירומה״ המסתתרת כביכול ״מאחוריה״. ההפך הוא הנכון: הוא משכלל את התחפושת, מעדן את רקמתה, מיטיב את קיפוליה על מנת להניח לדמויותיו לנשום במרווח שבין הפנים לבין המסכה, או מוטב, בין מסכה אחת לאחרת – ״במרווח שבין ההשתקפויות״. זהו המרווח שממנו בוקעת הקומיות הפורימית של ״לילסדה״: *״בדמויות שאני אוהב מתקיים פער בין דימוי חיצוני לדימוי פנימי, פער שהוא קומי בעיקרו ובאותו הזמן גם מכמיר לב״* (הערה מס׳ 52). זרחין עסוק בדימוי החיצוני ובדימוי הפנימי, אך הרבה יותר מכך הוא עסוק במרחק הנפער ביניהם, ובחֵירות האצורה בו. הוא רגיש ללחציהם של דימויים חיצוניים, אך הוא דרוך הרבה יותר לכוחם המשעבד של דימויים פנימיים: בסופו של דבר, עקתם של דימויים אלה היא ששולחת אותנו אל מחסן התלבושות.

כשאני מתחפש, אני לובש משהו שאינו שלי. משהו שמישהו עוד יחפש בי. ומשום כך הוא מחולל בי פלא – הולך ומשנה אותי, מאחר אותי לעצמי, צופן את חלומותי בפער שבין גופי לז׳קט הגדול ממידותי. מה מתחולל אפוא בתסריט – ואפילו בסרט – משעה שהוא מתלבש בהערות השוליים? אילו חיים נושבים במרווחים שבינו לבין התחפושת, המגישה לו השתקפויות מתעתעות ועוטה לגופו בגדים, שלעולם אינם הולמים ממש את מידותיו?

התסריט המוער הוא, ביתר שאת ובמפגיע, תסריט כתוב. הוא אינו מתלבש במילים לבדן, אלא בלשון עצמה כמערכת דיפרנציאלית – סך של מרווחים בין השתקפויות. התסריט המשתבר מבעד להערות

נחלץ מפטרונותו של הסרט, ננער מקסמו של הדימוי ונקרא אל מלאכת ההבדלה הבלתי נלאית של הלשון באשר היא. הוא נִקְרן מבעד למערכת של הבדלים, שעל ידה הוא יכול להיבדל מעצמו, **לחפש** את עצמו – לזכות בחסד שהוא מחולל בדמויותיו ולאבד את זהותו לטובת סרטים אחרים, סרטים שאפשר שלא הופקו מעולם ובכל זאת עקבותיהם טבועים בו, נבואותיהם קבורות בו. אנחנו קוראים בהערות ועינינו מוֹעֲלות בהדרגה באחדותו העריצה של הדימוי: אנחנו משתהים במקומות שבהם התסריט נמלך בדעתו, מסתיר וסותר את עצמו; המקומות שבהם הסרט נחבא בפער שבין דימוייו עד שהוא עצמו נעשה לזר פרחים מרחף, נעלם מעין.

כך, למשל, ברגע מרגש במיוחד במאמרו המופיע בספר זה, עומד יאיר רוה על ההבדל בין שמו של הילד כפי שהוא כתוב בתסריט, **טמיר**, לבין השם ששמע כאשר צפה בסרט, **תמיר**. וההבדל הזה עצמו הוא טמיר, נסתר; הוא סתר השפה, הוא סוד המשפחה – הבדל טהור, שאי אפשר לתרגמו ללשון מראות; עצם הלשון, יסוד המילים הטובות. וסרטו של זרחין מתהפך במקרא זה אל צופן המילה כדי להימסר ככלות הכול לעין, כשם שמיכאל צריך לנהל חיים כפולים (למראית עין, כמובן; אבל על מראית העין אנחנו מדברים) כדי להגיש זר פרחים לאהובתו האחת.

וכלום מקרה הוא שהשפה צופנת את סודה בשם? אי אפשר לתרגם שם למראות ממש כפי שאי אפשר לתרגמו למילים: שום תרגום לא יכשר למסור את סודו של השם הפרטי; הדימויים בסרטיו של שמי זרחין תרים את ארץ המראות ומסגלים את לשונה, אבל נאמנותם כפולה והם נוצרים בְּסִתְרָם, ככמוסת רעל תחת לשונו של מרגל, שדי בלחיצה קלה כדי להמיס את תכולתה במחזור הדם, שֵׁם שאי אפשר להראותו בשום דמות ואי אפשר לראותו בשום עין. והשם הולך ונמס בדמם של המראות, מבשר באחרוני הנימים את העיוורון המוטל על קרקעיתו של הסרט כאוצר בלום.

וכל העם רואים את הריחות, או מוטב, מריחים את המראות, שואפים אל קרבם את השמות הרוחשים בתחתית הדימויים כצופן שאינו מתפענח אלא בקצב הנשימה: זה ריחם של הסרטים האלה, זאת

קריעתם. כל הדמויות בסרטיו של זרחין קרועות בין צלמיהן לבין איזה יסוד לא־מצטלם המסותר בהן כשם (דורונה? שי?) שאי אפשר להן לראות במתנתו (אבל יש ואחרים קוראים בו: דורונה? שי?). אפשר היה לומר שכל הדמויות הללו, לרבות הסרט גופו, נגועות בחיים הכפולים של האבל. אבל בצפייה חוזרת, בקריאה ראשונה, האבל נמסך בעיקרון יסודי יותר של חיים: כי עוד לפני שאיבדתי אותך, התאבלתי עליך; גילמתי אותך, עזבתי את עצמי בדמותך. עוד לפני שאיבדתי אותך, איבדתי משהו, אינני יודע מה בדיוק, אבל ידעתי שאתה נושא אותו בשבילי, מחזיר לי אותו בפניך ובנעימת קולך ובחום גופך. עוד לפני שאיבדתי אותך, אהבתי אותך.

והסרט עצמו, כלום לא ציווה את גופו לכפיליו – העתקים, שכפולים, הערות כתובות – עוד לפני שאיבד את עצמו בפועל? למקרא הערה מס׳ 65 מתגלגל ליל הסדר במעין סעודה אחרונה:

״כשנשלח הנגטיב בחזרה ארצה מלונדון (לשם הוטס כדי להיבדק), אבד אחד מגלגלי הסרט. המערכה השישית והאחרונה לא קיימת יותר בגרסתה המקורית, אלא רק כתעתיק מתוך גרסת הווידיאו, כלומר – באיכות איומה. כמו כן התברר שכשפורקה חברת ׳מוביט׳ (חברת ההפקה של הסרט שאינה קיימת יותר) נזרקו חומרי הפסקול המגנטי המקורי. כיום נמצא רק הפסקול האופטי. אפשר לפיכך לומר שהסרט לא קיים יותר, אלא רק תעתיקי וידיאו, די־וי־די ועותקי פילם מתפוררים״.

הכפילים – יהיו אלה תעתיקי וידיאו או הערות שוליים – אוכלים ושותים, מְגָרמים עד תום את בשר אביהם־משיחם. אם ישוב מן המתים, יהיה זה בצלמם ובדמותם. יהיה התסריט הכתוב הזה, על סבך הערותיו, להגדת חייו הנמשכים של סרט שאינו קיים עוד.

עודד וולקשטיין, מתרגם ומסאי, הוא עורך ״ההגדה של לילסדה״. משמש כעורך פרוזה בהוצאת ״כתר״ ומלמד באוניברסיטה העברית ובמכללת ספיר.

דיינו

(מתוך "יומן פוסט־צילומים", נכתב על־ידי שמי זרחין בנובמבר 1995)

הערב הפרמיירה. כולם משקשקים, חוששים שאף אחד לא יבוא, מצב הרוח כבד מנשוא מאז רצח רבין, למי בכלל יש חשק לחגיגות. אפילו מיכה, היחיד שהתעקש לא לדחות את עליית הסרט, חושש מאוד שהאולם הגדול במוזיאון תל אביב יהיה ריק. "חבל שלא לקחנו את האולם הקטן," הוא אומר לי, "לפחות לא היינו מתפחדים בפני העיתונאים, אם הם יבואו בכלל," ומבקש ממני לדבר אישית עם כל השחקנים, לדאוג שלא יבריזו.

ולי יש את הפאניקה הקטנה הפרטית שלי – המשפחה שלי תגיע מטבריה לראות את הסרט. אמא שלי, אבא שלי, אחותי, האחים, האחיינים, כל החמולה. "בוא נבטל," אני אומר למיכה, "עוד לא מאוחר," והוא נוחר בבוז וצוחק ושולח אותי לחפש את החברים שלי.

התקשרתי קודם לגילה אלמגור, האגוז הקשה מכולם. היא כבר התלוננה באוזני כמה פעמים שלצאת עכשיו זאת טעות מביכה וחסרת טקט, ושכל העם באבל ומה פתאום קומדיה עכשיו. אני גם יודע שהיא לא משתגעת על פרמיירות ושבכל מקרה היא לא

יושבת עם קהל לראות את הסרט הגמור כי היא מתביישת ולא מסוגלת לראות את עצמה על המסך.

אבל כמו תמיד היא הפתיעה. "בטח שאני מגיעה," היא אמרה בהתרגשות, "אני לא מתכוונת להחמיץ הזדמנות לפגוש את אמא שלך."

"למה?" שאלתי בחשש.

"כי הגיע הזמן שאני אכיר את האישה ששיחקתי."

"איזה שטויות אלה, גילה," הגבתי, "זה סרט!"

"באמת?" אמרה בנימה המשועשעת הזאת שלה המוכרת לי כל כך, "אז למה אתה מתעצבן ככה? על ראש הגנב בוער הכובע?"

"איזה כובע ואיזה נעליים," התעצבנתי עוד יותר, "אחרי כל הדרך שעשינו עם הדמות של יונה, אני מתפלא על מה שאת אומרת לי עכשיו, ואיך בדיוק שיחקת אישה שאת לא מכירה בכלל?"

"הסתכלתי עליך ודמיינתי את אמא שלך, זה לגמרי הספיק לי," אמרה בחיוך, מרוצה מעצמה עד הגג, "זאת האמת, מתוק שלי, ואתה תבטיח לי בבקשה שתעשה בינינו היכרות, אני מחכה המון זמן לרגע הזה."

"בסדר, גילה," עניתי, "בתנאי שתקיימי את הבטחתך ותישארי באולם בזמן ההקרנה לראות את הסרט."

"אני הבטחתי?" התפלאה, "אני לא נשארת אף פעם לראות את עצמי! מתי הבטחתי?"

"מזמן הבטחת לי, לפני שנה," שיקרתי.

גילה נאנחה ארוכות, כאילו לוקחת זמן לתכנן את צעדיה בהתגוששות הזאת. "טוב," אמרה בלית ברירה, "אבל זה בתנאי שתדאג להושיב אותי קרוב לאמא שלך, שאני אוכל להסתכל עליה בזמן הסרט."

אלוהים ישמור. וגם אללה יוסטור.

שוב היא מנצחת, המציאות. כלומר, גם גילה מנצחת... אבל בעיקר המציאות. רודפת אותי ורודפת. כמו שטום רודף את ג'רי כדי לזלול אותו (או ג'רי את טום? בחיים לא אדע מי החתול ומי העכבר), עד שממש ברגע האחרון מצליח העכבר להגיע אל החור

שלו בקיר, נטול נשימה הוא מסתתר בחשכה הנעימה ששוררת שם.

סיימתי את השיחה עם גילה ובטרם אמשיך את סבב השיחות עם השחקנים – חייגתי אוטומטית אל אמא שלי. באיזשהו מקום קיוויתי שקרתה תקלה ושהם לא יוכלו להגיע הערב. כמובן שהתבדיתי. יגיעו גם יגיעו.

אמא שלי ענתה צוהלת כהרגלה ונרגשת במיוחד. "שמעון רוֹח אַלְבִּי!" קראה בטלפון, "בדיוק רציתי לצלצל לשאול אותך – אולי אני אביא משהו לכבד את האורחים?"

"השתגעת? אמא, זאת פרמיירה!"

"אז מה? צ'יק צ'ק אני מכינה משהו, קצת עוגיות תמרים, קצת מרציפנים..."

"יהיו מאות אנשים!"

"אז מה, קטן עלי, מצדי שיהיו גם אלפים."

"חלאס אמא, בבקשה תרדי מזה ואל תביכי אותי, שום תמרים ושום מרציפנים, רק תקפידו לא לאחר הפעם," אמרתי, כבר חיוור ונטול נשימה.

"אל תדאג," ענתה, "נגיע מספיק מוקדם כדי שתוכל לעשות לי הכרה עם גילה אלמגור, חייבת כבר לפגוש אותה."

"למה?"

"כי זה מחמיא לי שהיא משחקת את האמא."

"מחמיא לך... אמא... זה סרט, זה רק סרט, כבר אמרתי לכם, זה לא את, ולא החיים, זה סרט!"

"בסדר, שמעון, אבל למה אתה מתעצבן?"

סיימתי את כל הטלפונים. כל השחקנים יגיעו. אחר כך מיכה התקשר לספר לי שכל המוזמנים התקשרו לאשר את הגעתם, וגם החבר'ה מהתקשורת. כל החששות התבדו. הולך להיות מפוצץ. "אתה יכול להירגע," הוא אומר, "ותכין נאום, אנשים ירצו לשמוע אותך."

ממש יכול להירגע... זה כבר מתחיל להיראות כמו התקף חרדה.

עינת הציעה שאבשל משהו, אולי זה ירגיע אותי.

אז אני מכין מג׳אדרה טבריה סטייל – תבשיל עדשים ואורז המדיף ניחוחות כבדים של בצל מטוגן וכמון – אני מת על זה, למרות שזה תבשיל אופייני לימי אבל, קשה וקודר כמו טעמי האדמה שיש לו. אמא שלי הייתה מתחלחלת אם הייתה יודעת שזה מה שאני מבשל עכשיו. מבחינתה מג׳אדרה אסורה באיסור מוחלט בימי חג, ובשבתות אסור אפילו להזכיר את שמה. כובד דיכאונו של התבשיל הזה מתיישב בבטן ההומה עד אשר הוא כופה עליה להתנחם, ורק תה עם נענע יפיג במעט את חומרתו.

הסיר כבר על הגז, והריחות עשו אותי רעב. עד שיהיה מוכן אני כותב במחברת הזאת וגם מדפדף אחורה. כמה שטויות יש פה, כמה פלסופים, כמה חוויות, כמה תמים ובוסרי. אולי אני אמצא פה משהו שיעזור לי לכתוב את הנאום שמיכה ביקש. חלק מהדברים מצחיקים אותי, הרוב קצת מביך...

מילאתי לי קערה בתבשיל. יצא טעים ומשמח ומרגיע וקליל וכבד וקודר. אני זולל וקורא את העמוד הראשון של המחברת הזאת:

1992. קרן הקולנוע הודיעה לי על מענק פיתוח לכתיבת התסריט של ״לילסדה״! וזאת למרות שהסינופסיס שהגשתי היה לדבריהם ״משונה״, כי אין שם ממש סיפור אלא יותר אסופה של רגעים ודמויות ותמונות, ויניטות שכאלה, סיפורימצ׳יקים. גם יאיר לב, ידידי, אמר שאני חייב לפתח סיפור מסגרת ברור כדי שזה יהיה סרט עלילתי ולא ״אלבום תמונות״.

חייב להתחיל לכתוב את התסריט. מפחיד. בראש ועל הנייר יש לי המון תמונות ורגעים, אבל עכשיו אני צריך מילים. לרגע אני מתפתה לחפש בעברי, הולך אל ה״בית״, ה״משפחה״, אל ״מחוזות הילדות״, אבל הם קשים ורעילים וחוסמים. העבר הוא כלא, המציאות היא עריץ משעבד.

אני תוהה האם אמצא מילים שיביאו איתן גם חופש וגם את המאוימות המשונה שאני חווה כל החיים, מילים שבאמצעותן המוכר יהיה גם זר, המצחיק יהיה גם עצוב, הטוב יהיה רע, הבטוח

יהיה מסוכן, בסליחה תסתתר נקמה, האמת תתגלה בשקר, הקיים יתהפך במדומה, המוכח במופרך, הרציונלי ברגשני, המציאותי בדמיוני, שמחת החיים תכיל את תוגת המוות, הבית יהיה לא־בית, המשפחתי יהיה אל־משפחתי.

אבל קודם אני חייב למצוא את המילה הטובה מכולן, את המילה שהיא המילה מכולן. זו חייבת להיות מילה שמכילה את הולדתה ומותה בעת ובעונה אחת. רק כך יתקיים בה אינסוף ותסתתר בה קדושה. זאת חייבת להיות מילה שניתן לקרוא אותה בשני הכיוונים, נדמה לי שקוראים לזה "פלינדרום", או "מילה מתהפכת".

והנה עולה לי מילה אחת כזאת, היא מתהפכת ואני נאחז בה: הווה.

ועכשיו מתיישב לכתוב.[67]

67 **(אס־אם־אס ששלח משה אדרי, מנכ"ל "סרטי יונייטד קינג" לזרחין, ינואר 2016)** ...שמי יקירי, מצאנו את "לילסדה"! צדקת, הנגטיב באמת היה במחסנים של "ניו אימאג'". עכשיו החומרים בדרך לארץ. אתה יכול להירגע. נבדוק הכול ונעשה עותק דיגיטלי. ד"ש ויום טוב.

תודות

עינת גלזר זרחין
דניאל, אורי ורונה זרחין
רונית ויס־ברקוביץ
קנלר ייצוג אמנים בע"מ: יובל הורביץ, מיכל מרק בן־יצחק, עדי מובחר, אריק קנלר
קרן הקולנוע הישראלי, כתרי שחורי, דוד ליפקינד
נפתלי אלטר
יאיר אגמון
פבלו אוטין
שמוליק דובדבני
ד"ר גלית לזר
נעם ישראל
משה אדרי
יאיר רוה
תום שובל
יהודית שטרנברג
איריס גרבוז
יוני המנחם

לכל השחקנים, היוצרים ואנשי הצוות הרבים שהשתתפו בעשיית הסרט, הפקתו והפצתו, והרעיפו עליו ועלי מטובם.

תודה מיוחדת ונרגשת לעודד וולקשטיין, על נדיבותו וחוכמתו, ולעינת ניב ו"כתר ספרים", על היוזמה המאתגרת, האומץ והסבלנות.

וגם לזר פרחים אחד משונה, שבא אלי בחלום והפך את עולמי.